

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

14. (124.) évfolyam, 5. szám

Megjelent: 2019. október

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2019.020/5

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnöke

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábódy Péter, dr. Legeza Dénes, dr. Mikló Katalin,
dr. Tóháti Márta, dr. Zábori Zoltán*

14. (124.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

14. (124.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2019. október

Dr. Jurecska Judit Laura

A patent dance jelenség a bioszimiláris termékek gyártójának szemszögéből

Schultz Márton

A név vállalat- és árujelzőként történő tárgyasulása és a szóbeli megjelölések névként történő védelme

Harkai István

Az időleges többszörözési kivétel az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában – I. rész

Paku Dorottya Irén

Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – II. rész

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2019 első felében

Dr. Palágyi Tivadar

Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Dr. Jurecska Judit Laura</i>	A patent dance jelenség a bioszimiláris termékek gyártójának szemszögéből	7
<i>Schultz Márton</i>	A név vállalat- és árujelzőként történő tárgyasulása és a szóbeli megjelölések névként történő védelme	39
<i>Harkai István</i>	Az időleges többszörözési kivétel az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában – I. rész	79
<i>Paku Dorottya Irén</i>	Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – II. rész	98
<i>Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila</i>	A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2019 első felében	132
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	157
	Könyv- és folyóiratszemle	200
	Summaries	219

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Judit Laura Jurecska</i>	The phenomenon of patent dance from the point of view of the manufacturer of biosimilar products	7
<i>Márton Schultz</i>	The manifestation of the name as a trade sign or trade mark and the protection as name of verbal indications	39
<i>István Harkai</i>	Temporary reproduction exception in the case law of the Court of Justice of the European Union – Part I	79
<i>Dorottya Irén Paku</i>	Digital sampling in the Hungarian and the German copyright legislation – Part II	98
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the first half of 2019	132
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	157
	Review of books and periodicals	200
	Summaries	219

SOMMAIRE

<i>Dr Judit Laura Jurecska</i>	Le phénomène de «patent dance» du perspective du fabricant des produits biosimilaires	7
<i>Márton Schultz</i>	L'objectification d'un nom comme l'indication d'une entreprise et d'un produit et la protection des marques verbales comme des noms	39
<i>István Harkai</i>	L'exception de la reproduction temporaire dans la pratique juridique de la Cour de justice de l'union européenne – Partie 1	79
<i>Dorottya Irén Paku</i>	L'échantillonnage numérique dans le droit d'auteur hongrois et allemand – partie 2	98
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office hongrois de la propriété intellectuelle dans la première moitié de 2019	132
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	157
	Revue des livres et périodiques	200
	Summaries	219

INHALT

<i>Dr. Judit Laura Jurecska</i>	Das Phänomen „patent dance“ aus dem Aspekt des Herstellers der biosimilären Produkte 7
<i>Márton Schultz</i>	Die Vergegenständlichung des Namens als geschäftliche Kennzeichenrechte und der Schutz von Zeichenrechten als Namensrechte 39
<i>István Harkai</i>	Die Ausnahme der vorübergehenden Vervielfältigung in der Rechtspraxis des Gerichtshofs der Europäischen Union – Teil 1 79
<i>Dorottya Irén Paku</i>	Digitales Sampling im ungarischen und deutschen Urheberrecht – Teil 2 98
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in der ersten Hälfte von 2019 132
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland 157
	Übersicht von Büchern und Zeitschriften 200
	Summaries 219

A PATENT DANCE JELENSÉG A BIOSZIMILÁRIS TERMÉKEK GYÁRTÓJÁNAK SZEMSZÖGÉBŐL*

Az Egyesült Államokban jelentősen alacsonyabb a törzskönyvi engedéllyel rendelkező, illetve a piacon lévő bioszimiláris készítmények száma, mint Európában. Míg az Európai Gyógyszerügynökség (European Medicines Agency, EMA) eddig 54 bioszimilárisra adott ki törzskönyvet,¹ addig az Egyesült Államok Élelmiszer- és Gyógyszerfelügyelete (Food and Drug Administration, FDA) csupán 18 bioszimiláris gyógyszert engedélyezett,² és ezeknek is csak kisebb hányada került piacra. Ebből következik, hogy amíg Európában, illetve Japánban a bioszimiláris termékek piacra lépésével 25-40%-kal csökkentek a biológiai gyógyszerekre fordított összegek, addig az Egyesült Államokban eddig nem sikerült jelentős megtakarítást elérni.³ A jelenség mögött összetett okok húzódnak meg a felcserélhetőség hiányától kezdve az originálisgyógyszer-gyártók marketingtevékenységén át a szabadalmi vitáig.

A tanulmány fókuszában az utóbbiak, azaz a bioszimiláris gyógyszerekkel való piacra lépést megnehezítő, lelassító szabadalmi viták állnak, annak a bemutatása, hogy milyen törvényi keretek szabályozzák a bioszimilárisok piacra jutását az USA-ban, ezen belül is részletesen foglalkozunk a *patent dance*, azaz a *szabadalmi tánc* jelenségével. A *patent dance* lehetőséget biztosít az originális biológiai gyógyszerek és a bioszimilárisok gyártóinak arra, hogy szabadalmi vitáikat a bioszimiláris termék törzskönyvezésével párhuzamosan, szabályozott keretek között, lehetőség szerint a hosszadalmas és költséges bírósági eljárásokat elkerülve, de legalábbis ezek számát csökkentve rendezzék. Összegezzük az eddig megindított *patent dance* eljárások tapasztalatait, különösen tekintettel azokra a kérdésekre, amelyek az ezekben az eljárásokban részt vevő bioszimilárisgyártók által követett stratégiára, valamint ezen gyártók kötelezettségeire és lehetőségeire vonatkoznak.

1. A BIOLÓGIKUM ÉS A BIOSZIMILÁRIS TERMÉK

A *biológikumok* (vagy *biológiai gyógyszerek*) élő szervezetből származó nagy és összetett molekulák, elsősorban fehérjék. Az Egyesült Államok bioszimiláristörvénye a következő

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyamán folytatott tanulmányok keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Lásd: <http://www.gabionline.net/Biosimilars/General/Biosimilars-approved-in-Europe>.

² Lásd: <https://www.fda.gov/drugs/developmentapprovalprocess/howdrugsaredevelopedandapproved/approvalapplications/therapeuticbiologicapplications/biosimilars/ucm580432.htm>.

³ Brian K. Chen, Y. Tony Yang, Charles L. Bennett: Why Biologics and Biosimilars Remain So Expensive: Despite Two Wins for Biosimilars, the Supreme Court's Recent Rulings do not Solve Fundamental Barriers to Competition. *Drugs*, 78. évf. 17. sz., 2018, p. 1777–1781.

definíciót adja a biológikumokra: az a vírus, terápiás szérum, toxin, antitoxin, vakcina, vér, a vérnek valamely összetevője vagy származéka, allergén termék, fehérje (kivéve a kémiai szintetizált polipeptideket) vagy ezzel analóg termék, arzfenamin vagy arzfenamin származéka (vagy bármilyen egyéb, három vegyértékű arzént tartalmazó szerves vegyület), amelyet humán betegségek, illetve állapotok megelőzésére, kezelésére és gyógyítására alkalmaznak.⁴ A biológikumok között számos olyan gyógyszer található, amely olyan betegségek terápiajában alkalmazható, amelyeknek kezelése kismolekulás hatóanyagokkal nem megoldott.

A biológiai gyógyszerek története 1973-ban kezdődött, amikor a Genentech élő sejtek DNS-ének genetikai módosítására szolgáló eljárást dolgozott ki, amelyet a szakirodalom rekombináns technológiának⁵ nevez.

Ha az originális biológiai gyógyszer védő szabadalmak lejárnak, akkor a piacra lépő „generikus” termékekre a *bioszimiláris*,⁶ *követő biológikum* (follow-on biologic, FOB),⁷ illetve a *később piacra lépő biológikum* (subsequent entry biologic)⁸ kifejezést használjuk. A magyar szakirodalomban a bioszimiláris mellett a *biohasonló* kifejezés is használatos.

A *bioszimiláris termék* az FDA definíciója⁹ szerint egy biológiai gyógyszer, amelyet élő sejtekben állítanak elő, és amelyet egy referenciatermékhez való hasonlósága alapján engedélyeztek, és sem a hatásosságot, sem a biztonságosságot tekintve nincs közte és a referenciatermék között klinikai értelemben vett jelentős különbség. A bioszimiláris termék – bizonyos követelmények teljesülése esetén – felcserélhető lehet a referenciatermékkel. (Referenciatermék alatt a forgalomba hozatali engedéllyel már rendelkező, originális biológiai gyógyszert értjük. A felcserélhető azt jelenti, hogy a minőségében hasonló hatóanyaggal rendelkező, adott gyógyszerről tetszőlegesen váltani lehet egy másikra, amely várhatóan azonos klinikai hatást biztosít majd a betegnek. Felcserélhetőség esetén a referenciatermék felcserélhető egy bioszimilárisra, illetve egyik bioszimiláris termék a másikra.) A felcserélhetőség bizonyítására nem elegendő a bioszimilitás igazolása, az előbbi esetben ugyanis azt is igazolni kell, hogy az engedélyezni kívánt termék nem kevésbé hatékony, mint a referenciatermék, és az alkalmazása során fellépő mellékhatások sem súlyosabbak.

Az FDA útmutatása szerint azt a bioszimiláris terméket, amely a felcserélhetőség követelményeit nem teljesíti, a következőképpen kell elnevezni:¹⁰ *gyógyszer nemzetközi szabadneve* (INN, International Nonproprietary Name) + *négy betűből álló, egyedi toldalék* (ez fejezi

⁴ Biologics Price Competition and Innovation Act (az Egyesült Államok bioszimiláristörvénye), szövege elérhető: <https://www.fda.gov/downloads/drugs/ucm216146.pdf>.

⁵ Lásd: <https://www.gene.com/about-us/leadership/our-founders>; http://www.genomenetwork.org/resources/timeline/1973_Boyer.php.

⁶ Lásd: <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/biosimilar-medicines-overview>.

⁷ Judith A. Johnson: FDA Regulation of Follow-On Biologics, CRS Report for Congress, 2010, p. 1.

⁸ Lásd: https://www.canada.ca/content/dam/hc-sc/migration/hc-sc/dhp-mps/alt_formats/pdf/brgtherap/applic-demande/guides/biosimilars-biosimilaires-qa-qr-eng.pdf.

⁹ Lásd: <https://www.fda.gov/Drugs/DevelopmentApprovalProcess/HowDrugsareDevelopedandApproved/ApprovalApplications/TherapeuticBiologicApplications/Biosimilars/ucm580419.htm>.

¹⁰ Carlos Angulo: A Turning Point for US Biosimilars. BioProcess International, 14. évf. 5. sz., 2016, p. 60.

ki, hogy a gyógyszer nem felcserélhető az originális biológiai gyógyszerrel), a név két részét kötőjellel kell elválasztani egymástól, pl. a Sandoz filgrastim bioszimilárisának neve: *filgrastim-sndz*. (A toldalék nem lehet olyan kifejezés,¹¹ amely önmagában értelmes; számot vagy egyéb szimbólumot nem tartalmazhat; továbbá a négy betűből legalább háromnak különbözőnek kell lennie. Kizárt továbbá a klinikai gyakorlatban használt, valamint a védjegytalalom alatt álló rövidítések alkalmazása, és kerülni kell a már piacon lévő termékek nevében lévő toldalékokkal való hasonlóságot és összetéveszthetőséget is.)

A biológiai gyógyszerekkel kapcsolatban gyakran elhangzik a megállapítás: „a termék maga az eljárás”, azaz ezeknél a gyógyszerkészítményeknél – az előállítás során alkalmazott élő sejtek sajátosságai miatt – kitüntetett szerepe van az előállítási módnak. Míg a fehérjék elsődleges szerkezete (az aminosavak sorrendje) viszonylag könnyen reprodukálható, addig a másod-, harmad- és negyedleges szerkezetben már jelentős eltérések lehetnek a gyártási és tisztítási folyamatok különbözősége miatt, az utóbbiak pedig kihatnak a biológiai gyógyszer terápiás hatására is. Mindezen nehézségeket tovább fokozzák a fehérjeszintézis utolsó lépcsőjében lezajló ún. poszttranszlációs módosítások.¹² A bioszimiláris termékeket – a rekombináns technológia és a komplex gyártási folyamatok miatt – nem tekinthetjük generikus termékeknek, fejlesztésük jellemzően költségesebb és időigényesebb, mint egy generikus terméké, és engedélyeztetésükhöz jelenleg mind az Európai Unióban, mind pedig az Egyesült Államokban több klinikai vizsgálat és minőségi összehasonlító adat szükséges (fiziko-kémiai és biológiai egyaránt), mint a generikumok esetében. A generikus gyógyszerek bioszimilárisokkal való részletes összehasonlítását az 1. táblázat tartalmazza.

Generikus gyógyszer	Bioszimiláris gyógyszer
Általában kémiai szintézissel állítják elő.	Biológiai forrásból (genetikailag módosított sejtectől) származik.
Általában lehetséges az eredetivel teljesen meg- egyező molekula előállítása.	A természetes biológiai variabilitás és a biotechnológiai eljárások egyedisége miatt csak az eredetihez nagymértékben hasonló molekula előállítására van lehetőség.
Többnyire kismolekulák, amelyek könnyebben vizsgálhatók.	Általában bonyolult szerkezetű nagymolekulák, amelyek vizsgálata többféle analitikai – fiziko-kémiai és biológiai – eljárást igényel.
A gyógyszerminőségi követelményeknek való megfelelést teljes körűen bizonyítani kell.	A gyógyszerminőségi követelményeknek való megfelelés teljes körű bizonyítása mellett kiegészítő minőségi vizsgálatok is szükségesek, amelyekben a bioszimiláris és a referenciagyógyszer kémiai szerkezetét és biológiai hatásait hasonlítják össze.

¹¹ Nonproprietary Naming of Biological Products – Guidance for Industry, US Food and Drug Administration 2017.

¹² Alexander Bürkle: Posttranslational Modification, Encyclopedia of Genetics. Academic Press, 2001, p. 1533.

Generikus gyógyszer	Bioszimiláris gyógyszer
A generikumfejlesztés alapja a bioekvivalencia igazolása (azaz annak bizonyítása, hogy hasonló körülmények között a generikus készítményből az originális termékével megegyező sebességgel és ugyanolyan mennyiségben szabadul fel a hatóanyag a szervezetben).	A bioszimiláris gyógyszerek fejlesztésének alapja a biológiai hasonlóság igazolása összehasonlító vizsgálatokkal (a bioszimiláris és a referenciagyógyszer közvetlen és átfogó összehasonlítása annak igazolására, hogy a két készítmény hatóanyagának kémiai szerkezete, biológiai hatásai, hatékonysága, biztonságossága és immunogenitása nagymértékben hasonló).
Az engedélyezés klinikai vizsgálati követelményei: elsősorban farmakokinetikai bioekvivalencia-vizsgálatok.	Az összehasonlító farmakokinetikai és farmakodinamikai vizsgálatok mellett klinikai hatásossági és biztonságossági adatok is szükségesek az engedélyezéshez, különösen a komplexebb szerkezetű biológiai gyógyszermolekulák esetében.
A bioekvivalencia igazolása alapján a referenciatermék összes indikációjában engedélyezhető a generikus készítmény, további klinikai vizsgálati adatokra nincs szükség.	A bioszimiláris gyógyszer hatásosságát minden indikációs területen igazolni kell. Általában azonban nem elvárás a referenciatermék minden jóváhagyott javallatában megismételni a klinikai vizsgálatokat a bioszimiláris készítménnyel. Az igazolás után az eredmények extrapolálhatók más indikációkra, ha a rendelkezésre álló tudományos bizonyítékok az egyéb indikációs területek minden fontosabb aspektusát lefedik.

1. táblázat: Generikus és bioszimiláris gyógyszerek összehasonlítása
(az OGYÉI kiadványa alapján, módosításokkal)¹³

2. A BIOLÓGIAI GYÓGYSZEREK SZABADALMAZTATÁSA

A biotechnológiai úton előállított termékeket általában igen összetett szabadalmi portfólió védi, amelyben a termék összetételét védő szabadalomnak nincs olyan kitüntetett szerepe, mint egy kismolekulás gyógyszer esetében, és önmagában sokszor nem is elegendő arra, hogy az originátor megakadályozza a bioszimiláris versenytársak piacra lépését. Ennek következtében nem ritka, hogy az originátor akár 50-100 szabadalmat is szerez egy adott biológiai gyógyszerre vonatkozóan.

A biotechnológiai úton előállított termékeket védő szabadalmak főbb típusai a következők:

- hatóanyagot (gyakorlatilag a fehérje- és génszekvenciákat) védő szabadalom;
- formulációt védő szabadalom;
- a termék előállítását védő eljárás szabadalom (minden egyes bioszimiláris esetében egyedi lehet);

¹³ Biohasonló gyógyszerek az Európai Unió tagországaiban – Információs kiadvány orvosok és gyógyszerészek számára. Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet, p. 10, https://www.ogyei.gov.hu/dynamic/biohasonlo_gyogyszerek_EMA.pdf.

- alkalmazást védő szabadalom (indikáció, alkalmazott dózis, a dózisok ütemezése, a szervezetbe történő bejuttatás módja).

Bár nem magát a biológikumot vagy annak előállítását, illetve alkalmazását védik, de bizonyos szempontból idesorolhatók a biológiai gyógyszer szervezetbe történő bejuttatásához szükséges orvostechnikai eszközt (medical device) védő szabadalmak is.

A generikus termékekhez képest sokkal komplexebb szabadalmi portfólió nemcsak a szabadalomkutatást végző szakembereket állítja kihívás elé, hanem a bioszimiláris termék fejlesztőinek dolgát is nehezíti. Elsőre talán ellentmondásnak tűnhet, hogy azok a termékek, amelyek a referenciatermékhez nagyon hasonlóak, és klinikai hatás szempontjából sem mutatnak jelentős eltérést, hogyan lehetnek mégis szabadalmazhatók? A válasz a formuláció és a gyártási folyamat szabadalmazhatósága. A gyártási folyamat fejlesztéséhez kapcsolódóan szabadalmazható lehet továbbá az új sejtvonalak alkalmazása, a nukleinsavak és tenyésztési feltételek módosítása, valamint a hatékonyabb tisztítási és sterilizálási eljárások kidolgozása és alkalmazása. Mivel adott originális terméket védő szabadalmakra vonatkozóan nem létezik hivatalos, az originátor által is elfogadott lista, a bioszimiláris termékek fejlesztői tudtukon kívül dolgozhatnak ki és alkalmazhatnak olyan eljárásokat és technológiákat, amelyekhez hasonlóak az originátor részéről szabadalmi oltalom alatt állnak.

A bioszimilárisgyártó szempontjából alapvető jelentőségű egy alapos, mind a termék előállítására, mind annak alkalmazására kiterjedő szabadalomtisztasági vizsgálat elvégzése, mivel ennek fontos szerepe van abban, hogy a bioszimilárisgyártó megelőzze az originátor ellene kezdeményezett jogi lépéseit, hogy a terméke gyorsabban piacra kerülhessen.

A 2018–2024 közötti időszakban 68 biológiai gyógyszer szabadalmi védettsége járt, illetve jár majd le az Egyesült Államokban,¹⁴ ami várhatóan tovább növeli az érdeklődést a gyártók részéről ezen gyógyszerek bioszimiláris változatának fejlesztése, szabadalmaztatása és törzskönyveztetése iránt. A 2017-ben legnagyobb értékben eladott tíz biológiai gyógyszer szabadalmi lejárta az Egyesült Államokban¹⁵ a 2. táblázat foglalja össze.

Termék helye az eladási rangsorban	Termék neve	Hatóanyag	Originátor	Szabadalom lejárta az Egyesült Államokban
1	Humira	adalimumab	AbbVie	2022
2	Lantus	insulin glargine	Sanofi	lejárt
3	Enbrel	etanercept	Amgen	2028
4	Remicade	infliximab	Janssen	2018
5	Rituxan/MabThera	rituximab	Roche	lejárt

¹⁴ Sarfaraz K. Niazi: Challenges Facing Biosimilar Entries into US Markets. BioProcess International E-book Series, 2018, 16(1), p. 8.

¹⁵ Lásd: <http://www.gabionline.net/Reports/Developing-biosimilars>.

Termék helye az eladási rangsorban	Termék neve	Hatóanyag	Originátor	Szabadalom lejárt az Egyesült Államokban
6	Novorapid/ Novolog	insulin aspart	Novo Nordisk	lejárt
7	Avastin	bevacizumab	Roche	2019
8	Herceptin	trastuzumab	Genentech	2019
9	Privigen	immunoglobulin	CSL Behring	2027
10	Humalog	insulin lispro	Eli Lilly	lejárt

2. táblázat: A 2017-ben legnagyobb értékben eladott biológiai gyógyszerek szabadalmának lejáratát az Egyesült Államokban

2.1. A biológiai gyógyszerek törzskönyvezése az Egyesült Államokban

A biológikumok esetében *biológiai gyógyszer-engedélyezési kérelemmel* (BLA, biologics licence application) kell a hatósághoz fordulni. A BLA-nak olyan klinikai és nem klinikai adatokat kell tartalmaznia, amelyek a törzskönyvezni kívánt biológikum biztonságosságát, hatásosságát és tisztaságát, valamint megfelelő fiziko-kémiai és biológiai minőségét támasztják alá. (Bioszimiliáris gyógyszer esetén az originátor termékéhez való hasonlóságot a teljes adatcsomagnak bizonyítania kell.) A kérelemnek továbbá részletesen be kell mutatnia a biológiai gyógyszer előállításának módját, valamint stabilitásvizsgálati eredményekkel kell igazolnia a termék eltarthatóságát. A hatóság rendelkezésére kell bocsátani termékmintákat is, valamint annak a sarzsának a vizsgálati eredményeit, amelyből a minta származik. Be kell mutatni a termék majdani csomagolását, és meg kell adni azt is, hol gyártják.

A BLA benyújtása után az FDA-nak 60 napja van arra, hogy befogadja azt, azaz nyilatkozzon arról, hogy érdemi vizsgálatra alkalmasnak tartja-e a benyújtott dokumentációt. Ha a hivatal válasza nemleges, akkor ezt egy „beadvány elutasítva” (refuse-to-file) nevű döntésben közli a kérelem benyújtójával. Ha a biológiai gyógyszer engedélyezési kérelme alkalmasnak bizonyul az érdemi vizsgálatra, akkor a hatóság dönt arról is, hogy annak elbírálását mennyire kezeli prioritásként feladatai között, ennek megfelelően kaphat a kérelem elsőbbségi (priority) vagy általános (standard) minősítést. Elsőbbségséget jellemzően olyan biológiai gyógyszerek törzskönyvi beadványai kapnak, amelyek valamilyen életveszélyes vagy súlyos betegség kezelésében, diagnosztizálásában vagy megelőzésében jelentős előrelépést ígérnek a hatásosság, illetve a biztonságosság tekintetében.

Az érdemi vizsgálat során az elbírálók további információkat kérhetnek be, ez esetben egy információkérés (information request) nevű dokumentumot küldenek a kérelmezőnek. Ha a hatóság befejezte a törzskönyvi engedély-kérelem adott szakterülethez tartozó információinak értékelését, akkor szakterületi összefoglalót (discipline review) állít össze, amelyben már jelzi a kérelmező felé, hogy az adott szakterület dokumentációjában milyen

hiányosságokat tapasztalt. A kérelmezőnek mindkét dokumentum esetében lehetősége van arra, hogy további információkat adjon meg a hatóságnak.

A hatóságnak lehetősége van arra is, hogy a kérelemmel kapcsolatban kikérje egy tanácsadó testület (advisory committee) véleményét. Fontos azonban kiemelni, hogy a tanácsadó testület által kialakított vélemény nem köti a hatóságot.

Az érdemi vizsgálati szakasz végén a hatóság döntést hoz arról, hogy a biológikum megkaphatja-e a forgalomba hozatali engedélyt vagy sem. A kérelem elfogadása esetén a hatóság elfogadó levelet (approval letter) küld a kérelmezőnek. Ha azonban úgy ítéli meg, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján a biológikum nem alkalmas arra, hogy piacra kerüljön, akkor ezt egy ún. „teljes válaszlevélben” (complete response letter, CRL) tudatja a kérelmezővel. A CRL összefoglalja a törzskönyviengedély-kérelem hiányosságait, valamint javaslatokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogyan lehetne ezeket a hiányosságokat pótolni. A kérelmező a CRL-ben feltárt hiányok pótlását követően ismételten benyújthatja kérelmét.

A biológiai gyógyszer akkor kaphat forgalomba hozatali engedélyt, ha a hatóság a benyújtott dokumentumok, illetve a rendelkezésére bocsátott termékminta alapján biztonságosnak, hatásosnak, megfelelő tisztaságúnak és minőségűnek ítéli meg az adott terméket, és megbizonyosodik arról, hogy annak gyártása, kezelése, csomagolása és tárolása a helyes gyógyszergyártási gyakorlat (Good Manufacturing Practice, GMP) elveinek alkalmazásával történt.

2.1.1 Törzskönyvezett bioszimiláris termékek az Egyesült Államokban

Az FDA 2018 márciusáig 18 bioszimiláris termékre adott forgalombahozatali engedélyt¹⁶ (3. táblázat).

Bioszimiláris termék neve	Gyártó	Forgalomba hozatali engedély megadásának ideje
<i>Trazimera</i> (trastuzumab-qyyp)	Pfizer	2019. március
<i>Ontruzant</i> (trastuzumab-dttb)	Samsung Bioepis	2019. január
<i>Herzuma</i> (trastuzumab-pkrb)	Celltrion, Teva	2018. december
<i>Truxima</i> (rituximab-abbs)	Celltrion, Teva	2018. november
<i>Udenyca</i> (pegfilgrastim-cbqv)	Coherus	2018. november
<i>Hyrimoz</i> (adalimumab-adaz)	Sandoz	2018. október
<i>Nivestym</i> (filgrastim-aafi)	Pfizer	2018. július
<i>Fulphila</i> (pegfilgrastim-jmdb)	Mylan	2018. június
<i>Retacrit</i> (epoetin alfa-epbx)	Pfizer	2018. május
<i>Ixifi</i> (infliximab-qbtx)	Pfizer	2017. december
<i>Ogivri</i> (trastuzumab-dkst)	Biocon, Mylan	2017. december

¹⁶ Lásd: <https://www.fda.gov/drugs/developmentapprovalprocess/howdrugsaredevelopedandapproved/approvalapplications/therapeuticbiologicapplications/biosimilars/ucm580432.htm>.

Bioszimiláris termék neve	Gyártó	Forgalomba hozatali engedély megadásának ideje
<i>Mvasi</i> (bevacizumab-awwb)	Amgen, Allergan	2017. szeptember
<i>Cyltezo</i> (adalimumab-adbm)	Boehringer Ingelheim	2017. augusztus
<i>Renflexis</i> (infiximab-abda)	Samsung Bioepis	2017. május
<i>Amjevita</i> (adalimumab-atto)	Amgen	2016. szeptember
Erelzi (etanercept-szszs)	Sandoz	2016. augusztus
<i>Inflectra</i> (infiximab-dyyb)	Celltrion	2016. április
<i>Zarxio</i> (filgrastim-sndz)	Sandoz, Novartis	2015. március

3. táblázat: Bioszimiláris termékek, amelyekre az FDA 2018 novemberéig törzskönyvi engedélyt adott

3. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK BIOSZIMILÁRISTÖRVÉNYE ÉS A PATENT DANCE JELENSÉG

A biológikumok egyre nagyobb arányban vannak jelen a gyógyszerpiacon. (2017-ben a világ teljes gyógyszerforgalmának 26%-át adták biológiai gyógyszerek.¹⁷ Egyes előrejelzések szerint a bioszimilárisok piacra lépésével csak az Egyesült Államokban 54 milliárd dollárral csökkenhetnek a biológiai gyógyszerekre fordított összegek a 2017–2026 közötti időszakban.¹⁸)

Amíg azonban a generikus termékek piacra jutásának folyamata jól ismert és rutinszerűen alkalmazott szabályozás, a Hatch–Waxman-törvény szerint zajlik, addig a bioszimiláris termékekkel való piacra lépéssel kapcsolatban még sok a tisztázatlan kérdés. Az Egyesült Államokban röviden *bioszimiláristörvénynek* is nevezett, a biológikumok árversenyével és innovációjával kapcsolatos törvényt (*Biologics Price Competition and Innovation Act, BPCIA*) 2010. március 23-án írta alá Barack Obama elnök. Az első bioszimiláris termék, amely a BPCIA rendelkezései alapján került elfogadásra, a Sandoz Zarxio nevű, filgrastim hatóanyagú terméke volt, amely 2015-ben kapott törzskönyvi engedélyt az FDA-tól, és a gyártó még abban az évben piacra is lépett vele.

A jogszabály tartalmazza a bioszimilitás és a felcserélhetőség követelményeit, valamint szabályozza a biológikumot gyártó originátornak járó kizárólagosság időtartamát. A törvény rendelkezései szerint az originátort megilleti egy 12 éves ún. *törzskönyvezési kizárólagosság*¹⁹ (regulatory exclusivity), amelynek első 4 évében az FDA be sem fogadja a bioszimiláris termék gyártójának törzskönyvi kérelmét, a következő 8 évben benyújtott

¹⁷ Lisa Diependaele, Julian Cockbain, Sigrid Sterckx: Similar or the Same? – Why Biosimilars are not the Solution. The Journal of Law, Medicine & Ethics, 46. évf., 2018, p. 776–790.

¹⁸ Andrew W. Mulcahy, Jakub P. Hlavka, Spencer R. Case: Biosimilar Cost Savings in the United States Initial Experience and Future Potential. Rand Health Quarterly, 7. évf. 4. sz., 2018, p. 3.

¹⁹ Lásd: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/5573/all-info>.

bioszimiláris kérelmek pedig befogadásra kerülhetnek ugyan, de a 12 év lejártáig törzskönyvi engedély nem adható rájuk. Az első, 4 évig tartó időszakot nevezik *adatkizárólagosságnak* (data exclusivity), míg az ezt követő 8 éves periódus a *piaci kizárólagosság* (market exclusivity) ideje. 2018. július 26-án beterjesztettek egy törvényjavaslatot az Egyesült Államok Kongresszusa elé, amely 12 évről 7 évre csökkentené a törzskönyvezési kizárólagosság időtartamát. A törvényjavaslat a következő címet viseli: Price Relief Innovation and Competition for Essential Drugs (PRICED) Act. Törzskönyvezési kizárólagosság a generikus termékek esetében is létezik, de ennek időtartama csupán 5 év.

A 12 éves kizárólagossági periódus 6 hónappal meghosszabbítható abban az esetben, ha a biológiai gyógyszer gyermekek körében történő alkalmazása is engedélyezett (*pediátriai kizárólagosság*). Ha közegészségügyi szempontból nagy jelentőséggel bíró biológikumról van szó, akkor a 6 hónapos hosszabbítás már abban az esetben is megadható, ha a gyártó elvégzi a pediátriai klinikai vizsgálatot, függetlenül annak eredményétől.

Az elsőként törzskönyvet szerző generikusnak járó 6 hónapos kizárólagossági periódushoz hasonló kedvezményt az első bioszimiláris termék gyártója is kaphat, ennek az előfeltétele az, hogy a bioszimiláris termék felcserélhető legyen az originátoréval (*felcserélhetőségi kizárólagosság*, interchangeable exclusivity). Az első bioszimilárisnak járó kizárólagosság piaci kizárólagosságot jelent, aminek az időtartama függ attól, hogy az originátor indított-e bitorlási pert a bioszimiláris termék gyártója ellen. A második és további bioszimiláris termék gyártója a következő határidők lejárta után kaphat törzskönyvet (a felsoroltak közül a legkorábban lejáró határidőt kell figyelembe venni).

- Az első bioszimiláris piacra lépésétől számított 12 hónap múlva.
- 18 hónappal a jogerős bírósági ítéletet követően, amelyben az első bioszimiláris törzskönyv benyújtójának javára döntött a bíróság, vagyis az originátor keresetét az összes szabadalom tekintetében elutasította, illetve a bioszimiláris törzskönyv benyújtójának jogait fenntartotta.
- 42 hónappal azután, hogy az első bioszimiláris törzskönyvi engedélyt kapott abban az esetben, ha ellene a törzskönyvezett bioszimiláris termékkel kapcsolatos peres eljárás zajlik.
- 18 hónappal azután, hogy az első bioszimiláris törzskönyvi engedélyt kapott abban az esetben, ha ellene a törzskönyvezett bioszimiláris termék vonatkozásában peres eljárást nem kezdeményeztek.

A fenti törvény rendelkezik arról is, hogy a bioszimiláris termék FDA általi engedélyezését megelőzően az originátornak és a bioszimiláris termék gyártójának lehetősége van szabadalmi információk cseréjére és megvitatására azzal a céllal, hogy a későbbi bitorlási pereket lehetőség szerint elkerüljék. Hasonló lehetőség a generikus termékekre vonatkozó Hatch–Waxman-törvényben is van azzal a különbséggel, hogy ott az új gyógyszerjelöltre vonatkozó kérelem (New Drug Application, NDA) benyújtója állít össze listát azokról a szabadalmakról, amelyeket a majdani generikus megsért, ha termékével piacra lép. A lista az

ún. Narancssárga Könyvben (Orange Book) a generikus gyártó számára elérhető. A generikusnak lehetősége van arra, hogy egy rövidített eljárás (abbreviated new drug application, ANDA) során megkérdőjelezze ezen szabadalmak érvényességét, illetve arra az álláspontra helyezkedjen, hogy azok bitorlása nem valósul meg. Amennyiben ezzel az originátor nem ért egyet, pert indíthat a generikus ellen, aminek a következtében az 30 hónapig nem kaphat törzskönyvi engedélyt az FDA-tól.

Az Orange Booknak ugyan létezik biológiai gyógyszerekre vonatkozó megfelelője, melyet Bíbor Könyvnek (Purple Book, Lists of Licensed Biological Products with Reference Product Exclusivity and Biosimilarity Interchangeability Evaluations) neveznek, és amelyben megtalálhatók az FDA által jóváhagyott, a bioszimilitás és a felcserélhetőség követelményeinek megfelelő biológiai gyógyszerek, valamint a hozzájuk tartozó referenciatermékekre vonatkozó kizárólagossági határidők, de a kiadvány nem tartalmazza az originális biológiai gyógyszert védő szabadalmak listáját. Ugyanígy, a BPCIA sem rendelkezik előre megismerhető szabadalomlistáról, hanem a felek (originátor és bioszimiláris termék gyártója) közötti szabadalmi információcsere és egyeztetés folyamatára, az ún. *patent dance*-re, azaz *szabadalmi táncra* ad lehetőséget (1. ábra). A *patent dance*²⁰ rendeltetése az, hogy a felek kellő időben, még a bioszimiláris termék piacra kerülése előtt rendezni tudják egymással esetleges szabadalmi vitáikat.

A *patent dance* 1. szakasza akkor kezdődhet el, amikor a bioszimilárisgyártó megkapja az értesítést arról, hogy az FDA befogadta törzskönyvezési kérelmét. A bioszimiláris termék gyártójának az értesítéstől számított 20 napon belül van lehetősége arra, hogy a gyógyszerengedélyező hatósághoz benyújtott kérelmét, valamint a forgalomba hozni kívánt bioszimiláris termék gyártásával kapcsolatos információkat a referenciatermék gyártójának eljuttassa. Az originátor a rendelkezésére bocsátott információkat csak annak megítélésére használhatja fel, hogy a bioszimiláris termék gyártója bitorolja-e az ő adott termékkel kapcsolatos szabadalmait. Az originátornak 60 napon belül a bioszimilárisgyártó rendelkezésére kell bocsátania azon szabadalmainak listáját, amelyek az általa gyártott, eredeti biológikumot védik, egyúttal megjelölheti azon szabadalmakat is, amelyeket hajlandó licencbe adni a bioszimiláris termék gyártójának.

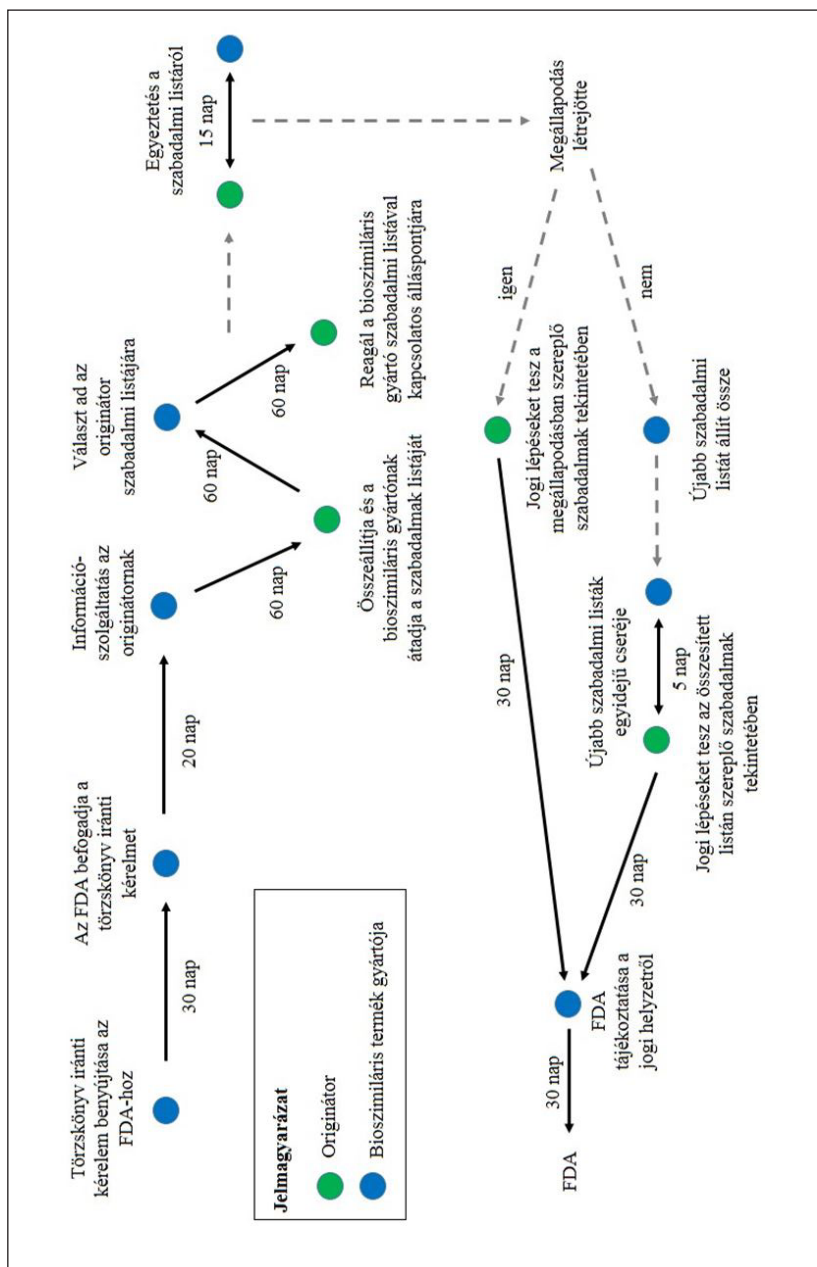
A bioszimilárisgyártónak a lista ismeretében 60 napja van saját álláspontjának kialakítására, ami lehet egy részletes, igénypontra igénypontra történő értékelés arról, hogy megítélése szerint miért nem sérti a referenciatermék gyártójának szabadalmait, esetleg megkérdőjelezheti egyes szabadalmak érvényességét. A bioszimiláris termék gyártója nyilatkozhat arról, hogy a releváns szabadalmak lejártát megelőzően nem lép piacra olyan termékkel, amely az originátor által megjelölt szabadalmak oltalmi körébe esik, illetve jelezheti szándékát az originátor egyes szabadalmainak licencbe vételére. Fontos megjegyezni, hogy a

²⁰ Brian D. Coggio, Ron Vogel, Tasha Francis: Chapter 4, Litigation-Related Issues Under the Biologics Price Competition and Innovation Act. In: Hiten J. Gutka, Harry Yang, Shefali Kakas (szerk.): Biosimilars, AAPS Advances in the Pharmaceutical Sciences Series, 34, Springer, 2018, p. 75–104.

bioszimilárisgyártó válasza kötőerővel nem bír, azaz a későbbi bírósági eljárások során más véleményt is kialakíthat. Ezt követően újabb 60 nap áll az originátor rendelkezésére, hogy érveljen a szabadalmak érvényessége mellett, illetve további érveket sorakoztasson fel amellett, hogy miért véli úgy, hogy a bioszimiláris termék gyártója bitorolja egyes szabadalmait.

Végül a felek 15 napot kapnak arra, hogy megállapodjanak arról, melyek azok a szabadalmak, amelyek esetében továbbra is jogvita áll fenn közöttük. Ha a két fél egyetért a lista tekintetében, az originátor 30 napon belül megteszi a szükséges jogi lépéseket a bioszimilárisgyártóval szemben azon szabadalmak ügyében, amelyeket mindkét fél szerint bitorolnának, ha a bioszimiláris termékkel piacra lépnének. [Az ilyen bitorlást mesterséges bitorlásnak (artificial infringement) is szokás nevezni, mivel a termékkel történő piacra lépést megelőzően valóban nem beszélhetünk bitorlásról.] Ha az originátor a 30 napos határidőt elmulasztja vagy keresetét visszavonja, elveszíti annak a lehetőségét, hogy a bioszimiláris termék piacra lépése esetén ideiglenes intézkedést, azaz azonnali jogvédelmet kérjen a bíróságtól a később már nem elhárítható jogi sérelmeinek megelőzésére.

Ha azonban a felek nem tudnak egyezsége jutni egy közös lista tartalmát illetően, akkor lehetőségük van arra, hogy mindketten összeállítsák saját listájukat, azaz mindketten megjelöljék azokat a szabadalmakat, amelyek tekintetében a bitorlás szerintük megvalósul. A bioszimilárisgyártó értesíti az originátort arról, hogy az általa összeállított lista hány tételt tartalmaz. A bioszimiláris gyártójának listájánál több szabadalmat az originátor listája sem tartalmazhat, kivéve ha a bioszimiláris listáján egyetlen szabadalom sem szerepelt, mert ez esetben az originátor egy szabadalmat jelölhet meg. Mivel azonban az egyeztetésnek ebben a fázisában még egyik fél sem tudja, hogy a másik listája mely szabadalmakat tartalmazza (csak arról van információja, hogy hány tételt tartalmaz a lista), ezért előállhat az az eset, hogy a két listán azonos tétel nem szerepel. A két listát a felek egyszerre – a bioszimilárisgyártó által küldött első (a szabadalmak számát tartalmazó) értesítés kézhezvételétől számított 5 napon belül – ismertetik egymással annak érdekében, hogy azon már ne tudjanak változtatni a másik fél listájának ismeretében. Annak biztosítására, hogy a listák ismertetése ténylegesen azonos időben történjen, a felek harmadik, közvetítő fél segítségét vehetik igénybe. Az originátor ezt követően a két listán szereplő összes szabadalomra vonatkozóan megteszi a szükséges jogi lépéseket, erre 30 nap áll rendelkezésére. Ha az originátor ezt a határidőt elmulasztja, akkor jogi lehetőségei jelentősen szűkülnek.

1. ábra: A patent dance folyamata (Sarfaraz K. Niazi ábrája²¹ alapján a szerző szerkesztése)

²¹ Sarfaraz K. Niazi: Biosimilars and Interchangeable Biologics – Strategic Elements. CRC Press, 2016, p. 73.

A *patent dance* 2. szakasza azzal az értesítéssel indul, amelyben a bioszimiláris termék gyártója jelzi az originátor felé, hogy termékével 180 napon belül piacra szándékozik lépni. Ezt a bioszimiláristörvény *értesítés piacra lépésről* (notice of commercial marketing) néven említi. Az értesítés ismét megnyitja a lehetőséget az originátor előtt, hogy ideiglenes intézkedést kérjen olyan szabadalmakra alapozva, amelyek a korábban összeállított szabadalmi listán szerepeltek, de amelyekkel kapcsolatban megállapodás nem született. A bioszimilárisgyártó pedig ismét megkérdőjelezheti az originális terméket védő szabadalmak érvényességét, illetve kifejtheti álláspontját arra vonatkozóan, hogy miért nem bitorolja az eredeti biológikumot védő egyes szabadalmakat.

Összességében ez annyit jelent, hogy a bioszimiláris törzskönyvi kérelem FDA általi befogadásától számítva mintegy 2-300 nap telik el addig, amíg a bitorlással kapcsolatos keresetet az originátor benyújtja. A generikus termékekre vonatkozó Hatch–Waxman-törvénytől eltérően azonban a bitorlási per indítása nem akasztja meg a törzskönyvezési folyamatot, ezért ha a bioszimiláris termék gyártója a törzskönyvi engedélyt megkapja és termékével piacra lép, akkor az originátor csak úgy léphet fel ellene, ha ideiglenes intézkedést kér a bíróságtól.

A bioszimiláris termékére törzskönyvet szerezni kívánó gyártónak a következő döntéseket kell meghoznia azt követően, hogy törzskönyvi kérelmét az FDA-hoz benyújtotta.²²

- Részt kíván-e venni a *patent dance* folyamatában, azaz meg kívánja-e osztani törzskönyvi kérelmét és egyéb információkat a referenciatermék gyártójával?
 - a) Ha a *patent dance*-ben való részvételt választja, döntést kell hoznia arról is, hogy átadja-e mind a törzskönyvi dosszié anyagát, mind a bioszimiláris termék gyártásával kapcsolatos további – sok esetben üzleti titoknak minősülő – információkat, vagy csak a törzskönyvi dokumentációt osztja meg a referenciatermék gyártójával? (Esetleg az utóbbit is csak részben, azaz csak annyit oszt meg az originátorral, amely véleménye szerint a szabadalom bitorlás megítéléséhez szükséges.) A *patent dance*-be való bekapcsolódással a bioszimilárisgyártó várhatóan lecsökkenti azon szabadalmak számát, amelyekkel kapcsolatban az originátor fellép ellene.
 - b) Ha a bioszimilárisgyártó nem lép be a *patent dance*-be, akkor az originátor által kezdeményezett ideiglenes intézkedés esetén a mozgástere jelentősen szűkül, hiszen elmulasztott igénybe venni egy olyan jogi lehetőséget, amellyel a szabadalmi helyzettel kapcsolatos kérdéseket korábban tisztázhatta volna. Ha a bioszimilárisgyártó elutasítja a *patent dance*-ben való részvételt, akkor a referenciatermék gyártójának nem áll rendelkezésére a bioszimiláris termék törzskönyvi dokumentációja, nem ismeri a termék pontos összetételét, illetve az előállítási eljárást sem, ezért jóval nehezebben tudja megítélni, mely szabadalmait bitorolja a bioszimilárisgyártó. A gyakorlatban tehát hiába van lehetősége a referenciater-

²² Gary H. Levin, Henrik D. Parker: Decision Points and Strategies for the Patent Dance. Baker & Hostetler LLP Publications, 2016, p. 6–8.

mék gyártójának arra, hogy azonnal lépéseket tegyen a feltételezett bitorlás ellen, megalapozott állításokat, kijelentéseket csak a bioszimiláris termékkel történő piacra lépést követően tehet. [A szakirodalom egyébként *vak bitorlási kereset* (blind infringement suit) néven említi azokat az eseteket, amikor az originátornak úgy kell(ene) összeállítania a szabadalmi listát, hogy nincsenek a birtokában a bioszimiláris termék gyártásával kapcsolatos információk.] A *patent dance*-ben való részvétel bioszimilárisgyártó részéről történő elutasítása egyes esetekben azonban előnyös is lehet az originátor számára, hiszen akár a referenciatermék összes szabadalmára vonatkozóan bitorlási pert indíthat a bioszimiláris ellen, és nem kötik őt a *patent dance* lefolytatására vonatkozó előírások.

- Végig kívánja-e vinni a *patent dance* folyamatát?

Ha a bioszimiláris törzskönyv benyújtója úgy dönt, hogy átadja törzskönyvi kérelmét a referenciatermék gyártójának, illetve egyéb információkat is megoszt vele a termékével kapcsolatban, akkor az originátor köteles megadni azon szabadalmak listáját, amelyeket véleménye szerint a törzskönyvi kérelemben szereplő termékkel bitorolnak. Ezt követően azonban az eljárás bármely szakaszában lehetősége van a bioszimilárisgyártónak arra, hogy megszakítsa azt, és ne adjon választ az originátor felvetéseire, de a bioszimiláris termékkel történő piacra lépést legalább 180 nappal megelőző értesítés küldése azonban ebben az esetben is kötelező. Ha a bioszimiláris termék gyártója megszakítja a *patent dance*-t, akkor a referenciatermék gyártója azonnali jogi lépéseket tehet a feltételezett bitorlás ellen. Sok bioszimilárisgyártó úgy véli, hogy számára kedvező kilépni a folyamatból akkor, amikor már megkapta az originátortól a szabadalmak listáját.

A bioszimiláris termék gyártója azzal, hogy belép a *patent dance*-be, többletfeladatokat ró a referenciatermék gyártójára, mivel annak alaposan ki kell értékelnie a bioszimiláris törzskönyvi beadványt, és ennek alapján minden releváns szabadalmat fel kell sorolnia egy listában. A lista összeállításakor az originátornak igen körültekintően kell eljárnia, ugyanis azt utólag bővíteni már nem lehet, vagyis ha egy fontos szabadalom kimarad, akkor annak alapján később már nem lesz lehetősége fellépni a bioszimiláris termék gyártója ellen.

- Mikor értesíti az originátort piacra lépési szándékáról?

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 2017. június 12-i állásfoglalása²³ értelmében a piacra lépésről szóló értesítéssel a bioszimilárisgyártónak nem kell megvárnia azt, amíg az FDA a törzskönyvi engedélyt megadja. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a *patent dance* fentebb ismertetett két szakasza nem válik szét, mivel a bioszimilárisgyártó akár a törzskönyvi beadvány originátornak történő eljuttatásával egy időben megküldheti az értesítést a piaci lépési szándékáról.

²³ *Courtenay C. Brinckerhoff*: Supreme Court decision favours biosimilars. *Nature Reviews, Drug Discovery*, 16. évf. 8. sz., 2017, p. 521–522.

Akár részt vesz a *patent dance*-ben, akár nem, a bioszimilárisgyártó számára fontos a jó védekezési stratégia kidolgozása. Amíg ugyanis annak bizonyításához, hogy a bioszimiláris termék nem bitorolja az originátor adott szabadalmát, általában elegendő a kérdéses szabadalom és a saját termék, illetve az ennek előállítására szolgáló eljárás alapos ismerete, addig a szabadalom érvényességének megkérdőjelezéséhez szükség van a technika állásának megállapítására, érdemes továbbá felkutatni és tanulmányozni a hasonló szabadalmak ügyében korábban meghozott hivatali és bírósági döntéseket is (nemcsak az Egyesült Államok vonatkozásában). Az utóbbi még időigényesebb, ha a külföldi dokumentumok fordítása is szükséges.

4. SZABADALMAK MEGTÁMADÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A PATENT DANCE-EN KÍVÜL

4.1. A felek közötti felülvizsgálat

A *felek közötti felülvizsgálatot*²⁴ (inter partes review, IPR) az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) előtt lehet kezdeményezni. Az IPR lehetőségének biztosításával az a jogalkotó célja, hogy a „gyenge” szabadalmak ellen költséghatékonyabban és gyorsabban lehessen fellépni, mintha egy bírósági eljárás keretében támadnák őket. Az IPR jogalapja a feltalálói tevékenység hiánya (a találmány nyilvánvalósága), valamint az újdonság hiánya lehet, bizonyítékként pedig csak nyomtatásban vagy elektronikus úton közzétett publikációkat, valamint szabadalmakat és szabadalmi bejelentéseket fogad el a hivatal. Az IPR-re irányuló kérelmet a megadást, illetve újra érvénybe helyezést követő kilenc hónap eltelte után lehet benyújtani. Felülvizsgálati kérelmet bárki benyújthat (kivéve magát a szabadalmast), a hivatalnak a kérelem benyújtásától számítva hat hónap áll rendelkezésére, hogy eldöntse, megindítja-e a felek közötti felülvizsgálati eljárást. (A szabadalom jogosultjának lehetősége van előzetes írásbeli választ adni a felülvizsgálati kérelemben foglalt észrevételekre.) Döntésre az eljárás megindításától számított egy éven belül kerül sor (ez a határidő indokolt esetben 6 hónappal meghosszabbítható), a döntést nagy tapasztalattal rendelkező szabadalmi elbírálók hozzák meg. Ha valamelyik fél a döntéssel nem ért egyet, a kerületi bírósághoz (District Court) fordulhat.

A biológikumokat érintő felülvizsgálati kérelmeknek több mint a felét (52%-át) elutasítja a hivatal, ami jóval nagyobb, mint az átlagos elutasítási ráta (32%). Ez az adat is szemlélteti azt a trendet, amely szerint a bioszimilárisgyártók egyre inkább a *patent dance* alternatívájaként, annak megkerülésére használják ezt a lehetőséget. A bioszimilárisgyártók számára az IPR időtartama (átlagosan 18 hónap) jól tervezhető (az eljárás idővonalát lásd a 2. ábrán), azaz felülvizsgálati kérelmeiket tudják úgy ütemezni, hogy a döntés már a kezükben legyen

²⁴ Coggio, Vogel, Francis: i. m. (20), p. 98–104.

addigra, mire az FDA dönt törzskönyvezési kérelmük ügyében. 2012 óta a bioszimilárisgyártók több mint 100 esetben kezdeményeztek felek közötti felülvizsgálatot a referencia-termékeket védő kulcsszabadalmak ügyében.²⁵ A Sandoz–Amgen-ügyben hozott legfelsőbb bírósági ítélet, mely szerint a *patent dance*-ben való részvétel nem kötelező, tovább növelte a bioszimilárisgyártók hajlandóságát abba az irányba, hogy a *patent dance* helyett inkább az IPR keretében támadják az originálistgyártó azon szabadalmait,²⁶ amely az ő piacra lépésüket akadályozza. A 2017 decemberéig benyújtott felek közötti felülvizsgálatra vonatkozó kérelmek közel kétharmada valamilyen kezelési módot védő szabadalomra irányult (köztük számos kombinációs termékre, illetve adagolási rendre vonatkozó oltalomra). 15%-ot tett ki a megtámadott formulációs szabadalmak aránya. Jellemző tendencia az is, hogy ha a felülvizsgálati eljárás végén a bioszimilárisgyártó számára kedvezőtlen döntés születik, akkor fellebbezést nyújt be: 10-ből 9 ügy ezért a kerületi bíróság előtt folytatódik.

Míg a bioszimiláris termék gyártója szemében az IPR gyors és költséghatékony módszer lehet a piacra lépést gátló szabadalmakkal szembeni fellépésre, addig az originátorok az egyes termékeiket védő szabadalmak számának növelésével próbálnak védekezni a bioszimilárisok támadása ellen. Minél több szabadalom véd ugyanis egy adott biológiai gyógyszert, illetve annak előállítását, annál nehezebb dolga van a bioszimilárisgyártónak akkor, amikor ezeket felek közötti felülvizsgálat keretében próbálja támadni.

4.2. A megadás utáni felülvizsgálat

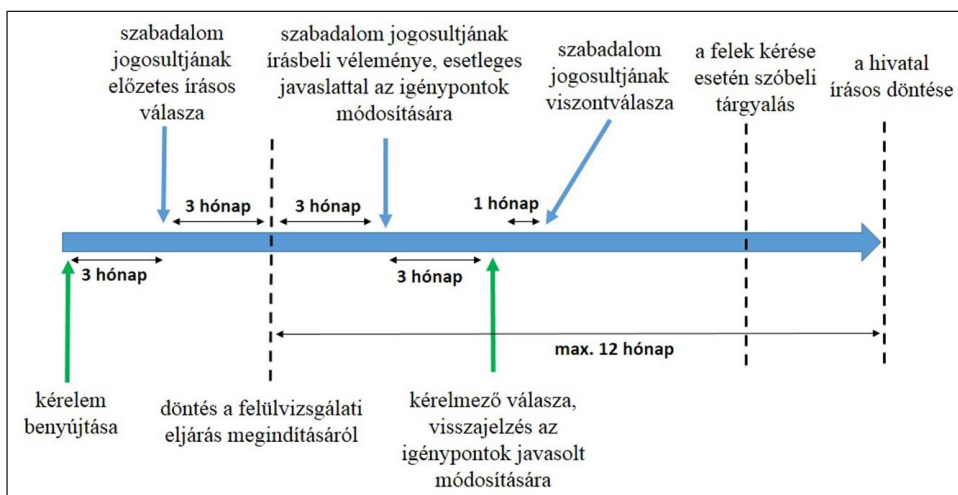
A megadás utáni felülvizsgálat²⁷ (post-grant review, PGR) lehetőségével a szabadalom megadásától, illetve újra érvénybe helyezésétől számított kilenc hónapon belül élhet bárki, aki éppen nem támadja az adott szabadalmat peres eljárás keretében. (A lehetőség csak a 2013. március 16-án vagy ezt követően benyújtott bejelentésekre adott szabadalmak esetében él.) Az eljárás időtartama és ütemezése megegyezik a felek közötti felülvizsgálatával (lásd 2. ábra). A felek közötti felülvizsgálati eljáráshoz képest azonban a PGR esetében szélesebb a felülvizsgálat jogalapjainak köre, mivel a feltalálói tevékenység, valamint az újdonság hiányán túl, a felülvizsgálati kérelem benyújtója hivatkozhat arra is, hogy a szabadalom tárgyára nem lehetett volna szabadalmat adni; a leírás, illetve az igénypontok nem egyértelműek; valamint újra érvénybe helyezés esetén arra is, hogy az újra érvénybe helyezés feltételei nem álltak fenn. Mivel PGR a szabadalom megadását követően azonnal kezdeményezhető, ez a jogi lehetőség áll legkorábban a bioszimilárisgyártó rendelkezésére, ha az originátor valamelyik szabadalmának érvényességét vitatni kívánja. Mivel azonban a bioszimilárisok

²⁵ Chen, Yang, Bennett: i. m. (3), p. 1777–1781.

²⁶ Irena Royzman, Zhiqiang Liu: Mixed Results as IPR Petitions for Biosimilars Soar. Life Sciences Law and Industry Report, 11. évf. 24. sz., 2017.

²⁷ Michael T. Siekman, Oona M. Johnstone: Impact of Post-Grant Proceedings on Biologics and Biosimilars. BioProcess International, 15. évf. 1. sz., 2017, p. 2–10: <https://bioprocessintl.com/business/intellectual-property/impact-of-post-grant-proceedings-biologics-biosimilars/>.

fejlesztése és törzskönyvezése hosszadalmas folyamat, a szabadalom megadása utáni 9 hónapban a bioszimilárisokat fejlesztő cégek számára a PGR sokkal inkább lehet az üzleti stratégia része, mintsem a bioszimilárisra való tényleges piacra lépés meggyorsításának eszköze. A szakértők szerint a PGR elsősorban a speciális betegcsoportok kezelésére, illetve az adagolási módokra irányuló szabadalmak esetében lehet hatékony eszköz a bioszimilárisgyártók kezében.

2. ábra: A felek közötti és a megadás utáni felülvizsgálati eljárás idővonala
(Katie Colvin ábrája²⁸ alapján, a szerző szerkesztése)

4.3. A felek közötti és a megadás utáni felülvizsgálat, valamint a szabadalmi viták patent dance keretében történő rendezésének összehasonlítása

A 4. táblázat összehasonlító áttekintést nyújt az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala előtt kezdeményezhető kétféle felülvizsgálati eljárásról (felek közötti és megadás utáni felülvizsgálat), valamint a szabadalmi viták *patent dance* keretében történő rendezéséről.

²⁸ Katie Calvin: The AIA: Reviewing the first year of Inter Partes Review. Thompson Coburn, 2013.

Összehasonlítás szempontja	Szabadalmi viták <i>patent dance</i> keretében történő rendezése	Felek közötti felülvizsgálat (IPR)	Megadás utáni felülvizsgálat (PGR)
Ki támadhatja meg a szabadalmat?	Az a bioszimilárisgyártó, aki törzskönyvi engedély-kérelmmel fordult az FDA-hoz.	Bárki, magát a szabadalmat kivéve.	Bárki, magát a szabadalmat kivéve.
Mikor kezdeményezhető az eljárás?	1. szakasz: amikor az FDA befogadja a bioszimilárisgyártó törzskönyvezési kérelmét, 2. szakasz: amikor a bioszimilárisgyártó megküldi az originátor részére az értesítést a piacra lépési szándékról.	A 2013. március 16. előtt benyújtott bejelentésekre adott szabadalmak ellen bármikor, kivéve ha a felülvizsgálati kérelem benyújtója ellen ugyanezen szabadalomra vonatkozóan biotorlási keresetet nyújtottak be. A 2013. március 16-án vagy ezt követően benyújtott bejelentésekre adott szabadalmak ellen a megadást követő 9 hónap elteltével.	A szabadalom megadását követő 9 hónapon belül.
Az eljárás várható időtartama	Nincs megszabott időtartam, átlagosan 2-4 év.	A kérelem benyújtásáról a végső döntés meghozataláig, max. 24 hónap.	A kérelem benyújtásáról a végső döntés meghozataláig max. 24 hónap.
Ki hozza meg a döntést?	Kertületi bíróság.	Az USPTO tapasztalt szabadalmi elbíráói.	Az USPTO tapasztalt szabadalmi elbíráói.
Milyen szabadalmak ellen indítható meg az eljárás?	A <i>patent dance</i> keretében összeállított szabadalmi listán szereplő szabadalmak ellen.	Bármely szabadalom ellen.	A 2013. március 16-án vagy ezt követően benyújtott bejelentésekre adott szabadalmak ellen.
Milyen jogalapra hivatkozva támadható a szabadalom?	Bármely jogalapra hivatkozva, kivéve a legjobb megvalósítási mód hiányát, valamint a kettős szabadalmaztatás esetét.	Feltalálói tevékenységre, valamint az újdonság hiányára hivatkozva.	Bármely jogalapra hivatkozva, kivéve a legjobb megvalósítási mód hiányát, valamint a kettős szabadalmaztatás esetét.
A döntés következményei a támadott szabadalom további sorsára nézve	Ugyanazon kérdésben újabb peres eljárás nem kezdeményezhető.	Sem a USPTO előtt, sem peres eljárás keretében nem lehet a későbbiekben olyan jogalapra hivatkozni, amely a felülvizsgálati eljárásnak tárgya volt vagy a kérelmező rendelkezésére álló információk alapján tárgya lehetett volna.	Sem a USPTO előtt, sem peres eljárás keretében nem lehet a későbbiekben olyan jogalapra hivatkozni, amely a felülvizsgálati eljárásnak tárgya volt vagy a kérelmező rendelkezésére álló információk alapján tárgya lehetett volna.

4. táblázat: A szabadalmi viták *patent dance* keretében történő rendezésének összehasonlítása a felek közötti, valamint a megadás utáni felülvizsgálati eljárással²⁹

²⁹ Siekman, Johnstone: i. m. (27), p. 2–10.

5. ESETTANULMÁNYOK

5.1. A bioszimilárisgyártók által a *patent dance*-ben követett stratégiák

5.1.1. *Trastuzumab*

A *trastuzumab* egy, a HER-2 pozitív mellrák és gyomorrák kezelésére alkalmazott monoklonális antitest. Előbbi indikációra 1998. szeptember 25-én adott ki törzskönyvi engedélyt az FDA, az utóbbira 2010. október 20-án. A *trastuzumab* gyártója a Genentech, a gyógyszer a kereskedelmi forgalomba *HERCEPTIN* néven került be.

A *trastuzumab* bioszimilárisának engedélyeztetését több cég is kezdeményezte az FDA-nál (többek között a Celltrion, az Amgen és a Mylan), törzskönyvi engedélyt egyelőre csak a Celltrion szerzett *HERZUMA* nevű termékére. A bioszimilárisgyártók eltérő stratégiát választottak az originátorral való egyeztetésre a *TERCEPTIN*-t védő szabadalmakról.³⁰ Az Amgen részére a Genentech egy 37 szabadalomból álló listát állított össze, azaz ennyi szabadalommal kapcsolatban állította azt, hogy a bioszimilárisgyártó bitorlást követne el, ha piacra lépne saját termékével. Az originátor egyúttal ajánlatot tett az Amgennek a lista 18 tételre történő leszűkítésére, azonban a bioszimilárisgyártó ezt nem fogadta el, így végül a teljes lista érvényben maradt. Az Amgen stratégiája eredményesnek bizonyult, ugyanis a Genentech végül a listán szereplő szabadalmak mintegy 50%-a tekintetében úgy döntött, hogy eltekint a jogérvényesítéstől. Vagyis ha az Amgen elfogadta volna a Genentech eredeti, 18 szabadalomból álló listára vonatkozó ajánlatát, fennállt volna annak a lehetősége, hogy a fennmaradó 19 szabadalom tekintetében később, a piacra lépési szándékot jelző értesítést követően fellépjen vele szemben az originátor. Azzal azonban, hogy a lista végül nem került szűkítésre, de a Genentech nem tette meg a jogi lépéseket az Amgennel szemben az összes rajta szereplő szabadalom tekintetében, elveszítette a lehetőségét arra, hogy a 19 szabadalomra vonatkozóan jogait érvényesítse.

A Celltrion az Amgentől eltérő stratégiát választott: elküldte az originátornak a törzskönyviengedély-kérelmét és a saját termékének gyártásával kapcsolatos információkat, azt ezt követő egyeztetés során azonban egyúttal értesítette is a Genentechet arról, hogy bioszimiláris termékét forgalomba kívánja hozni, ezzel a lépéssel gyakorlatilag összevonta a *patent dance* 1. és 2. szakaszát. Az értesítést követően a Celltrion azonnal bíróság elé vitte a Genentech által összeállított teljes listát: egyes szabadalmak tekintetében azt kérte, hogy állapítsák meg, hogy nem követ el bitorlást, más esetekben pedig a szabadalmak érvénytelenítését kérte. (Ezután a Celltrion kilépett a *patent dance*-ből.) A kerületi bíróság elutasította a Celltrion keresetét, az ügy a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the

³⁰ Benjamin C. Hsing: Biosimilar Litigation Landscape. Baker & Hostetler LLP publications, 2016, p. 4–5; Ted Mathias, Stacie Ropka, Nisan Zaghi: Patent Dance Developments: A Tale Of 2 Antibodies. Law 360, 2018, p. 1–4..

Federal Circuit) előtt folytatódik. Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a bioszimilárisgyártónak joga van-e ahhoz, hogy a referenciatermék gyártója által összeállított szabadalmi lista birtokában maga kérje annak megállapítását, hogy terméke nem bitorló, vagy éppen ellenkezőleg, csak az originátornak van lehetősége a bitorlás megállapítását kérni, más, későbbi *patent dance* eljárások kimenetelét is befolyásolhatja majd.

A Mylan licencmegállapodást írt alá az originátorral, amelyben a Mylan trastuzumab bioszimilarisának (Ogivri) piacra lépési dátumát is kikötötték, ezt azonban – egyelőre – nem hozták nyilvánosságra a felek.

A Mylan által kötött megállapodáshoz hasonló megegyezés elsősorban olyan cégeknek állhat érdekében, amelyeknek kevesebb termékük van, így egy későbbi, de rendezett körülmények között zajló, szabadalmi perekéntől mentes piacra lépés tervezhetőbb helyzetet teremt számukra.

5.1.2. *Adalimumab*

Az *adalimumab* originátora az AbbVie, a cég 2002. december 31-én szerzett törzskönyvet erre a monoklonális antitestre. Az első elfogadott indikáció a reumatoid arthritisz volt, melyet később számos további (többek között pikkelysömör okozta ízületi gyulladás, Crohn-betegség, fekélyes vastagbélgyulladás) követett.

Az *adalimumab* bioszimilárisokkal kapcsolatos szabadalmi viták miatt már három bioszimilárisgyártóval (Amgen, melynek terméke az AMJEVITA; Boehringer Ingelheim, terméke: CYLTEZO; Sandoz, terméke: HYMIROZ) is perben áll az AbbVie. (Az FDA már mind a három termékre megadta a törzskönyvi engedélyt.) A felsoroltakon kívül további cégek tervezik, hogy az *adalimumab* bioszimilarisával piacra lépnek.

Az *adalimumab* kiváló példája annak, hogy mennyire komplex szabadalmi portfólió véd egy originális terméket, az AbbVie ugyanis több mint 100 szabadalmat szerzett erre a termékére, ebből végül 61–84 szabadalom került fel a bioszimilárisgyártók részére készített listákra attól függően, hogy melyik bioszimilárisról milyen törzskönyvi és egyéb, gyártással kapcsolatos információkat adtak meg a gyártók. Miután egyik bioszimiláris sem fogadta el ezeket az igen terjedelmes listákat, az AbbVie jelentősen lecsökkentette a listán szereplő szabadalmak számát (bioszimiláristól függően 2 és 12 közé). Ez a hozzáállás abból a szempontból kedvező a bioszimilárisok számára, hogy nem kell már a *patent dance* 1. szakaszában komoly jogérvényesítési költségekkel számolniuk, ugyanakkor a legfontosabb szabadalmak tekintetében már a szabadalmakról való egyeztetés korai szakaszában megegyezés vagy szükség esetén bírósági döntés születhet. Előállhat továbbá olyan eset is, hogy az originátor egyes szabadalmi lejárnak még azelőtt, mielőtt a bioszimiláris termékkel piacra tudnának lépni. A bioszimilárisok közül az Amgen és a Sandoz már megállapodásra is jutott az AbbVie-vel. Az Amgen esetében egy 10 szabadalmat tartalmazó listában állapodtak meg a felek, valamint abban, hogy az Amgen 2023. január 31-én léphet piacra a

bioszimiláris adalimumabbal. Az originátor további bioszimilárisgyártókkal is egyezségre jutott, a Samsung Bioepis fél évvel az Amgen után, 2023. július 31-én viheti piacra saját adalimumab-bioszimilárisát. Egy hónappal a Samsung után pedig a Mylan, majd ez követően a Sandoz is piacra léphet. A Boehringer Ingelheimmel még folynak a tárgyalások.

Az adalimumab- és a trastuzumab-bioszimilárisokkal kapcsolatban kötött, a piacra lépés dátumát pontosan kikötő licencszerződésre az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusában is felfigyeltek. John Sarbanes 2018. július 23-án törvényjavaslatot nyújtott be „Biosimilars Competition Act of 2018” (bioszimilárisversenyt szabályozó törvény) címmel. A tervezet szerint a jövőben az ilyen megállapodáshoz szükség lenne az igazságügyi minisztérium (Department of Justice) és a Szövetségi Kereskedelmi Bizottság (Federal Trade Commission) jóváhagyására is.

5.2. Patent dance-et érintő bírósági döntések

Az 5. táblázat a bírósági szakaszba lépett *patent dance* eljárásokról nyújt áttekintést. 2019 januárjáig összesen 23 ügy jutott el a kerületi bíróság elé, ítélet azonban még csak 7 ügyben született. Utóbbiak közül 3 ügyben már a Szövetségi Fellebbezési Bíróság is döntött. Az alábbiakban ezek közül azokat az eseteket vizsgáljuk részletesebben, amelyekben olyan bírósági ítélet született, amely a többi folyamatban lévő, illetve ezután megindított *patent dance* lefolytatására is hatással lehet.

Részrt vevő felek ³¹	Bioszimiláris termék	Referencia- termék	Benyújtás dátuma	Státusz/kimenetel	
				Kerületi bíróág döntése	Szövetségi Fellebbezési Bíróág döntése
1. Amgen – Sandoz (összevonva az alább 7. szám alatt szereplő üggyel)	ZARXIO (filgrastim-sndz) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	NEUPOGEN	2014. 10. 24.	a bíróság szerint nem történt bitorlás	eljárás folyamatban
2. Janssen – Celltrion	INFLECTRA (infliximab-dyyb) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	REMICADE	2015. 03. 06., (újra benyújtva: 2017. 05. 31.)	a bíróság az US6284471 sz. szabadalmat érvénytele- nítette; az US7598083 sz. szabadalom tekintetében bitorlást nem állapított meg	az US6284471 sz. szabada- lom tekintetében a fellebbe- zésnek nem adtak helyt, az US7598083 sz. szabadalom ügye folyamatban van
3 Amgen – Apotex (összevonva az alább 5. szám alatt szereplő üggyel)	LAPELGA (pegfilgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	NEULASTA	2015. 08. 06.	a bíróság szerint nem történt bitorlás	helybenhagyta a kerületi bíróág ítéletét
4. Amgen – Hospira	RETACRIT (epoetin alfa-epbx) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	EPOGEN/ PROCRIT	2015. 09. 18.	a bíróság az US5856298 sz. szabadalom tekintetében megállapította a bitorlás té- nyét és a Hospirát kártéri- tés megfizetésére kötelezte; ugyanakkor elutasította a Hospira indítványát arra vonatkozóan, hogy az Amgen által elszenvedett károkat újra mérjék fel	eljárás folyamatban

31 Lásd: <https://www.bigmoleculerwatch.com/bpca-patent-litigations/> (utolsó frissítés dátuma: 2019. 01. 08.).

Részrt vevő felek	Bioszimiláris termék	Referencia- termék	Benyújtás dátuma	Státusz/kimenetel	
				Kerületi bíróság döntése	Szövetségi Fellebbezési Bíróság döntése
5. Amgen – Apotex (összevonva a fentebb 3. szám alatt szereplő üggyel)	GRASTOFIL (filgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	NEUPOGEN	2015. 10. 02.	a bíróság szerint nem történt bitorlás	helybenhagyta a kerületi bíróóság ítéletét
6. Immunex – Sandoz	ERELZI (etanercept-szvs) (van törzskönyvi engedélye)	ENBREL	2016. 02. 26.	eljárás folyamatban	–
7. Amgen – Sandoz (összevonva a fentebb 1. szám alatt szereplő üggyel)	LA-EP2006 (pegfilgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	NEULASTA	2016. 03. 04.	a bíróság szerint nem történt bitorlás	eljárás folyamatban
8. Abb Vie – Amgen	AMJEVITA (adalimumab-atto) (van törzskönyvi engedélye)	HUMIRA	2016. 08. 04.	a felek megállapodtak	–
9. Amgen – Coherus	UDENYCA (pegfilgrastim- cbqv) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	NEULASTA	2017. 05. 17.	a bíró indítványozta az Amgen keresetének eluta- sítását	eljárás folyamatban
10. Janssen – Samsung Bioepis	RENFLEXIS (infliximab-abda) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	REMICADE	2017. 05. 17.	a Janssen visszavonta a keresetét	–

Részt vevő felek	Bioszimiláris termék	Referencia- termék	Benyújtás dátuma	Státusz/kimenetel	
				Kerületi bíróság döntése	Szövetségi Fellebbezési Bíróság döntése
11. AbbVie – Boehringer Ingelheim	CYLTEZO (adalimumab- adbm) (van törzskönyvi engedélye)	HUMIRA	2017. 08. 02.	eljárás folyamatban	–
12. Amgen – Mylan	FULPHILA (pegfilgrastim- jndb) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	NEULASTA	2017. 09. 22.	eljárás folyamatban	–
13. Genentech – Amgen	MVASI (bevacizumab- awwb) (van törzskönyvi engedélye)	AVASTIN	2017. 10. 06.	eljárás folyamatban	–
14. Genentech – Pfizer	PF-05280014 (trastuzumab -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	HERCEPTIN	2017. 11. 17.	a felek megállapodtak	–
15. Genentech – Sandoz	RIXATHON (rituximab -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	RITUXAN	2017. 12. 21.	a felek megállapodtak	–

	Rész vevő felek	Bioszimiláris termék	Referencia- termék	Benyújtás dátuma	Státusz/kimenetel	
					Kerületi bíróság döntése	Szövetségi Fellebbezési Bíróság döntése
16.	Genentech – Celltrion	HERZUMA (trastuzumab- pkrb) (van törzskönyvi engedélye)	HERCEPTIN	2018. 01. 12.	a felek megállapodtak	–
17.	Genentech – Celltrion	BRUXIMA (rituximab-abbs) (van törzskönyvi engedélye)	RITUXAN	2018. 01. 12.	a felek megállapodtak	–
18.	Amgen – Adello	TPI G-CSF (filgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	NEUPOGEN	2018. 03. 8.	eljárás folyamatban	–
19.	Genentech – Amgen	ABP 980 (trastuzumab -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	HERCEPTIN	2018. 06. 21.	eljárás folyamatban	–
20.	Amgen – Hospira	NIVESTYM (filgrastim-aafi) (törzskönyvi en- gedélyt megkapta, piacra lépett)	NEUPOGEN	2018. 07. 18.	eljárás folyamatban	–

Rész vevő felek	Bioszimiláris termék	Referencia- termék	Benyújtás dátuma	Státusz/kimenetel	
				Kerületi bíróság döntése	Szövetségi Fellebbezési Bíróság döntése
21. Amgen – Apotex (a fentebb 3., ill. 5. szám alatt szereplő ügy folytatása)	LAPELGA™ (pegfilgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye); GRASTOPIL™ (filgrastim -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	NEULASTA; NEUPOGEN	2018. 08. 07.	eljárás folyamatban	–
22. AbbVie – Sandoz	HYMIROZ (adalimumab -bioszimiláris) (van törzskönyvi engedélye)	HUMIRA	2018. 08. 10.	a felek megállapodtak	–
23. Genentech – Samsung Bioe	SB3 (trastuzumab -bioszimiláris) (nincs törzskönyvi engedélye)	HERCEPTIN	2018. 09. 04.	eljárás folyamatban	–

5. táblázat: Bírószági szakaszba lépett patent dance eljárások az Egyesült Államokban

5.2.1. Amgen – Sandoz

Az FDA 1991-ben adott törzskönyvi engedélyt az Amgen által kifejlesztett *filgrastim* nevű biológiai gyógyszerre, amely NEUPOGEN néven került forgalomba. A filgrastimot alacsony neutrofilszám kezelésére alkalmazzák, amely állapot jellemzően kemoterápia, illetve HIV-fertőzés vagy AIDS esetén alakul ki. A Sandoz 2014-ben adott be biológiaigógyszer-engedélyezési kérelmet a filgrastim bioszimilárisára, amelyet a hatóság 2015. március 6-án meg is adott. A Sandoz 2015. szeptember 3-án lépett piacra, terméke ZARXIO néven került kereskedelmi forgalomba.

A Sandoz ugyan időben értesítette az Amgent arról, hogy a gyógyszerengedélyezési hatóság befogadta kérelmét, de a törzskönyvezési engedély iránti kérelem részleteit és a termékére vonatkozó egyéb információkat nem kívánta megosztani az originális termék gyártójával, sőt, előre jelezte azt is, hogy amint törzskönyvet kap bioszimiláris termékére, azonnal piacra fog lépni.³² Az utóbbi értesítést ismételtelen elküldte az Amgennek akkor, amikor a törzskönyviengedély-kérelem ügyében a hatóság pozitív döntést hozott.

Az Amgen szerint a Sandoz azzal, hogy nem adta át neki a BPCIA rendelkezései szerinti információkat az általa törzskönyveztetni kívánt termékről, és még a törzskönyv megszerzése előtt jelezte későbbi piacra lépési szándékát ezzel a termékkel, törvényt sértett. Az Amgen szerint továbbá a Sandoz bioszimiláris terméke bitorolja a filgrastim alkalmazási módjára vonatkozó szabadalmukat. A filgrastim gyártója az Észak-Kaliforniai Kerületi Bíróság elé vitte az ügyet, ahol – egyebek mellett – arra kérte a bíróságot, hogy kötelezze a Sandozt a BPCIA rendelkezései szerinti *patent dance*-be való belépésre, továbbá ideiglenes intézkedést kért annak érdekében, hogy megakadályozza a bioszimiláris filgrastimmal való piacra lépést. A Sandoz ezzel szemben annak megállapítását kérte, hogy a fent említett szabadalom érvénytelen, és bitorlás nem történt. A bíróság precedensértékű ítéletet hozott abban a tekintetben, hogy kinyilvánította: a bioszimilárisgyártónak lehetősége van arra, hogy a törzskönyviengedély-kérelem, illetve egyéb, a termékére vonatkozó információ originálisgyártó részére történő átadását megtagadja, viselve ezzel a *patent dance*-ben való részvételtől történő elzárkózás következményeit. A kerületi bíróság szerint az sem kifogásolható, ha a bioszimilárisgyártó már a törzskönyv megszerzése előtt értesíti az originális vetélytársat piacra lépési szándékáról.

Az Amgen fellebbezett az ítélet ellen, ezért az ügy a Szövetségi Fellebbezési Bíróságon folytatódott, amely helybenhagyta az alsóbb fokú bíróság ítéletének azt a részét, amely szerint a bioszimilárisgyártó számára nem kötelező a törzskönyviengedély-kérelem, illetve további, a bioszimiláris termékre vonatkozó információk átadása az originálisgyártó részére.

³² Jeffrey R. Bousquet: Biosimilars and federal preemption in the USA. Journal of Generic Medicines, 2018 május, p. 1–7; Brenda Sandburg: Amgen v. Sandoz: Next Biosimilar Bout Begins Over State Law Claims, 2017: <https://pink.pharmaintelligence.informa.com/PS121457/Amgen-v-Sandoz-Next-Biosimilar-Bout-Begins-Over-State-Law-Claims>.

Megváltoztatta azonban az ítélet azon részét, mely a piacra lépésről való értesítésre vonatkozik: ilyen értesítést ugyanis csak akkor küldhet a bioszimilárisgyártó, ha a törzskönyvi engedély már a birtokában van, egyben eltiltotta a Sandozt attól, hogy a forgalomba hozatalról szóló második értesítéstől számított 180 napon belül piacra lépjen termékével.

Mivel mindkét fél kérte az előbbi döntés felülvizsgálatát, az ügy a legfelsőbb bíróság (Supreme Court) elé került.³³ A bíróság szerint nem lehet fellépni az ellen a bioszimilárisgyártó ellen, aki nem lép be a *patent dance*-be, azaz nem küldi meg a törzskönyviengedélykérelmét a referenciatermék gyártójának. Egyúttal kimondta azt is, hogy a piacra lépést 180 nappal megelőző értesítés kiküldésének nem előfeltétele, hogy a bioszimilárisgyártó már rendelkezzen az FDA törzskönyvi engedélyével.

Az ügy még a legfelsőbb bíróság döntésével sem tekinthető lezártnak, ugyanis a bíróság visszaadta az ügyet a Szövetségi Fellebbezési Bíróságnak, hogy – a legfelsőbb bíróság véleményével összhangban – vizsgálja meg azt, hogy a BPCIA tartalmaz-e olyan rendelkezést, amely jogorvoslati lehetőségeket biztosít arra azt esetre, amikor a bioszimilárisgyártó megtagadja a *patent dance*-be való belépést.

5.2.2. Genentech – Amgen

Az AVASTIN a Genentech *bevacizumab*ot tartalmazó originális terméke, amelyet az Egyesült Államokban 2014-ben törzskönyveztek. A bevacizumabot többféle daganatos megbetegedés és egyes szembetegségek kezelésére használják. Az Amgen által kifejlesztett bioszimiláris 2017. szeptember 14-én kapott törzskönyvi engedélyt, a termék *mvasi* néven kerülhet majd forgalomba.

A Genentech 2017. október 6-án beperelte az Amgent, amiért az rendelkezésére bocsátotta ugyan bevacizumab bioszimilárisának törzskönyvi dokumentációját, de minden további – a termék gyártásával kapcsolatos – információ átadását megtagadta.³⁴ Az originális termék gyártója szerint ezen információk hiányában nem állítható össze azoknak a szabálmaknak a listája, amelyeket a bioszimilárisgyártó bitorol. A kerületi bíróság szerint az ügy érdemben nem különbözik az Amgen–Sandoz-ügytől, ahol a bioszimilárisgyártó nem kívánt részt venni a *patent dance* első lépésének számító információcserében, jelen esetben pedig nem szolgáltat elegendő információt. A bíróság a Genentech beadványát elutasította.

³³ Ameet Sarpatwari, Abbe R. Gluck, Gregory D. Curfman: The Supreme Court Ruling in Sandoz v Amgen – A Victory for Follow-on Biologics. JAMA Internal Medicine, 178. évf. 1. sz., 2018, p. 5–6.

³⁴ Bousquet: i. m. (32), p. 1–7; Jennifer Bachorik, Courtenay C. Birckerhoff: Will The Avastin Biosimilar Patent Dance Go On? Foley & Lardner LLP, 2017.

5.2.3. Amgen – Hospira

Az EPOGEN (PROCRIT) az Amgen biológiai gyógyszere, amelynek hatóanyaga az *epoetin alfa*. Az epoetin alfa elősegíti a vörösvértestek képzését, ennek megfelelően főbb indikációi a vérszegénység és a krónikus vesebetegség, de alkalmazzák kemoterápiás kezeléseket követően is. Az EPOGEN-t 1989. június 1-jén engedélyezte az FDA. A Hospira – melyet időközben a Pfizer felvásárolt – 2018. május 15-én kapott törzskönyvi engedélyt az epoetin alfa bioszimilárisára, 2018 novemberében pedig piacra is lépett a termékkel az Egyesült Államokban.

A Hospira ugyan megküldte az Amgennek a törzskönyvi beadványát, de további információkat nem adott meg a bioszimiláris termékről.³⁵ Az Amgen levelet küldött a Hospirának, melyben kifogásolta, hogy nem kapott információkat az epoetin alfa előállítására alkalmazott sejtenyészet összetételéről. A bioszimilárisgyártó válaszában kifejtette, hogy a sejtenyszet összeállításánál kereskedelmi forgalomban elérhető alapanyagokat alkalmazott, és az originátornak meg kell elégednie a törzskönyviengedély-kérelemben foglalt információkkal. A véleménykülönbség ellenére az Amgen összeállította három szabadalmat tartalmazó listáját, melyet a bioszimilárisgyártó elfogadott, majd kilépett a *patent dance*-ből. (A listán nem szerepelt olyan szabadalom, amely az Amgen által használt sejtenyszetet védi.) Az originátor a listázott szabadalmak közül kettővel (US5756349 és US5856298) kapcsolatban nyújtott be keresetet a Hospira ellen.

A kerületi bíróság előtti eljárásban az Amgen feltárára vonatkozó kérelmet (discovery request) nyújtott be, amelyben azt kérte, hogy a Hospira tárja fel a gyártás során alkalmazott sejtenyszet összetételét, a Hospira azonban továbbra is visszautasította ezt. A bíróság szerint a sejtenyszetre vonatkozó információ nem tekinthető relevánsnak azzal a két szabadalommal kapcsolatban, amelyekre vonatkozóan az originátor a bitorlás megállapítását kérte. A Delaware-i Kerületi Bíróság végül a két szabadalom közül az egyik (US5856298) tekintetében megállapította a bitorlás tényét, és a Hospirát kártérítés megfizetésére kötelezte. A Hospira indítványát arra vonatkozóan, hogy a károkat ismételten mérjék fel, a bíróság elutasította.

Az ítélet ellen a Hospira fellebbezést nyújtott be, az ügy a Szövetségi Fellebbezési Bíróság előtt folytatódik. A bíróság azt a kérdést is vizsgálja, hogy az originátor felvehet-e olyan szabadalmat a szabadalmi listájára, amelyre vonatkozóan a bioszimilárisgyártótól nem kapott információt. (Az utóbbi elvet a szakirodalom „list it or lose it”, azaz „listázd vagy elveszíted” elv néven említi.) Amennyiben a bíróság a „list it or lose it” elvet tartja követendőnek, azaz megfelelőnek tartja olyan szabadalmak listára vételét is, amelyekkel kapcsolatban az originátor – megfelelő információ hiányában – legfeljebb csak feltételezni tudja, hogy azo-

³⁵ Jeffrey R. Bousquet: i. m. (32), p. 1–7.

kat a bioszimilárisgyártó bitorolja, a jövőben jóval terjedelmesebb és a bioszimilárisgyártó által nehezebben elfogadható szabadalmi listákat eredményezhet.

5.2.4. Janssen – Celltrion

Az *infliximab* egy kiméra monoklonális antitest, amelyet autoimmun betegségek terápiájában alkalmaznak. A Janssen 1998-ban szerzett rá törzskönyvi engedélyt az Egyesült Államokban Crohn-betegség indikációban, melyet 2011-ig folyamatosan újabbakkal bővített, köztük pediátriai alkalmazásokkal is. A Celltrion *infliximab* bioszimilárisát (*infliximab-dyyb*) 2016. április 5-én törzskönyvezték, és 2016 novemberében, *INFLECTRA* néven került piacra az USA-ban.

A Celltrion megosztotta a Janssennel a törzskönyvi dokumentáció tartalmát, és a bioszimiláris termék gyártásáról is közölt információkat, aminek alapján a Janssen elkészítette a szabadalmi listát, és megküldte a Celltrion részére.³⁶ A Celltrion válaszában elfogadta a listát, de egyúttal közölte, hogy nem kíván a *patent dance* további lépéseiben részt venni. Az originátor ezt követően beperelte a Celltriont, hogy a bioszimiláris piacra lépésével keletkező profitvesztésből adódó kárigényét érvényesíteni tudja. Később szabadalom-bitorlásért is perelték a Celltriont (US6284471 és US7598083), melyek közül az előbbit a bíróság megsemmisítette, az utóbbi esetében pedig nem állapította meg a bitorlás tényét. A Massachusettsi Kerületi Bíróság döntése ellen a Janssen fellebbezett: az US6284471 sz. szabadalom megsemmisítése ügyében hozott döntést a Szövetségi Fellebbezési Bíróság is helybenhagyta, a US7598083 sz. szabadalom bitorlása ügyében még nem hozott döntést.

5.2.5. Amgen – Apotex

A *pegfilgrastim* a *filgrastim* pegilált, azaz politetilén-glikollal kapcsolt formája, az Amgen 2002. január 31-én szerzett rá törzskönyvi engedélyt az Egyesült Államokban. Az Apotex bioszimilárisa, a *LAPELGA* 2014 decemberében megindított törzskönyvezési eljárása még folyamatban van. Az Apotex – a törzskönyvi dokumentáció megküldésével – belépett a *patent dance*-be, és egyszersmind értesítette is az originátort piacra lépési szándékáról.³⁷ Az Amgen kérelmére a kerületi bíróság ideiglenes intézkedést rendelt el, melynek értelmében az Apotex a törzskönyvi engedély megszerzése után még 180 napig nem léphet piacra.

Az Amgen egyben pert is indított az Apotex ellen, mivel úgy ítélte meg, hogy a bioszimilárisgyártó bitorolja az ő *pegfilgrastim*ra vonatkozó, US8952138 sz. szabadalmát. A szabadalom főigénypontja nem emlős sejtekben expresszálandó fehérjék újbóli feltekeredésére

³⁶ Jeffrey R. Bousquet: i. m. (32), p. 1–7.

³⁷ Kathryn S. Beard: BPCIA's patent-dance rules clarified; notice allowed before FDA license received. Wolters Kluwer, 2017; <https://www.lifesciencesipreview.com/article/generic-competition-when-one-door-closes-another-opens>.

szolgáló módszerre vonatkozik, ahol a nem emlős sejtes rendszerben a koncentráció 2,0 g/L vagy ezt meghaladó. A Dél-Floridai Kerületi Bíróság ezt az igénypontot úgy értelmezte, hogy a fehérje feltekerését biztosító keverék koncentrációja a fehérjére nézve 1,0 g/L vagy e feletti. A bioszimilárisgyártó az originátor által összeállított szabadalmi listára adott válaszában az iménti koncentráció értékét még 0,9-1,4 g fehérje/L-ben határozta meg az általa alkalmazott rendszerre vonatkozóan, a bírósági szakaszban azonban már szakértői tanúvallomásokkal és gyártásközi mérési eredményekkel igyekezett alátámasztani, hogy az általa alkalmazott gyártási folyamat során a fehérjekoncentráció maximális értéke: 0,708 g/L. A korábban megadott koncentrációértékkel kapcsolatban pedig kifejtette, hogy az nem helytálló, mivel nem tiszta fehérjékre, hanem kétharmad rész vizet tartalmazó keverékre vonatkozik. A bíróság elfogadta az indoklást, döntése értelmében az Apotex nem bitorolja az US8952138 sz. szabadalmat.

Az Amgen fellebbezése után az ügy a Szövetségi Fellebbezési Bíróságon folytatódott annak vizsgálatával, hogy a bioszimilárisgyártó által a bírósági szakasz előtt küldött levelek tartalma mennyire tekinthető bizonyító erejűnek. Az alsóbb fokú bíróság állásfoglalása szerint ugyanis az említett levelek nem bizonyító erejűek, ezzel szemben a fellebbezési bíróság szerint ezek a dokumentumok nem hagyhatók figyelmen kívül, ugyanakkor bizonyítóerejük csekély annak fényében, hogy a szakértői vélemény szerint helytelen adatokat tartalmaznak. A Szövetségi Fellebbezési Bíróság az alsóbb fokú bíróság döntését helybenhagyta.

ÖSSZEFOGLALÁS

A bioszimiláris készítményekkel való piacra lépést 2010 óta ugyan törvény szabályozza az Egyesült Államokban, de mivel az originális biológiai gyógyszerekre vonatkozóan nincsenek olyan hivatalosan elfogadott szabadalmi listák, mint a kismolekulás originális gyógyszerek esetében, a bioszimilárisgyártók gyakran kerülnek szabadalmi viták keresztútjába. Az eredeti biológikumok gyártói jellemzően összetett szabadalmi portfólióval igyekeznek termékük oltalmát biztosítani, amelyben a termék összetételét védő szabadalomnak nincs olyan kitüntetett szerepe, mint egy kismolekulás készítmény esetében.

Bár a bioszimiláris gyógyszerekre vonatkozó törvény lehetőséget ad arra, hogy a szabadalmi vitáknak legalább egy részét szabályozott keretek között, a *patent dance* eljárás keretében folytassák le, magával az eljárással kapcsolatban sok a nyitott kérdés, amelyekre a folyamatban lévő *patent dance*-ek ügyében hozott bírósági ítéletek csak részben adtak választ, illetve a válaszok nem minden esetben jogerősek. Az eddigi ítéletek tükrében kijelenthetjük, hogy a bioszimilárisgyártónak lehetősége van dönten arról, hogy egyáltalán részt kíván-e venni a *patent dance*-ben. A cégek általában azzal a stratégiai megfontolással választják az eljárásba való belépést, hogy ezzel lecsökkenthetik azoknak a szabadalmaknak a számát, amelyekkel kapcsolatban az originátor fellép ellenük. Ha a bioszimiláris termék gyártója nem lép be a *patent dance*-be, azzal azt kockáztatja, hogy amennyiben a piacra lépést kö-

vetően ideiglenes intézkedést rendelnek el ellene, mozgástere jóval szűkebb lesz, mintha élt volna az eljárásban való részvétel lehetőségével. Ha a *patent dance*-be való belépés mellett dönt, akkor abban a kérdésben is döntést kell hoznia, hogy milyen információkat oszt meg az eredeti biológiai gyógyszer gyártójával. Bár azzal, hogy kevesebb információt ad meg, azt kockáztatja, hogy az originátor minden lehetséges szabadalommal kapcsolatban bitorlási pert indít ellene. A bioszimilárisgyártó – a következmények vállalásával – bármikor kiléphet az eljárásból, melyet ezek a cégek gyakran meg is tesznek akkor, amikor az originátor rendelkezésükre bocsátotta az eredeti biológikumot védő szabadalmak listáját. Az eredetileg két szakaszból álló *patent dance* a piacra lépést 180 nappal megelőző értesítés korai kiküldésével egyetlen szakaszból álló eljárássá alakítható. A legfelsőbb bíróság ítélete alapján az iménti említett értesítés megküldéséhez a bioszimilárisgyártónak nem szükséges törzskönyvvvel rendelkeznie.

Egyes bioszimilárisgyártók a fent említett bizonytalanságok és a költséges bírósági eljárások elkerülése érdekében a *patent dance*-ben való részvétel helyett az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala előtt támadják meg a piacra lépésüket gátló szabadalmakat a megadás utáni, valamint a felek közötti felülvizsgálat keretében. Minél több szabadalomból áll azonban az eredeti biológiai gyógyszert védő szabadalmi portfólió, annál bonyolultabb azokat egyenként megtámadni a hivatal előtt.

Más bioszimiláris gyógyszert gyártó cégek mind a *patent dance*-t, mind a hivatal előtti felülvizsgálati eljárásokat elkerülve inkább az originátorral kötött, a piacra lépés dátumát kikötő licencszerződéseket részesítik előnyben.

A bioszimiláris termékek piacra lépését befolyásoló szabadalmi vitákkal kapcsolatban tehát továbbra is sok a nyitott kérdés, amelyekre a joggyakorlat alakulása és a bioszimiláris termékeket gyártó cégek ennek hatására folyamatosan alakuló stratégiai megfontolásai együtt adhatják meg a választ.

A NÉV VÁLLALAT- ÉS ÁRUJELZŐKÉNT TÖRTÉNŐ TÁRGYIASULÁSA ÉS A SZÓBELI MEGJELÖLÉSEK NÉVKÉNT TÖRTÉNŐ VÉDELME

„A címben megnevezett jogtárgyaknak egy további
közös vonásuk van t. i. az, hogy valamennyien
individuálizáló jelleggel bírnak.”¹

A 21. század elején életünk minden egyes pillanatát behálózza a virtuális valóság, amelyben szinte automatizmust jelent a szerződések, ÁSZF-ek interneten történő elfogadása, személyiségünk, életképünk interneten való megosztása. A virtuális világ lassan betolul a jogi szabályozásba, mind az innovatív jelleget hordozó szellemi alkotások jogán keresztül, mind a hagyományos magánjogi területekre, a személyiségvédelembe, illetve a szerződési jogba is az elektronikus szerződéskötéseken, a smart contractokon keresztül.

A virtuális valóság azonban nem az egyetlen „világ”, amelynek szabályait a magánjog a materiális, fizikai világ mellett valamilyen fokban oltalmazza. Idetartozik az emberi alkotáson alapuló szellemi alkotások joga, illetve az alkotást nélkülöző, emberhez köthető személyes javak, a személyiségi jogok is. E javak védelme folyamatos és fokozatos történelmi, látásmódbeli fejlődés eredménye. A római jogban pusztán a dolgok, a fizikai valóság tárgyai voltak azok, amelyek jogi értékelést nyertek. Balás P. Elemér a szerzői jog jogalkatának vizsgálata során mutat rá arra, hogy a rómaiak a szellemi alkotás jelentőségét sem tárgyi, sem alanyi vonatkozásban nem ismerték. „Már pedig a szellemi alkotás jelentőségének tudatos elismerése *conditio sine qua non*-ja a szerzői jog védelmére irányuló jogalkotó intézkedéseknek.”²

A szellemi alkotások és a személyiség magánjogi védelmének megjelenése viszonylag egy időszakhoz köthető, a 19. század második feléhez, a 20. század elejéhez. E két jogterület, az eszmei javak oltalma annak (f)elismerését jelentette, hogy az ember szubjektív megítélése szerint az uralom alá hajtható fizikai tárgyak mellett léteznek más, olyan testi mivolttal nem rendelkező javak, amelyek felett a jogosult szintén rendelkezési joggal (alanyi joggal) bírhat. Az immateriális, testetlen, eszmei jelleget emeli a középpontba Josef Kohler, és élesen különválasztja a személyiségi jogokat a szellemi alkotásoktól. Szerinte „a szerzői jog egy immateriális jog, azaz egy, az emberen kívül álló, de nem testi, nem megfogható jogtár-

* Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, doktorandusz. E-mail: schultzmarton@gmail.com.

¹ Schuster Rudolf: Collisiók kérdése a név, cég, védjegy és vállalati megjelölések jogköréből. Polgári Jog, 1. évf., 1925, p. 151.

² Balás P. Elemér: Szerzői jog és dologi dinamizmus. In: Emlékkönyv Dr. Szladits Károly tanári működésének 30. évfordulójára. Grill, Budapest, 1938, p. 7.

gyon fennálló jog. Az immateriális jogok tana napjainkban annyira elfogadottá vált, hogy további ajánlást vagy megindokolást nem igényel. Mellette már csak a személyiségi- vagy személyi jog tana érdemel értékelést, amely esetében a jogtárgy az emberen belül, és nem kívül helyezkedik el, és az ember lényétől alapvetően elválaszthatatlan, csak véletlenszerűen és kivételesen leválasztható lehet.”³

A szellemi alkotások esetében az alkotótévékenység egyfajta tárgyasuláshoz van kötve, jogi értékelést akkor tud nyerni egy alkotás, ha az valamilyen formában a fizikai világban is megjelenik, tárgyasul, észrevehetővé, érzékelhetővé válik, még akkor is, ha a jog nem ezt a tárgyasult formát oltalmazza. A szerzői művet meg kell alkotni, a találmányt igénypontokkal körül kell írni, az üzleti titkot, know-how-t annak átruházásához vagy használati engedély adásához valamilyen formában rögzíteni, tárgyasítani kell. Az ötletnek is mindenképpen tárgyasulnia kell, hogy az külső szemlélő számára érzékelhető legyen, függetlenül attól, hogy valamely speciális jogintézményi formába való illeszkedése okán jogi védelemben részesülhet-e. Az alkotási jelleget nélkülöző védjegyjogban szintén jelentkezik a tárgyasulás. Ennél a jogalany, a vállalat kapcsolatát mutatja meg az érintett áruval vagy szolgáltatással, és a tárgyasulás abban jelentkezik, hogy a védjegytalalom alatt álló megjelölés magára az árura és a szolgáltatásra is vonatkozik, azt is megjelöli amellet, hogy utal a jogosultra is. Ez a szabály analógan a vállalat- és árujelzők tekintetében a kereskedelmi nevekre és más üzletjelzőkre is igaz.

A szellemi alkotások mellett ugyanakkor bizonyos személyiségi jogok is alkalmasak arra, hogy az eszmei valóságból kilépjenek, és a szellemi alkotásokon keresztül vagy attól függetlenül tárgyasuljanak. Ezzel a tárgyasulással az adott személyiségi jog elválasztásra kerül a személyiségtől, a legszemélyesebb jellegtől. Az egyes személyiségi jegyek ilyen fokú, kivételes leválasztásával, a legszemélyesebb jelleg megszűnésével a személyiségi jogi vonatkozás mint jogtárgy alkalmassá válik arra, hogy ha korlátozottan is, de forgalomképes jogosultsággá, vagyoni személyiségi joggá⁴ váljon. Az uralkodó állásponttal szemben, amely azt mondja, hogy a személyiségi jog nem lehet átruházható, örökölhető, felhozható az, hogy itt nem is a személyiségi jogról mint olyanról van szó. A jogtárgy a tárgyasulása által ugyanis funkcióváltozáson esik át; másik világba lép át, és ebben a másik világban új feladatot kap: árukat jelölnek meg vele, szolgáltatás elnevezésére használják, gazdasági társaságot jelölnek meg vele, reklámcélra használják fel. Ennek okán a személyi szemlélet, a személyiségi jog ugyan nem enyészik el, de háttérbe szorul, és az árujellegű tulajdonság (dologi dinamika) domborodik ki. Jelen tanulmány a névnek mint a személyiségi jognak a vállalat- és árujelzők jogával összefüggő tárgyasulását vizsgálja. Ezekben az esetekben a forgalomképesség megjelenése a más jogintézményi formában történő tárgyasulás, a szellemitulajdon-jogok-

³ Josef Kohler: Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht. Ferdinand Enke, Stuttgart, 1906, p. 1.

⁴ Schultz Márton: A vagyoni személyiségi jog. A személyiségi jog vagyoni és személyi viszonyainak monizmusa a tárgyasítható személyiségi jegyek vonatkozásában. Jogelméleti Szemle, 2019. 1. sz., p. 121–125.

kal való kapcsolatbajutás okán lesz adott, hiszen a név ebből a szempontból kerül értékelésre. Ilyen más jogintézmény lesz a cégnév, a kereskedelmi név, a védjegyjog és a doménnév. A név ettől független, sui generis tárgyiasulása esetén ugyanakkor a jogtárgy szintén kikerül a személyiség belső magvából, és vagyoni viszonyok tárgyává válik, amely által szellemi tulajdon-jogi jelleget mutat fel (dologi hatályú) átruházhatósága és a személyiségi jog jogsultjának halála utáni továbbhasználhatósága okán.⁵ E jogintézmények joggyakorlatában és jogirodalmában is a jogi értékelés sokszor félrecsúszik, illetve homályos, kidolgozatlan. *Jelen tanulmány a klasszifikációra tesz kísérletet azáltal, hogy az e jogtárgyak közös, individualizáló képességéből eredő ellentétes irányú (centrifugális) folyamatokat tárja fel: hogyan szűrődik be a személynév védelme a vállalat- és árujelzők körébe, illetve hogyan szűrődik be a vállalat- és árujelzők joga a személyiség (név) védelmébe.*

1. A NÉV MINT SZÓBELI MEGJELÖLÉS VÉDELME ÉS JOGALKATA

1.1. Az egyes személyiségi jegyek tárgyiasulása

A személyiségi jog, a személyiség egyes külső megnyilvánulásai, az egyes személyiségi jegyek a külvilág tárgyaival, a dolgokkal szemben olyan javak, amelyek nem mint birtokba vehető testi tárgyak jelennek meg, hanem olyan eszmei, testetlen javak, amelyeket a jog azon oknál fogva oltalmaz, hogy az embernek ezeken is állhat fenn jogos érdeke. A személyiségi jogok ugyanakkor, hasonlóan a szellemi alkotásokhoz, kapcsolatba kerülhetnek testi tárgyakkal, és manifesztálódhatnak is azokban valamilyen módon.

A tárgyiasulást már *Törő Károly* is több vonatkozásban mint a személyiségtől való viszonylagos elválást használja, amely elválás sosem lehet teljes.⁶ A tárgyiasulás álláspontunk szerint az ún. tárgyiasítható személyiségi jegyek esetében lehetséges a személyiségi jogon belül, idesorolva azokat az attribútumokat, amelyek a személyiség külső megjelölésére szolgálnak, illetve a személyiségre vonatkozó információ formájában jelennek meg.⁷ Ez a tárgyiasulás megvalósulhat képmás vagy hang felvételével, valamilyen eszközzel történő rögzítéssel. *Törő* szerint a modell „a személyisége külső megnyilvánulását hordozó képet nyújtja a műalkotáshoz”.⁸ A titoknál is általában a jogi védelem tárgya nem maga a titok, hanem annak külső megnyilvánulása,⁹ amely mint üzleti titok kifejezetten vagyoni értékű.¹⁰ A Pécsi Ítéltábla is kiemeli, hogy a cégnév a bejegyzése után a névadó tag személyétől függetlenné

⁵ *Diethelm Klippel*: Der zivilrechtliche Schutz des Namens. Eine historische und dogmatische Untersuchung. Ferdinand Schöningh, Paderborn, 1985, p. 497.

⁶ *Törő Károly*: Személyiségvédelem a polgári jogban. KJK, Budapest, 1979, p. 28–29.

⁷ *Schultz*: i. m. (4), p. 117–120.

⁸ *Törő*: i. m. (6), p. 543.

⁹ *Törő*: i. m. (6), p. 431

¹⁰ *Törő*: i. m. (6), p. 492.

válik, a társasághoz kötődik.¹¹ A névnél *Törő* azonban eleve máshogy operál, ugyanis mivel a név a személyiségnek nem része, ezért először személyesülnie kell, s azután lehetőség van arra is, hogy bizonyos fokban elváljon, tárgyasuljon például az ember halálával vagy kereskedelmi név átszállása, öröklése által.¹² A személyiségi jegyek tárgyasulása tehát nem jelent mást ez alapján, mint azt, hogy a személyiségi jogok mint testetlen javak valamely testi tárggyal kapcsolatba kerülnek, ilyen kapcsolat alakulhat ki a vállalat- és árujelzőkkel is.

1.2. A név viselése és a név használata

A törvényi szabályozásban mind a névviselés-, mind a névhasználat-fogalom használata előfordul, így kérdéses lehet, melyik alatt mit értünk, illetve hogy van-e a két fogalom között egyáltalán különbség. Néhány jelentősebb törvény fogalomhasználata sem következetes. A Polgári Törvénykönyv (Ptk.)¹³ a személyiségi jog megsértéseként a névviseléshez való jog megsértését nevesíti [Ptk. 2:43. § f) pont], ugyanakkor a Ptk. 2:49. § (2) bekezdésében a név használatát említi a felvett név esetén. A Ptk. szerint a jogi személy a nevét szintén viseli [Ptk. 3:6. § (1) bek.]. A házastársak névviseléséről rendelkező szakaszok azonban következetesen a névviselés szót alkalmazzák (Ptk. 4:27-28. §), hasonlóan az anyakönyvi törvényhez (2010. évi I. tv.). Az egyes címek és rangok megszüntetéséről rendelkező törvény (1947. évi IV. tc.) használatot említ.

A régi Ptk. 77. § (4) bekezdés 1. mondata is következetlen volt: a névviselési jog megsértésének a jogosulatlan használatot tekintette. A névbitorlás tényállásával kapcsolatban idézhetnénk *Göttét*, aki a századfordulón, a BGB hatálybalépésekor fejtette ki aggályait a név megsértéséről rendelkező 12. §-ról, illetve annak kodifikációs előzményeiről: „Először úgy kellett volna nevezni [a sértő magatartást]: Aki illetéktelenül nevet visel (*führt*), később: visel vagy használ (*führt oder gebraucht*), aztán: felhasznál (*sich bedient*), és most úgy nevezik: használ (*gebraucht*).”¹⁴

Megyeri-Pálffy Zoltán azon az állásponton van, hogy jelentésbeli különbség nincs a két szó között, szerinte a két fogalom egymást feltételezi, „ugyanis aki egy nevet használ, annak azt viselnie is kell, ellenkező esetben más természetes személy nevét használná, ami jogellenes magatartás”.¹⁵ *Balás P. Elemér*nél a névhasználat a tágabb fogalom, amibe a névviselés is beletartozik.¹⁶ *Götte* már 1899-ben tartalmi megkülönböztetést ad: a név viselése alatt kizárólag csak azt érti, amely néven a névre jogosult személy fellép, míg használaton azt, ha valaki

¹¹ ÍH 2007. 84. (Dombai).

¹² *Törő*: i. m. (6), p. 288–289.

¹³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

¹⁴ *Götte*: Einiges über das Namensrecht des bürgerlichen Gesetzbuches. Archiv für bürgerliches Recht Bd. 15 1899, p. 322.

¹⁵ *Megyeri-Pálffy Zoltán*: Név és jog. Gondolat, Budapest, 2013, p. 100.

¹⁶ *Balás P. Elemér*: A személyiségi jog. In: *Szladits Károly* (szerk.): Magyar magánjog I. Grill, Budapest, 1941, p. 655.

a nevet valamilyen irányban felhasználja (*benutzt*).¹⁷ Valószínűleg ezen elhatárolás alapján mutat rá a *Reichsgericht* a Graf Zeppelin-ügyben, hogy a név nem átruházható, és a problémát onnan kell megközelíteni, hogy a névviselésre jogosult a neve használatát – amely a név viselésétől megkülönböztetendő – egy másik személynek szerződéssel átengedi, azaz lemond ezzel a személlyel szemben azon jogáról, hogy számára a név használatát megtiltsa.¹⁸ *Görög Márta* sem azonos fogalomként kezeli a két fogalmat, és elsősorban arra mutat rá, hogy a Ptk. csak a névviselést szabályozza, a névhasználatról nem rendelkezik.¹⁹

A régi Ptk. még tartalmazott a névjog gyakorlására vonatkozó általános szabályt, amikor deklarálta, hogy mindenkinek joga van a névviseléshez. Ez a szabály a személyiség generálklauzulájában virtuálisan most is benne van, már csak azért is, mert ezt a tételt a névviselési jog megsértése is feltételezi. Mi elsősorban a névhasználatra fókuszálunk, tekintettel arra, hogy a névviselés alatt társadalmi viszonyokban az adott néven való fellépést értjük, amely által a névviselés a személyiség eszmei, erkölcsi oldalát emeli ki, így ez a vállalat- és árujelzőkkel nem tud kapcsolatba kerülni. Azt, hogy a név használata milyen jogosultságokban ölt testet, nem kívánjuk teljes körűen körüljárni, csak a vizsgálat szempontjából releváns vonatkozásait. *Balás* a névhasználat átengedését elsősorban a kereskedelmi, üzleti étellel kapcsolatban látja relevánsnak.²⁰ Mi azon az állásponton vagyunk, hogy nem a kereskedelmi tevékenység a meghatározó a névhasználatba tartozó jogosultságok meghatározásánál, hanem abból kell kiindulni, hogy a név használatával annak szóbeli megjelölési, azonosítási funkciója nemcsak a jogosult személyre vonatkozik (ez a névviselés), hanem az egyediesítő és identifikációs funkció az adott személyt valamely fizikai vagy eszmei dologgal hozza kapcsolatba, mintegy hidat teremtve a személy és ezen „tárgy” között.²¹ A névhasználat jogába tartozó egyes tételes jogosultságok a névviselés jogából válnak ki természetes személy esetén (a név tárgyasulása).²² A jogi személyek vonatkozásában a jogi személyt jelölő név minden esetben kapcsolatba kerül az általa végzett tevékenységgel, ezért őt csak a névhasználat joga illeti meg. Ez a funkcióváltozás az, amely részben kiszakítja az addig egyedül névként funkcionáló szóbeli megjelölést, és berántja a dologi dinamika szabályai alá, elsősorban a vállalat- és árujelzők közé.

A névviselés tehát elsősorban a személyiség eszmei oldalát védi, a névhasználat pedig valamilyen funkcióhoz kötött joggyakorlást jelent. A névviselési jogból keletkezhet a névhasználat, lényegében ez a név tekintetében a tárgyasulás pillanata. A névhasználat azon funkcióra redukálódik, amely jogtárggyal, dologgal, fogalommal a név kapcsolatba kerül,

¹⁷ Götte: i. m. (14), p. 322.

¹⁸ RGZ 74, 312.

¹⁹ *Görög Márta*: A kereskedelmi név védelme. In: *Faludi Gábor, Lukácsi Péter* (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2014, p. 591.

²⁰ *Balás*: i. m. (16), p. 652.

²¹ Amennyiben ez a kapcsolat hiányzik, a magatartás nem sérti a személyiségi jogot, l. BH 2003. 149. (Nárcisz).

²² Vö. különösen: BH 1997. 476. (Pick), BH 1990. 255. (Rorárius).

ugyanakkor ennél szélesebb körre, más funkciókra is kiterjedhet. Ilyen lehet az, ha valamely vállalat cégnevét védjegyként bejegyzik. A megjelölések tekintetében ugyanis leginkább a szóbeli megjelölések között van átjárás, mert ezeket védi a legtöbb jogintézmény, így beszélhetünk a védjegyjog megsértéséről cégnévben való szerepeltetéssel,²³ a cégnév sérelméről doménnévben való használattal,²⁴ a doménnév megsértéséről cégnévben való használattal, a családi név kereskedelmi névként, üzletjelzőként való használatáról²⁵ stb.

A névhasználati jog ezzel szemben nem válhat sosem névviseléssé, egy funkció szerinti megjelölés nem válhat a jogalany általános megjelölésévé, magánjogi szempontból ezért nem értelmezhető a védjegyként bejegyzett nemesi cím a családi név részeként, illetve a szintén védjegyként bejegyzett parabolikus doktori cím természetes személy viselt nevének részeként.²⁶ Erre a személyiségi jog védelme, a névjog gyakorlása nem terjed ki, hiszen itt a joggal való visszaélés az előbb említett funkcionalitás kijátszásában, figyelembe nem vételében rejlik.

1.3. A névfunkció megszerzése

A német jog a névviseléshez fűződő személyiségi jog dogmatikáját sokkal jobban kibontja, idesorolva azt a követelményt is, amely szerint a megjelölésnek névfunkcióval (*Namensfunktion*) kell bírnia. Névfunkciója akkor van egy névnek, ha egy személyt vagy vállalatot jelöl meg.²⁷ Névfunkció kétféleképpen alakulhat ki: forgalomban való részvétellel, illetve megkülönböztetőképességgel. A megkülönböztetőképesség esetén a megjelölés alkalmas arra, hogy személyeket, vállalatokat a (kereskedelmi) forgalomban egyéniesítve megjelenítsen, így nem alkalmasak erre a tömegmegjelölések, tömegnevek. A megkülönböztetőképesség el is ves�thető, ha a megjelölés az általános szóhasználat részévé válik, és ezáltal megszűnik az egyediesítő, megkülönböztető jellemzője, ezáltal pedig a névfunkciója is.

A másik esetkör a forgalomban való részvétellel való szerzés, amely akkor bír jelentőséggel, ha a megkülönböztetőképesség hiányzik, de a (kereskedelmi) forgalomban részt vevő személyek jelentős (nem jelentéktelen) része a megjelölésben egy meghatározott személyt, vállalkozást ismer fel.²⁸ A névfunkció a forgalomban való részvétellel ugyanakkor korábbi jog ellenében is megszerezhető, ha a névjog jogosultja a használattal szemben nem lép fel, és annak feltételei fennállnak. Ezt az álláspontot követi a Kúria gyakorlata is,²⁹ és ennek hiánya esetén nem is állapítja meg azt.³⁰ Ez természetesen csak az olyan megjelölések esetén

²³ BH 1993. 92. (DLH).

²⁴ BDT 2008. 20. (*rekviem.hu*).

²⁵ BH 1994. 21. (Rácz).

²⁶ Martin Schultz: Mißbrauch von Titel. FORVM, 7. évf., 2017, p. 177.

²⁷ Steffen Bunnenberg, Christian Schertz: § 13. Namensrecht. In: Horst-Peter Götting, Christian Schertz, Walter Seitz (szerk.): Handbuch des Persönlichkeitsrechts. CH Beck, München, 2008, p. 253.

²⁸ Uo.

²⁹ BH 1997. 476. (Pick), BH 1993. 350. (Herz), Legf. Bír. Pf. IV. 21007/1992. (Láng), BH 1994. 21. (Rácz).

³⁰ BH 1990. 255. (Rorárius).

érvényesül, amelyek rendelkeznek korábbi jogosultsággal, névjoggal, a pusztán gondolati úton létrehozott, kitalált megjelölések esetében nem. Az alábbiakban négy olyan jogintézményről lesz szó, amelyben a jogalany neveként funkcionáló szóbeli megjelölés eltérő jogintézményi formában is névfunkciót szerezhet, a személyiségtől ezáltal elválhat, tárgyiasulhat. Idesorolható a cégnév, a védjegy, a kereskedelmi név és a doménnév is. Ezt követően a név ettől független, önálló tárgyiasulása kerül bemutatásra, különösen abban a tekintetben, mi-
ben különbözik ez a vállalat- és árujelző formájában történő tárgyiasulástól.

2. CÉGNÉV

2.1. Általános gondolatok

A személyiségi jogba tartozó névjog működési mechanizmusa vonatkozásában számos vagyoni elemet találhatunk, amelyek elsősorban külön, speciális jogintézmény vonatkozásában jelentkeznek, mint amilyen a védjegy mellett a cégnév is. *Apáthy István* már 1873-ban így fogalmaz: „nem szenved kétséget, hogy bizonyos czégek elvitázhatlan értékkel bírhatnak, melynek felhasználásától, ha mások érdekei nem sértetnek, jogosan senki meg nem fosztható”.³¹ A személyiségi jog által az ember, és tágabb értelemben a jogalany személyi, nem vagyoni érdekei kerülnek védelmezésre, s a vagyoni érdekek ezen dogmatikai felfogásnál fogva háttérbe szorulnak. Noha a cégnév védelmét elsősorban a jogi személyekhez kapcsolják, az kapcsolatba kerülhet a természetes személyek névvédelmével is, különösen abban az esetben, ha az a cégnévben szerepel. A természetes személy nevének, illetve a cégnévnek a védelme eltérő dogmatikai karaktert mutat fel, amely a névviselés-névhasználat terminus dogmatikai elhatárolásában is jelentkezik. Mi azt vizsgáljuk, hol érhető tetten a cégnév szabályozásában a személyiségi jogi pillanat, és ez mennyiben jelent korlátot a cégnévre vonatkozó jogosultság gyakorlása szempontjából.

2.2. A cégnév mint alanyi jog elhelyezése a magánjog rendszerében

A cégnév alanyi jogi jellegének meghatározása által közelebb kerülhetünk azon kérdés megválaszolásához, milyen mögöttes szabályok alkalmazandóak dogmatikailag a cégnévre. Ez a mögöttes szabályrendszer ugyanis jelentősen meghatározza a cénnel való rendelkezés korlátait, amely magának a gazdasági életben, a kereskedelmi forgalomban való részvételnek bizonyos tekintetben a korlátját képezheti. Célszerű ezeket felvázolni a tételes szabályok ismertetése előtt, osztályozásunk szempontjából ugyanis vezérfonalként szolgálnak.

A személyi eszme magánjogi térhódítása előtt a magyar jog a cénnre vonatkozó szabályokat kifejezetten a kereskedelmi jog körében tárgyalta kizárólagosan. Ennek oka nyil-

³¹ *Apáthy István*: A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Franklin, Budapest, 1873, p. 38.

vánvalóan a cégnév szabályainak rendszerbeli elhelyezésében rejlik, arról ugyanis a kereskedelmi jogról szóló törvény rendelkezett. A személyiségi jog magánjogi alanyi jogi jellegét tagadó álláspont ezt ezen túl az eszmei javak (mai fogalmainkkal élve a szellemi alkotások) körébe sorolta a képmáshoz való joggal egyetemben.³²

A személyiségi jogok századeleji térhódítása eltérő dogmatikai felosztást implicált. *Bozóky Alajos* a polgári név mellett a kereskedő nevét (cég) a név egy fajtájának tekinti, ezzel szemben a jegyek csoportjába tartozónak a címet, a pecsétet, az áru- és védjegyeket, és kitér a névre mint jegyre, azaz a névre mint áru-, illetve üzletjelzőre.³³ A személyiségi jogi rendszer szempontjából jelentős, hogy – *Gierké*hez hasonlóan³⁴ – a névjogot, illetve a jegyen való jogokat a személyiségi jogok közé sorolja, azokat ott azonban részletesen nem fejti ki, hanem külön fejezetbe viszi át az erre vonatkozó joganyagot, amely valaminemű érdemi különállást feltételez, ennek okát azonban *Bozóky* nem adja meg. A cégnév ezzel jelenik meg elsőként a személyiségi jogi oltalom körében. Ennek azért van jelentősége, mert a magánjogi kodifikáció során a személyiségi jogi rendelkezések között elhelyezett névjogi igény kizárólag az ember, a természetes személy ez irányú jogát kívánta védelemben részesíteni. *Meszlény* különválasztja e két jogot. A céget az önállóltan vagyoni immateriális javak csoportjába tartozónak tekinti, amelyek a vagyonhoz elválaszthatatlanul kapcsolódnak. A névjogot a személyi immateriális javak közé sorolja, amelyek csak a természetes személyeket, az embert illethetik meg.³⁵ Ezek közül elsősorban a névjognál gondolkozik el *Meszlény* annak eltérő jogi jellegén. Míg a személyi immateriális javak mindegyike vitathatatlanul megillet minden embert, addig a névjognál (emellett a családi állást és a testületi tagságot is idesorolja) kérdésként jelentkezhet annak megállapítása, hogy az egy adott személyt megillet-e, személyi javai körébe tartozik-e.³⁶ *Meszlény* ezen gondolatmenete – amelyet 1909-ben fogalmaz meg, és amely a magyar jogi dogmatikában egyedülálló –, mutat kísérteties hasonlóságot a német jogi terminológiában a BGH által 1999-ben elismert személyiség vagyoni vonatkozásainak elméletével.³⁷

Vizsgálatunk szempontjából annak van kiemelkedő jelentősége, hogy a cég rendszertani, dogmatikai elhelyezése a névhez gravitált. Ebben jelentett változást *Balás P. Elemér* elmélete, aki sokkal jobban teret engedett a személyi szemléletnek, és a személyiségi jogokat sokkal inkább – a korábbi szerzőkkel ellentétben – legszemélyesebb jellegű jogokként közelíti meg, és elhatárolja azokat az iparjogvédelmi, szerzői jogi jogosultságoktól. Ennek legélesebb tet-

³² *Zlinszky János, Reiner János*: Magyar magánjog mai érvényében. Franklin, Budapest, 1902, p. 552.

³³ *Bozóky Alajos*: A személyjogokról. In: *Fodor Ármán* (szerk.): Magyar magánjog I. Singer és Wolfner, Budapest, 1905, p. 464.

³⁴ *Otto von Gierke*: Deutsches Privatrecht Band, I. Verlag Duncker & Humblot, Leipzig, 1895, p. 717.

³⁵ *Meszlény Artur*: A svájci polgári törvénykönyvről. Atheneum, Budapest, 1909, p. 173.

³⁶ Uo, p. 187–188.

³⁷ *Horst-Peter Götting*: Persönlichkeitsrechte als Vermögensrechte. Paul Siebeck, Tübingen, 1995; BGHZ 143, 214. (Marlene Dietrich); OGH U. 17 Ob 2/10h (Maria Treben).

tenérése az, hogy a cég védelmét a név védelméről teljes leválasztotta azon az alapon, hogy az ember neve a cégtől eltérően nem a dologi dinamika alapján bírálendő el.³⁸

A német joggyakorlatban a céget kezdetben mint szellemi tulajdont (*Immaterialgüterrecht*) fogták fel.³⁹ Ez a felfogást később egy kifejezetten, tisztán személyiségi jogi jellegű osztályozás követte mind a joggyakorlat,⁴⁰ mind a jogtudósi réteg, különösen *Otto von Gierke*⁴¹ vonatkozásában. *Götting* mutat rá, hogy az uralkodó felfogás a cégre való jogot vegyes jellegű jogosultságnak (*Mischrecht*) tekinti, amely személyiségi jogi és szellemi tulajdon-jogi vonásokat is felmutat, illetve arra is, hogy a német legfelső bíróság joggyakorlata nem egységes a cégnév jogi jellege tekintetében.⁴² *Götting* szerint a cégnév szellemi tulajdon-jogi (*immaterialgüterrechtliche*) besorolása teljes mértékben megvalósul, hiszen a jog minden korlátozás nélkül továbbruházható, illetve dologi (*quasidinglichen*) hatállyal örökölheto is. Ez igaz akkor is, ha a cég bizonyos személyi vonatkozásokat is felmutat, mert ezt a szellemi tulajdon-jogok egyébként is tűrik.⁴³ Ilyen adott esetben valamely személy nevének mint személyiségi jognak cégnévben való szerepeltetése, *tárgyasítása*.

A polgári jogi kodifikációban, az 1959-es Ptk. elfogadása során az a nézet nyert teret, amely absztraktnan, a jogi személyekre is kiterjesztette a személyiség – és ezzel a név – védelmét.⁴⁴ Ez az álláspont a továbbiakban is fennmaradt,⁴⁵ és ezen a Ptk. 1977-es novelláris módosítása sem változtatott. Ugyanígy a személyiségi jogi szabályozásban helyezte el azt a jogirodalom is, amely fenntartotta a burzsoá „cég” elnevezést.⁴⁶ Ez *Bozóky* korábban bemutatott kategorizálásával egyező, azonban *Bozóky* nem a jogképesség miatt helyezte el a cég(név)re vonatkozó szabályokat a személyiségi jogban, hanem mert ő a céget a név egy speciális, meghatározott életviszonyokra (kereskedelmi ügyletek) vonatkozó alfajának tekintette.

Az 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) hasonlóan a személyiségi jogi szabályozásban találta meg a cégnév védelmének a helyét. A Ptk. azonban bizonyos vonatkozásokban eltér az 1959-es Ptk. szabályaitól. A kodifikáció során a természetes és a jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseket külön könyvben szabályozza a törvény, és a személyiségi jog az „ember mint jogalany” elnevezést viselő második könyvben került elhelyezésre. A személyiségvédelmet terjeszti ki a jogi személyekre a Ptk. 3:1. § (3) bekezdése. Míg a 1959-es Ptk.-ban bizonyos személyiségi jogok jogalanyiságból folyó jellegét a közös szabályozás

³⁸ Balás: i. m. (16), p. 650.

³⁹ *Götting*: i. m. (37), p. 118.

⁴⁰ RGZ 58, 166, 169; RGZ 70, 226, 229; RGZ 158, 226, 230.

⁴¹ *Gierke*: i. m. (34) p. 702.

⁴² *Götting*: i. m. (37), p. 118–119.

⁴³ *Götting*: i. m. (37), p. 122.

⁴⁴ 1959. évi IV. tv. 77. § (3)-(4) bek.

⁴⁵ *Törő*: i. m. (6), p. 330.

⁴⁶ Uo.

implikálta,⁴⁷ addig a Ptk. ezen utaló szabálya a jogi személyek személyiségvédelmére olyan szabályok alkalmazását rendeli, amelyek eredetileg – azaz jogalanyiségüknél fogva – nem lennének alkalmazandók rá. Ezt az álláspontot erősíti meg, a rendszertani elhelyezésen túl is, a Ptk. 2:42. § (2) bekezdése, amely arról rendelkezik, hogy a személyiségi jogok az emberi méltóságból fakadnak. A Ptk. ezzel akként foglal állást, hogy a cégnév mint a gazdasági társaság neve a személyiségi jogra vonatkozó szabályok alapján bírálendő el mindaddig, míg a védelem nem csupán az embert illeti meg.

2.3. A védelem közös alapja: a jogképesség

Természetes személyek esetén a (polgári) név a személyiségtől független, azon kívül álló jelenség, amely azonban alkalmas arra, hogy a személyiséget szóban megjelölje, azt felidézze. Hasonló funkciója van a cégnévnek a gazdasági társaságok vonatkozásában. Mind a természetes személy polgári nevének, mind a cégnévnek az alanyi joga a jogképességhez kapcsolódik.⁴⁸ A Ptk. álláspontja ettől eltér: a személyiségi jogokat, így közöttük a névviselési jogot is az emberi méltóságból fakadónak tekinti, és ezt a védelmet terjeszti ki a jogi személyekre. Valóban vannak olyan jogok, amelyek az ember „testi-lelki realitásánál”⁴⁹ fogva csupán az embert illetik meg, azonban vannak olyan jogok, amelyek esetében az alanyi jog a jogképességre vezethető vissza. Ilyen jog a névjog is. Ezen azonosság ellenére azonban a névjog vonatkozásában természetes személy esetén az emberi méltóság, az általános személyiségi jog mint alapjog magánjogi kisugárzása okán más megítélés alá esik, mint a gazdasági társaságok nevei. Ez a különbözőség az embert megillető speciális értékminőség, a név mögött rejtőző személyiség, illetve a gazdasági társaság személyisége tekintetében érhető tetten.

A gazdasági társaságok mint jogi konstrukciók nélkülözik az emberi méltóság bármilyen irányú védelmét. Céljuk a vagyoni, gazdasági, profitorientált jellegben rejlik, és ennél fogva a név mögött, a név által megjelölt jogi személyiségüket is alapvetően ez határozza meg. Pont az emberi méltóság védelmének hiánya okán nem beszélhetünk náluk olyan személyiségről (életképről), amely pusztán nem vagyoni érdekekhez lenne köthető. Vannak természetesen nem haszonszerzési céllal létesített jogi személyek, alapítványok, egyesületek is, amelyek esetén ez a vagyoni elem nem mutatható ki ilyen formában. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a természetes személyekhez hasonló, azok emberi méltóságán alapuló védelemben részesülnének. Esetükben a védelem alapját a jogképesség biztosítja anélkül, hogy az emberi méltóság, az emberi értékminőség bármilyen módon is kiterjedne rájuk.

⁴⁷ Petrik Ferenc: A személyiségi jogok vázlata. In: Petrik Ferenc (szerk.): A személyiség jogi védelme. KJK, 1992, p. 18.

⁴⁸ Petrik Ferenc: A névviselés. In: Petrik: i. m. (47), p. 70.

⁴⁹ Görög Márta: A jogi személy személyi értéke. Jogtudományi Közlöny, 66. évf. 11. sz., 2011, p. 570.

2.4. Az elsőbbség követelménye

Az elsőbbség elve általános szinten az ütköző jogosultságok esetén alkalmazandó elv. Az időbeli elsőbbség az az elv, amelynek alapján az a személy tekintendő jogosultnak, akinek a joga hamarabb elismerésre került (elsősorban a dologi jogok rendezőelve). Valószínűleg ennél fogva mondja *Balás P.*, hogy a cég(név) a polgári névvel ellentétben a dologi dinamika alapján működik.⁵⁰ Az elsőbbség elve az iparjogvédelem területén is általánosan érvényesül. A bizonyítás szempontjából lényeges, hogy az időbeli elsőbbség vizsgálatának lajstromozást igénylő jogok tekintetében van jelentősége (pl.: szabadalom, védjegyjog). Meglepő módon ez az elv a megjelölések jogában máshol is érvényesül a domén név – mint lajstromozható jogosultság – esetében.⁵¹ Cégnév esetében ez az ún. név- vagy cégkizárólagosság követelményében manifesztálódik, így a (cég)névhasználat joga azt illeti meg, aki a cégbejegyzési kérelmet elsőként nyújtotta be.⁵² Be nem jegyzett kereskedelmi név, üzletjelző⁵³ (illetve lényegileg hasonlóan a Ptk. 2:49. § szerinti felvett név) esetében a rendszeres használat bír kiemelkedő jelentőséggel a jogosultság megszerzése tekintetében, itt ugyanis nincs lajstromozás, amely a jog korábbiását tanúsítani tudná.⁵⁴

Ugyancsak nem érvényesül az elsőbbség követelménye a *névviselés* vonatkozásában polgári név esetében, amely szintén lajstromozást (anyakönyvezést) igénylő jogosultság. Ennek oka az, hogy a névviselési jogosultság a személyiség belső magvához közelebb áll a névhasználatnál, és azt az emberi méltóság joga sokkal jobban áthatja. Ennek okán létezhetnek azonos nevű személyek (*homonyma*), és tulajdonképpen az emberi méltóság az oka annak, hogy saját neve *viselésétől* senki nem tiltható el. Polgári név esetén tehát nem számít az elsőbbség, olyannyira, hogy a fennálló jogszabályok még testvérek között sem tiltják az azonos családi és utónevet, kivéve ha egy napon születtek.⁵⁵ Jóllehet a polgári név mint szóbeli megjelölés céljának is a kizárólagos viselés, az összetéveszthetőség elkerülése felel meg.⁵⁶ A természetes személyek névvédelme vonatkozásában ennél fogva a jogosulatlanosság feltétele a névhasználat, így a cégnévként való használat esetén is, a jogosult engedélyének hiánya lesz.

⁵⁰ *Balás*: i. m. (16), 655.

⁵¹ ÍH 2014. 58. (*facebook.hu*): „A domén név regisztrációja és használata a védjegyhez hasonló lajstromozást igénylő jog...”

⁵² Ptk. 3:6. § (1) bek., Ctv. 6. § (1) bek.

⁵³ A svájci jog korábban lehetőséget biztosított üzletjelző, kereskedelmi név cégnyilvántartásba való bejegyzésére, éppen bizonyítási okoknál fogva. Lásd ehhez *Brunovon Büren*: Ueber die Beschränkungen des Rechtes, den eignen Namen zu gebräuchen. Schweizerische Juristen-Zeitung (Revue Suisse de Jurisprudence), 44. évf. 5. sz., 1948, p. 65.

⁵⁴ A német védjegy törvény e tekintetben ismeri az ún. be nem jegyzett védjegyet, szó szerinti fordításban használati védjegyet (Gebrauchsmarke), amely szintén ezen forgalomban való részvételnek van alávetve. (§ 4 Nr. 2 MarkenG).

⁵⁵ 2010. évi I. tv. 44. § (5) bek. „Az ugyanattól az anyától származó, ugyanazon a napon született gyermekek nem viselhetnek megegyező utónevet.”

⁵⁶ *Raffay Ferencz*: Magyar Magánjog I. Sziklai Henrik kiadása, Eperjes, 1906, p. 206. 1. lj.

2.5. A cégnév mint lajstromozást igénylő megjelölés

A cégnév mint megjelölés meghatározására több modell alakult ki. A cégnév lehet szóbeli megjelölés, amelyen másnak nem áll fenn joga (ún. tárgyi cég).⁵⁷ Az ilyen szóbeli megjelölések esetén, a védjegyekhez hasonlóan, nem beszélhetünk szellemi alkotótevékenységről, ugyanakkor ezek bizonyos szempontból ötletnek, elgondolásnak tekinthetők. Az ilyen szóbeli megjelölések cégnévkénti bejegyzése esetén mindig eredeti szerzésről beszélünk. A jogi személy társaságnak mindenki mástól függetlenül keletkezik joga a név viselésére. Ezt a modellt támasztja a hatályos cégtörvény (Ctv.)⁵⁸ is a cégnév alapjául.

A cég nevében lehet szerepeltetni természetes személy nevét, más cég nevéből levezetett megjelölést, annak részét, védjegyet vagy be nem jegyzett kereskedelmi nevet is. Ezek közös jellemzője az, hogy valamely más, szóbeli megjelölés formáját öltött jogtárgy képezi a bejegyzés alapját. Attól függetlenül, hogy ez a jogosultság kit illet meg, a cégnév szerzése származékos, hiszen egy korábbi jogból eredeztethetjük a cégnevet (származékos jogalapítás).⁵⁹ Amennyiben a cégnév a természetes személy, elsősorban a cégtulajdonos vagy valamely alapító nevét tartalmazza, úgy a névbeli cég elnevezés volt korábban elterjedve.⁶⁰ Vegyes cégről akkor beszélhetünk, ha valamely személy neve mellett más szóbeli megjelölés is szerepel (*Fehérváry* példája: Papp Imre Műbutorgyár r.t.),⁶¹ a fantáziaszóból képzett cég esetén egy kitalált megjelölés a cégnév védelmének tárgya. A hatályos német jog hasonló terminológiával operál (*Sachfirma, Personenfirma, Fantasiefirma*).⁶²

A hatályos szabályok a jogi személyek, a gazdasági társaságok esetén nem teszik kötelezővé a polgári név használatát, a Kt.-hez⁶³ hasonló konstrukciót az egyéni vállalkozókra vonatkozó szabályok tartalmazzák, mert ez esetben is az egyéni vállalkozó a saját nevét köteles használni.⁶⁴ Hasonló szabályozást követett a német kereskedelmi törvény (HGB) is, azonban mára lehetőség van arra, hogy a kereskedő polgári nevétől (az anyakönyv szerint őt megillető névtől) eltérő nevet válasszon cégének.⁶⁵ Annak ellenére, hogy a társasági jogi rendelkezések nem teszik főszabállyá a polgári név bejegyzésének kötelezettségét, erre a jog továbbra is lehetőséget nyújt. Ha egy személy nevét kívánják a cégnévben szerepeltetni, akkor ahhoz a jogosult hozzájárulása szükséges, amelyet a bejegyzési kérelemhez mellékelni kell.⁶⁶ Ezen

⁵⁷ *Fehérváry Jenő*: Magyar kereskedelmi jog rendszere. Grill, Budapest, 1941, p. 39.

⁵⁸ 2006. évi V. törvény a cégnylvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról.

⁵⁹ *Szladits Károly*: A magánjogi tényállások. In: *Szladits Károly* (szerk.): Magyar magánjog I. Grill, Budapest, 1941, p. 251.

⁶⁰ *Fehérváry*: i. m. (57), p. 39.

⁶¹ Uo.

⁶² *Klaus J. Hopt, Hanno Merkt, Markus Roth, Adolf Baumbach*: Handelsgesetzbuch, 35. Aufl., Beck, München, 2012 § 17 Rn 6.

⁶³ 1875. évi XXXVII. törvénycikk kereskedelmi törvény, a továbbiakban: Kt.

⁶⁴ 2009. évi CXV. tv. 16. § (4) bek.

⁶⁵ *Hopt, Merkt, Roth, Baumbach*: i. m. (62) § 19 Rn 8.

⁶⁶ Ctv. 2. sz. melléklet I. 3. a).

mellékletben ölt testet a korábbi jogra való jogosultság igazolása. A hozzájárulás mint jognyilatkozat alapvetően egyoldalú, ugyanakkor megadható szerződéssel is anyagi ellenszolgáltatás fejében. A hozzájárulás a társaság alapítása során apport formájában is megvalósulhat.⁶⁷ Ebből egyrésztől kérdésként jelentkezhet, mi ennek a hozzájárulásnak a terjedelme, és mennyiben jelent ez korlátot a cégnév használata szempontjából, mennyiben jelent ez differenciát a tárgyi és a vegyes cégekhez képest, másrésztől következik az, hogy a névviselési jog jogosultját megilleti az a jog, hogy saját nevét cégnévként bejegyeztesse. A névviselési jog jogosultjának ez a joga elvezet bennünket a névjogi váromány kérdésköréhez.

2.6. A névjogban gyökerező váromány

Sem a hatályos cégjogi szabályok, sem a Ptk. névjogi rendelkezései nem tartalmazzák kifejezetten azt, hogy *a névjog jogosultját megilleti a jog, hogy nevét cégnévként bejegyeztesse* – ez a személyiségi jogi pillanat. Míg a védjegyjog esetén az erre vonatkozó lehetőség egy viszonylagos kizáró ok formájában ölt testet,⁶⁸ addig a Ctv. ezt melléklet formájában követeli meg igazolni.⁶⁹ A névjoggal mint személyiségi joggal alapvetően nem egyeztethető össze az, hogy a névjog jogosultja bármilyen vonatkozásban is lemondjon.

A cégnév bejegyzésének, használatának a korlátja a névszabatosság, a névkizárolagosság és a névvalódiság elve. Ezek közül elsősorban a névkizárolagosság bír jelentőséggel: ennek alapján a jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy nevéétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető. A jog lehetőséget biztosít arra is, hogy a név bizonyos vonatkozásának átruházása még azelőtt megtörténjen, mielőtt az a cégnévi minőséget megszerezne – ilyen pl. a korábban említett apportként való bevitel. Ez azt implicálja, hogy a névviselési jog jogosultját nemcsak a saját név cégnévként való bejegyzése illeti meg, hanem az is, hogy saját nevének cégnévként való használatát másnak átengedje. Ez a szabály nem a névhasználati jog gyakorlása, hiszen a név itt még nem került kapcsolatba a céggel, a gazdasági társasággal, itt még csupán egy várományi helyzetről beszélünk. Ennek a várományi helyzetnek az alapja értelemszerűen maga a névviselési jogosultság, hiszen csak olyan személy adhat jogszerűen engedélyt a neve cégnévként való bejegyzésére, akit a névjog megillet. Azzal, hogy a névjog jogosultja ez irányban lemond a neve használatáról, és hozzájárul ahhoz, hogy azt más személy használja, „az engedélyes kifogáshoz jut, amelynek segítségével a jogszerű névviselőnek a névviselés abbahagyására irányuló keresetét megerőltlenítheti”⁷⁰. Ebben az esetben a személyiségi jogba való beavatkozás a jogosult hozzájárulása okán nem jogellenes.⁷¹ Az eredeti

⁶⁷ BH 1990. 476; BH 1994. 21. (Rácz).

⁶⁸ 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a).

⁶⁹ Ctv. 2. sz. melléklet I. 3. a).

⁷⁰ Balás: i. m. (16), p. 651.

⁷¹ Ptk. 2:42. § (3) bek.

jogosultat ezután továbbra is megilleti az a jog, hogy nevét cégnévként bejegyeztesse, ám ez nem használható joggal való visszaélésre sem a cégnév, sem más vállalat- és árujelzők vonatkozásában. Ezen túl a cégnév vonatkozásában az azonosnevűsége vonatkozó szabályokat be kell tartani, azaz újabb bejegyzést csak megkülönböztető toldással lehet eszközölni. A joggal való visszaélés kiterjesztő alkalmazásának alapja a szóbeli megjelölési jellegből fakad. Azzal ugyanis, ha a jogosult a neve cégnévként való használatát engedélyezi, nem lehet azt leszűkítően értelmezni. A cégnév gazdasági, kereskedelmi használatából ugyanis fakad az, hogy a cégnevet mint szóbeli megjelölést a jogosult doménnevként jegyezze be, azzal reklámozza magát, termékeit, szolgáltatását vagy a cégnevet egyébként védjegyként is lajstromoztassa. A cégnéven túli használat tekintetében ugyanakkor nem alkalmazhatóak automatikusan az azonosnevűsége vonatkozó szabályok, ezek tekintetében az eredeti jogosult megkülönböztető jelző nélkül felléphet a saját nevében az elsőbbség szabályai alapján, ha nem él vissza joga gyakorlásával (pl. *cybersquatting*). Ebben a tekintetben korlátként külön szerződéses kikötés vagy a bírói gyakorlat által a személyiségi jogra alapított kivétel, a felhasználáshoz kapcsolódó kifejezett hozzájárulás jelentkezhet. Ezek a szabályok más szóbeli megjelölések tekintetében is alkalmazhatóak főszabály szerint, mindaddig, amíg névhasználatról beszélünk.

2.7. A cégbitorlás névbitorlástól való megkülönböztetésének elvi indokai

Az 1959-es Ptk. a személyiségi jogokat polgári jogi védelemben részesítette, kimondta a jogok alanyi jogi jellegét. A személyiségi jogok között került nevesítésre a névviseléshez való jog is. A törvény szakított a korábbi álláspontokkal, amelyek a személyiség védelme körében kizárólag a természetes személy nevét kívánták oltalmazni, tekintettel arra, hogy a Kt. 24. §-a a céggel szembeni jogosulatlan magatartások ellen kellő védelmet nyújt. A Ptk. az absztrakciós szintet akként emelte meg, hogy közös védelmet nyújtott a természetes személyek és a jogi személyek, illetve a jogi személyiség nélküli személyegyesülések tekintetében. A cégbitorlást a bírói gyakorlat azóta is a névbitorlás keretében értékeli, ha a speciálisabb jellegbitorlás nem valósul meg,⁷² és a személyiségvédelem keretében oltalmazza a cégnevet.⁷³ A bitorlási kereset közös nevezőre hozásával tulajdonképpen a Kt. szerinti cégbitorlási kereset *lex posteriorra* vált. Az, hogy mind a természetes személy nevének, mind a jogi személy nevének jogellenes használatát közös elvi alapokra lehetett helyezni, arra mutatott rá, hogy a név és az ember kapcsolata nem olyan szoros jellegű, hogy az embernek ezen jogot kizárólag biztosítaná. A közös elvi alapokra helyezés, az, hogy ugyanazon tárgyi jog biztosít jogot a cégnév és a polgári név érvényesítésére, kevésbé alkalmas arra, hogy e két alanyi jog tekintetében megfelelő különbségtétel alapjául szolgáljon. Ennek akkor van a legnagyobb jelentősége, ha a korábban említett várományi helyzet megsértése miatt a cégnév védelme

⁷² ÍH 2006. 22.

⁷³ ÍH 2004.107. ÍH 2007.37. ÍH 2009. 111., BDT 2009. 2. BDT 2010. 47.

a természetes személy jogával bizonyos tekintetben összemosódik. Ugyanígy jelentős lehet, ha más megjelölés (különösen a be nem jegyzett kereskedelmi név, üzletjelző) sérelme áll fenn, amivel kapcsolatban a tisztességtelen verseny szabályai is tekintetbe jönnek. De az is kiemelendő, hogy a cégnévként bejegyzett polgári névnek nyújtott védelem is elsősorban a cégnévnek szól, noha névbitorlási színezettel is bírhat. Mindenképpen célszerű lenne ezért konkretizálni a névjogi alanyi jogokat, illetve azok megsértésének az eseteit.

2.8. Állásfoglalás a cégnév tárgyasulását illetően

A cégnév alanyi jogi, dogmatikai rendszerben való elhelyezése tekintetében a személyiségi jogi, személyhez fűződő jogi jelleg nem egyedülálló jelentőségű. A személyiségi jogi besorolás mellett a vagyoni értékű jogi jelleg, a szellemi tulajdon-jogi jelleg tekinthető jelentősnek. A cégnév a természetes személy nevéől több vonatkozásban is eltér. Ez az eltérés ölt testet már magában a névviselés-névhasználat fogalmi elhatárolásában, amely segíti a személyiség belső magvától távolabb eső jogosultságok, így a cégnév könnyebb dogmatikai finomhangolását. A cégnév a polgári névtől eltérően a gazdasági társaság profitorientált tevékenységét támogatja, s megjelölési funkciója lévén a társaság által kialakított, fejlődő goodwill értékéhez, azonosításához tesz hozzá.

A természetes személy polgári neve és a cégnév legjelentősebb elhatárolásaként jelentkezik azon körülmény, amely a cégnév kizárólagosságában ölt testet. Az elsőbbség, a névkizárólagosság az iparjogvédelmi jogokhoz hasonló monopolhelyzetet biztosít a gazdasági társaságnak, s általában a jogi személyeknek arra, hogy a cégnév, a jogi személy neve mint szóbeli megjelölés vonatkozásában a piaci szereplők, s általában a jogalanyok csak az adott céget ismerjék fel a névről. Ennélfogva a cégnév tulajdonképpen sokkal hatékonyabban betölti funkcióját a természetes személy nevéhez képest, amely az azonosnevűség miatt további korrekcióra szorul.

3. VÉDJEGY

3.1. A név mint korábbi jog

A védjegy tekintetében a személyi szemléletnek elsősorban akkor van jelentősége, ha a személy nevét védjegyként bejegyzik, bejegyezhetik, mert ebből a szempontból a név (illetve a képmás, hangfelvétel, jelmondat is) korábbi jognak minősül, amelynek anyagi jogi szabályai a személyiségi jog területére esnek. Védjegyként főszabály szerint bármilyen, a Vt. szerint

ábrázolható megjelölés lajstromozható,⁷⁴ amely alkalmas áruknak vagy szolgáltatásoknak más, hasonló áruktól vagy szolgáltatásoktól való megkülönböztetésére. A lajstromozás feltétele azonban az, hogy ne álljon fenn abszolút kizáró ok a védjeggyel szemben. Védjegyként tehát szabadon bejegyezhetők nevek is, a védjegytvény (Vt.)⁷⁵ 5. § (1) bek. a) pontja mint relatív kizáró ok azonban a névviselési jog sérelmével járó lajstromozással szemben védelmet nyújt a jogosultnak. A névjog (természetes személy neve, cégnév) tehát korábbi jognak minősül, s így e felett csak az arra jogosult személy rendelkezhet.

Az említett kizárási ok csupán utal a jogsérelemre, de nem határozza meg annak megvalósulási módját, ezért erre a Ptk. személyiségvédelmi szabályai az irányadóak. A kizáró ok megvalósulásához a névbitorlás tényállásának a megvalósulását kell vizsgálni. Abból, hogy a Vt. a névbitorlást ilyen formában tartalmazza, arra lehet következtetni, hogy a névjog jogosultjának hatalmi körébe tartozik az, hogy fellépjen azzal szemben, aki engedély nélkül lajstromoztat védjegyet a személyiségi jogot sértő módon. Ezt a szabályt pozitív irányból megközelítve arra juthatunk, hogy *a névjog jogosultját megilleti a kizárólagos jogosultság, hogy a személyisége részét képező nevet védjegyként bejegyeztesse*. Ezzel ugyan a jog lehetőséget teremt arra, hogy a személy a nevét áruk, szolgáltatások megjelölésére használja, ugyanakkor védi is az egyént az ez irányú használatban. A személy nevének ezen funkcióbeli változása, azon túl, hogy az már a védjegy jogintézményének keretei között kerül értékelésre a bejegyzés után, alkalmas arra, hogy az ennek alapjául szolgáló jogosultságot névhasználati jogosultságnak tekintsük. Ezt a felfogást képviseli *Meszlény* a tisztességtelen verseny vonatkozásában: „a név-, cég- és címerjogot eh[h]ez képest elsősorban mint abszolút és konkretizált személyi jogot oltalmazza a § és ebből kifolyólag kereseti jogot ad mindenkinek, akit jogosultalan használat ért”.⁷⁶ Sőt, ő ezt a védjegyjogra is átveteti, hiszen a személyiségi jogok oltalma először közvetetten, más jogtárgyak útján került csak oltalmazásra. *Meszlény* szerint „eddig jogunk is védelmet nyújtott továbbá névnek, cégnek, címernek, üzletmegjelölésnek védjegy gyanánt való jogosulatlan használata ellen”.⁷⁷

Annak során, hogy megállapításra kerüljön a kizárási ok, a névbitorlás tényállásának megvalósulását kell vizsgálni. Névbitorlást követ el az, aki más nevét használja vagy másé-

⁷⁴ A védjegytvény szabályait a jogalkotó módosította, így az 1997. évi XI. törvény 1. § (1) bek. b) pontja szerint nem a megjelölés grafikai ábrázolhatósága számít, hanem az, hogy a megjelölés a védjegylajstromban olyan módon ábrázolható legyen, hogy a jogalkalmazó szervek és a nyilvánosság egyértelműen és pontosan meg tudja határozni a védjegybejelentő által igényelt, illetve a védjegyjogosult javára fennálló oltalom tárgyát. Ez a változás azonban nem érinti a név és a névjogok védjegyként történő lajstromozását, hiszen azok individualizáló jellege mellett a szóbeli megjelölési jellegük számít, amelyhez képest a grafikai ábrázolás, azaz a betű formájában történő megjelenés már eleve többletet képezett. A szóbeli megjelölési jelleg már Személyi Kálmán monográfiájában is megjelenik a megjelölési jogokkal összefüggésben. L. *Személyi Kálmán: A névjog. Tanulmány a személyiségi jogok köréből*. Franklin, Budapest, 1915.

⁷⁵ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról.

⁷⁶ *Meszlény Artur: A tisztességtelen versenyről* szóló (1923. évi V. törvény) magyarázata. Atheneum, Budapest, 1923, p. 73.

⁷⁷ Uo.

hoz hasonló nevet használ. A jogviszony tárgyát képező névnek olyannak kell lennie, hogy az kapcsolatba hozható legyen konkrét személlyel, hiszen csak ekkor keletkezik relatív jogviszony. Nem ilyenek általában az utónevek, pl.: Nárcisz.⁷⁸ Elsősorban az összetéveszthetőséget és az ebből következő érdeksérelmet kell vizsgálni.⁷⁹

Azzal, hogy a név védjegyoltalomban részesülhet ily módon, a név védelméhez képest különösebb, speciálisabb védelmet szerez az oltalommal a bejelentő, amely lehetővé teszi számára, hogy meghatározott megjelöléssel (vizsgálatunk szempontjából névvel) lássa el termékét, szolgáltatását. A védjegy funkciójánál fogva árujelző, szemben a névvel, amely egy jogalannak a megjelölésére szolgál. Míg a védjegy lajstromozásra kerül, addig a kereskedelmi név, elsősorban ha az mint árujelző jelenik meg, inkább a védjegyhez hasonlítható, nem pedig a természetes személy nevéhez. A kereskedelmi név esetén nincs lajstromozás, ami magát a jog bizonyítását nehezíti meg. *Tattay Levente* mutat rá arra, hogy „amennyiben a kereskedelmi név értékes, annak védjegyként való levédése hatékonyan megoldja az oltalom kérdését”.⁸⁰ Ugyanígy kereskedelmi névről beszélünk akkor is, ha a védjegy üzletjelzővé válik, hiszen a funkcióján ezzel a megjelölés túllép, és kiterjeszkedik másra, amit a jog a kereskedelmi név oltalmával részesít védelemben.

3.2. A védjegyjogosult engedélye

A védjegy szellemi alkotás (személyiségi jegyet tartalmazó megjelölés esetén önállóan vagyoni immateriális jogként kvalifikálható), a védjegy bejegyzésével, lajstromozásával létrejövő védjegyoltalmi jogviszony pedig abszolút szerkezetű. A védjegy használatára annak van kizárólagos joga, aki a védjegyoltalom alapján védjegyjogosultnak tekintendő.⁸¹ A név védjegyként való lajstromozásának lehetősége, mint már említettük, a személyiségi jogból fakadó jogosultság. A védjegyen fennálló jogosultság átruházható, illetve az azzal szembeni magatartások ellen a jogosult felléphet.

A védjegy önmagában elidegeníthető, szemben a névvel mint személyiségi joggal. Az elidegenítés licenciaszerződéssel valósulhat meg. Az elidegenítéssel azon személy, aki a nevét védjegyoltalomban részesítette, elesik attól, hogy saját nevén mint védjegyen kizárólagos jogot gyakoroljon, és így attól is, hogy a nevét újólag, ismételten védjegyoltalomban részesítse, hiszen az így már a más személy korábbi védjegyével azonos lenne. Az átruházásnak tulajdonképpen tehát az az eredménye, hogy a személy (a névviselési jog jogosultja) vagyoni érték ellenében kötelezi magát arra is, hogy a megjelölést nem jegyeztetheti be védjegyként, ami a vagyonában értéksökkenésként jelentkezik, mert ebben az irányban nemtevésre kötelezi magát. Ez kerül pénzben kompenzálásra szerződés útján. Ugyan a véd-

⁷⁸ BH 2003. 149. (Nárcisz).

⁷⁹ BH 2001. 161.

⁸⁰ *Tattay Levente*: A kereskedelmi nevek. *Gazdaság és Jog*, 2011. 6. sz. p. 20.

⁸¹ Vt. 12. § (1) bek.

jegy immateriális vagyoni jog, ez a minősége csak az oltalom megadásával, annak lajstromozásával keletkezik, a védjegyként való bejegyzés lehetősége mint váromány (függő jogi helyzet) ezzel szemben nem védjegy, így nem is szellemi tulajdoni jellegű, csak a névviselési jogosultságban rejlő cselekvési szabadság egyik megnyilvánulása, amely a védjegy más általi bejegyzése esetén a névjog eredeti jogosultja vonatkozásában már csak kisebb hatókörben tud érvényesülni. Ez a várományi helyzet az, amely szerződéses úton, ellenérték fejében korlátozásra kerül a név védjegybejegyzés útján történő tárgyasításával.

Ezzel összefüggésben ismerte el a BGH az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak jogrendszerbeli létét.⁸² A BGH ugyanis abból indult ki, hogy a személyiségi jog jogosultját, illetve az ő jogutódját illeti meg az a jog, hogy a személyiségi jog részét képező névvel és képmással akként rendelkezzen, hogy azt vagy ő maga védjegyként bejegyezteti, vagy a más általi bejegyzéshez hozzájárul, illetve ezzel kapcsolatban merchandising szerződést köt. Ezzel kerülhető el az, hogy az elhunyt személy személyiségi jegyeinek védjegyként való bejegyzése a jogosult halála után közkinccsé váljon. Ez a jogosultság ugyanis a kegyeleti jog tárgyát nem képezi, hiszen nem az elhunyt méltó emlékezetét van hivatva szolgálni. Az egyetlen mód egyfajta rendelkezési jog biztosítása a személyiségi jog azon részjogosultságai felett, amelyek védjegyként bejegyezhetők. Ilyen lehet ennek okán a hang, a jelmondat is. Ebbe az értelmezési irányba való tolódást mutatja egyébként az is, hogy a meghalt híres személy nevének védjegyként való lajstromozása a névviseléshez való jogot sérti,⁸³ másrészt pedig hogy a joggyakorlat az örökösök hozzájárulását követeli meg ezen legszemélyesebb jellegű jog ilyen irányú felhasználásához,⁸⁴ amire ugyanakkor a Ptk. rendelkezései nem köteleznek impliciten. Ebből az az absztrakt szabály rajzolható körül, hogy *a névjog jogosultját megilleti a jog, hogy nevét védjegyként bejegyeztesse vagy másnak erre engedélyt adjon, ha a jogosult már nem él, e jog örököseit illeti meg.*

4. KERESKEDELMI NÉV

4.1. A vállalatjelzők osztályozása a háború előtti magánjogban

A gazdasági, kereskedelmi szempontból releváns szóbeli megjelölések osztályozása a háború előtti magánjogban a napjainkban alkalmazott osztályozástól részben eltér. Ennek felvázolása után, ez alapján határozzuk meg a kereskedelmi név fogalmát és ezzel összefüggésben a név tárgyasítását és tárgyasítását.

⁸² NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

⁸³ BH 1993, 548. (CHAGALL).

⁸⁴ Gödölle István: Vt. 5. §. In: Faludi Gábor, Lukácsi Péter (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2014, p. 164.

A háború előtti magánjog a gazdasági szempontból releváns megjelöléseket vállalatjelző név alatt említi. Vállalatjelző lényegében mindaz, ami a kereskedőt⁸⁵ és a vállalatát individualizálja, egyéniesíti.⁸⁶ *Nagy Ferenc* 1913-ban még csak kereskedelmi jelzőkről, jelvényekről beszél a cég és a védjegy mellett.⁸⁷ A vállalatjelzők közé sorolják a céget, a védjegyet, az üzletjelzőket. Míg a cég és a védjegy fogalmi meghatározása törvényileg kötött, úgy az üzletjelző meghatározása negatív irányból történik. Az üzletjelző ez alapján az, ami sem cég, sem védjegy,⁸⁸ azaz magában foglal minden, a vállalatot más vállalattól megkülönböztetni alkalmas megjelölést, s nem is csupán a szóbeli megjelölésekre, hanem a grafikai ábrázolhatóakon túl a térbeliekre is kiterjed (pl.: kirakat).⁸⁹ A kereskedelem szabadsága érdekében a törvény nem korlátozza mely megjelölés lehet üzletjelző, csupán azt írja elő, hogy az általános jogelveknek (törvény, közrend, jó erkölcs, mások jogai, akár személyiségi joga) megfelelően, s hogy alkalmas legyen arra, hogy a vállalatot minden más hasonló vállalattól megkülönböztesse.⁹⁰ Az üzletjelző mint szóbeli megjelölés a védjegytől abban különbözik elsősorban, hogy nem lajstromba vétel útján keletkezik, hanem korábbi használat útján. Lehetőség van arra is, hogy a személyiség részét képező név a személyiségtől elváljon, s üzletjelzővé váljon.⁹¹ Az üzletjelző tehát használati jog, amelynek esetében a pusztá használat a jogszerzéshez nem elegendő, hanem a megjelölésnek alkalmasnak kell lennie a megkülönböztetésre is.⁹² Ez lényegében abból az általános szabályból következik, amely a védjegyjogban is jelen van, ti. hogy általános, individualizáló funkcióval nem bíró hétköznapi megjelöléseket az üzleti életben senki se sajátíthasson ki önkényesen. Az üzletjelző jogi védelméről a tisztességtelen versenyről szóló törvény 7. §-a gondoskodott, amely szerint üzleti vállalata körében senki sem használhat oly nevet, céget, ismertetőjelet, rajzot vagy olyan címet, amely őt nem illeti meg. Ez a tilalom kiterjed arra is, ha valaki üzlettelepét más által jogosan használt névvel, céggel vagy egyéb jellemző megjelöléssel látja el.

⁸⁵ A cégnév minden esetben a vállalatjelzők közé sorolandó, az álláspontok abban térnek el, hogy az valóban a kereskedőt individualizálja-e vagy magát a vállalatot, a kereskedelmi üzletet. Az álláspontok bemutatására lásd *Schultz Márton*: A cégnév szellemi tulajdon jellege és viszonya a személyiségi joghoz. In: *Görög Márta, Mezei Péter* (szerk.): A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2018, p. 61.

⁸⁶ *Fehérváry*: i. m. (57), p. 38; *Kuncz Ödön*: A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve. Grill, Budapest, 1938, p. 45; *Kuncz Ödön, Balás P. Elemér*: A tisztességtelen verseny. Politzer Zsigmond, Budapest, 1924, p. 42.

⁸⁷ *Nagy Ferenc*: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. Atheneum, Budapest, 1913, p. 138.

⁸⁸ *Kuncz*: i. m. (86), p. 45.

⁸⁹ *Kuncz, Balás*: i. m. (86), p. 42.

⁹⁰ *Kuncz*: i. m. (86), p. 45.

⁹¹ Személyiségtől elvált: K, P. IV. 1753/1939. Nem vált el a személyiségtől a név: K, P. IV. 3967/1937.

⁹² *Kuncz*: i. m. (86), p. 46.

4.2. A kereskedelmi név fogalmára vonatkozó álláspontok

A korábban bemutatott felosztásban a kereskedelmi név terminust mint olyat ugyan nem találjuk meg, azonban bemutattunk egy olyan rendszert, amely a kereskedelmi megjelöléseket átfogó módon, a teljesség igényével osztályozza, így a mai fogalmaink szerinti kereskedelmi név is ugyanebbe a szabályozási körbe tartozik. A vállalatjelző a kortárs jogirodalomban a vállalat individualizálására szolgál, amittől különbözik az áru individualizálása (árjelzők), erre a védjegyek, illetve a földrajzi árujelzők alkalmasak.⁹³ Az üzletjelző terminus viszont kikopott, alig használt, helyette inkább a kereskedelmi névkénti kvalifikáció a gyakori, a két kategória ugyanakkor nem egyértelműen fedi egymást.

A kereskedelmi név fogalmát a vállalat- és árujelzőkkel összefüggésben *Világhy Miklósnál* találhatjuk meg 1968-ban. *Világhy* a kereskedelmi nevet a céggel teljes mértékben azonosítja, ugyanis úgy fogalmaz, hogy „kereskedelmi név, vagy cég alatt azt az elnevezést értjük, amely az áruforgalomban részes személynek mint ilyennek (a mi viszonyaink között valamely vállalatnak) a megjelölésére szolgál, amely alatt az áruforgalomban részes személy *mint ilyen* szerepel.”⁹⁴ A kereskedelmi névnek céggel való azonosítására valószínűleg a jogintézmény burzsoá jellegének megszűnése és levetkőzése okán kerülhetett sor. Erre abból következtethetünk, hogy *Világhy* a marxi ideológiába ágyazva magyarázza meg a jogintézmény fenntartásának létét és értelmét: „A kereskedelmi név tehát jellegzetesen árutulajdonosi név, s mint ilyen – elvileg – elvonatkoztatást jelent a személy más viszonylatban használt (ún. polgári) nevétől, de bizonyos fokig a konkrét tevékenységtől is, amelyet az árutulajdonos akár az áruviszonyok körében is folytat (mert adott árutulajdonos mástól szerzett név alatt is kifejezheti ezt a tevékenységét, vagy különféle árutulajdonosi tevékenysége körében eltérő kereskedelmi neveket is használhat). Így érthető helyesen [sic!] régi Kereskedelmi Törvényünknek ma is érvényben levő 10. §-a, amely szerint 'a cég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s melyet aláírásul használ.'”⁹⁵ A cég eddig is a kereskedő kereskedelmi ügyletek kötésére használt neve volt, ezzel *Világhy* nem mondott tulajdonképpen újat, s így nem is helyes és helytelen értelmezésről van itt szó, hanem pusztán a fogalom szocialista polgári jog áruviszonyaira való vetítéséről.

Lontai Endre a kereskedelmi néven a céget érti, azt a nevet, megjelölést, amely alatt a gazdasági társaság vagy személy gazdasági tevékenységét folytatja.⁹⁶ Ezen az állásponton van *Faludi Gábor* is.⁹⁷ A fogalom meghatározása ellenére ez az álláspont idesorolja az áru, szolgáltatás más fantázianevét, vagy olyan nevét, melynek alapját más személy neve képezi,

⁹³ *Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv*: Szerzői jog és iparjogvédelem. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017, p. 360–361.

⁹⁴ *Világhy Miklós*: A kereskedelmi név (cég) problémája. *Polgári Jog*, 1968, p. 595.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ *Lontai Endre*: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001, p. 219; *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (93), p. 363.

⁹⁷ *Faludi Gábor*: A licencia szerződés. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 10. évf. 2. sz., 2008, p. 12.

s amelynek védelmét a versenytörvény biztosítja.⁹⁸ Idesorolja továbbá a doménnév védelmét.⁹⁹

Törő Károly szerint a kereskedelmi név az a név, amelyet a gazdálkodó szerv rendszeres kereskedelmi vagy ipari tevékenysége körében használ, amely vagy cégbejegyzéssel (cégnév), vagy anélkül rendszeres használat útján jöhet létre.¹⁰⁰ *Görög Márta* a kereskedelmi néven belül szintén különbséget tesz a cégnév és a be nem jegyzett kereskedelmi név között.¹⁰¹

Petrik Ferenc a kereskedelmi név fogalmát nem szűkíti le a gazdasági tevékenységet folytató személy mint jogalany nevére, hanem beleérti a fogalomba az üzletjelzőket is, sőt, annak legáltalánosabb formájának minősíti azt.¹⁰² *Tattay Levente* a kereskedelmi nevek alatt minden olyan megjelölést ért, amelyet jogképes szervezetek abból a célból használnak, hogy tevékenységüket a más hasonló területen vállalkozóktól megkülönböztessék.¹⁰³ *Verebics János* a kereskedelmi név fogalmát hasonlóan tágan fogja fel.¹⁰⁴ *Tattay* szerint a védjegy áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére szolgál, míg a kereskedelmi név a vállalkozás megkülönböztetésére,¹⁰⁵ ennek okán ő csak a cégnevet és az üzletjelzőket (alapítók, tulajdonosok neve, a kereskedelmi vállalkozások feliratai, üzletnevek, vállalatnevek, étteremnevek, mozaikszavak) sorolja ide, illetve a doménneveket.¹⁰⁶ *Tattay* lényegében nem ad választ arra, hogy ha a védjegy jog a kereskedelmi nevek oltalmán kívül áll, a védjegyotalom hogy lehet a kereskedelmi név védelmének része.

4.3. A kereskedelmi név fogalma

A kereskedelmi név és a cégnév fogalmi azonossága feleslegesnek tűnik, hiszen egy jogintézményt elég egy néven nevezni. Ha a kereskedelmi nevet akként fogjuk fel, hogy az létrejöhet cégbejegyzéssel, illetve huzamos használattal is, úgy a cégbejegyzéssel létrejövő részjogosultságot a cégnév elnevezéssel illelhetjük, azonban a cégbejegyzés nélküli, huzamos használattal létrejövő kereskedelmi név számára a be nem jegyzett kereskedelmi név elnevezés marad. A kereskedelmi név ekkénti felfogása ugyanakkor két eltérő jogosultságot egyesít, amelyeknek a keletkezési módjai is eltérnek. Ennélfogva mi a kereskedelmi név alatt minden olyan, a vállalattal, gazdasági élettel kapcsolatos megjelölést értünk, amely huza-

⁹⁸ *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (93), p. 364.

⁹⁹ *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (93), p. 365.

¹⁰⁰ *Törő*: i. m. (6), p. 328.

¹⁰¹ *Görög*: i. m. (19), p. 589.

¹⁰² *Petrik Ferenc*: A névviselés. In: *Petrik Ferenc* (szerk.): A személyiség jogi védelme. KJK, Budapest, 1992, p. 77; *Petrik Ferenc*: A személyiség jogi védelme. A sajtó-helyreigazítás. HVG-ORAC, Budapest, 2001, p. 125.

¹⁰³ *Tattay*: i. m. (80), p. 18.

¹⁰⁴ *Verebics János*: Kereskedelmi névotalom és domén-regisztráció. *Gazdaság és Jog*, 2007. 1. sz., p. 17–18.

¹⁰⁵ *Tattay*: i. m. (80), p. 20.

¹⁰⁶ *Tattay*: i. m. (80), p. 18.

mos használattal keletkezik, és külön jogintézmény által (cégnév, védjegy, doménnév) nincsen védve. A Párizsi Unió Egyezmény 8. cikke szerinti kereskedelmi név és a személyiségvédelem szempontjából értékelt kereskedelmi név fogalma részben el is tér. Míg az egyezmény valamennyi lajstromozott vagy bejelentett kereskedelmi névre vonatkozik, addig a magánjogban ezek specifikálva, mint cégnév jelennek meg. Ugyan lehetőség lenne más, a jogalany nevétől független kereskedelmi nevek lajstromozására, ezt a magyar jog azonban ilyen formában nem ismeri. A PUE-ből eredő kötelezettségek tekintetében a cégnév védelme korábban megvalósult, így csak a be nem jegyzett kereskedelmi neveknek kell külön érvényt szerezni. Mivel a cégnéven túli kereskedelmi nevek külön specifikálva nincsenek, így csak ezek esnek a kereskedelmi név cégnévhez képest általánosabb védelmi körébe a személyiségvédelmen belül. Ugyan a Ptk., hasonlóan az 1959-es Ptk.-hoz, nem említi a névvédelem körében a kereskedelmi nevet, a joggyakorlat azonban ezen be nem jegyzett kereskedelmi nevekre is kiterjesztette a védelmet. Hasonló, büntetőjogi védelem kereskedelmi név bitorlása tekintetében, más országoktól eltérően, nálunk nem létezik.

A kereskedelmi név körébe tartoznak ennek megfelelően álláspontunk szerint a be nem jegyzett árujelzők, az üzletjelzők, és a gazdasági társaságok azon nevei, amelyek nem minősülnek cégnévnek, azaz nincsenek lajstromoztatva. Az árujelző és az üzletjelző közötti elhatárolás ugyanakkor sokszor nehézkes, hiszen árujelzőnek minősül minden jellegzetes elnevezés vagy megjelölés, amelyről valamely vállalkozás áruját vagy szolgáltatását fel szokták ismerni, függetlenül attól, hogy az elnevezés vagy a megjelölés iparjogvédelmi oltalom alatt áll-e.¹⁰⁷ Nem tekintjük a kereskedelmi név részének a doménnevet, hiszen az nem minden esetben kapcsolható gazdasági tevékenységhez.¹⁰⁸ A Szegedi Ítéltábla szerint a doménnév kereskedelmi névvé válhat, és a doménnév használata névhasználatnak többek között akkor minősül, ha az kereskedelmi nevet tartalmaz.¹⁰⁹ Ehhez a huzamos használaton túl megkülönböztető jellegre is szükség van.¹¹⁰

A kereskedelmi név védelmének anyagi jogi alapjai tehát a versenyjogi szabályoktól függetlenül is, általános jelleggel a személyiségi jogon belülre pozicionálhatóak. A védelem a név mint szóbeli megjelölés analógiájára a megkülönböztetőképesség fenntartására és az összetéveszthetőség kiküszöbölésére irányul. A kereskedelmi név keletkezésére vonatkozó szabályokat a törvény ugyan nem tartalmaz, a bírói gyakorlat azonban annak szempontjait kialakította.¹¹¹ A kereskedelmi névhez való jog megszűnése tekintetében szintén nincs fogódzó, a bírói gyakorlat bizonyos esetekben a belenyugvással történő megszűnést elismeri.¹¹²

¹⁰⁷ 2001. évi XCVI. törvény 5. § (2) bek.

¹⁰⁸ BDT 2009. 22. (*jakab.hu*); NJW 2007, 684 – *kinski-klaus.de*.

¹⁰⁹ ÍH 2017. 11. (*muszakieredetvizsgaszeged.hu*).

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Uo.

¹¹² BH 1990. 255. (RORÁRIUS); Legf. Bír. Pf. IV. 21007/1992 (Láng); BH 1993. 350. (Herz); BH 1994. 21. (Rác); BH 1997. 467. (Pick).

4.4. A kereskedelmi név és a bírói gyakorlat

A bírói gyakorlat szerint a névvédelem hagyományosan két esetkört fed le: a személynév, azaz a jogalany nevének a védelmét, illetve a kereskedelmi név védelmét.¹¹³ A kereskedelmi név személyiségi jogi védelme tekintetében a joggyakorlat az utóbbi időben nem egységes.

A Szegedi Ítéltábla egy személyiségvédelmi perben arra az álláspontra helyezkedett, hogy az árujelző, márkanév (a konkrét esetben üzletjelző) védelmére nem alkalmazhatók a névviselési jog megsértésével kapcsolatos rendelkezések, mert azok csupán a természetes vagy jogi személy (vagy más jogalany) nevének védelmére szorítkoznak. Amennyiben a kereskedelmi név nem azonos a bejegyzett cégnévvel, elsősorban a versenyjogi szabályok (jellegbitorlás) biztosítanak védelmet a megjelölés jogosulatlan használatával szemben.¹¹⁴ Egy másik, az előzővel közel egy időben hozott döntésben a bíróság a természetes személy és a jogi személy cégneven túl más, a személy azonosítására alkalmas megjelölést, elsősorban a kereskedelmi nevet is idevonta. Ebben az esetben a Szegedi Ítéltábla ellentétesen fogalmaz: a név funkciója az azonosítás és a másoktól való megkülönböztetés. A névviselési jog a természetes és a jogi személyeket egyaránt megilleti, és a személynév vagy kereskedelmi név védelmét jelenti. A név mint jogi tárgy tényálláselemével összefüggésben ez az elvi tétel azt jelenti, hogy a névjog sérelmét nemcsak más nevének megsértésével, hanem más megjelölés (a vállalat- és árujelzők tekintetében cégnév és kereskedelmi név) használatával is meg lehet sérteni. A kereskedelmi név valamely üzleti, kereskedelmi, gazdasági tevékenységet jelöl, amely az üzleti életben való használatlaltal vagy cégbejegyzéssel jön létre. Beletartoznak olyan nevek, megjelölések is, amelyeket a cégjegyzékbe történő bejegyzés nem véd, ezért a cégnévnél tágabb fogalmak.¹¹⁵ Ez ugyan tipikusan üzletjelzőt jelent, de nem zárható ki be nem jegyzett árujelzők, vállalatjelzők kereskedelmi névként történő védelme. Kiemelte továbbá a bíróság azt is, hogy a személy a cégneven túl számos más, azonosításra alkalmas jellemzővel is rendelkezhet. Mint később látni fogjuk, ilyen azonosításra alkalmas jellemző lehet a *doménnév* is.

4.5. A név tárgyiasulása kereskedelmi név esetén

Míg a cégnév és a védjegy esetén a jog nyilvántartásba vétellel keletkezik, addig a kereskedelmi név esetén egy másik jogi tény, a huzamos használat eredményezi a jogszerzést. Ebből fakadóan a korábbi jogok jogosultjainak engedélyét a hatóság felé nem lehet bemutatni. A jogsértéssel szembeni fellépés intézményes keretei a jogszerzéssel összefüggésben hiányoznak. Míg védjegy esetén a relatív kizáró okra történő hivatkozás a védjegy közzétételét követően történhet meg, addig kereskedelmi névnél a használatról való tudomásszerzés ténye

¹¹³ ÍH 2017. 11; BDT 2017. 33.

¹¹⁴ ÍH 2017. 51. (régimódi).

¹¹⁵ ÍH 2017. 11. (*muszakieredetvizsgaszeged.hu*).

után bármikor. A joggyakorlat ezt a forgalom biztonsága érdekében beszűkíti. Erre a belenyugvás intézménye szolgál, amelynek időtartamát ugyanakkor a bírói gyakorlat absztrakttal jelleggel nem határozta meg, azt csupán a konkrét esetre vonatkoztatva vizsgálta.

5. A DOMÉNNÉV

5.1. A doménnév fogalma

A doménnév (tartománynév) egy számítógép-azonosító számot (IP-cím) helyettesítő, felhasználóbarát egyedi név az interneten, amely az adott gép (és a rajta lévő honlap) hálózaton keresztüli azonosítását lehetővé teszi, megkülönböztetve az egyes számítógépeket egymástól.¹¹⁶

A Legfelsőbb Bíróság a doménnevet kezdetben úgy fogta fel, hogy az az internetes szolgáltatások körében névhasználatot jelent, amely az elektronikus szolgáltatások körében azonosítja a szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személyt, mert annak nevét és elérhetőségét (címét) egyaránt meghatározza.¹¹⁷ A bíróság ezen álláspontját számos más döntésben átvette a bírói gyakorlat,¹¹⁸ ezzel a fogalommeghatározással azonban csupán a névhasználati oldalról közelíti ezt meg, magára a doménnév jellegére általánosan nem ad választ. Így ebből következően a doménnév használata csak és kizárólag akkor jelent névhasználatot, amennyiben természetes vagy jogi személy nevét vagy kereskedelmi nevét tartalmazza.¹¹⁹

A bírói gyakorlat ezután kezdte felfedezni azt, hogy a doménnév általánosan rendelkezhet valamiféle megkülönböztető funkcióval, a Fővárosi Ítéltábla arra jutott, hogy a doménnév az internet világában egyfajta azonosításra és megkülönböztetésre szolgál, így az valamilyen névhez, leginkább kereskedelmi névhez állhat legközelebb.¹²⁰ A doménnév tehát egy adott számítógép (tulajdonképpen IP-cím) és a mögötte levő tartalom megjelölésére szolgál. Más megjelölések esetén a megjelölés tárgya is más, így védjegy esetén áruk és szolgáltatások, kereskedelmi név esetén áru, szolgáltatás, személy, üzlethelyiség stb. A doménnevek azonban alkalmasak arra, hogy minden más szóbeli megjelölésre vonatkoztatott jogtárgy tekintetében azok internetes platformon való megjelenését biztosítsák, vagy ettől függetlenül egy weboldalt azonosítsanak. Kiemelendő, hogy a doménnevek nem minden tekintetben bírnak vagyoni értékkel, céljuk nem minden esetben kapcsolódik a kereskedelemhez, árukhoz, szolgáltatásokhoz, és a rajta fennálló érdek részben eszmei.¹²¹ Ennél fogva az áru- vagy vál-

¹¹⁶ ÍH 2017. 11. (*muszakieredetvizsgaszeged.hu*); BDT 2017. 33. (*antikvarium.hu*); Kúria Pfv. IV. 20.489/2011/3.

¹¹⁷ Legfelsőbb Bíróság Pf. V. 22.818/2001.

¹¹⁸ BDT 2008. 20 (*rekviem.hu*); BDT 2008. 21. (*hella.hu*).

¹¹⁹ ÍH 2017. 11. (*muszakieredetvizsgaszeged.hu*).

¹²⁰ ÍH 2011. 154 (*biztosítás.hu*).

¹²¹ A védjeggyel való összehasonlításra l. Waddah Al-Rawashdedh: Dispute Resolution Mechanisms and Trademark Cybersquatting. Disszertáció, Szegedi Tudományegyetem, 2017, p. 44–51.

latjelzőként való automatikus kvalifikáció nem tűnik követhetőnek,¹²² noha a doménnév szerezhet ilyen minőséget is, ez azonban funkcióváltozással jár, és ekkor már nem pusztán doménnévről beszélünk.

5.2. A doménnév védelme más jogalapokon

Ugyan a doménnév funkcióváltozással más megjelöléssé is válhat, a legtipikusabb azonban az, hogy már egy meglévő szóbeli megjelölés esik át funkcióváltozáson, és válik doménnévvé is. Ez azért problémás, mert a joggyakorlat a megjelölésekkel kapcsolatos törvényi szabályozást lezártnak tekinti, így csak azoknak az igényeknek a vonatkozásában vizsgálódik, amelyeknek pozitív jogi alapja van, és a funkcióváltozást, a doménnévvé válást figyelmen kívül hagyja. Emiatt lényegében a védjegybitorlást, a jellegbitorlást és a névbitorlást vizsgálja, hiszen a gazdasági, társadalmi életben használt, kiforrott és megkülönböztetőképességgel rendelkező megjelölések azok, amelyek jogi védelemben részesülnek, és így a bírói gyakorlat szerint sérülhetnek. A doménnév ezekhez képest újabb jellegű, s külön törvényi szabályozásban nem is részesül az EU egyes tagállamaiban általában,¹²³ szemben a .eu TLD-vel,¹²⁴ emiatt annak más megjelölésekről való leválasztása és disztinkciója sokkal csökevényesebb. A doménnévre vonatkozóan tehát elsősorban az összetéveszthetőség szempontjából a bitorlási igények specialitása a döntő azzal, hogy az eset körülményei szempontjából egyes igények kieshetnek, és tekintettel arra is, a konkrét esetben milyen jogalapon lépnek fel az igény érvényesítése érdekében.

5.3. Megkülönböztető toldat és a megkülönböztetőképesség hiánya

Az elsőbbség követelményéből fakad az – hasonlóan más megjelölésekhez –, hogy annak, aki később igényli a nevet, megkülönböztető toldatot kell a névhez csatolnia, főszabály szerint akkor is, ha más jogalapon jogosult lenne az adott doménnév delegálására (prioritációs jog). Ez a megjelölések jogában alapvető rendezőelv, amely sok tekintetben még a természetes személyek esetében is érvényesül [Ptk. 2:49. § (2) bek.]. A megkülönböztető toldat használata lényegében egy jogkövetkezmény, ennek az az oka, hogy egy megjelölés kizárólagossága miatt más nem lehet jogosult, mert az összetéveszthetőséghez vezet, s a lényegyet jelentő megkülönböztetőképesség válik jelentéktelenné. Az összetéveszthetőség, különösen a lényegi azonosság a megkülönböztetőképességgel nem bíró doménnevek esetén is jogos érdeket sérthet, amely ugyanakkor csak a jóhiszeműségre és a tisztességre hivatkozva, a Ptk. 2:42. § (1) bekezdése alapján oldható meg meglátásunk szerint.¹²⁵

¹²² Ellentétes: *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (93), p. 365.

¹²³ Posch in Schwimann/Kodek, ABGB⁴ Ia § 43 Rz 36.

¹²⁴ 874/2004. EK rendelet.

¹²⁵ Ellentétes ÍH 2011. 154. (*biztosítás.hu*).

Mind a cégnévnek, védjegynek, üzletjelzőnek és más kereskedelmi névnek az a célja, hogy kizárólagos módon a jogosult érdekkörébe vonjon valamit. Ezt a kizárólagosságot pedig azzal éri el, hogy megjelölés vagy bejegyzés útján, illetve forgalomban történő részvétellel névfunkciót szerez magának. A névfunkció lényege ugyanis abban áll, hogy egyediesíti az adott megjelölést, egy személyre vonatkoztatja azt. Egy adott tevékenységi körre vonatkozó általános jelentésű szavak erre nem képesek. Ez hasonló azon ötlet védelméhez, amely a szerzői jogi védelem szintjét nem éri el. Mindkettő a közkincs részét képezi, ezek bárki által felhasználhatóak. Így nem beszélhetünk védelemről akkor, ha a megjelölés a szolgáltatás hétköznapi elnevezésére vonatkozik.¹²⁶ A rekviem szó kapcsán kifejtette a bíróság, hogy a szó tágabb értelmű és tágabb körben használatos, ennek ellenére jogsértőnek tekintette azon okból, hogy a perbeli domén megegyezik a felperes cégnevének vezérszavával.¹²⁷ Nem tekintette ilyennek ugyanakkor a bíróság azt, amikor a felperes „Jakab” családi neve megsértése miatt lépett fel azon okból, hogy a szűkebb körben megvalósuló beazonosíthatóságot is elegendőnek találta a személyiségi jogi igény érvényesítéseként.¹²⁸

5.4. A sui generis doménbitorlás mint névbitorlás

A legtöbb jogvitában a megjelölések kollíziójának egyik oldalán egy doménnév, a másik oldalán pedig egy másnemű megjelölés áll, mint amilyen a védjegy, bejegyzett cégnév, üzletjelző, természetes személy neve. A névjog és a névbitorlás lényege abban rejlik, hogy az adott személy kizárólagos érdekkörébe tartozó jogokban ne következzen be zavar, azaz kerüljön kizárásra az összetéveszthetőség. A névjog ezzel összefüggésben hagyományosan a jogalany nevét (természetes személy, jogi személy neve, de ideértve a polgári jogi társaság névvédelmét is), illetve a kereskedelmi nevet védi. A jogalany érdekkörébe tartozhatnak ugyanakkor más megjelölések is, ilyenek az épületnevek, amelyek külön kereskedelmi névi minőséggel nem rendelkeznek,¹²⁹ illetve a címer. Hasonló a telefonszámok helyzete, amelyek nem élveznek névjogi védelmet az összetéveszthetőség ellen. Téves telefonszám megadása kapcsolattartási módként Németországban az általános személyiségi jog sérelmét eredményezi,¹³⁰ a hazai bírói gyakorlat pedig a jó hírnév, illetve a személyiségi jog sérelmeként értelmezi.¹³¹

A doménnév önálló alanyi jogként való elismeréséről akkor beszélhetünk, ha az védelemben részesül akkor is, ha nincs vagy nem kerül figyelembevételre a mögötte álló ko-

¹²⁶ ÍH 2017. 11. (*muszakieredetvizsgaszeged.hu*); BDT 2017. 33. (*antikvarium.hu*); BDT 2012. 68. (*szallasinfo.info*).

¹²⁷ BDT 2008.20. (*rekviem.hu*).

¹²⁸ BDT 2009. 22. (*jakab.hu*).

¹²⁹ Magyarországon a jogirodalomban és a joggyakorlatban egyáltalán nem jelenik meg. Németországban a védelem elvi szinten nem kizárt, a konkrét ügyben ugyanakkor az épület elnevezése túl általános volt. WM 1976, 384 (Sternhaus); Staudinger/Habermann (2013) § 12 Rn 104.

¹³⁰ LG Berlin NJW-RR1992, 1247. (Launische Domina 342, Mannequin).

¹³¹ BDT 2006. 45. (Hívj éjjel-nappal).

rábbi jog (prioritásos jog), amelyből a doménnevet adott esetben származtatják. Az esetek többségében ugyanakkor nem a doménnévre mint olyanra, hanem a mögötte levő korábbi megjelölésre helyezte a hangsúlyt a bíróság, és kísérelte meg vagy védjegybitorlásként, jellegbitorlásként vagy névbitorlásként értelmezni, hiszen ennek hiányában csak egy önálló doménbitorlás (általános megjelölésbitorlás) keretében lehetett volna ennek helyt adni, amely egy új jog analóg elismerését vonta volna maga után. Ez azt is jelenti, hogy a (részleges) funkcióváltozás, eltérő tárgyasulás esetén nem látta új alanyi jog létrejöttét.

Vannak azonban olyan esetek, amikor a doménnév korábbi elsőbbsége okán egy későbbi megjelöléssel szemben a jogütközésben elsőbbséget élvez. Ez merült fel a 2009-es *vedjegy.hu*-ügyben, amikor a doménnév regisztrálását követően egy gazdasági társaság a (rövidített) cégnevét Védjegy Bt.-re változtatta meg. Mivel a *vedjegy.hu* jogosultja korábban szerzett jogot a doménnév használatára, így az ellen a cégnév jogosultja nem tiltakozhatott.¹³² Ebből kitűnik, hogy a doménnéven egyfajta alanyi jog áll fenn, hiszen, ha ez nem így lenne, a későbbi cégnév mint speciális megjelölési jog egyfajta „erősebb jog” lehetne, ez azonban azt feltételezné, hogy a doménnév regisztrálásához egy korábbi vagy másfajta jog felmutatása mindenképpen szükséges. Az ügyben eljáró Szegedi Ítélőtábla elvi megállapításokat ezzel kapcsolatban nem tett, de a doménnév és a cégnév közötti konkurencia lehetőségét nem zárta ki.

A Fővárosi Ítélőtábla két évvel később, 2011-ben már elvi élel, jóllehet óvatosan fogalmazott, amikor kijelentette, hogy *általában nem kizárt*, hogy az internetes felhasználás körében névként funkcionáló doménnév sérelmére is megvalósuljon egy másik doménnévvel a névjog megsértése, és részesüljön névjogi védelemben, de csak akkor, ha a hasonlóság vagy megtévesztő jelleg folytán a jogellenes névhasználat egy konkrét személlyel összefüggésbe hozható. A névjogi védelem sajátossága miatt a megkülönböztetőképességnek van jelentősége.¹³³ A Fővárosi Ítélőtábla ezzel tulajdonképpen a személyiségi jogi névvédelmen belül elismerte a doménnév önálló bitorlását. A bíróság itt már nem kísérli meg, mint korábban, hogy a jogalany neve oldaláról minősítse névhasználatnak a doménnévhasználatot, illetve hogy egyfajta kereskedelmi névi minőséghez kösse azt. Mindaddig, amíg volt korábbi más jog, annak részjogosultságának tekintette a doménnévként való regisztrációt, illetve használatot. A teleologikus értelmezéssel összhangban a névjog – illetve minden szóbeli megjelölés, így a doménnév – célja a megkülönböztetőképességben és az összetéveszthetőség kizárásában áll. Minden olyan megjelölésnek, amely a személy érdekkörébe tartozik, amelyről őt ismerik fel, védelemben kell részesülnie. Ezt terjesztette ki a bíróság a konkrét ügyben a doménnevekre.

A Szegedi Ítélőtábla egy 2017-es ügyben más állásponton volt, a doménnevet más jogtárgyak felőli értékelés oldaláról közelítette meg, elsősorban a kereskedelmi név és cégnév oldaláról. A bíróság szerint a doménnév huzamos ideig történő rendszeres használata alkal-

¹³² ÍH 2009. 111. (*vedjegy.hu*).

¹³³ ÍH 2011. 154. (*biztosítás.hu*).

mas lehet az elektronikus szolgáltatások körében a szolgáltatást nyújtó személyek azonosítására, de önmagában nem biztosít a jogi személy neveként védelmet.¹³⁴ Megjegyezzük, hogy az adott ügyben a doménnév önálló jogalapkénti elismerése után az igény megvalósulása ugyanúgy kizárható lett volna a megkülönböztetőképesség hiányára történő hivatkozással, hasonlóan a jellegbitorlás adott esetben történő vizsgálatához.

A liechtensteini OGH sokkal egyértelműen fogalmaz a német, svájci és osztrák egységes joggyakorlat¹³⁵ és jogirodalmi álláspontok áttekintése után. A bíróság döntvényjelleggel kijelentette, hogy az internetes doménnevek, amelyek nevet tartalmaznak, vagy egyébként névszerűen hatnak, név- és megjelölési funkcióval rendelkeznek, és a PGR 43. cikkének védelme alá esnek. Ez a névjog (sic!) egy, a PGR 39. szakasza szerinti személyiségi jog.¹³⁶ Ki kell emelnünk ugyanakkor azt, hogy a liechtensteini jog a nevesített személyiségi jogok között a névjog mellett az általános megjelölési jogot is védelemben részesíti, ez Németországban hiányzik, így ott korábban egy általános névjogi klauzulát alakított ki a bíróság,¹³⁷ amit 1995 óta egy általános vállalatjelző-bitorlás váltott fel a védjegy törvényben.¹³⁸ Magyarországon ehhez hasonlóan az általános névjogi klauzula irányába tolódik el a jogalkalmazás¹³⁹ akkor, amikor a polgári jogi társaság nevét,¹⁴⁰ a kereskedelmi nevet, ideértve az üzletjelzőket, illetve újabban a doménneveket is idevonják a megkülönböztetőképesség teleológiájánál fogva. A bírói gyakorlatban már találunk explicite arra való utalást, hogy minden szóbeli megjelölés névvédelmet élvezhet, a Fővárosi Ítélet tábla szerint a névviselési jog megsértését jelenti minden olyan névként funkcionáló megjelölés jogosulatlan használata, amelyről valamely más személyre lehet következtetni.¹⁴¹

5.5. A doménbitorlás létalapja

A személyiség védelmének olyan körre való kiterjesztése, amely esetén a jogtárgy nem közvetlenül a jogalanyra vonatkozik (azaz pl. kereskedelmi név, esetünkben doménnév) már azok közé a problematikák közé tartozik, amelyekre az emberi méltóság magánjogi beszűremlése csak ráerősít. A személyiség védelmének alapja, hasonlatosan a svájci és a liechtensteini joghoz, a magyar jogban is a magánosok személyi érdekeinek védelme. Márpedig

¹³⁴ ÍH 2017.11. (muszakieredetvizsgaszeged.hu).

¹³⁵ Különösen OGH 21. 12. 1999, 4 Ob 320/99h; ÖJZ 2000, 507; „Domain-Namen, die einen Namen enthalten oder namensmäßig anmuten, haben Kennzeichnungs- und Namensfunktion; sie fallen demnach unter den Schutz des § 43 ABGB.” (*ortig.at*); OGH 18.1.2011, 17 Ob 16/10t – *schladming.com*.

¹³⁶ OGH (Li) 6 Cg 45/00-17 (*eschen.li*).

¹³⁷ Staudinger/Habermann (2013) § 12 Rn 4.

¹³⁸ Értve vállalatjelző alatt minden olyan egyediesítő megjelölést, amely a kereskedelmi, gazdasági életben használatos, azaz elsősorban a cégnevet, védjegyet, kereskedelmi nevet (üzletjelzőt, árujelzőt), műcímet.

¹³⁹ Eltérő: ÍH 2017. 51. (régimódi).

¹⁴⁰ BH 1979. 411. (B-vonósnégyes); BH 1980. 467. (Dankó Pista nótaegyüttes); BH 1987. 11. (System).

¹⁴¹ BDT 2009. 22.

személyi érdeke lesz a magánosnak az, hogy egy közkincsnek nem tekinthető jogtárgyat az ő érdekkörébe tartozóként tekintsen a külvilág, s ha ebben zavar támad, az ellen magánjogi igényrel léphessen fel. Ezen az állásponton van *Bozóky Alajos* is: „A dolognevek, melyeket a különféle testi és testetlen dolgoknak ... adni szoktunk, tulajdonképpen csak a jogtárgyaknak egymástól való megkülönböztetésére szolgálnak és ez által több irányban jogi nyomatékot is nyerhetnek, csakhogy ebbéli jelentőségek nem tartozik a személyjog körébe, de valamely dolognév valamely személyi hatáskör bizonyos alkatelemének megjelölésére is szolgálhat és mint ilyen a személyiség igen becses javát képezheti, a midőn az ilyen jegy alkotóját vagy jogutódját a személyiség jogánál fogva szintén törvényes oltalom kell hogy megillessen mindazok ellen, kik avval a jeggyel visszaélnék”.¹⁴² A doménnéven fennálló érdek lehet eszmei, erkölcsi érdek, bizonyos esetekben azonban kifejezetten vagyoni érdek, amely esetben a Ptk. 2:51. § e) és a 2:53. § jogkövetkezményei is igényelhetők.

Ebben a tekintetben a doménnév bitorlásának annyiban lehet jelentősége, amennyiben nem más jogintézmény keretében kerül jogosulatlanul felhasználásra a szóbeli megjelölés. Két doménnév kollíziójakor a jogtárgy alacsony megkülönböztetőképessége esetén a jogsérelem kizárt, ha azonban a megkülönböztetőképesség erős, a jogvédelem fennáll. Az osztrák legfelső bírói fórum is megkülönböztetőképességet tulajdonít a doménneveknek (legalábbis vizsgálja, rendelkeznek-e ilyennel), s a név mintájára nyújt védelmet annak ellenére, hogy konkrétan nem foglal állást, hogy az Optk. 43. §-a szerinti névvédelemben részesülnek-e.¹⁴³ A kérdés már csak az, hogy a magyar bírói gyakorlat mikor fogja egyértelműen kimondani azt, hogy a doménnév a személyiség által védett jogtárgy, s ezzel artikulálni azt, ami a cégnév és a kereskedelmi név személyiségi jogi oltalmában eddig is lappangott a névvédelmen belül: hogy a névjog magánjogi oltalma az adott személyhez rendelhető szóbeli megjelölésekre általános jelleggel kiterjed. Ezzel a névjog összetéveszthetőségi funkciójának joggyakorlatbeli, teleologikus alkalmazása valósulna meg ugyanis a doménnevek tekintetében.

5.6. A név tárgyiasulása a doménnév vonatkozásában

A doménnév mint szóbeli megjelölés mellett a doménnév mint természetes személy nevének használataként is megjelenhet. Ebben az esetben a hazai bírói gyakorlat a névbitorlás vizsgálatából indul ki, hiszen jogalany nevének használatáról van szó. A magyar személyiségvédelem tehát a szóbeli megjelölések tekintetében nem csupán a személyiséggel szoros összefüggésben álló jogalany nevét védi, hanem specialitás hiányában más, tárgyasítható szóbeli megjelöléseket, amelyek névhasználata eszmei és vagyoni érdeket együttesen érint. Ezzel pedig a személyiségen fennálló esetleges vagyoni érdekek körét a német jognál tágabban kell megvonnunk. A BGH természetes személy nevének doménnévként való delegálását, és ezzel a név használatát nem csupán a személyiségi jog részének tekintette, hanem a

¹⁴² *Bozóky*: i. m. (33), p. 481.

¹⁴³ SZ 71/35 – jusline I.

személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak részének.¹⁴⁴ Ez azt jelenti, hogy az erre vonatkozó jogosultság átruházható, és örökölhető.

A doménnéven való jogosultság örökölhetőségét bizonyos tekintetben hazai jogunk is elismeri, s ezzel a név tárgyasulását értékeli a joggyakorlat. Verebics János mutat rá, hogy „a delegálás törlését ... a domén használó halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetében 60 nap türelmi idő követi, amely idő alatt a felszabadult doménnévre vonatkozóan kizárólag a volt domén-használó, illetve ... örököse vagy átruházó nyilatkozatának kedvezményezettje nyújthat be új igényt”.¹⁴⁵ Ez a szabály ugyanis rendelkezési jogot biztosít a doménnév jogutódjának a jogtárgy felett egy olyan esetben, amely a kegyeleti jog jogintézménye alá nem vonható.

6. A NÉVJOGOK SZEMÉLYISÉGI JOGI VÉDELME

6.1. Az egyes szóbeli megjelölések mint névjogok személyiségi jogba való behatása

A névjog alapvetően a jogalany nevét védi, emellett ugyanakkor jogalanynak nem minősülő polgári jogi társaságok, munkaközösségek¹⁴⁶ és együttesek névvédelmét is áthatja.¹⁴⁷ A bírói gyakorlat szerint a névjog a természetes és jogi személyeket egyaránt megilleti, és a személynév vagy kereskedelmi név védelmét jelenti.¹⁴⁸

A cégnév mint a személyiségi jogon belüli, a névtől tulajdonságaiban eltérő alanyi jog védelme szintén a névvédelem körébe sorolandó. A cég esetében a személyiség belső magvától való távolság értelemszerűen a gazdasági társaságok mint jogi személyek másodlagos jogalanyi mivoltából fakad. A cégnek ez a jellemzője eredményezi azt, hogy a névkizárólagosság meg tud valósulni. A cég ugyanakkor mégis személyes jogosultság, személyi jog, hiszen a jogalany megjelölésének elsődleges eszköze lesz, attól alaptermészetében elválaszthatatlan, hiszen a jogalany nem maradhat név nélkül. A cég ugyanakkor vagyoni értékkel bír, részben átruházható, forgalomképes jogosultság. A cég ezen tulajdonsága emeli be az önállótlan vagyoni immateriális javak közé. Igaz lesz ez akkor is, ha a cég természetes személy nevét tartalmazza. Ebben az esetben a névjog a cégjog szempontjából korábbi jog, amely a cég személyi jellegét erősíti ugyan, de mégsem billenti azt át a személyi immateriális javak körébe.

A kereskedelmi név szintén önálló védelemben részesül. A természetes személy nevének, illetve a cégnév védelmétől abban különbözik, hogy a jogtárgy nem a jogalany neve, hanem egy, a jogosulthoz köthető, a gazdasági életben használt szóbeli megjelölés, amely

¹⁴⁴ NJW 2007, 684 – kinski-klaus.de.

¹⁴⁵ Verebics János: A doménnévek használati jogának megszűnése. *Gazdaság és Jog*, 19. évf. 2. sz., 2011, p. 26.

¹⁴⁶ BH 1979. 411. (B-vonósnégyes); BH 1980. 467. (Dankó Pista nótaegyüttes).

¹⁴⁷ BH 1987. 11. (System).

¹⁴⁸ ÍH 2017. 11.; BDT 2017. 33.

huzamos használattal megkülönböztetőképességet szerzett magának. A cégnév és a természetes személy neve kereskedelmi névvé válhat, ha a névhasználat funkcióbeli változása által a kereskedelmi név által védett esetkörökbe illeszkedik. A kereskedelmi név átruházható, örökölhető jogosultság, amely vagyoni értékkel bír, és megsértése esetén a jogosult vagyoni érdekkörének sérelme mutatható ki elsődlegesen. A kereskedelmi néven való jog tehát önálló alanyi jog.

A védjegy a személyiségi jognak nem része. A védjegy személyiségi joggal való összefüggése a személyiségi jogban gyökerező, elsősorban a névhez és a képmáshoz kapcsolódó, függő jogi helyzetből keletkezik. A személyiségi jog jogosultját ugyanis megilleti a jog, hogy a személyiségi jegyét védjegyként bejegyeztesse. Míg a védjegy lajstromozására, bejelentésére sor nem kerül, addig a tényállás hiányos, így az ezzel kapcsolatos jogsértéseket a korábbi jog, a személyiségi jog tekintetében kell megítélni. A személy nevének, illetve képmásának áruk és szolgáltatások megjelölésére való használata jelentős vagyoni előnyt, és kizárólagos jogot biztosít a jogosultjának. Ebből fakadóan a személyiségi jog jogosultját illeti meg a kizárólagos rendelkezési jog, hogy személyiségi jogának ezen vonatkozásait védjegyként bejegyeztesse vagy másnak erre engedélyt adjon. Ez a jog szintén a jogosult vagyoni érdekkörébe tartozik, s ezen függő jogi helyzetek megsértése a személyiségi jog megsértését vonja maga után. A védjegy lajstromoztatása után a jogtárgy kikerül a személyiségi jog védelmi köréből, és a személyiségi jog jogosultjának afelett (ebben a vonatkozásban) nincs többé ráhatása, a név ezzel tárgyasul, és lényegében önálló vagyoni immateriális joggá válik. A védjegy által a név teljes mértékben tárgyasul, áruk és szolgáltatások megjelölésére szolgál, és csak másodlagosan utal a személyiségi jog jogosultjára mint névjogosultra.

A doménnév különböző jogintézmények által védett szóbeli megjelölés, amelyet a joggyakorlat abból az irányból ragad meg, mely korábbi jog került doménnévként jogellenelesen felhasználásra. Vannak bizonyos esetek, amelyekben a doménnév önálló alanyi jogként funkcionál. Ebben a tekintetben a joggyakorlat most kezdi elismerni a doménnév önálló, személyiségi jogba illeszkedő alanyi jogi jellegét. Ez a jog is egy önálló névjogi tényállást jelent. A doménnév szintén vagyoni értékkel bír, és átruházható jogosultság, amelynek örökölhetségségét, a rendelkezési jog továbbélését a magyar joggyakorlat is elismeri. A doménnév mint szóbeli megjelölés önmagában tárgyasult jogtárgy, a természetes személy neve doménnévben való felhasználásával tárgyasulítható, hiszen funkciójában a számítógépek, honlapok azonosítására szolgál. Mindezek alapján helyesebb azt mondani, hogy a személyiségi jog a név vonatkozásában nem egy alanyi jogot véd, hanem több alanyi jogosultságot, amelyek alaptermészetükben azonosak, funkciójuk a megkülönböztetőképességükben rejlik, ugyanakkor mégis különböző dinamika alapján működnek. A személyiségi jog védelmi körébe tartozik ennél fogva a néven való jog, a cégen való jog, a doménnéven való jog, és a kereskedelmi néven való jog is. *Az egyértelmű elhatárolást nehezítette részben, hogy ezen jogok egy része a tisztességtelen verseny által részesült elsősorban védelemben, és a személyiségi jogi védelem csupán szubszidiárius volt, másrészt pedig az a körülmény, hogy ezen alanyi*

jogok szóbeli megjelölések, és így egymás tekintetében korábbi, prioritásos jogként funkcionálnak. Az előbb említett jogosultságok tehát a hagyományos értelemben felfogott névjogtól eltérő jogtárgyak, amelyek szabályai is (keletkezés, védelem módja, megszűnés) részben eltérnek. Célszerű lenne ezért inkább névjogokról beszélni, semmint egy névjogról.

Ezeknek a jogoknak közös jellemzője, hogy a személyiséggel való kapcsolatuk a hagyományos, szűk értelemben vett névjoggal ellentétben nem annyira szoros. Itt inkább arról van szó, hogy ezen jogtárgyak a személy személyes viszonyai körébe sorolandóak, olyan jogtárgyak, amelyek felett az adott személy jogilag elismert hatalmi körrel bír. Ez a hatalmi kör egyrészt magában foglalja e megjelölési jogok feletti eszmei, esetlegesen erkölcsi védelmet (abbahagyás, eltiltás stb.), és ezen túl a vagyoni érdeket is. A fenti megjelölések ugyanis bizonyos esetekben jelentős vagyoni értéket képviselnek, és ezzel tulajdonképpen egyfajta gazdasági személyiségi jog részét képezik, hiszen legnagyobb részben a kereskedelmi forgalom szempontjából kerülnek ezek figyelembevételre a jogalkalmazási gyakorlatban. A vagyoni érdekkör meglepte tulajdonképpen ezen megjelöléseket a dinamikus dologi szemlélet ernyője alá emeli, és ez alól kerülnek ki ezek részben akkor, ha a szóbeli megjelölés a szűkebb értelemben vett névjogot, a jogalany nevét magában foglalja. A személyiséggel való kapcsolatba jutás lényegében a jogtárgy eredeti jogosultjának, a személyiségi jog jogosultjának tárgyasulását utáni hozzájárulását követeli meg a jogtárggyal való bizonyos irányú rendelkezés esetén. Ez a hozzájárulás nem azon alapul, hogy a jogtárgy csupán kötelmi hatállyal került átruházásra, inkább egyfajta *iura in re aliena* jelleget ölt a tárgyasult személyiségi jegy. A tárgyasult személyiségi jegy ugyanis dologi hatállyal átruházható, a jogtárgy máshoz kerül, és az mégis a korábbi (eredeti) jogosult bizonyos irányú hatalma alatt áll.

Példaként hozható ezzel összefüggésben az a szabály, hogy a jogszerzőt a név használata nem jogosítja fel arra, hogy további, önálló jogi személyeknek a név viselését engedélyezze, még olyan formában sem, hogy társaságot alapítva nevét adja egy új társaságnak.¹⁴⁹ Figyelemre méltó a Kt. azon szabálya, amely szerint aki valamely létező kereskedelmi üzletet szerződés vagy örökösödés útján szerez meg, azt a volt tulajdonos vagy jogutódainak beleegyezésével az addigi cég alatt az utódlást kifejező toldással vagy a nélkül folytathatja.¹⁵⁰ Ezzel a szabállyal összefüggésben a Pécsi Ítélőtábla is kimondta, hogy a társaság a tagjaiban történt változás ellenére viselheti a volt tag nevét is tartalmazó cégnevet, ha ehhez a volt tag hozzájárul.¹⁵¹

¹⁴⁹ Legf. Bír. Pf. IV. 21007/1992. (Láng). Bizonyos esetben a névhasználati engedély adása kötelezettségként jelentkezik, így a külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepének teljes és rövidített cégnevében a külföldi „anyacég” nevének szerepeltetése kötelező – ÍH 2006. 79. Ebben a tekintetben a személyiségi jog mint korábbi jog korlátként nem jelentkezik azon oknál fogva, hogy a törvény impliciten előírja a névhasználati engedély megadását. A jogalkotó nem tekinti kivételnek azt, ha nem rendelkezik róla kifejezett szabály alakjában, amikor valamely személy vagy tag neve szerepel a cégnévben, úgy a jogalkotó azt nem tekinti kivételnek.

¹⁵⁰ Kt. 12. §.

¹⁵¹ ÍH 2007. 84.

6.2. A személyiségi jog védelmének köre

A magyar személyiségi jog, a svájcihoz és a liechtensteini joghoz hasonlatosan elsősorban az egyén személyes viszonyait védi. A személyes viszonyok körébe tartozik minden olyan, elsősorban eszmei érdek, jogtárgy, amelyet a közfelfogás egy személy kizárólagos rendelkezési jogába utalt.¹⁵² E személyes viszonyoknak a vagyoni viszonyokkal való keveredése, de el nem enyészése érhető tetten a névjogok tárgyiasulásán. Itt rajzolódik ki leginkább az a feszültség is, amely e jogtárgyak forgalomképessége okán azok osztályozásában is jelentkezik. Az eszmei, immateriális javak *summa divisioja* alapján személyiségi jog a forgalomképtelen, nem örökölhető immateriális jog, míg a társadalmi, ipari felhasználhatóságuk okán forgalomképes immateriális javak a szellemi alkotások területére esnek. A személyi és vagyoni viszonyoknak a tárgyiasulás általi keveredése, különösen az így létrejött új alanyi jogban a személyiségi jog további fellelhetősége jelentős klasszifikációs problémákat vet fel, különösen az individuum és a személy kiemelt fokú védelme miatt.

A magánjogi személyiségi jogba betoluló jogtárgyak és érdekek védelme a németnél jóval tágabb, azt is mondhatjuk: más jellegű. A német jogban az általános személyiségi jog magánjogi elismerése előtt a képmás és a név védelme kiterjeszthető lett volna a vagyoni érdekekre, azt maga a jogalkotó is előrevetítette már a kodifikáció során is. A nagy váltást az emberi méltóságból és a kibontakozáshoz való jogból eredeztetett általános személyiségi jog elismerése jelentette egyrészt. Ez ugyanis jelentős eszmei, nem vagyoni védelmi áramlatot adott a személyiségi jog joggyakorlatának alkotmányos jogalapja és szankciói által. Erre erősített rá a Markengesetz, a védjegy törvény 1995-ös módosítása, amely a kereskedelmi név védelmét a védjegybitorlással összekapcsolván egy általános vállalatjelző-bitorlás beiktatását jelentette. Ez kivette a talajt a BGB 12. §-a szerinti névjog kiterjesztő és analóg alkalmazása alól, és a BGB 12. §-ának alkalmazási köre a jelentős vagyoni érdeket magában foglaló vállalat- és árujelzők tekintetében többé nem volt alkalmazható, tárgyi hatálya a lényegesen erőteljesebb, fennmaradó eszmei érdekekre szűkült. Ezután a jogváltkozás után kerültek elismerésre a személyiségi jog vagyoni vonatkozásai, amelyek már szintén ebben a személyiségvédelmi keretrendszerben kerültek értelmezésre és alkalmazásra. Ennek okán sem a BGH a jog elismerésekor, sem a bírói gyakorlat nem tud hivatkozni arra, hogy a BGB 12. §-a szerinti névjog védelme tágabb kört fog át, a vagyoni érdekek sokkal szerteágazóbbak a személyiség védelmén belül.

A magyar jogban más a helyzet, ott az előbb említett megjelölések, névjogok a személyiségvédelemben jelen vannak. Hasonló helyzetben a svájci jog van, ez viszont a személyiségi jog vagyoni értékét nem ismeri. A jogtárgyak sokasága okán ugyanakkor megnő a tárgyiasulási módok száma, és ezzel a vagyoni érdekek, a vagyoni, kereskedelmi felhasználhatóság módjainak száma is. Ez azt is eredményezi, hogy a vagyoni és eszmei érdekek a

¹⁵² A joggyakorlatban: BDT 2009. 22. (*jakab.hu*).

személyiségvédelmen belül sokkal több területen ütköznek, és hogy egy esetleges vagyoni személyiségvédelmi rendszer kialakításának német útja nem alkalmazható, azt más úton kell biztosítani. Erre a tárgyasulás alapú vagyoni személyiségvédelem eddig alkalmasnak bizonyult.

7. A NÉV SUI GENERIS TÁRGYASULÁSA – A NÉVEN VALÓ VAGYONI JOG

A korábbi esetekben a név funkcióváltása valamilyen más jogintézményi formát öltött, és a név úgy tárgyasult, úgy szerzett magának vagyoni értéket. Ez egyes jogok tekintetében a személyiségi jogon belül történt, más jogok esetében azon kívül, iparjogvédelmi intézmény, a védjegyjog keretében. A név használata ugyanakkor más jogintézmény hiányában, önmagában is képes arra, hogy tárgyasulása folytán vagyoni értéket szerezzen magának. Ezt a vagyoni értékminőséget a név szóbeli megjelölési jellegéből fakadó számtalan felhasználási módja eredményezi, amelynek okán a név a kereskedelmi forgalom részévé válhat. A név ezzel sui generis tárgyasul, nem lép át más szóbeli megjelölés intézményébe, hanem tisztán kerül át az általános személyiségi jogból a vagyoni személyiségi jogba. A név sui generis tárgyasulásának legtipikusabb esetköre a név reklámcélú felhasználása, bizonyos személyek termékekkel való kapcsolatba hozása nevük feltüntetésével.

Míg a korábbi tárgyasulási módok esetében a név a más megjelölési jogok intézményes keretei között jelentkezett korábbi erősebb (prioritásos) jogként, addig a név sui generis tárgyasulása tekintetében a vagyoni személyiségi jog tekintetében viselkedik így. Természetesen a névjog tulajdonságai ezen a területen is relevánsak: a névnek megkülönböztetőképeséggel kell bírnia, egyértelműen valamely személlyel összefüggésben kell lennie. Leginkább ez a második feltétel az, amelyet a bírói gyakorlat kitágított a név halál utáni felhasználásával összefüggésben.¹⁵³ Ezzel került el azt ugyanis a joggyakorlat, hogy elismerni egy örökölhető, átruházható néven való vagyoni jogot. A név tárgyasulása után annak személyiséggel fennálló kapcsolata továbbra is fennmarad (hiszen az a névadó személyre vonatkozik). Ebből kifolyólag nem választhatóak el a tárgyasult néven belül a vagyoni és eszmei érdekek. A névnek a személyiséggel való kapcsolata ugyanakkor kizárólag azon személy vonatkozásában áll fenn, akinek a neve tárgyasult, függetlenül attól, hogy léteznek azonos nevű személyek, különösen hozzátartozók. A bírói gyakorlat ugyanakkor a hozzátartozói rendelkezési jogot a kegyeleti jog keretében értelmezte, és nem egy megörökölt vagyoni jog keretében, amelynek adott esetben végső soron az örökösök szerezhetnek érvényt. A halál után a személyiség különösen akkor él ugyanis tovább, ha annak egyes vonatkozásai tárgyasulnak. Ezzel az elhalt személyiségi joga tekintetében jogutódlás következik be. Kegyeleti joggá ez nem tud transzformálódni teljes mértékben a vagyoni összetevők egyértelműen kimutatható jelenléte okán. A korábbi jogirodalom a név halállal való elválását

¹⁵³ BH 1994. 21. (Rác).

egyértelműen a kegyeleti jog keretében kezelte, ugyanakkor a kizárólagos eszmei érdekkör ellenére a név vagyoni értékét kereskedelmi név formájában dologi hatállyal átengedhetőnek tartotta. Erre enged legalábbis következtetni *Törő Károly* azon kijelentése, hogy „van egyéb lehetőség is a név tárgyiasulására. A kereskedelmi névhez fontos vagyoni hatások kapcsolódnak, a kereskedelmi név kifejezetten vagyoni értékké válhat, a személytől elkülönülve vagyoni forgalom tárgya lehet. A kereskedelmi név örökösödés vagy üzletátruházás alapján az üzlettel együtt átszállhat az új tulajdonosra.”¹⁵⁴ A név erre nemcsak akkor képes, ha vállalatjelző, üzlet- vagy árujelző, hanem akkor is, ha áruk kelendőségének fokozása érdekében kapcsolatba hozzák egy meghatározott termékkel, szolgáltatással. A név ekkor is tárgyiasul, azaz örökölhető és dologi hatállyal átruházható jogosultsággá válik.

A név reklámcélú felhasználásával összefüggésben a BGH már egészen korán nem a névjog, hanem az általános személyiségi jog megsértését látta megállapíthatónak mind a *Caterina Valente*-,¹⁵⁵ mind a *Carrera*-döntésben.¹⁵⁶ Ennek a gyakorlatnak végső soron az lett az eredménye, hogy nem a BGB 12. §-ának jogfejllesztése útján fejlesztett ki egy önálló néven való vagyoni jogosultságot, ahogy azt *Klippel* is javasolta,¹⁵⁷ hanem az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak részeként.¹⁵⁸ A név jogosulatlan kereskedelmi felhasználása (*kommerzielle Verwertung*, *Vermarktung*) az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak megsértését jelenti.¹⁵⁹ Ezzel a névjog, illetve a képmáshoz való jog tekintetében is a jogtárgy eszmei és vagyoni védelmét külön jogalapra helyezte végső soron. A BGH ezt annak ellenére tette, hogy a névjog reklámcéllal összefüggő, anyagi érdekek kiszolgálására szolgáló védelmét a BGB-kodifikáció is elismeri,¹⁶⁰ szemben az általános személyiségi jog jelenségével, és ebből következően annak bármínemű vagyoni jellegével. A név az általános személyiségi jog vagyoni alkotórészeként nemcsak abban az esetben sérül, ha reklámokkal összefüggésben a jogosultat hozzájárulása nélkül megnevezik, hanem akkor is, ha a hirdetés szatirikus-élcelődő módon vitat meg olyan közéleti eseményt, amelyben a névjogosult is részt vett, akkor is, ha a megnevezéssel a névjogosult imázsa, reklámértéke nem kerül kihasználásra, és nem kelti azt a látszatot sem, hogy a jogosult a reklámozott termékkel azonosul vagy ajánlja azt.¹⁶¹ A BGH első *Marlene*-döntvényében nem csupán a

¹⁵⁴ *Törő*: i. m. (6), p. 289.

¹⁵⁵ BGHZ 30, 7 – *Caterina Valente*.

¹⁵⁶ BGHZ 81, 75 – *Carrera*.

¹⁵⁷ „Soweit das Namensrecht dagegen das Interesse an der Beseitigung von Verwechslungsgefahr betrifft, ist es als Immaterialgüterrecht aufzufassen. Dieses Interesse entsteht erst dann, wenn der Name in einer Bezeichnung gebraucht wird, die – wie z.B. die Firma – nicht mehr nur den Namensträger kennzeichnet, sondern zusätzlich etwas anderes (z.B. Handelsgeschäft); insofern ist also eine Lösung des Namens von der Person und eine gewisse Verkehrsfähigkeit eingetreten.“ *Klippel*: i. m. (5), p. 520–522.

¹⁵⁸ NJW 2000, 2195 – *Marlene Dietrich*.

¹⁵⁹ Erman/Klass, BGB, 15. Aufl., Anh § 12 Rn. 208.

¹⁶⁰ Protokolle der Kommission für die Zweite Lesung, Bd. 6. 113.

¹⁶¹ Erman/Klass, BGB, 15. Aufl., Anh § 12 Rn. 208; BGH GRUR 2008, 1124, 1126 – *Lucky Strike*: Ernst August v Hannover; NJOZ 2008, 4549, 4553 – *Lucky Strike*: Dieter Bohlen; EGMR NJW 2016, 781 – Ernst August v Hannover/Deutschland II; EGMR ZUM-RD 2016, 561 – Dieter Bohlen/Deutschland.

személyiségi jegy jogosulatlan védjegyként való felhasználását és használati engedély adását tekintette a vagyoni érdek megsértésének, hanem Marlene nevének reklámcélú felhasználását is.

Marlene nevének a reklámban való megnevezésével a jogsértő Marlene Dietrich örökösének azon jogát sértette meg, hogy arról döntsön, hogy e saját neve reklámcélra egyáltalán felhasználható-e. Ez a jogosultság ugyanúgy az általános személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak részét képezi a német jogban mindaddig, míg az a névvisező vagyoni érdekeinek védelmét szolgálja.¹⁶²

Az újabb magyar bírói gyakorlat a név reklámcélú felhasználását nem a jó hírnév megsértésének, hanem az adott személyiségi jegy, a névjog megsértésének tekinti. A Debreceni Ítéltábla 2018-as eseti döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy más nevének kereskedelmi (reklám-) célból történő használatára csak az érintett hozzájárulásával kerülhet sor, ennek hiányában a névvisezéshez fűződő személyiségi jog sérelme megállapítható.¹⁶³

Nem minősül a név sui generis tárgyiasulásának az, ha a nevet úgy használják reklámcélra, hogy az valamely áru vagy szolgáltatás megjelölésére szolgál. Ebben az esetben a név kereskedelmi névvé válik, hiszen árujelzőként funkcionál. A név reklámcélú kereskedelmi felhasználása abban az esetben lehet releváns a vagyoni érdekkör megsértése tekintetében, ha a személyiségi jog jogosultja tekintetében olyan látszat keletkezik, mintha az adott terméket, szolgáltatást maga ajánlaná, használná vagy azzal egyébként valamilyen módon azonosul, azt támogatja. Ez lényegében hagyományos értelemben véve nem esik a névbitorlás hatókörébe, hiszen nem az összetéveszthetőség ellen védi a jogosultat. Jelen esetben ugyanis egyértelműen a névvisezőről van szó, nem keletkezik olyan látszat, amely összetéveszthetőségre vezet. Sokkal inkább arról van szó, hogy a névvisezőt akarta ellenére, beleegyezése nélkül hozzák kapcsolatba egy termékkel vagy szolgáltatással, *jogosulatlanul nevezik meg*. Ez a magatartás azonban ennek ellenére névbitorlásként kvalifikálható, hiszen a jogsértő jogosulatlanul más nevét használja. A vagyoni érdekkör jelen esetben abban áll, hogy a jogosult maga dönthessen, szerződhessen arról, hogy mely szolgáltatások, termékek tekintetében járul hozzá, milyen módon és milyen környezetben azok népszerűsítéséhez és kelendőségének fokozásához. A hozzájárulásnak kifejezettnak kell lennie, a név csak a meghatározott összefüggésben használható fel. A név alatt valamennyi névjogot érteni kell, így az anyakönyvi név mellett a felvett nevet is.

Ez a használat érinthet eszmei érdekeket, mint ahogy azt a Caterina Valente-ügy esetében láthattuk,¹⁶⁴ amikor a felperest protézis és műfogsorrögzítő reklámozásával összefüggésben említették meg, de a név reklámcélú felhasználása alapvetően a jogosult vagyoni érdekkörét sérti. Az eszmei és erkölcsi érdekek messzemenő megsértése esetén azonban *Götting* szerint a jogalap nélküli gazdagodás, a vagyoni kár megtérítésére vonatkozó igények és a

¹⁶² NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

¹⁶³ BDT 2018. 87. (kutatóintézet).

¹⁶⁴ NJW 1959. 1269 – Caterina Valente.

nem vagyoni kár sérelemdíj útján való megtérítése nem kumulálható.¹⁶⁵ Ezt az álláspontot foglalta el a müncheni táblabíróság *Seitz* által eljáró tanácsa is. A post mortem kegyeleti igény (*Würdeanspruch*) sajtó általi durva megsértése esetén az abbahagyásra irányuló igény mellett nem vagyoni kár megtérítésére vonatkozó igény is keletkezik, ugyanis a személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerésével a bíróságoknak a halál utáni eszmei érdekkör védelmének továbbfejlesztése is a feladata.¹⁶⁶

A névjog ilyen irányú megsértése a név jogellenes, jogosult akarata ellenére történő tárgyasulása. A BGH a képmásvédelem során abból indul ki, hogy a név reklámcélú, jogosulatlan felhasználása esetén egy megfelelő mértékű licenciadíj-fizetési (*angemessene Lizenzgebühr*) kötelezettség attól függ, hogy a sértett (a jogosult) objektív lehetősége és szubjektív készsége megvolt-e arra, hogy a nevét piacra vigye.¹⁶⁷ A konkrét esetben a felperes kijelentette, hogy nevének reklámcélú felhasználára egyáltalán nem gondolt, s ennél fogva nem követelhette a megfelelő mértékű licenciadíjat.¹⁶⁸

8. ZÁRSZÓ

Jelen tanulmány a név mint szóbeli megjelölés ötféle funkcióváltozását vizsgálta a tárgyasulás irányából. Ebből négy kifejezetten kapcsolatban van a vállalat- és árujelzőkkel, illetve üzletjelzőkkel, ennél fogva a szellemi alkotások jogával, a szellemi tulajdon-joggal is. Gondolataink összegzéséhez az alábbi táblázatot hívjuk segítségül, amely a névjog tárgyasulását és ebből eredő funkcióváltozását mutatja be.

JOGTÁRGY	RENDELKEZÉS	FUNKCIÓ	TÁRGYIASULÁS FORMÁJA	ALANYI JOG
természetes személy neve	névviselés	a név viselése társadalmi érintke- zésben	–	–
	névhasználat	bejegyzett árujelző	védjegy	védjegyjog
		be nem jegyzett vállalat-, áru- és üzletjelzők	kereskedelmi név	jellegbitorlás, szubszidiáriusan a személyiségi jog
		interneten való azonosítás	doménnév	
		bejegyzett vállalat- jelző	cégnév	
		áru, szolgáltatás kelendőségének fokozása	sui generis	kizárólag a személyi- ségi jog

A név tárgyasulásának módzatai

¹⁶⁵ Götting: i. m. (37), p. 130.

¹⁶⁶ GRUR-RR 2002, 341.

¹⁶⁷ GRUR 1959, 430, 433.

¹⁶⁸ Uo.

A természetes személy esetén a névjog mint személyiségi jog a név megszerzésétől fogva adott. Ekkor a név csupán arra szolgál, hogy ezen a néven a jogalanyt társadalmi viszonyában (ideértve a szerződéskötést, más jogi lekötélezést is) megjelöljük. Ebből a névviselési jogosultságból valamilyen formájú funkcióbeli változással tárgyasul a név: ez a névhasználat. Ez tehát az alanyi jog általános tulajdonságában nem adott, ahhoz többlettényállási elemek szükségesek, amelyek az egyes tárgyasulási formák esetén eltérnek (lásd funkció). A tárgyasulás a legtöbb esetben a vállalat- és árujelzők jogába vonja át a névjogot. A névvé vált szóbeli megjelölés valami újjá válik, a szóbeli megjelölés más jogi megítélés alá is esik. A doménnév ebből a szempontból részben kakukktojás, ugyanis az nem egyértelműen vállalat-, áru- vagy üzletjelző, azonban az így keletkező, funkcióváltozással létrejövő jogosultság elnevezésben is leválik a névjogról. Nem ilyen a sui generis tárgyasulás, amelynek esetében a funkcióváltozás a reklámozáshoz, az áruk, szolgáltatások kelendőségének fokozásához kapcsolódik. Itt a név szintén funkcióváltozáson esik át, azonban elnevezésben nem jelenik meg. Ezt a dolgot az néven való vagyoni jog névvel illetjük, illetve a funkcióváltozást a név sui generis tárgyasulásának tekintettük.

A másik lényeges körülmény a név tárgyasult formáinak tárgyi jog által biztosított védelmében jelentkezik. Ez alapján három csoportra oszthatjuk a tárgyasult nevet. Az első csoportba tartozik a más jogtárgy, szellemi tulajdon-jog formájában jelentkező védelem, mint amilyen a védjegyjog és a védjegybitorlás. A második csoportban az alanyi jog védelme elsősorban a versenyjogi jellegbitorlás, másodsorban a személyiségi jog területére esik. Ebből a szempontból a személyiségi jogi védelem szubszidiaritásának van jelentősége. A doménnév esetében a jellegbitorlás is szubszidiárius lehet a védjegybitorláshoz képest. Harmadrészt idesorolható a kizárólag személyiségi jog keretében történő védelem, amely a reklámozással összefüggő jogsértéseket foglalja magában, amely ugyanakkor a névbitorlásról dogmatikailag nincs leválasztva. Ez azért problémás, mert a funkcióváltozás és tárgyasulás által szerzett vagyoni érdekkörből, értékminőségből fakadó vagyonjogi jelleg a névviseléshez képest többletelem. Mi korábban azon az állásponton voltunk, hogy a név sui generis tárgyasulása által a vagyoni személyiségi jog részévé válik, és annak absztraktabb feltételeinek vizsgálatával alkalmazhatóak a személyiségi jog esetén alkalmazható, pénzfizetésre irányuló vagyonjogi szankciók. A korábbi joggyakorlat ilyen esetekben nagyrészt a jó hírnév sérelmét állapította meg, a képmás esetén néha a képmáshoz való jogét. Az újabb joggyakorlat a megsértett személyiségi jog mint a személyiség külső megjelölésének megsértését deklarálja. Ezzel kapcsolatban a reklámozási céllal összefüggő, hasznonszerzési célú felhasználás lehatárolására egy tárgyasulási teszt javasolható,¹⁶⁹ hiszen a vagyoni érdekkörű felhasználás viszi át ezt a néven való vagyoni jogot a szellemi alkotások térréjébe,

¹⁶⁹ *Schultz Márton*: A Debreceni Ítéltábla döntése a név jogosulatlan kereskedelmi felhasználása tárgyában. *Jogesetek Magyarázata*, 10. évf. 1. sz., 2019, p. 26.

amit egyesek önálló alanyi jognak minősítenek (*Namensimmaterialgut*),¹⁷⁰ a német bírói gyakorlat pedig az általános személyiségi jog vagyoni alkotóelemeinek generálklauzulájába olvasztja.¹⁷¹ A Ptk. 2:50. § (2) bekezdés, a 2:51. § e) pont, a 2:53. § mint tapadó kár alkalmazásának feltétele tehát (1) a tárgyasulás és (2) a vagyoni érdekkörű felhasználás, illetve hogy a jogellenességet ne zárja ki se más jogos érdeke, se közérdek, különösen valamely alapjog érvényesülése.

A vizsgálatunk szempontjából a legérdekesebb, amikor a jog *általános megsértése* elleni védelem szempontjából az alanyi jog a személyiségi jog lesz. Ezáltal von be a bírói gyakorlat sok olyan elemet a személyiségi jogba, amely által az a személyes viszonyokra kiterjed, és a szóbeli megjelöléseket egy általános védelem felé tereli. Legalábbis a bírói gyakorlatból ez a tendencia olvasható ki. Az áru- és vállalatjelzőknek a személyiségi jogba való beépülését, szabályait a Ptk.-kódifikáció nem vizsgálta, ami sajnálatos módon az utóbbi időben ahhoz is vezetett, hogy a kereskedelmi név védelmét a Szegedi Ítéltábla egyszer a névvédelembe érte, ¹⁷² másszor pedig nem.¹⁷³ További problémát képez az, hogy sokszor nehéz megtalálni és megállapítani az érvényesített alanyi jogi jogosultságot, tekintve hogy a közös szóbeli (individualizációs) jelleg ellenére a korábbi, prioritásos jog és az abból létrejött jogosultság más funkcióval bír (és részben más alanyi jogi szabályrendszer alá esik, tehát eltérő alanyi jog lenne). Másrészről a domén név általános többletfelhasználási módja valamennyi névjognak, így azok esetén a funkcióváltozás külön jogi értékelésre általában nem kerül. Hasonló problematikát okoz a kereskedelmi név fogalmának meghatározatlan volta, ami a joggyakorlatot kádibíráskodássá alakítja. Célszerű lenne ezeknél az okoknál fogva a szóbeli megjelölések, a névjogok törvényi szabályozását és védelmét a személyiségi jogon belül cizellálni, annak törvényi rendszerét kidolgozni, finomítani. Ugyan a név tárgyasulása esetén még könnyen feloldható a törvény hézagossága, azonban a domén név, a kereskedelmi név akkor is személyiségi jogi védelemben részesül, ha az azt képező szóbeli megjelölés nem a jogalany neve, hanem fantáziászó vagy más kitalált megjelölés. Az, hogy ezek a névjogok részben átruházhatóak, örökölhetők, nem jelenti azt, hogy ne tartozhatnak a személyiségi jog területére. Hasonló jogalkata volt a most már szellemi tulajdon-jogi jellegű üzleti titoknak és know-how-nak. Ha ezt a logikát követnénk, akkor viszont ide kellene vonnunk a név reklámcélú felhasználását is, legalábbis bizonyos esetekben.

A vállalat- és árujelzők személyiségi jogba történő bírói integrációja a német jogtól eltérően a személyiségi jogok feletti vagyoni érdekeket a magyar jog sokkal erőteljesebben kiemeli, kibővíti. A személyiségi jog terrénumba tartozik ugyanis a kereskedelmi név, a cégnév, illetve a domén név védelme is. Ezen a jogtárgyak (függetlenül attól, hogy termé-

¹⁷⁰ Klippel: i. m. (5), p. 497.

¹⁷¹ NJW 2007, 684 – kinski-klaus.de.

¹⁷² ÍH 2017. 11.

¹⁷³ ÍH 2017. 51.

szetes személy nevét tartalmazza-e) megsértése vagyoni hátrány okozásával történik általában, így az abbahagyás és eltiltás mellett a jogsértés kellő szankcionálására a vagyoni kár megtérítése, illetve a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése alkalmas. Ezen szankciók pénzfizetésre irányuló vagyoni szankciók, amelyek a jogtárgyakban rejlő vagyoni érdek megsértéséből fakadnak.

Célszerű lenne ezért a Ptk. névfogalmát minden olyan szóbeli megjelölésre kiterjeszteni, amely a jogalany kizárólagos jogát képezheti, és amelyet külön törvény nem véd. Ebből a névviselés–névhasználat előbb említett elhatárolásán keresztül a személynév, illetve a természetes személy nevének speciális védelme leválasztható lenne. Ezzel a megoldással jelentősen növelhető az absztrakciós szint és a védelem köre is. Ez nem új, eddig ismeretlen szabályok normatívvá tételét jelentené, hanem a bírói gyakorlat törvénybe építését.

AZ IDŐLEGES TÖBBSZÖRÖZÉSI KIVÉTEL AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK JOGGYAKORLATÁBAN – I. RÉSZ

„... figyelemmel kísérni az egyes másolatokat annyira hasznos, mint a halaktól megkövetelni,
hogy kövessék nyomon a víz minden cseppjének mozgását.
Az időleges másolatok a tenger, amelyben mindannyian úszunk.”¹

Bevezetés

A többszörözés joga eredetileg analóg jogként volt meghatározva, amely a művek fizikai formában való rögzítésére és többszörözésére rendezkedett be. A digitális műpéldányok kérdése elsőként a számítógépiprogram-alkotások megjelenésével vetődött fel. Ezt követték azok a gépi információfeldolgozások, amelyek a művek számítógépi memóriában való tárolását jelentették. A tároláson felül pedig a gépek arra is alkalmasak voltak, hogy velük a tárolt művekre épülő új műveket hozzanak létre.²

A jogosultaknak nem áll módjában, hogy a többszörözési cselekményeket megfelelően ellenőrizték vagy engedélyezzék. Westkamp szerint a megnövekedett és intenzív digitális műfelhasználások, amelyeknek sok esetben bizonyíthatóan haszonszerzési célzatuk van, jogalapként szolgálnak a többszörözés jogának digitális térre való alkalmazására, fenntartására.³

Ennek ellenére a nemzetközi közösség és benne az Európai Unió a digitális műpéldányok többszörözése tekintetében fenntartotta a fizikai műpéldányokra létrehozott dogmatikai rendszer hagyományos többszörözési fogalomát.⁴

Az analóg és digitális műpéldányokban közös, hogy a másolatok alkalmasak arra, hogy az emberi elme megértse, felfogja őket, függetlenül attól, hogy milyen hosszú ideig és hol többszörözik őket. A többszörözés (reprodukálás) terminus feltételezi, hogy a műnek van egy eredeti, fizikai adathordozóra rögzített példánya. Ez lehet akár egy szerver merevlemeze vagy egy könyv, amelyet beszkennelek. A lényeg, hogy a felhasználáshoz szükséges ideig

* Tanársegéd, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet.

¹ Aaron Perzanowski, Jason Schultz: Legislating Digital Exhaustion. Berkeley Technology Law Journal, 29. évf. 3. sz., 2015, p. 1539.

² Sari Depreeuw: The Viable Scope of the Exclusive Economic Rights in Copyright. Kluwer Law International BV, Alphen aan den Rijn, 2014, p. 97–98.

³ Guido Westkamp: Transient copying and public communications: The creeping evolution of use and access rights in European copyright law. Georg Washington International Law Review, 36. évf. 5. sz., 2004, p. 1094.

⁴ I. m. (3), p. 1088.

eszközölt többszörözés erre az eredeti műpéldányra visszavezethető. A másolt, többszörözött műpéldány ennek a megelőző műpéldánynak a helyébe lép.⁵ Az online kommunikációs felhasználások esetében erről nincs szó. Az ideiglenes másolat nem lép az eredeti helyébe.⁶ Nem is léphetne, hiszen automatikusan törlődik a felhasználást követően.

Az időleges másolatok tekintetében ez az álláspont legalábbis vitatható. Az ilyen felhasználások során létrejött másolatok nem lépnek az eredeti műpéldány helyébe. Éppen ellenkezőleg, létezésük lényege, hogy az eredeti műpéldányt vagy annak jogszerű másolatát érzékelhetővé tegyék a felhasználók számára, illetve hogy az adatátvitelt segítsék. Az érzékelhetővé tétel tehát a kulcs, a többszörözés mint felhasználás csak másodlagos. Más szóval a megtekinteni kívánt film egy távoli szerveren van tárolva. A saját számítógépen történő streamelése nem eredményezi a teljes mű saját merevlemezén történő többszörözését, nem jön létre új, a távoli szerveren eltárolt mű helyett egy másik másolat tartós jelleggel a merevlemezén. Az időleges többszörözésre a megtekintés érdekében kerül sor, amelyet követően a mű a személyi számítógép memóriájából törlődik. Ez még akkor is így van, ha az olyan új streamingszolgáltatások, mint például a Netflix és a Spotify az előfizetők számára lehetővé teszik, hogy a műveket az adathordozóra tartós jelleggel többszörözzék, elősegítve ezzel az offline műélvezetet.⁷

A fentiek tükrében tehát szükséges, hogy elkülönítsük egymástól azokat a felhasználásokat, amelyek a mű nyilvánosságához közvetítésére irányulnak (például egy link elhelyezése egy weboldalon, egy film vagy zene streamelése, egy kép megtekintése) azoktól a műfelhasználásoktól, amelyek feltételezik a műről készült tartós másolat meglétét vagy legalább a memóriában való időleges többszörözését (pl. egy szoftver feltelepítése, majd futtatása).

Ha ezt a megközelítést elfogadjuk, a többszörözés joga nem lehet előfeltétele olyan kommunikációs jog gyakorlásának, amely a mű eltérő felhasználására irányul. Ennek ellenére mégis azt látjuk, hogy az alapvetően a fizikai műpéldányok többszörözésének engedélyezésére és azok terjesztésére létrejött⁸ hagyományos szerzői vagyoni jog egyfajta origója minden más online felhasználásnak, mert elengedhetetlen, hogy a digitális, online nyilvánosságához közvetítés és a benne értett nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel során a mű legalább részben, időlegesen történő többszörözésére ne kerüljön sor, mivel a generált másolatok csak segítik, lehetővé teszik a kommunikációt, érzékelhetővé tételt.⁹

⁵ I. m. (3), p. 1092.

⁶ I. m. (3), p. 1094.

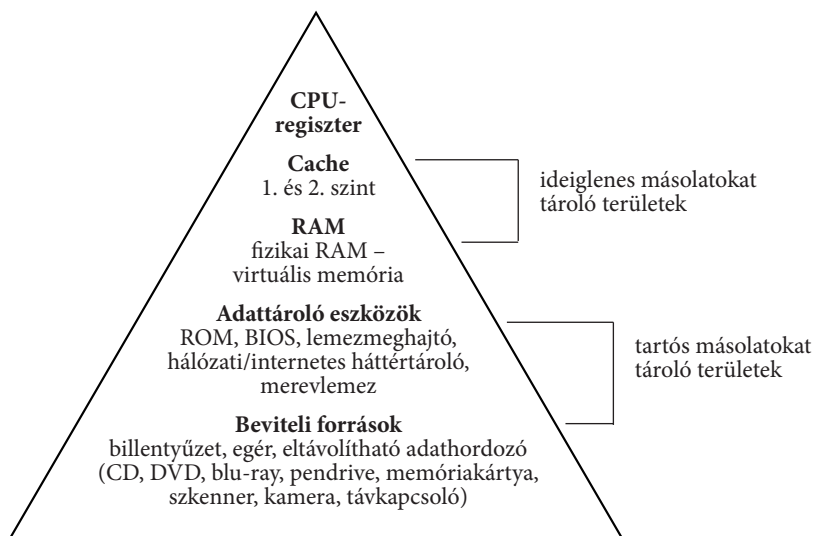
⁷ Amennyiben a fent nevezett szolgáltatók alapszolgáltatását, vagyis a streamelést vesszük igénybe, akkor nyilvánosságához közvetítésről beszélhetünk. Ha viszont a műveket annak érdekében, hogy offline üzemmódban is élvezhessük, az eszközre másoljuk, többszörözéssel állunk szemben. Ismert továbbá a Popcorn Time hibrid technikája, amely a megtekintés idejére a merevlemezre másolja a filmet, amelyet töröl a használatot követően.

⁸ *Westkamp*: i. m. (3), p. 1093.

⁹ *Westkamp*: i. m. (3).

A 20. század digitális forradalmának egyik legégetőbb problémáját annak eldöntése jelentette, hogy melyik időpontban kerül sor a művek többszörözésére, és ehhez kapcsolódóan mikor keletkezik a szerzőnek jogos érdeke a felhasználásból származó előnyök érvényesítésére. Az 1970-es években arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az adat gépbe való betáplálása és tárolása azok a cselekmények, amelyek többszörözésnek minősülnek, így rögtön az elején, már a betápláláskor engedélyt kellene kérni a szerzőktől.¹⁰ Minden más digitális felhasználás erre vezethető vissza.¹¹ Ez a megközelítés ugyanakkor nem veszi – a technika akkori állása szerint nem is vehette – számításba azokat az eseteket, amikor nem kerül sor a fizikai műpéldányok digitálissá alakítására, hanem maguk a műpéldányok is eleve digitálisak, felhasználásukra pedig a korábbiaktól eltérő módon kerül sor. Kétségtelen ugyanakkor, hogy az elmélet e műpéldányokra is kiválóan alkalmazható. Azokat ugyanúgy másolni és tárolni kell bármilyen felhasználáshoz. E felhasználások sokszor úgy történnek, hogy a felhasználó nem is érzékeli magát a művet, mert a folyamat közbenső módon, a gépben „rejtve” megy végbe.¹²

Az információ gépi feldolgozását az alábbi piramis igyekszik szemléltetni.¹³

¹⁰ Depreeuw: i. m. (2), p. 101.

¹¹ Depreeuw: i. m. (2), p. 99–100.

¹² Depreeuw: i. m. (2), (11).

¹³ Forrás: <https://s.hswstatic.com/gif/computer-memory-pyramid.gif> (letöltés ideje: 2018. október 6.).

Időleges többszörözési kivétel a nemzetközi és az uniós, valamint a magyar szerzői jogban

A többszörözés jogának digitális környezetre való változatlan alkalmazása¹⁴ paradoxont teremtetett. Ha a szerzői jog gyökeréből indulunk ki, a szerzőnek valóban jogában kell, hogy álljon minden olyan felhasználás ellenőrzése, amely a mű gazdasági kiaknázására vezet, vagy a személyéhez fűződő érdekét sérti. E jog azonban az internetes műfelhasználások egyik típusa esetében immár nem gyakorolható maradéktalanul, mert a szerzőnek nem áll módjában a felhasználások jogosítása, ellenőrzése. Ha pedig egy jogintézmény nem tudja betölteni megfelelően a társadalmi rendeltetését, akkor hagyományos, változatlan formában való fenntartása joggal válik súlyos kritikák tárgyává. Ez persze nem jelenti azt, hogy a többszörözés jogának ne lenne létjogosultsága a merevlemezre készített tartós másolatok esetében, viszont – ahogy Pila és Torremans érvel – az internetes böngészés során a memóriában vagy a képernyőn készített időleges másolatok elég indokot szolgáltatnak arra, hogy a jogalkotó kivételt létesítsen rájuk nézve, mert a többszörözés csak egy technológiai eljárás szerves része.¹⁵

A RAM-másolatok problémája nem csak az online felhasználások esetében releváns, fennáll az olyan digitális műfelhasználások esetében is, mint a szoftver. Kétségtelen, hogy egy számítógépiprogram-alkotás fizikai hordozóról való feltelepítése vagy éppen egy weboldalról való letöltése majd telepítése többszörözési cselekmény. Csakhogy a program futtatása is keletkeztet másolatokat, méghozzá a RAM memóriában.¹⁶ Ezek funkcionális

¹⁴ A többszörözés joga minden releváns szerzői jogi tárgyú nemzetközi egyezményben megtalálható [BUE 9. cikk; 1961-es Római Egyezmény 3. és 10. cikk, 13. cikk; TRIPS 9. cikk és 14. cikk; WCT 1. cikk (4) bekezdés; WPPT 7. és 11. cikk, 2012-es Pekingi Szerződés 2. és 7. cikk] és több fontos uniós irányelvben [szoftverirányelv 4. cikk (1)–(2) bekezdés, adatbázis-irányelv 5. és 7. cikk (2) bekezdés, Infosoc-irányelv (2. cikk), bérletirányelv (7. cikk (1)–(2) bekezdés] is szerepel. A WCT/WPPT külön is kifejezésre juttatja a közös nyilatkozatokban [WCT 1. cikk (4) bekezdéséhez, 6. és 7. cikkhez fűzött megjegyzések; WPPT 2. cikk e) pont, 8., 9., 12. és 13. cikkhez, valamint a 7., 11. és 16. cikkhez fűzött megjegyzések], hogy a többszörözés jogát maradéktalanul alkalmazni kell a digitális másolatokra is.

¹⁵ *Justine Pila, Paul L. C. Torremans: European Intellectual Property Law. Oxford University Press, Oxford, 2016, p. 304.*

¹⁶ Blocher és Walter a számítógépi programok futtatásának elemzésekor, a német jogpolitikai megközelítést vizsgálva emlékeztet az ún. „résztvételi érdekre” (participation interest). Eszerint mindaddig, amíg a másolat technikai értelemben nem eredményezi a mű egyidejű többszörözését [multiplication of (simultaneous) possibilities of using], a szerző jogos érdekei nem sérülnek, így a művek felhasználása sem esik a többszörözési jog hatókörébe. A futtatás viszont a képernyőn létrehozhat olyan másolatokat, amelyek már a nyilvánossághoz közvetítés során érinthetik a szerző gazdasági érdekeit. Vagyis ha a program használata annak használatára (utilization), nem pedig szerzői jogi értelemben vett felhasználására (use) terjedne ki, a szerző engedélye sem szükséges. Ezen elmélet szerint a program futtatása nem képez szerzői jogi értelemben vett felhasználást, viszont a szoftver memóriába való betöltése igen. A technológiai haladás elfogadása szempontjából e teória kétségtelenül rugalmas, ám a szoftverirányelv széles körű többszörözési fogalma a hozzá fűzött reményeket szertefoszlatta. Lásd *Walter Blocher, Michel Walter: 5. Computer Program Directive. In: Michel Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law – A Commentary. Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 127–130.*

másolatok, amelyeknek egyetlen célja, hogy a program segítségével a számítógép rendeltetésszerűen működhessen. A műélvezet tehát itt legfeljebb csak közvetett lehet, mert a használat nem arra irányul, hanem egy technológia használatára. Ennek végén a másolat megsemmisül, törlődik. A RAM memóriából kinyerni és megőrizni az egyszerű felhasználói ismereteknél sokkal többet kíván.¹⁷ Ez még akkor is így van, ha a használat során a képernyőn vizuálisan is megjelennek a szoftver bizonyos elemei. A memóriában ráadásul nem is az egész mű kerül többszörözésre, hanem csak bizonyos részei, amelyekre az adott pillanatban szükség van.¹⁸

E ponton a szerzői jog valóban túlterjeszkedik eredeti célján, amely egyrészt a szellemi alkotómunka ösztönzése, másrészt az, hogy a művek és más teljesítmények a közösséghez jussanak, azokat felhasználják valamilyen formában. Egy mű rendeltetésszerű, magáncélú használatához nem kell a szerző engedélye, mert nem irányul közvetlenül valamely szerzői vagyoni jog gyakorlására vagy sérelmére. A különbség ugyanakkor szignifikáns. Egy könyv elolvasása, egy zene meghallgatása nem igényli a mű többszörözését vagy újból és újból nyilvánossághoz közvetítését. A digitális felhasználás azonban igen, ezt pedig a jogalkotó el is ismeri a szerzők javára. A védelem e nem kívánatos kiterjesztésének hátrányait a jogalkotó is érzekelte, ezért az Európai Unió szerzői jogában kivételeket állapított meg az időleges többszörözés tekintetében, hogy az ne akadályozhassa a jogszerű felhasználásokat.¹⁹ Spoor szerint a szóban forgó felhasználások végső soron ugyanazt a célt szolgálják, nevezetesen a védett művekhez való hozzáférést. Ezen az sem változtat, ha a hozzáférés technikai feltételei követelik meg a többszörözést.²⁰

Az időleges többszörözés mint szabad felhasználási esetkör lehetővé tétele igen ellentmondásos a nemzetközi és uniós szabályozottságát tekintve. E kérdésben a nemzetközi közösség nem tudott megfelelő konszenzust kialakítani.²¹ Amíg az EU-ban az Infosoc-irányelv elismeri, hogy az online műfelhasználások technikai velejárója a művek egészének

¹⁷ *Jessica Litman*: Digital Copyright. Prometheus Books, Amherst, New York, 2001, p. 27.

¹⁸ Perzanowski ugyanakkor figyelmeztet rá, hogy ha a RAM-ban tárolt másolatok atipikusan hosszú ideig maradnak fenn, akkor alkalmasak lehetnek rá, hogy tartósan többszörözött műpéldánynak minősüljenek. Ez a megállapítás mindenképpen árnyalja az időleges többszörözés megközelítését. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy egy egyszerű „Print Screen” billentyű lenyomásával a rövid ideig kivetített képek lementhetők, és léteznek olyan szoftverek is, amelyek a képernyőn futó mozgóképek tartós rögzítésére, „elkapására” alkalmasak. Ugyanez könnyedén megtehető az okostelefon képernyőfotó készítésére alkalmas funkciójával, amellyel szöveges és képi tartalmakat egyaránt könnyűszerrel készíthetünk. Lásd *Aaron Perzanowski*: Fixing Ram Copies. *Northwestern University Law Review*, 104. évf. 3. sz., 2010, p. 1096.

¹⁹ *Silke von Lewinski, Michel Walter*: Information Society Directive. In: *Walter, von Lewinski*: i. m. (16), p. 968.

²⁰ *Depreeuw*: i. m. (2), p. 78.

²¹ *Westkamp*: i. m. (3), p. 1088.

vagy meghatározott részének időlegesen, a gyorsítótárolóban való rögzítése,²² addig ilyen rendelkezést a fentebb már citált nemzetközi szerződésekben nem találni.

Ez részben visszavezethető az Egyesült Államokban a *Ram-copy*-doktrínájára, amely szerint a művek digitális, számítógépi többszörözése is többszörözésnek tekintendő, függetlenül annak időtartamától. Ugyan a nemzetközi szabályozás kialakítására az Egyesült Államok szerzői jogának nagy befolyása volt, az Atlanti-óceán túlsó partján is ismert a hálózaton történő adatátvitelt segítő szűk lehetőség.

Az Egyesült Államok szigorú megközelítése nem légből kapott. Tekintet nélkül arra, hogy mennyi ideig kerül tárolásra, mind a merevlemezen, mind a gyorsítómemóriában tárolt mű alkalmas arra, hogy azt nyilvánossághoz közvetítsék vagy más módon érzékelhetővé tegyék.²³

Beszédes, hogy amíg az EU elismeri és lehetővé teszi kivételként az ideiglenes többszörözést, addig a nemzetközi szerzői jogban ez koránt sincs így. Westkamp is figyelmeztet arra, hogy miközben az időleges másolatokat a nemzetközi szerzői jogi rezsim a szerzők hatalmában hagyta – akik ezáltal minden digitális felhasználást kontrollálhatnak –, elmulasztotta kiépíteni e hatalom korlátait, kivételeit.²⁴

A WCT a már idézett 1. cikk (4) bekezdéséhez fűzött közös nyilatkozatokban annyit szól mindössze a digitális környezetben történő másolásról, hogy a BUE 9. cikkében szabályozott többszörözési jog és az általa megengedett kivételek teljes körben alkalmazandók a digitális környezetben is, különös tekintettel a digitális műfelhasználásokra. A közös nyilatkozat külön mondatban hívja fel a figyelmet arra, hogy a védett művek elektronikus hordozón történő, digitális formában való tárolása a BUE 9. cikke szerinti többszörözésnek minősül. Ugyanakkor, amint arra Blomqvist felhívja a figyelmet, a BUE nem tartalmaz kifejezetten olyan rendelkezést, amely megtiltana a tagállami jogalkotónak, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdéséhez hasonló kivételt fogalmazzon meg, amennyiben az intézkedés nem áll egyébként ellentétben a BUE 9. cikk (2) bekezdésében foglalt háromlépcsős tesztel.²⁵

Ugyanígy tesz a WPPT is a 7. és a 16. cikkhez fűzött közös nyilatkozatban, amikor ki mondja, hogy a nevezett cikkekben szabályozott többszörözési jogot a digitális környezetben is alkalmazni kell, különös tekintettel az előadások és hangfelvételek digitális felhasználására. Ugyanitt a jogalkotó többszörözési cselekménynek minősíti az előadás vagy hangfelvétel elektronikus hordozón való, digitális formátumban történő tárolását.

²² Az Infosoc-irányelvben található rendelkezések közül ez az egyetlen, amely kötelezően átültetendő az EU-tagállamok, így hazánk szerzői jogába. Lásd Gyertyánfy Péter, Tóth Péter: A szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátjai. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez – Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2014, p. 256.

²³ Depreeuw: i. m. (2), p. 116.

²⁴ Depreeuw: i. m. (2), p. 692.

²⁵ Jørgen Blomqvist: Primer on International Copyright and Related Rights. Edward Elgar, Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA, 2014, p. 109.

A szoftverirányelv nem szól olyan széles körben az ideiglenes többszörözési cselekmény megengedhetőségéről, mint az Infosoc-irányelv. Az 5. cikk (1)–(3) bekezdésében az engedélyhez kötött cselekmények – amely közé tartozik a számítógépi program bármely eszközzel és bármely formában, részben vagy egészben történő tartós vagy időleges többszörözése – alóli kivételek tekintetében akként rendelkezik, hogy nem szükséges a jogosult engedélye az olyan cselekményekhez, amelyekre *„azért van szükség, hogy a számítógépi programot az azt jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is.”*

A fenti kivétel ugyanakkor Depreeuw szerint inkább hasonlít egy zéróösszegű játszámára (*zero-sum game*), mivel ugyan a törvényalkotó lehetővé teszi a korlátozást, a szoftverfejlesztők termékeik használatát úgyis az egyedileg megkötött felhasználási szerződésekben engedélyezik. Ezt később annyiban árnyalja, hogy utal rá, a program futtatásához szükséges többszörözési cselekmények, mint „objektív, praktikus szükségletek”,²⁶ nem zárhatók ki a felhasználási szerződésben.²⁷ Ennek oka, hogy ugyan a felhasználó a szoftver telepítését maga indítja el, a futtatás során létrejövő másolatokra ezen túl semmiféle ráhatása nincs.²⁸ Mindezek a kivételek csak és kizárólag a *jogszerű felhasználó* esetében érvényesek, tehát aki jogellenes forrásból származó szoftvert használ, nem hívhatja fel a fent nevezett kivételt. Jogszerű felhasználónak azt kell tekinteni, aki a szoftvert megvásárolta vagy bérbe vette, vagy rá nézve felhasználási szerződést kötött. A jogkimerülés érvényesülésének köszönhetően azt is jogszerű szerzőnek kell tekinteni, aki a fizikai műpéldányt az első jogszerzőtől vásárolta.²⁹

Az időleges többszörözés az EU szerzői jogában elsőként az adatbázis-irányelvben került szabályozásra.³⁰ A (44) preambulumbekkezdés kifejezetten szól az adatbázis tartalmának állandó vagy ideiglenes jellegű átviteléről, amely cselekményt a jogosult engedélyéhez köti. Erre akkor kerülhet sor, ha az adatbázis tartalmának képernyőn történő megjelenítéséhez szükség van a tartalom egészének vagy jelentős részének másik adathordozóra való átvitelére. Ezt a tevékenységet a 7. cikk (2) bekezdés *a*) pontja „kimásolás”-ként nevesíti, amely alatt érti *„az adatbázis tartalma egészének vagy egy jelentős részének más hordozóra bármilyen eszközzel, illetve bármilyen formában történő végleges vagy ideiglenes átvitelét.”*

Amíg tehát az adatbázis-irányelv az időleges többszörözési cselekményeket is a jogosult engedélyéhez köti, addig az Infosoc-irányelv már kifejezetten elismeri az időleges többszörözési cselekmények egy bizonyos formáját mint kivételt. Gyenge a kivétel eredetét visszavezeti a WCT-nek a BUE-hez fűzött első értelmező nyilatkozatára.³¹ Depreeuw ugyanezt

²⁶ Depreeuw: i. m. (2), p. 140.

²⁷ Depreeuw: i. m. (2), p. 138.

²⁸ Depreeuw: i. m. (2), p. 140.

²⁹ Depreeuw: i. m. (2), p. 141.

³⁰ Westkamp: i. m. (3), p. 1058.

³¹ Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, p. 136.

megteszi uniós jogi kontextusban, emlékeztetve rá, hogy a szoftverirányelv szolgált mintaként az Infosoc-irányelv időleges többszörözési kivételéhez.³²

A tagállamok a Zöld Könyvet követő módosító jelentésben aggódmuknak adtak hangot az időleges és közbenső többszörözési cselekmények kizárólagos vagyoni jogok körébe vonását illetően. Ennek ellenére az 1996-os jelentés azt javasolta, hogy a szerzői művek minden digitális megtestesülését kizárólagos jog tárgyaként kell elismerni. Ennek megfelelően kell újragondolni a korlátozások és kivételek katalógusát.³³

Az időleges többszörözési kivétel jogpolitikai indokait az Infosoc-irányelv (33) preambulumbekzdés a következőképpen taglalja:

„A kizárólagos többszörözési jog alóli kivételként lehetővé kell tenni egyes – járulékos vagy közbenső többszörözésnek minősülő – időleges többszörözési cselekményeket, amelyek valamely műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezik, és amelyek kizárólagos célja, hogy lehetővé tegyék a harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által végzett átvitelt, vagy valamely mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény jogszerű felhasználását. Ezek a többszörözési cselekmények nem bírhatnak önálló gazdasági jelentőséggel. Ez a kivétel olyan cselekmények esetében is megengedhető ..., amelyek a böngészést (browsing), illetve a hozzáférés gyorsítására szolgáló tárolóban való rögzítést (caching) teszik lehetővé, beleértve az átviteli rendszerek hatékony működését szolgáló cselekményeket is, amennyiben a közvetítő szolgáltató az információt módosítja és nem zavarja meg az információ felhasználásával kapcsolatos adatok kinyerésére szolgáló, széleskörűen elismert és alkalmazott technológia jogszerű használatát. A felhasználás jogszerűnek minősül, ha azt a jogosult engedélyezi, illetve jogszabály megengedi.”³⁴

Ez a rendelkezés az Infosoc-irányelv (31) preambulumbekzdésben lefektetett célkitűzésekkel áll összhangban, amelyek a belső piac zavartalan működésének összhangját a kivételek és korlátozások összehangolásával kívánják megvalósítani:

„Megfelelő egyensúlyt kell biztosítani a jogosultak különböző csoportjainak, valamint a jogosultak és a védelemben részesülő művek és teljesítmények felhasználói csoportjainak jogai és érdekei között. A jogok tekintetében a tagállamok által megállapított kivételeket és korlátozásokat az új elektronikus környezet fényében felül kell vizsgálni ...”

Az időleges másolatokra már az Infosoc-irányelv korai fázisában szerepelt javaslatként az 5. cikk (1) bekezdésében meghatározott, egyetlen kötelező kivétel.³⁵ A kivétel alkalmazásának feltételei szerint a felhasználásnak időlegesnek (*temporary*), a technológiai eljárás elválaszthatatlan részének (*integral part of the technological process*) kell lennie, amelynek

³² Depreuw: i. m. (2), p. 208. Vö. Paul Goldstein, Bernt Hugenholtz: International Copyright – Principles, Law, and Practice. Oxford University Press, 2010, p. 375, 376–377.

³³ Zohar Efroni: Access-Right: The Future of Digital Copyright Law. Oxford University Press, 2011, p. 242.

³⁴ Gyenge e kivétel megengedésének indokát a tájékoztatáshoz való jogra, valamint az információhoz való hozzájutás alapvető emberi jogára vezeti vissza. Lásd Gyenge: i. m. (31), p. 138.

³⁵ Cathrine Seville: EU Intellectual Property Law and Policy – Second Edition. Edward Elgar, Cheltenham UK – Northampton, MA, USA, 2016, p. 74.

egyetlen célja, hogy a felhasználást lehetővé tegye a felhasználók között. Ezenfelül a többszörözésnek nem lehetett semmiféle gazdasági jelentősége. A háromlépcsős teszt alkalmazásának szükségességét már ekkor a kivétel alkalmazásának feltételül szabták.³⁶ A teszt ugyanis meggátolni hivatott minden olyan korlátozást és kivételt, amelyek a mű hasznosításának magját, a műből származó gazdasági haszon elérésének akadályát képezhetnék.³⁷

A Bizottság tervezetéhez az Európai Parlament javaslatként fűzte, hogy kössék szigorúbb feltételekhez az időleges többszörözés kivételének alkalmazását, így az csak a járulékos és közbenső másolatokat fedné le, amennyiben azok elválaszthatatlan és lényeges részét képezik a technológiai eljárásnak. Többletfeltétel lett volna, hogy az ilyen cselekmény a jogosultak vagy törvény által legyen engedélyezve. Ez utóbbit a jogalkotási folyamat során elvetették.³⁸

Az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdése kifejezetten is nevesíti a kivételek és korlátozások között az időleges többszörözési cselekményeket mint kötelezően átültetendő és alkalmazandó kivételt, amelyek kizárólag az időleges másolatok esetére alkalmazhatók.³⁹

„Az olyan, 2. cikkben említett időleges többszörözési cselekmények, amelyek járulékos vagy közbenső jellegűek, valamely műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezik, és amelyeknek kizárólagos célja, hogy lehetővé tegyék egy mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény

- a) hálózaton harmadik személyek között közvetítő szolgáltató által végzett átvitelét, vagy*
- b) jogszerű felhasználását,*

és önálló gazdasági jelentőséggel nem bírnak, a 2. cikkben szabályozott többszörözési jog alól kivételt képeznek.”

Efroni rámutat, hogy az 5. cikk (1) bekezdésének szövegezése, annak ellenére, hogy kivételként elismeri az időleges többszörözési cselekményeket, egyértelműen utal arra a tényre, hogy az Infosoc-irányelv is a szerzők kizárólagos jogának tekinti a művek bármilyen időleges, járulékos és közbenső többszörözését. A szerzők hatalma csak azokra a másolatokra nem terjed ki, amelyek a technológiai eljárás integráns és lényegi részét képezik.⁴⁰

Az Infosoc-irányelv jogharmonizációs törekvései éppen itt, az 5. cikk (1) bekezdése esetén észlelhetők maradéktalanul. A tagállamok, Hollandia kivételével, egy az egyben átültet-

³⁶ Von Lewinski, Walter: i. m. (19), p. 946–947.

³⁷ Depreeuw: i. m. (2), p. 512.

³⁸ Von Lewinski, Walter: i. m. (19), p. 949.

³⁹ Depreeuw: i. m. (2), p. 208. A kivétel korlátozásáról Westkamp azt tartja, hogy az 5. cikk (1) bekezdését – amennyiben a művet hatáson műszaki intézkedés is védi – a piacra való tekintettel kell szigorúan értelmezni, és nem azért, mert a megengedett felhasználás eltér a mű eredeti, hagyományos kiaknázási módjától. Lásd Guido Westkamp: Code, Copying, Competition: The Subversive Force of Para-Copyright and the Need for an Unfair Competition Based Reassessment of DRM Laws After Infopaq. Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 58. évf. 3. sz., 2011. június, p. 703. Vö. Von Lewinski, Walter: i. m. (19), p. 1024., Pila, Torremans: i. m. (15), p. 333. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Elektronikus változat, 2017. 35. § (6).

⁴⁰ Efroni: i. m. (33), p. 243.

ték a kivételt. Hollandia nem kivételként határozta meg az időleges többszörözést, hanem olyan cselekményként, amely nem tartozik a szerző többszörözési joga alá.⁴¹

Az 5. cikk (1) bekezdése kumulatív, konjunktív feltételeket tartalmaz. Akár egyetlen feltétel hiánya esetén a kivételt nem lehet alkalmazni. Az egyes feltételek közül az időlegességből *a contrario* lehet következtetni arra, hogy a tartós másolatok ki vannak zárva a kivétel alkalmazási köréből. Depreeuw rámutat arra is, hogy a kivétel nem az időleges másolatot, hanem az annak készítésére irányuló cselekményt érinti.⁴² Gyertyánfy és Tóth az időlegesség alatt „*időbeni átmenetiséget, a felhasználás céljához képest mellékességet, esetlegességet*” ért.⁴³ Von Lewinski és Walter az időlegességet különösen rövid időtartamnak tekinti, mindössze néhány mikroszekundumnak, amelyek „élettartamuk” végén automatikusan törlődnek. Létrejöhetnek a webes böngészés során, a RAM memóriában, a képernyőn való megjelenítés közben.⁴⁴

Hogy ez pontosan mennyi időt jelent a gyakorlatban, azt a jogszabályok nem határozzák meg. Eldöntése Ashok szerint az eljáró bíróságok feladata.⁴⁵ Az Egyesült Államokban hasonló döntés született a Triad System Corp.-ügyben,⁴⁶ amelyben az eljáró 9. körzeti (Ninth Circuit) bíróság kimondta, hogy az „*átmeneti idő (transitory duration) egy relatív tartam, amelyet az ügy kontextusával összhangban kell értelmezni és alkalmazni ... ez különösen fontos az olyan számítástechnikai eszközök esetében, amelyeknél a technológiai haladás gyorsan fejlődik.*”⁴⁷

A „*járulékos vagy közbenső jelleg*” azokra a másolatokra utal, amelyek például az internetes böngészés során, a felhasználást elősegítendő készülnek a RAM-memóriában, majd a munkamenet végével automatikusan törlődnek. Vagyis igen rövid ideig léteznek, és nincs önálló jelentőségük szerzői jogi szempontból. Ebből következik, hogy ami nem ebben a munkafolyamatban és nem a RAM-ban készül, hanem hosszabb időre tárolódik a merevlemezben, távoli szervereken, nem felel meg a „*járulékos vagy közbenső*” kritériumnak.⁴⁸

A „*műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges része*” fordulat nem olvasható ki pontosan az irányelv szövegéből. Depreeuw értelmezésében csak azok a többszörözési cselekmények tartoznak ide, amelyek integráns és lényeges részei az egész komplex technológiának, attól nem elkülöníthetők. Ezek a technológiai mechanizmusok lehetnek offline vagy online folyamatok.⁴⁹ Vagyis a nyelvtani értelmezést követve úgy kell érteni, hogy az adott folya-

⁴¹ Gyenge: i. m. (31), p. 140. Vö. Westkamp: i. m. (39), p. 693.

⁴² Gyenge: i. m. (31), p. 140.

⁴³ Gyertyánfy, Tóth: i. m. (22), p. 256.

⁴⁴ Von Lewinski, Walter: i. m. (19), p. 1025.

⁴⁵ Arati Ashok: Economic Rights of Authors under Copyright Law: Some Emerging Judicial Trends. *Journal of Intellectual Property Rights*, 15. évf. 2010. január, p. 47.

⁴⁶ Triad Sys. Corp. v. SE. Express Co., 64 F.3d 1330, 1333–34 (9th Cir. 1995).

⁴⁷ Steven Foley: Buffering and the Reproduction Right: When is a Copy a Copy? *Cybaris Intellectual Property Law Review*, 1. évf. 1. sz., 2010, p. 106. Vö. Perzanowski: i. m. (1), p. 1098.

⁴⁸ Depreeuw: i. m. (2), p. 211. Vö. Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1025.

⁴⁹ Depreeuw: i. m. (2), p. 216. Vö. Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1025.

matnak, amelynek a célja nem a mű lemásolása, a végső felhasználás érdekében része lehet a mű lemásolása, ha a másolási cselekmény önmagában integráns, elválaszthatatlan részét képezi a mechanizmusnak, ami nélkül a végeredmény nem lenne elérhető, vagyis a folyamat lényeges része.

A „felhasználás célja” több fordulatot foglal magába, a kivétel korlátozásaként funkcionál. Vagyis a másolat csak technikai jellegű, amely egy más cél technikai megvalósításának van alárendelve.⁵⁰ Ilyen lehet például az internetes adatátvitel.⁵¹

A „hálózaton harmadik személyek között közvetítő szolgáltató által végzett átvitelét” célmeghatározás lefed minden olyan másolatkészítést, amely a hálózaton való adatátvitellel jár együtt. Ilyen másolatok készülnek az internet útvonalelosztóiban (*router*), a proxyszervereken és a végfelhasználó RAM memóriájában. Az egyetlen séma, amelyet az irányelv megkövetel az, hogy a hálózati kommunikáció két harmadik személy között menjen végbe, internet-hozzáférést biztosító szolgáltató segítségével. Vagyis a másolatot az utóbbi készíti azért, hogy a kommunikációt előmozdítsa a felek között. A közvetítőszolgáltatók azonban mindaddig, ameddig nincs tudomásuk jogsértésről, szabadon készíthetnek másolatot az adatátvitel által indokolt célra. Akkor is, ha a küldőnek nem állt ez a cselekmény jogában, és akkor is, ha a fogadó jogellenes célra használja fel a művet.⁵²

A „jogszerű felhasználás” igen érdekes alkritérium. A cél által indokolt jogszerűség megenged olyan másolatokat is, amelyek önmagukban nem lennének jogszerűek, viszont az 5. cikk (1) bekezdésének keretei közé illeszkedve a jogosultak kénytelenek eltérni. Vagyis ha a technológiai folyamat maga irányul jogszerűtlen célra, a másolás is jogszerűtlen. A felhasználás értelmezését nem tisztázza az irányelv, bár a (33) preambulumbekkezdés példálózó jelleggel megemlíti a böngészést (*browsing*) és a gyorsítótárolóban való rögzítést (*caching*). Mivel a felhasználás utalhat szerzői jogilag releváns felhasználásra vagy annál sokkal szélesebb funkcionális használatra, ezért ennek pontos definiálása, tartalommal való megtöltése az EUB-re maradt, amely élt is ezzel a lehetőséggel az alább citált jogesetek megoldása során.⁵³

Jogszerűnek kétféle felhasználást lehet tekinteni. Az egyik az, amikor a felhasználást maga a szerzői jogi jogosult engedélyezi. Ilyen például egy játékszoftver letöltése egy digitális disztribúciós platformról, mint például a Steam. Ekkor a közvetítőszolgáltató által az adatátvitel során végzett többszörözés jogszerű, csakúgy, mint a végfelhasználó által való letöltés. Ugyanez igaz egy Netflixről streamelt film esetében is. A második esetkörbe azok a felhasználások tartoznak, amelyeket maga a jogszabály nem tilt. Ilyenek például az Infosoc-irányelv 5. cikkében felsorolt korlátozások és kivételek.⁵⁴

⁵⁰ Depreeuw: i. m. (2), p. 218.

⁵¹ Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1025.

⁵² Depreeuw: i. m. (2), p. 220.

⁵³ Depreeuw: i. m. (2), p. 222. Vö. Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1026.

⁵⁴ Depreeuw: i. m. (2), p. 222.

Az „önálló gazdasági jelentőséggel nem bír” feltétel egybecseng a (33) preambulumbekkezdés megfogalmazásával, amely előírja, hogy a másolatok „nem bírhatnak önálló gazdasági jelentőséggel.” A többszörözési jog által elérni kívánt cél, hogy a művek gazdasági kiaknázásához fűződő érdek a szerző számára megfelelően biztosítva legyen. Az Európai Bizottság idefűződő javaslata az 5. cikk (1) bekezdésének létjogosultságát is e ponton ragadja meg. Azok a többszörözési cselekmények ugyanis, amelyek bizonyos technológia által megszabottak, de önmagukban nem bírnak gazdasági jelentőséggel, alkalmasak arra, hogy kivétel tárgyát képezzék.⁵⁵ Ez a megközelítés talán a legközelebbi magyarázat arra, hogy az EUB a későbbiekben elemzett esetekben miért illesztett olyan felhasználásokat is az 5. cikk (1) bekezdése alá, amelyek nem harmadik személyek közötti hálózati kommunikációból állnak.

Gazdasági jelentőséggel bír minden, ami kiaknázható, realizálható, közvetlen gazdasági előnnyel kecsegtet, tágabb értelemben ragadható meg, mint a pusztán anyagi, pénzben kifejezhető haszon. Ebbe beletartoznak azok a felhasználások is, amelyek a gazdasági hasznosítás folyamatát teszik hatékonyabbá. Ezt ugyanakkor nem úgy kell érteni, hogy minden esetben, ha a másolatnak lehet gazdasági haszna, a kivételt nem lehet alkalmazni. Ehhez az kell, hogy *önálló* gazdasági előny származzon a másolatból. Tehát amennyiben a gazdasági előny csak a végső felhasználásban ölt testet, de maga a többszörözés nem jár önálló gazdasági haszonnal, kimenthető az 5. cikk (1) bekezdése által.⁵⁶ Ez a szemléletmód az EUB esetjogában is visszaköszön.

A többszörözés joga és a mű gazdasági kiaknázása közötti kapcsolatot – ahogyan a BUE-ben is – a háromlépcsős teszt igyekszik megragadni. Az irányelv maga is nagyban támaszkodik a fent már citált nemzetközi egyezményekre, a TRIPS-re, a WCT-re és a WPPT-re.⁵⁷ Az Infosoc-irányelv háromlépcsős tesztje, habár támaszkodik a BUE szövegére, meglehetősen eltávolodik annak hatókörétől. A BUE-ben a teszt szorosan kötődött a generális többszörözési fogalomhoz, elősegítve, hogy a tagállamok a tesztet szem előtt tartva határozzanak meg korlátozásokat és kivételeket a többszörözési jog alól. Az Infosoc-irányelvben azzal, hogy a korlátozások és kivételek taxatív fel vannak sorolva, „lecsatolják” a tesztet a többszörözési jogról. A taxatív lista utolsó elemeként ugyanis lehetővé teszik, hogy olyan cselekményeket is jogellenessé nyilvánítson a tagállami bíróság, amelyek egyébként már egyszer korlátozásként és kivételként lettek meghatározva a tagállami jogalkotó által.⁵⁸

Az Szjt. az Infosoc-irányelv rendelkezései átültetését követően a 35. § (6) bekezdésében szintén elismeri a szabad felhasználás egyik eseteként a mű járulékos vagy közbenső, időleges többszörözését, ha a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képezi, önálló gazdasági jelentőséggel nem bír. A felhasználás kizárólagos

⁵⁵ Depreeuw: i. m. (2), p. 226. A javaslathoz lásd: Proposal for a European Parliament and Council Directive on the Harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, COM(97)0628. Vö. Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1026–1027.

⁵⁶ Depreeuw: i. m. (2), p. 226–227.

⁵⁷ Depreeuw: i. m. (2), p. 235.

⁵⁸ Depreeuw: i. m. (2), p. 236.

célhoz kötött. Ilyen cél, hogy lehetővé váljon az átvitel harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által, vagy a műnek a szerző által engedélyezett, illetve e törvény rendelkezései alapján megengedett felhasználása.

Az ideiglenes többszörözés szabad felhasználásként való minősítésének négy konjunktív feltétele van:

1. a többszörözési cselekménynek olyan felhasználás körébe kell esnie, amelyet a szerző engedélyezett, vagy a szabaddá tétel törvényi rendelkezésén alapul, ezeket a felhasználásokat kell szolgálnia, vagy emellett, mint alternatíva, lehetővé kell tennie az adatátvitelt harmadik személyek között, köztes szolgáltató által működtetett hálózaton;
2. a felhasználási cselekménynek a műszaki folyamattal kell megvalósulnia;
3. az időleges többszörözés a műszaki folyamat nélkül nem valósulhatna meg;
4. a felhasználási cselekmény nem vezethet önálló gazdasági jelentőségre, vagyis haszonszerzési célt közvetve sem szolgálhat.⁵⁹

A Nagykommentár rávilágít további, bonyolult részletszabályokra, amelyek az ideiglenes többszörözés alkalmazhatóságát korlátozzák. E körbe tartozik az Szjt. már említett 59–60. §-a, amelyek a számítógépprogram-alkotások többszörözését korlátozzák, valamint a szintén idézett 62. § (1) bekezdése az adatbázisok vagyoni jogait illető speciális részletszabályokkal.⁶⁰

Ha a számítógépprogram-alkotások tekintetében – amelyek napjaink egyik leginkább elterjedt digitális műpéldányai közé sorolhatók – nem is alkalmazhatók maradéktalanul az időleges többszörözés szabályai, az internetes felhasználásokra, vagyis a „lehívásos” nyilvánossághoz közvetítésre érvényesíthetők mint a szerzői jog korlátai. Ám ott is korlátozott az alanyi kör. A szabályozás célja ugyanis a közvetítőszolgáltatók mentesítése az engedélykérési és díjfizetési kötelezettség alól. Az ő tevékenységük ugyanis csak a távközlési, internetes hálózaton történő közvetítésre terjed ki, amelynek során szükséges, hogy az átvitel által indokolt mértékben és időtartamban a művekről másolatot készítsenek.⁶¹

Ugyanakkor az időleges többszörözés nem csak az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatók esetében bír relevanciával. Az elektronikus hálózatokon zajló adatátvitel magánszemélyek esetében is feltételezi, hogy a nyilvánossághoz közvetített, illetve nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tett tartalmakról az azokat felhasználók időleges másolatot készítenek számítógépük, okostelefonjuk memóriájában. E cselekmények elengedhetetlenek egy weboldal betöltéséhez, egy kép megnyitásához, egy film online történő megtekintéséhez, így szükségképpen kihívás elé állítják a többszörözés hagyományos, hosszú évtizedek alatt kimunkált és elfogadott fogalmát.⁶²

⁵⁹ Gyertyánfy, Tóth: i. m. (22), p. 256.

⁶⁰ Gyertyánfy, Tóth: i. m. (22).

⁶¹ Gyertyánfy, Tóth: i. m. (22).

⁶² Goldstein, Hugenholtz: i. m. (32), p. 302., Vö. Tanya Aplin: Copyright Law in the Digital Society – The Challenges of Multimedia. Hart Publishing, Oxford – Portland Oregon, 2005, p. 103.

Annak ellenére tehát, hogy az Infosoc-irányelv is széles körben biztosítja a jogosultak számára a többszörözés jogát bármilyen digitális felhasználás terén, megkülönbözteti egymástól a többszörözés jogi fogalmát és az időleges többszörözés útján létrejött másolatot, amelyek a technikai eljárás integráns részét képezve annak elengedhetetlen részei. Idetartoznak a gyorsítótárolóban létrejött másolatok, a RAM-ban történő másolás viszont Westkamp szerint nem, mivel az nem része az adatátvitelnek.⁶³

Westkamp az időleges többszörözés kivételét további kritikával illeti. Álláspontja szerint az ötödik pontban említett – általa a „*kivétel kivételeként*” emlegetett – „nem vezethet önálló gazdasági jelentőségre” kitétel nem kellően világos, ezért adott esetben alkalmas lehet arra, hogy a másik négy feltétel fennállása esetén is aláássa a szabad felhasználási esetkör megvalósulását.⁶⁴

Westkamp az önálló gazdasági jelentőség fogalmát a BUE 9. cikk (2) bekezdésében foglalt háromlépcsős tesztre vezeti vissza. A teszt lényege, hogy biztosítsa a szerző számára a részvételt műve bármilyen gazdasági vagy kereskedelmi kiaknázásában. Ez jelentheti a mű új piacát vagy a kiaknázás új formáit.⁶⁵ Az ilyen hasznosítás attól függ, hogy milyen konkrét vagyoni jogokat érint, mert ha érinti bármelyiket is, akkor az egyúttal determinálja a védelem hatókörét.⁶⁶ Vagyis ha az időleges többszörözési cselekményre azért kerül sor, hogy a nyilvánossághoz közvetítés vagy lehívásra hozzáférhetővé tétel cselekményét elősegítse, és a felhasználó ezáltal bevételre tegyen szert akár közvetve is úgy, hogy a felhasználást egyébként sem a jogosult, sem a jogszabály nem tette lehetővé, a kivételt nem lehet felhívni.⁶⁷

Ha csak az Infosoc-irányelv szövegéből indulunk ki, akkor a kivételt csak és kizárólag olyan felhasználásokra lehet alkalmazni, amelyek a hálózaton történő adatátvitelt segítik elő. Minden más a nyilvánossághoz közvetítés vagyoni joga alá esik, amely potenciálisan gazdasági jelentőséget hordoz magában. Csakhogy ezek a felhasználások is olyan jellegűek, amelyek a technológia pusztá működése folytán megkövetelik a mű időleges többszörözését a kommunikáció során.⁶⁸ Ahhoz, tehát, hogy a többszörözés jogát az időleges többszörözés vonatkozásában megkerüljük, lehet, hogy helyesebb, ha visszanyúlunk a magáncélú többszörözéshez, amelyet indokol, ha a kommunikációra magánszemélyek között kerül sor. Ekkor ugyanis nem hívható fel a nyilvánossághoz közvetítés egyik kulcseleme, a nyilvánosság megléte, hiszen nem az internet közönsége a kommunikáció célközönsége, hanem a kommunikációs partner.

⁶³ Guido Westkamp: Transient copying and public communications: The creeping evolution of use and access rights in European copyright law. *Georg Washington International Law Review*, 36. évf. 5. sz., 2004, p. 1096.

⁶⁴ Westkamp: i. m. (63), p. 1097.

⁶⁵ Westkamp: i. m. (63), p. 1098.

⁶⁶ Westkamp: i. m. (63), p. 1100.

⁶⁷ Westkamp: i. m. (63), p. 1101.

⁶⁸ Westkamp: i. m. (63), p. 1102.

Ez az elmélet egy Facebook-bejegyzésben megosztott fénykép esetében már megdőlni látszik, hiszen a felhasználás hiába magáncélú, a saját ismerőseink irányába történik, a csoport számossága alkalmas lehet arra, hogy a nyilvánosság megállapítást nyerjen. Ha tehát elfogadjuk Westkamp kritikáját, akkor az időleges többszörözés kivétele afféle „fából vas-karika” elven működik, mert a valódi célját, az internetes kommunikációs szabad felhasználást nem éri el. Helyette megteremti annak a lehetőségét, hogy a jogosultak kiterjesszék uralmukat az online kommunikációra is.⁶⁹

Westkamp még egy igen fontos anomáliára felhívja a figyelmet. Nevezetesen az időleges többszörözés alkalmazhatóságának első feltételére, amely megköveteli, hogy a többszörözési cselekmény olyan körbe essen, amelyet a szerző engedélyezett vagy a törvény egyébként szabaddá tett. Vagyis lényegében nem történt elmozdulás a hagyományos többszörözési jog és kivételeihez képest, mert itt is előír a jogalkotó két olyan feltételt, amely visszavezethető a szerzőnek biztosított jogok és azok korlátozásai, illetve kivételei régi struktúrájára.⁷⁰ Ez kitűnik a kivételt egyébként megindokoló (33) preambulumbekezdés szövegezéséből is, amely maga is utal rá, hogy a cselekmények nem bírhatnak önálló gazdasági jelentőséggel és szükséges hozzájuk a jogosult vagy jogszabály engedélye.

Az időleges többszörözés kivétele tehát egyrésztől igen fontos eleme az Infosoc-irányelvnek, ugyanakkor fellelhetők benne olyan elemek, amelyek továbbra is a hagyományos többszörözési jogi felfogást tükrözik, miközben kétségeket hagynak a gazdasági jelentőséggel és a jogszerű felhasználással kapcsolatban. E kétségeket az EUB több ügyben is igyekezett feloldani.

Igen érdekes kérdéseket vet fel Aplin az 5. cikk (1) bekezdése más irányelvekhez való kapcsolását vizsgálva. Fentebb már utaltunk rá, hogy a kivétel nem alkalmazható az adatbázis- és a szoftverirányelvre.⁷¹ Azonban más, a szóban forgó kivételhez igen közel álló normák is találhatóak az uniós szerzői jogban, amelyekhez képest a szabályozások által érintett alanyi kör különbözik. Az Elker-irányelv is tartalmaz ugyanis kimentési lehetőségeket.⁷² A 12., 13. és 14. cikk az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatók felelősségéről szólva meghatározza azokat a feltételeket, amelyek maradéktalan teljesülése esetén az ISP-k és más elektronikus kereskedelmi szolgáltatást végzők nem felelnek a szerzői jogi jogsértésekért. Az imént említett három kimentési lehetőség azon tevékenységekre vonatkozik, amelyeket az ISP-k mint közvetítőszolgáltatók végeznek. Előfordulhat ugyanis, hogy az egyszerű adattovábbítás, a gyorsítótárolóban történő rögzítés vagy a tárhelyszolgáltatás nyújtása során harmadik személyek szerzői jogilag releváns jogsértést követnek el. Seville emellett emlékeztet rá, hogy

⁶⁹ Westkamp: i. m. (63), p. 1102. Vö. Depreeuw: i. m. (2), p. 228–229.

⁷⁰ Westkamp: i. m. (63), p. 1098.

⁷¹ Ugyanerre utal Depreeuw is, aki a szoftverirányelv 5. cikk (2) bekezdését vizsgálva megállapítja, hogy az nem terjed ki az internetszolgáltatókra. Lásd. Depreeuw: i. m. (2), p. 141.

⁷² Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók felelősségi alakzatairól és kimentési lehetőségeiről a II. részben, az EUB döntéseinek összegzése című pontban foglalkozunk részletesen.

nemcsak a szerzői jogok megsértéséért vonhatók felelősségre, hanem különféle alapjogi jogsértésekért is, a például a becsület és a jó hírnév sérelme, az emberi méltóság megsértése.⁷³

Az uniós belső piacon az áruk és szolgáltatások szabad áramlása megköveteli, hogy ezek az elektronikus szolgáltatások zavartalanul üzemeljenek, aminek feltétele, hogy mentesüljenek az olyan cselekményekért való felelősség alól, amelyet ugyan nem ők követtek el, de a hálózataikat felhasználva mások felelőssé tehetőek értük. Vagyis a 12–14. cikk célja az internetes szolgáltatást nyújtó vállalkozások kimentése a felelősség alól. Ezen a ponton mindenképpen különbözik az 5. cikk (1) bekezdésétől, amely egy kizárólagos vagyoni jog gyakorlása alól enged kivételt, vagyis az Elker-irányelv sokkal szélesebb körben biztosítja a mentesülést egy eltérő alanyi kör számára szerzői jogi jogsértések esetében.

Az Elker-irányelv 12–13. cikke szembetűnő átfedéseket tartalmaz az 5. cikk (1) bekezdésével.⁷⁴ A 12. cikk (1)–(2) bekezdése az egyszerű továbbítást a következőképpen határozza meg: „... az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás ..., amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából áll Az (1) bekezdésben említett adatátvitel és a hozzáférés biztosítása magában foglalja a továbbított információ automatikus, közbenső és átmeneti tárolását annyiban, amennyiben ez az adatátvitel hírközlő hálózaton történő végrehajtásának a kizárólagos céljával történik, és ... az információt nem tárolják az adatátvitelhez ésszerűen szükségesnél hosszabb ideig.”

Az egyszerű továbbítást végző szolgáltató mentesül a felelősség alól, ha nem ő kezdeményezi az adatátvitelt, nem választja ki az adatátvitel címzettjét, és nem választja meg vagy módosítja a továbbított információt.

A 13. cikk (1) bekezdése a gyorsítótárolóban történő rögzítést (caching) a következőképpen szabályozza: „... olyan szolgáltatás, amely a szolgáltatás igénybevevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából áll”

A szolgáltató a caching során a harmadik személyek által elkövetett jogsértésekért fennálló felelősség alól a 13. cikk (1) bekezdés a)–e) pontja alapján mentesül, ha „a) nem módosítja az információt, b) megfelel az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos feltételeknek, c) betartja az információk frissítése tekintetében az ágazatban széles körben elismert és alkalmazott szabályokat, d) ... a technológiát csak az ágazatban széles körben elfogadott és alkalmazott jogszerű módon használja arra a célra, hogy adatokat szerezzen az információ felhasználásáról, valamint e) ... haladéktalanul intézkedik a tárolt információ törléséről vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, amint ténylegesen tudomást szerez arról, hogy az információt az adatátvitel forrásánál törölték a hálózatról vagy megszüntették az ahhoz való hozzáférést, vagy bíróság, illetve közigazgatási hatóság rendelte el a törlést vagy a hozzáférés megszüntetését.”

⁷³ Seville: i. m. (35), p. 58.

⁷⁴ Aplin: i. m. (62), p. 108.

A metszéspontokat az alábbi táblázat szemlélteti:

Infosoc-irányelv 5. cikk(1) bekezdés	Elker-irányelv (12. cikk)	Elker-irányelv (13. cikk)
– járulékos vagy közbenső jellegű, – valamely eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezi, – kizárólagos célja, hogy lehetővé tegye a mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény hálózaton harmadik személyek között közvetítőszolgáltató által végzett átvitelét vagy jogszerű felhasználását (és önálló gazdasági jelentőséggel nem bír).	– információ hírközlő hálózaton keresztül történő továbbítása, – hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítása, – amely magában foglalja a továbbított információ automatikus, közbenső és átmeneti tárolását, – amennyiben az adatátvitel hírközlő hálózaton történő végrehajtásának a kizárólagos céljával történik, – az információt nem tárolják az adatátvitelhez ésszerűen szükségesnél hosszabb ideig.	– a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbítása.

A két irányelv egymáshoz való viszonyának meghatározásában támpontként szolgál az Elker-irányelv (50) preambulumbekkezdése és az Infosoc-irányelv (16) preambulumbekkezdése. Az előbbi kimondja, hogy a szerzői és szomszédos jogok védelme szempontjából lényeges, hogy a két irányelv egyszerre lépjen hatályba, az utóbbi pedig akként rendelkezik, hogy az Infosoc-irányelvet az Elker-irányelvhez „hasonló időbeli keretek között kell átültetni, mivel az az irányelv olyan alapelvek és rendelkezések harmonizált kereteit állapítja meg, amelyek egyebek mellett ezen irányelv jelentős elemeire is vonatkoznak.” Az Infosoc-irányelv „nem érinti” az Elker-irányelv „felelősséggel kapcsolatos rendelkezéseit.” Aplin úgy véli, hogy ez nem jelenthet mást, mint azt, hogy ahol az Elker-irányelv speciális rendelkezéseket tartalmaz az Infosoc-irányelvhez képest, ott az Elker-irányelv az alkalmazandó. Ahol nincs az adott kérdésre kifejezett rendelkezés az Elker-irányelvben, ott arra az Infosoc-irányelv szabályait lehet felhívni.⁷⁵

Ezt támasztja alá az alanyi kör is, amelyekre nézve az irányelvek kimentési lehetőséget, illetve szabad felhasználási esetkört biztosítanak. Az Elker-irányelv 12–13. cikke az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók mentesülési eseteire alkalmaz szabályokat, az 5. cikk (1) bekezdés pedig a műveket felhasználók számára biztosít kivételt a többszörözési jog alól annak érdekében, hogy a jogosultak ne terjeszthessék ki ellenőrzésüket az internetes böngészési tevékenységre, amely szükségképpen maga után vonja az adat gyorsítótárolóban való rögzítését.⁷⁶

⁷⁵ Aplin: i. m. (62).

⁷⁶ Aplin: i. m. (62), p. 109.

Ha az 5. cikk (1) bekezdése nem is alkalmazható a szoftverek és adatbázisok tekintetében, Aplin úgy véli, hogy az Elker-irányelv (11) preambulumbekkezdése alapján – amely kimondja, hogy az Elker-irányelv nem érinti a védelemnek ... a közösségi jogi aktusok által biztosított szintjét ... – annak 12–13. cikke alkalmazható az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók esetében, ha az információ, amely hálózaton keresztül megy, olyan szerzői művet takar, amely vagy az adatbázis-, vagy a szoftverirányelv hatálya alá esik.⁷⁷

Aplin gondolatmenetével egyetértve az alábbi következtetések szűrhetők le a citált rendelkezések elemzését követően.

Először is az 5. cikk (1) bekezdése nem hívható fel azokban az esetekben, amelyekre nézve az adatbázis-irányelv vagy a szoftverirányelv tartalmaz rendelkezéseket. Ezt Gyenge is megerősíti, utalva arra, hogy az Infosoc-irányelv nem érinti és nem is befolyásolja a számítógépi programok és az adatbázisok jogi védelméről rendelkező hatályos szabályokat. Ugyanakkor hozzá teszi azt is, hogy miközben a szoftverirányelv rendelkezései érintetlenek maradnak, azok mellett alkalmazni kell az Infosoc-irányelv védelmi rendszerét, ideértve az előbbiben nem biztosított, a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogát. Így pedig lehetőség van az 5. cikk korlátozásainak alkalmazására is. Ugyanez nem igaz az adatbázis-irányelvre, amely ismeri a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogát, így ott nem hívható fel az Infosoc-irányelv korlátozási rezsimje.⁷⁸

Másodszor, az 5. cikk (1) bekezdés csak olyan esetekre alkalmazható, amikor magánszemély böngészés célból használja az internetet. Ez a tevékenység nem bír önálló gazdasági jelentőséggel, de szükséges az adatátvitelhez az információ időleges, járulékos vagy közben-ső többszörözése, amely cselekmény a műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges része, és amelynek a kizárólagos célja, hogy lehetővé tegye a mű átvitelét vagy jogszerű felhasználását. A tevékenység nem terjedhet ki szoftverek és adatbázisok többszörözésére.⁷⁹

Harmadszor, az Elker-irányelv 12–13. cikke internetszolgáltatók kimentési lehetőségeit tartalmazza éppen azon esetek tekintetében, amelyek a harmadik személyek (jellemzően a szolgáltatást igénybe vevő felhasználók) hálózatot igénybe vevő magatartása során keletkeztethetnek jogsértést.

Negyedszer, az Elker-irányelv tárgyalt cikkei a (11) preambulumbekkezdés alapján alkalmazhatók olyan információk átvitelére, illetve gyorsítótárolóban való rögzítésére, amely információk mögött olyan szerzői művek húzódnak meg, amelyek az adatbázis- és a szoftverirányelv hatálya alá tartoznak (vagyis adatbázisok és szoftverek).

Ötödször, az 5. cikk (1) bekezdés és a 12–13. cikk tehát ugyanannak az éremnek a két oldala, ugyanazt a tevékenységi-technológiai kört fedik le.⁸⁰ Előbbi azt a célt szolgálja, hogy

⁷⁷ Aplin: i. m. (62).

⁷⁸ Gyenge: i. m. (31), p. 126.

⁷⁹ Aplin: i. m. (62), p. 109.

⁸⁰ A 14. cikkben szabályozott tárhelyszolgáltatás már kívül esik e technikai körből, mivel ott az adat tartós többszörözésére és tárolására kerül sor.

a magánszféra internetes böngészési cselekményeit a jogosultak ne tudják uralmuk alá vonni. A másik pedig azt hivatott elősegíteni, hogy az internetes hálózatokat üzemeltető hozzáférésszolgáltatók kimenthessék felelősségüket harmadik személyek szerzői jogi jogsértése miatt. Von Lewinski és Walter ezt úgy fogalmazza meg, hogy az 5. cikk (1) bekezdése csak ott alkalmazható, ahol a felhasználás egyébként is jogszerű volt. Ha nem így történt, akkor az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók még mindig mentesülhetnek az Elkerírányelv szabályai alapján.⁸¹

⁸¹ Von Lewinski, Walter: i. m. (16), p. 1026.

DIGITÁLIS SAMPLING A MAGYAR ÉS A NÉMET SZERZŐI JOGBAN – II. RÉSZ^{*}

3. A DIGITÁLIS SAMPLING MEGÍTÉLÉSE A NÉMET SZERZŐI JOGBAN

A tanulmány második részében a német szabályozás azon releváns szegmense kerül bemutatásra, amely külön kiemelését érdemel a téma szempontjából, illetve eltérést mutat a magyar szerzői joghoz képest. Így olyan specialitások kerülnek itt részletesebben bemutatásra, mint például a „kleine Münze”, a „starre Melodienschutz” vagy az igen aktuális „Metall auf Metall-ügy.”

3.1. A szerzőket megillető védelem

Az első részben korábban már bemutatásra került néhány terminológiai hasonlóság, illetve különbség a magyar és a német szerzői jog között. Ezt a sort folytatva a német szerzői jogi törvény (*Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte*, röviden: *Urhebergesetz*, a továbbiakban: *UrhG*)¹⁹⁸ a mű alkotóját tekinti szerzőnek,¹⁹⁹ akit a szellemi teljesítménye alapján az *UrhG* 1. §-a részesít védelemben. Ezzel a jogalkotó magát az alkotó személyét helyezi előtérbe. A német szabályozás ezen „szerzőközpontúsága” az ún. „*alkotóelvben*” („*Schöpferprinzipien*”) csúcspontjára érkezik, amely szerint az alkotót a mű megalkotásával ipso iure védelem illeti meg.²⁰⁰ Jogosultságai a mű létrehozásával egyidejűleg ex lege keletkeznek, és sem cselekvőképesség megléte, sem a mű nyilvánosságra hozatala nem szükséges ezek keletkeztetéséhez.²⁰¹ A szerzőt megillető kizárólagos jogok olyan egységet alkotnak, amely egyrészt biztosítja a szerző művéhez fűződő személyes érdekeinek védelmét, másrészt pedig megakadályozza a műve elleni jogosulatlan felhasználásokat.²⁰²

^{*} A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán folytatott tanulmányok keretében készült, a Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület Apáthy István-pályázatán első helyezést elért diplomamunka szerkesztett változata, amely elnyerte az Új Nemzeti Kiválósági Program és az SZTE Tehetséggpont támogatását is. Témavezető: dr. habil. Mezei Péter PhD, egyetemi docens.

¹⁹⁸ Az *UrhG* 1965. szeptember 9-én lépett hatályba. Az egységes szerzői jogi törvény „előfutárai” az 1901-es LUG (*Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und Tonkunst*), illetve az 1907-es KUG (*Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie*) voltak.

¹⁹⁹ Lásd: *UrhG* 7. §.

²⁰⁰ *Emil Salagean: Sampling im deutschen, schweizerischen und US-amerikanischen Urheberrecht*, 1. Aufl. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2008, p. 69

²⁰¹ *Prof. dr. Malte Stieper*, Juristische und Wissenschaftliche Fakultät, a Martin-Luther Universität (a továbbiakban: MLU) Halle-Wittenberg-en, 2016. május 10-én tartott előadása alapján (saját jegyzet).

²⁰² *Salagean: i. m.* (200), p. 94

A német szerzői jog az alábbi védelmet biztosítja.

I. Védi a szerzők személyhez fűződő jogait:

1. a nyilvánosságra hozatal jogát (Veröffentlichungsrecht; UrhG 12. §);
2. a szerzőség elismerését (Anerkennung der Urheberschaft; UrhG 13. §);
3. a mű eltozítása elleni tiltakozását (Entstellung des Werkes; UrhG 14. §);
4. a kiállítás jogát (UrhG 18. §);
5. a mű példányaihoz való hozzáférést (Zugang zu Werkstücken; UrhG 25. §);
6. a mű megváltoztatásához való jogát (Änderungen des Werkes; UrhG 39. §);
7. a használati jogok „visszahívásának” jogát [UrhG 34. § (3) bekezdés 2. pont; UrhG 41. § és 42. §].

II. Védi a szerzők vagyoni jogosultságait.²⁰³

1. a hasznosítási jogokat,
 - a) a mű fizikai hasznosítási formáit [körperliche Verwertung; UrhG 15. § (1) bekezdés], azaz a sokszorosítási jogot (Vervielfältigungsrecht; UrhG 16. §) és a terjesztési jogot (Verbreitungsrecht; UrhG 17. §);
 - b) a nyilvánosság előtti visszaadás, visszajátszás kategóriáját [öffentliche Wiedergabe; UrhG 15. § (2) bekezdés], az előadás jogát (Vortrags-, Aufführungs- und Vorführungsrecht; UrhG 19. §), a hozzáférhetővé tétel jogát (Recht der öffentlichen Zugänglichmachung; UrhG 19a §) és a továbbítás jogát (Senderecht; UrhG 20. §);
 - c) az átdolgozás (Bearbeitung) és az átalakítás jogát (Umgestaltung) (UrhG 23. §);²⁰⁴
2. a díjazáshoz való jogokat.²⁰⁵

A műveket megillető védelem kapcsán az UrhG 2. §-ában akként rendelkezik, hogy olyan művek (illetve műrészletek) részesülnek e védelemben, amelyek *egyéni alkotásoknak* számítanak (*persönliche Schöpfung*), *szellemi tartalommal* bírnak (*geistiger Gehalt*), emberi érzékszervek által *érzékelhető formában* jelennek meg (*wahrnehmbare Formgestaltung*),²⁰⁶ illetve az *individualitás* kritériumának (*Individualität*) megfelelnek.²⁰⁷

²⁰³ UrhG 11. § 2. mondata (német jelöléssel: § 11 S. 2 UrhG).

²⁰⁴ A szerzői jogok fenti rendszerezése *prof. dr. Malte Stieper*, 2016. május 31-én az MLU-n tartott előadása alapján készült (saját jegyzet).

²⁰⁵ Lásd: UrhG 26. §, 27. §, 46. § (4) bekezdés, 49. § (1) bekezdés 2. pont, 52a § (4) bekezdés 1. pont, 54. §, 54a §.

²⁰⁶ A zenemű minden érzékelhető közlése védelmet teremt a zenemű számára. Így e tekintetben nemcsak az anyagi hanghordozók meghallgatására kell gondolnunk, hanem a mű bármilyen látható (például lekottázása), illetve hallható (például élő előadása egy koncerten) formája azonos védelemben részesül. Lásd: *Salagean*: i. m. (200), p. 73–74.

²⁰⁷ E kritériumok részletes elemzését lásd *Markus Häuser*: Sound und Sampling- Der Schutz der Urheber, ausübenden Künstler und Tonträgerhersteller gegen digitales Soundsampling nach deutschem und US-amerikanischem Recht. Urheberrechtliche Abhandlungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht; Heft 43., Verlag C.H. Beck, München, 2002, p. 46–49.

A „persönliche” szót ez esetben nemcsak egyéninek, hanem személyesnek is fordíthatjuk, és így már látható, hogy a német jogban – mint ahogyan a világ többi pontján is – a szerzőnek természetes személynek, azaz mindenképp embernek kell lennie, s a műnek az emberi akaratot kell kifejezésre juttatnia.²⁰⁸ Ez nem zárja ki azt, hogy a szerző különböző eszközöket (például sampling esetén egy samplert) vagy erre alkalmas számítógépes programokat hívjon segítségül az ún. „computer assisted works” alkotásához, a lényeg csupán annyi jogi szempontból, hogy ezeket ember működtesse, illetve kontrollálja.²⁰⁹

Az UrhG műdefiníciója megköveteli az egyediség (Individualität) követelményének való megfelelést is. Egyediséget a mű alapvetően mind tartalmában, mind formájában is hordozhat. Ez alapján a szerzői jogi védelem nem terjed ki olyan művekre, illetve műrészletekre, amelyek közkincsból vagy egy másik (védett) műből származnak.²¹⁰

A szerzői művek lezáratlan felsorolásában²¹¹ az UrhG külön nevesíti a zeneműveket.²¹² Így mindenfajta zene védelemre jogosult, ha megfelel a fent ismertetett törvényi kritériumoknak (persönliche, geistige, wahrnehmbare, individuelle Schöpfung) függetlenül attól, hogy milyen stílusirányzatba tartozik, hány hangból áll, miként (hova, mire) lett rögzítve.²¹³

3.2. Zenei részletek védelme a német szerzői jogban

A zenék legkisebb egységei az egyes hangok, amelyek még nem részesülnek szerzői jogi védelemben, hiszen nem rendelkeznek az ahhoz szükséges egyéni, eredeti jelleggel, így a közkincs („Gemeinfreiheit”) részét képezik,²¹⁴ ezek szabadon kombinálhatóak, így bárki létrehozhat belőlük egy hangsort, dallamot vagy egy teljes zeneművet.

3.2.1. A legkisebb védelemben részesíthető zenei egység („kleine Münze”)

A német szerzői jog nem a zenetudomány általi felállított egységek (például motívum, téma, dallam stb.) szerint vizsgálódik, amikor arra a kérdésre keresi a választ, hogy mi az a legkisebb zenei egység, amelyet védeni kell a visszaélésektől. Ezért megalkották az ún. „kleine

²⁰⁸ Salagean: i. m. (200), p.71, Így nem állnak szerzői jogi védelem alatt például a természet által alkotott „művek”, ezek közkincsnek („public domainnek”) számítanak. Példaként hozhatók fel erre David Slater brit természetfotós „majomszelfije”. Ezeket a képeket ugyanis a majmok készítették saját magukról, és mivel ezekhez létrehozásában Slater nem vett részt, ezért nem állnak szerzői jogi védelem alatt. Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Monkey_selfie; továbbá prof. dr. Malte Stieper, 2016. április 19-én MLU-n tartott szerzői jogi előadása alapján (saját jegyzet).

²⁰⁹ Salagean: i. m. (200), p. 71–72.

²¹⁰ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 74–75.

²¹¹ UrhG 2. § (1) bekezdés (német jelölés szerint: § 2 I UrhG).

²¹² UrhG 2. § (1) bekezdés 2. pont (német jelölés szerint: § 2 I 2. UrhG).

²¹³ Salagean: i. m. (200), p.73.

²¹⁴ Erről részletesebben lásd: Häuser: i. m. (207), p. 52–53. Ezzel ellentétes álláspontot képvisel Salagean a már idézett művében. Ezt lásd: Salagean: i. m. (200), p. 88–89.

Münze” (azaz „kis érme”, „aprópénz”)²¹⁵ fogalmát, ami olyan művet, illetve egy mű olyan lényeges részletét jelöli, amely még épp a szerzői jogi védelem alsó határán van, és megfelel a szerzői mű korábban ismertett törvényi kritériumainak.²¹⁶ A „kleine Münze” vonatkozásában az egyediségnek kulcsfontosságú szerepe van.²¹⁷ A „kis érméknek” rendelkezniük kell az alkotói kifejezőkészség (azaz „*schöpferische Ausdruckskraft*”)²¹⁸ egy alapvető, minimális szintjével.²¹⁹ Azt, hogy hol kezdődik a művek (műrészletek) szerzői jogi védelme, hol húzódik az alkotói kifejezőkészség legalsó mennyiségi és minőségi határa, esetről-esetre kell megvizsgálni.²²⁰

3.2.2. A német szerzői jog „merev” dallamvédelme („*Melodienschutz*”)²²¹

Az UrhG 24. § (2) bekezdése tiltja, hogy egy szerzői védelem alatt álló zeneműnek az ugyancsak védett dallamából egy részletet kivágjanak, és azt egy másik műben felismerhetően elhelyezzék, még akkor is, ha a felhasználás művészi módon történik. Így az UrhG ezen rendelkezése egy újabb zenei egységet részesít külön törvényi védelemben. Ha egy zenei egység eléri a dallam minőséget,²²² akkor az engedély nélküli felhasználása (pl. újbóli rö-

²¹⁵ A „kleine Münze” kifejezést először Alexander Elster jogtudós használta 1921-ben a „Gewerblicher Rechtsschutz” című művében, majd ezt a jogi terminológia is átvette. Itt lásd: https://de.wikipedia.org/wiki/Kleine_M%C3%BCnze#cite_ref-1. Az angolszász jogirodalomban hasonlóképpen használatos a „golden nuggets” („aranyrögök”) kifejezés, amely egy mű lényeges részleteit jelöli. Lásd ehhez Mezei Péter: Digitális sampling és fáljcsere, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, 2010, p. 11.

²¹⁶ A kritériumokat lásd jelen tanulmányban fentebb, valamint az UrhG 2. §-ában (persönliche, geistige, wahrnehmbare, individuelle Schöpfung). A „kleine Münze” fogalmát lásd még: <http://www.juraforum.de/lexikon/kleine-muenze>.

²¹⁷ Häuser: i. m. (207), p. 52

²¹⁸ A német szakirodalom ezt főként a „Gestaltungshöhe”, ritkábban a „Schöpfungshöhe” vagy „Werkhöhe” kifejezésekkel illeti. Lásd: i. m. (215).

²¹⁹ Lásd: i. m. (215).

²²⁰ A „kleine Münze” jogintézményét mostanság sok kritika éri. Marcel Bisges jogtudós egy 2014-es empirikus kutatás során 118 „kleine Münze”-jogesetet tárt fel. Az ezen ügyekben született bírósági ítéleteket vette górcső alá, s arra a következtetésre jutott, hogy egy dallam, hangsor vagy műrészlet szerzői jogi védelme már nem az alkotói kifejezőerőtől függ, hanem sokkal inkább a mű vagy részlet gyártási költségeitől. Ugyanis minél nagyobb volt a műveknek, illetve zenei részleteknek az előállítási költsége, s minél ismertebb a szerzője, annál nagyobb esély volt arra, hogy a bíróság a védelemre jogosultságát kimondja, habár a jogirodalom szerint egyáltalán semmilyen szerepet nem szabadna a gazdasági érdekeknek játszaniuk a döntésben. Éppen ezért Bisges a szerzői mű fogalmának újraszabályozását sürgeti. Lásd részletesebben: i. m. (215) „Jüngere Entwicklung” című bekezdésben.

²²¹ Lásd hozzá: UrhG 24. § (2) bekezdését (német jelöléssel: § 24 Abs. 2 UrhG).

²²² Akkor érheti el egy bizonyos hangsor a dallam minőséget, ha megfelel az UrhG 2. § (2) bekezdésében szabályozott kritériumoknak – azaz eléri az egyedi szellemi alkotás (persönliche, geistige Schöpfung) szintjét –, s ezzel egyidejűleg egy zárt, rendezett hangzásvilágot alkot. Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 106.

zítése, illetve samplerrel történő beillesztése egy másik dalba) nem lehetséges, mivel az nem tartozik az ún. „szabad felhasználás” („freie Benutzung”)²²³ körébe.²²⁴

A jogosulatlan felhasználás megállapítása szempontjából nagy jelentősége van a beépített dallam felismerhetőségének. Akkor tekinthető ugyanis felismerhetőnek egy zeneműből kivett védett dallam, ha az új zenei kontextusban a hangok egyező sorrendben és hasonló ritmusban bukkannak fel, mint az eredeti műben, illetve akkor is, ha az a forrásműre enged asszociálni. Ehhez nem szükséges az, hogy az átvett dallam az egész új művet uralja vagy más részeket elnyomjon. Ha a dallam már olyan szinten megváltoztatásra került, hogy az többé nem ismerhető fel, akkor nem valósítja meg az UrhG „dallamvédelmének” megsértését.²²⁵

A fentiek alapján felmerülhet a kérdés, hogy a „Melodienschutz” milyen kapcsolatban áll az idézéssel. E német jogintézmény és az idézés összeegyeztethetősége azért nem valósítható meg, mivel az idézés egyik feltétele az eredeti mű hű átvétele. A német szerzői jog merev dallamvédelme miatt azonban a forrásmű dallamát nem lehet felismerhetően felhasználni a másodlagos műben, következésképpen joglogikai szempontból kizárt egy dallam idézése.²²⁶

A német szerzői jogban a dallamok „merev” védelme a zeneművek ezen komponenseinek „sérthetetlenségét” idézi elő. Ezzel a jogalkotó feltehetőleg azt kívánta elérni, hogy a szerzők műveiknek kizárólagos használatához fűződő anyagi és személyes érdekeit megvédje. A jogásztársadalomban viszont felmerül a kérdés: szükség van-e külön a dallamok védelmére is a „kleine Münze”-k védelme mellett? Nem lenne-e elegendő, ha a dallamokat, mint a zenemű egyik lényeges komponensét, csak „kleine Münze”-ként védené a német szerzői jog?²²⁷ Erre azonban mindezidáig még nem született egységes válasz a német jogirodalomban.

3.3. A személyhez fűződő jogok megsértése digitális sampling által (UrhG 13–14. §)

A szerzőket megillető személyhez fűződő jogok közül az alábbiakban a mű integritásához és a szerzőség elismeréséhez fűződő jogok kerülnek kiemelésre, megjelölve a magyar szabályozástól való különbségeket.

3.3.1. A mű integritásának védelme (UrhG 14. §)

Egy adott mű, a szerző egyedi szellemi tevékenységének eredményeként, alkotójának személyiségjegyeit is magán hordozza. Ezért a mű és szerzőjének személyiségi jogai szoros kapcsolatban állnak egymással. A jogszerűtlen samplingelési eljárás a szerző (vagyon) jogai

²²³ A szabad felhasználás intézésének részletesebb kifejtését lásd a tanulmány jelen részében a későbbiekben.

²²⁴ Salagean: i. m. (200), p. 106.

²²⁵ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 106–107.

²²⁶ Lásd ehhez: Mezei: i. m. (215), p. 113–114.

²²⁷ Salagean: i. m. (200), p. 107–108.

mellett) személyes érdekeit is veszélyeztetheti, a hasonló esetek ellen nyújtanak védelmet az UrhG 11–14. §-ában szabályozott, személyhez fűződő jogok.²²⁸

Egy védett zenei egység (sample) átvétele, módosítása, majd egy másodlagos műbe való beillesztése a forrásmű integritásába való beavatkozásként értékelhető. Az UrhG 14. §-a alapján a szerzőnek joga van ahhoz, hogy művének torzítását, csonkítását megtiltsa, ha ez a magatartás alkalmas személyes jogainak veszélyeztetésére.²²⁹ E kérdésben a magyar és a német szabályozás között szembetűnő a különbség. Míg a német szerzői jogi rendelkezés szerint a mű integritásának megsértéséhez annyi is elegendő, hogy a beavatkozás alkalmas legyen a mű egységének veszélyeztetésére (nem kell, hogy feltétlenül megvalósítsa azt), addig a magyar szerzői jog megköveteli a szerzőtől annak bizonyítását is, hogy a beavatkozás kedvezőtlen változásokat idézett elő a hírnevében, illetve becsületében.²³⁰

A jogászok az alapján differenciálják e magatartásokat, hogy azok a mű egységében milyen mértékű behatást képesek előidézni. Így a német szakirodalom – hasonlóan a magyarhoz – a direkt, azaz közvetlen, és az indirekt, vagyis a közvetett behatás között differenciál.²³¹ Az integritásra ható mindkét beavatkozás ellen tiltakozhat a szerző, ha az alkalmas a művéhez fűződő személyes érdekeinek veszélyeztetésére. Ezért megállapítható, hogy a szerző egyértelmű hozzájárulása nélkül minden felhasználási cselekmény az UrhG 14. §-ába ütközik.²³²

A samplingelés során kinyert, önálló szerzői jogi védelem alatt álló zenei egységek önmagukban vagy módosítva is felhasználásra kerülhetnek egy új zenei kontextusban. Az első esetben, amikor változatlanul kerülnek beágyazásra más zenei komponensekkel egy másodlagos műbe, az az eredeti műre is kihat, mivel az így létrehozott új zenei környezetben a kiemelt sample is más „megvilágításba kerül”. Ez az eljárás indirekt, közvetett behatást jelent a védett mű integritásába. A másik esetben, ha a kiemelt egységet, annak módosítását követően, más zenei elemekkel kombinálva helyezik bele az új dalba, a beavatkozás direkt, azaz közvetlen formája valósul meg.²³³

²²⁸ Salagean: i. m. (200), p. 99.

²²⁹ Ezt a német jogirodalom „Recht auf Wahrung der Werkintegrität”-ként (a mű integritásának megőrzéséhez való jogként) emlegeti.

²³⁰ Lásd ehhez a magyar szabályozást a tanulmány első részében.

²³¹ A tiltott beavatkozások vonatkozásában két olyan típus különböztethető meg, amelyek veszélyeztetik a mű integritását: 1. A direkt/közvetlen beavatkozás magát az eredeti műpéldányt, annak hordozóját, illetve a mű belső integritását sérti meg. 2. Az indirekt/közvetett beavatkozás nem a mű belső integritására van negatív hatással, hanem annak olyan környezetbe való helyezését jelenti, amely sérelmes a műre vagy a szerzőjére nézve. (Pl. egy romantikus dal részlete egy heavy metal dalban tűnik fel, és igazolható, hogy a felhasználás sérelmes volt a szerző hírnevére, becsületére.) Lásd: Bérczes László, Gyenge Anikó (szerk.), Lendvai Zsófia: A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről – Segédanyag a gyakorlat számára. ASVA, Budapest, 2005, p. 19, valamint Békés Gergely, Mezei Péter: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz, 2010. december, p. 22.

²³² Salagean: i. m. (200), p. 100.

²³³ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 101.

3.3.2. A szerzőség elismerése (UrhG 13. §)

Zenei egységek jogszerűtlen samplingelése esetén a felhasználó gyakran próbálja magát a létrehozott mű egyedüli szerzőjének feltüntetni, s ezzel megszegi az eredeti mű szerzőjének a szerzőség elismeréséhez fűződő alapvető jogát.²³⁴ Ez a magyar szerzői jogban használatos névfeltüntetés jogosultságának feleltethető meg. A névjog olyan széles jogosultság, amely nem csak a szerző saját művére, hanem minden olyan másodlagos műre is kiterjed, amely az elsődleges műből átvett részletet tartalmaz. Ez a felhasználó oldalán természetesen kötelezettséget keletkeztet az eredeti mű szerzőjének feltüntetésére, amelynek eleget tehet akár magán az adathordozón (pl. lemezen, CD-n), vagy annak csomagolásán, esetleg a származékos mű brossúráján vagy reklámanyagon.²³⁵

3.4. A sampling megítélése a vagyoni jogok tükrében

3.4.1. A samplingelési eljárás mint jogosulatlan sokszorosítás²³⁶

Egy zenei egység jogosulatlan samplingelése elsősorban a szerző sokszorosítási jogát („*Vervielfältigungsrecht*”) sérti. Ez ugyanis kizárólagos jogot jelent a szerző számára ahhoz, hogy tetszés szerint reprodukálja a művét. Az UrhG 16. §-a szerint a sokszorosítás körébe tartozik a mű minden olyan fizikai megjelenítése, amely alkalmas a műnek az emberi érzékszervek számára közvetlenül vagy közvetve észlelhetővé tételére. Az, hogy ez milyen eljárás során valósul meg és milyen példányszámban, jogi szempontból lényegtelen.²³⁷

A samplingelési eljárás fontos mozzanatának számít a kiválasztott zenei egység samplerkészüléken történő rögzítése. A hanganyag ekkor származhat egy „élő” előadásból vagy egy hanghordozó eszkösről is. Azt azonban fontos kiemelni, hogy egy analóg hanganyag samplerkészüléken történő elsődleges mentése még nem minősül független felhasználásnak. Ez csupán az eljárás későbbi lépéseinek az előzetes feltétele. Ez az elsődleges rögzítés (köztes mentés) az UrhG 44a §-ának 2. pontja alapján megengedett, ha azonban a védelem alatt álló részlet a sampler memóriájában végleges, digitális formában kerül rögzítésre, az a szerző kizárólagos sokszorosítási jogát is érinti. Így, ha a kiválasztott zenei egységet az egyik hanghordozóról egy másikra átmásoljuk, az már sokszorosítási eljárásnak minősül. (Ez a sokszorosítás első formája.)²³⁸

²³⁴ A szerző ezen joga a német terminológiában „*Recht auf Anerkennung der Urheberschaft*”-ként található meg.

²³⁵ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 101.

²³⁶ Lásd hozzá: UrhG 15. § (1) bekezdés 1. pont (német jelöléssel: 15 § Abs. 1 Ziff 1) és UrhG 16. §.

²³⁷ Salagean: i. m. (200), p. 95.

²³⁸ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 95–96

Ha a kivágott zenei egységek változtatás nélkül²³⁹ kerülnek beillesztésre az új dalba, akkor az eredeti mű UrhG 16. §-a szerinti sokszorosításáról beszélhetünk (második típusa). A sokszorosítás utolsó, harmadik megnyilvánulási formája akkor valósul meg, ha az új dalról is készülnek másolt példányok.²⁴⁰

3.4.2. A *sampling* mint jogosulatlan átdolgozás²⁴¹

Ha a samplingelt zenei részlet módosításon esik át az új műbe való beillesztése előtt, akkor a szerzői jogilag védett egység átdolgozásáról vagy átalakításáról beszélünk. Ez a korábban elemzett sokszorosítástól akként határolható el, hogy az utóbbi esetén az eredeti műből változtatás nélkül vesznek át részeket.²⁴² Megjegyzendő, hogy az eredeti mű lerövidítése vagy egyes részeinek törlése csupán mennyiségbeli változtatás lesz, nem átdolgozás, ahhoz ugyanis plusz szellemi tevékenység kifejtése is hozzátartozik. Továbbá az analóg felvételek digitális átalakítása sem tekinthető átdolgozásnak, mivel ekkor csak a felvétel megjelenési formája változik meg, a tartalma nem. Így megállapítható, hogy az átdolgozás megvalósulásához a beavatkozás olyan minőségbeli átalakítása szükséges, amely plusztartalmat ad az eredeti műhöz.²⁴³

Az UrhG 23. § 1. mondata szerint: „Egy átdolgozott vagy más módon átalakított művet kizárólag az átdolgozott vagy átalakított mű szerzőjének beleegyezésével lehet nyilvánosságra hozni vagy hasznosítani.”²⁴⁴ Ebből pedig látható, hogy a német jogalkotó kizárólagos jogot biztosít az eredeti mű szerzőjének arra, hogy eldöntse, engedélyezi-e az átdolgozás nyilvánosság elé kerülését és az átdolgozó általi hasznosítását. Ha egy zenei részletet a szerző engedélye nélkül dolgoznak át és illesztenek bele egy másodlagos műbe samplerrel, akkor az átdolgozott mű szerzője az UrhG 16. §-ban szabályozott sokszorosításhoz való jogának megsértése miatt léphet fel a jogsértővel szemben.²⁴⁵

Itt egy fontos különbséget kell tisztán látnunk a magyar és a német szabályozás között. Németországban csak az átdolgozás nyilvánosságra hozatalához, illetve hasznosításához van szükség a forrásmű szerzőjének engedélyére, az átdolgozás elkészítéséhez ez nem követelmény. Ezzel ellentétben a magyar szerzői jog előírásai szerint a felhasználónak már az átdolgozás megkezdése előtt be kell szereznie az eredeti mű szerzőjének az engedélyét. Így láthatóan a törvényi védelem kezdete eltérően alakul e két országban.²⁴⁶

²³⁹ Itt változtatáson az UrhG 23. § (1) bekezdése szerinti átdolgozást kell érteni.

²⁴⁰ Lásd: *Salagean*: i. m. (200), p. 96–97. A jogosulatlan sokszorosításról lásd még: *Häuser*: i. m. (207), p. 61–65.

²⁴¹ UrhG 23. § 1. mondat (német jelölés szerint: § 23 S. 1 UrhG).

²⁴² *Salagean*: i. m. (200), p. 97.

²⁴³ Lásd: *Salagean*: i. m. (200), p. 97–98.

²⁴⁴ Az UrhG 23. § 1. mondata (saját fordítás).

²⁴⁵ *Salagean*: i. m. (200), p. 97–98.

²⁴⁶ Lásd hozzá *Salagean*: i. m. (200), p. 98–99, valamint a magyar szabályozást lásd a tanulmány első részében (2.6. pont).

3.5. A szerzői jogok korlátai a német szerzői jogban

3.5.1. A szabad felhasználás (*freie Benutzung*) intézménye

Az UrhG 24. §-ában szabályozott *szabad felhasználás*²⁴⁷ jelentős korlátozást jelent a szerzők kizárólagos jogaiban. Enélkül ugyanis elképzelhetetlen lenne más szerzők korábbi műveinek felhasználása, s azok művészi újragondolásával egy új alkotás létrehozása.

A szabad felhasználás valamely esetének fennállásához *két, konjunktív feltételnek* kell egyidejűleg teljesülnie: *az új műnek teljesen függetlennek kell lennie a felhasznált műtől*,²⁴⁸ valamint az eredeti mű csak „ösztönzésül” szolgálhat az új mű létrehozásához.²⁴⁹

Ha az új mű megfelel ezeknek a kritériumoknak, szabadon – azaz az eredeti mű szerzőjének engedélye nélkül – nyilvánosságra hozható, illetve hasznosítható.²⁵⁰

A függetlenség ezen magas foka alapján az átdolgozásról az eredeti művön történő minőségi változtatások során beszélhetünk, míg a szabad felhasználásnál egy jogilag is önálló mű létrehozásához veszi igénybe az eredeti művet a felhasználó. A két jogintézmény elhatárolásához fejlesztette ki a német jogirodalom az ún. „*távolságtant*” („*Abstandslehre*”-t),²⁵¹ amely szerint a két mű lényeges elemei közötti megfelelő „távolságot” meg kell tartani ahhoz, hogy szabad felhasználásról beszélhessünk. Vagyis az eredeti mű csupán inspirációként, ösztönzésként („*Anregung*”-ként) szolgálhat az új mű létrehozásához, amelynek megfelelő mértékű egyediséggel kell rendelkeznie.

Egyes jogtudósok úgy vélik, hogy mivel a sampling éppen a zenei egységek felismerhető átvételét célozza, így az új mű nem fog olyan egyedi jelleggel rendelkezni, amely lehetővé tenné a szabad felhasználások közé való besorolását. A fentebb kifejtettek alapján a szabad felhasználás megállapíthatóságához az eredeti mű jellegzetességeinek háttérben kell maradniuk, illetve annyira el kell halványítani őket, hogy ne lehessen azokat felismerni az új műben. Így ha a samplingtelt egységek az eredeti mű lényeges részei, azokat vagy megvál-

²⁴⁷ UrhG 24. § „(1) Egy [olyan] önálló mű, amely egy másik mű szabad felhasználása által készült, a felhasznált mű szerzőjének hozzájárulása nélkül nyilvánosságra hozható és hasznosítható.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható a zeneművek [olyan irányú] felhasználására, amelynek az a célja, hogy egy dallamot kivegyen a műből és felismerhetően egy új műbe illesszen be.” (a szerző saját fordítása).

²⁴⁸ Ez azt jelenti, hogy a régi művel nem egyezhet meg az új mű, azaz új forma és/vagy új tartalom által különböznie kell attól. Lásd *Salagean*: i. m. (200), p. 104.

²⁴⁹ Ez a feltétel akkor teljesül, ha a „sablonként” szolgáló eredeti mű egyedi vonásait az új mű sajátosságai képesek elhalványítani, illetve háttérbe szorítani. Ennek viszont a fordítottja is igaz: minél jobban kifejezésre jutnak az új műben az alapul szolgáló mű eredeti jegyei, annál kevésbé tudja azokat az új mű „elrejtetni”. Lásd *Salagean*: i. m. (200), p. 104–105.

²⁵⁰ *Salagean*: i. m. (200), p. 104.

²⁵¹ Lásd erről: *Salagean*: i. m. (200), p. 105.

toztatva kell beépíteni az új műbe, vagy a változtatás nélkül integrált hangmintákat az új mű jellegzetességeinek kell alárendelni.²⁵²

A) Zenei idézetek

A zenei idézetek jogi megítélése sok szempontból igen nehézkes. Egyrészt kedvező hatásai vitán felül állnak az információszabadság vonatkozásában, a művészeti stílusok továbbfejlesztésében, de segíti a véleménynyilvánítás szabadságának és más alkotmányos jogoknak a kibontakoztatását,²⁵³ viszont helytelen alkalmazása veszélyt jelenthet a szerzők kizárólagos jogainak érvényesítésére.

Amíg Magyarországon csak szimplán idézésként emlegetjük e jogintézményt, és nem differenciálunk mennyiségi szempontok alapján, addig a német jogterületeken megkülönböztetik az ún. „kisidézést” („Kleinzitat”-ot), illetve a „(tudományos) nagyidézést” („wissenschaftliche Großzitat”-ot). Mivel azonban a samplingelés nem tudományos célzatú, ezért a továbbiakban csak a kisidézésről lesz szó.²⁵⁴

Az idézés tárgyaül bármilyen forrásmű felhasználható az UrhG 51. § (1)–(2) bekezdése alapján. Ugyanezen szakasz (3) bekezdése viszont csak a zenei idézésekre alkalmazható.²⁵⁵

Mint ahogy az a magyar fejezetben is látható volt,²⁵⁶ az idézés jogszerűségéhez *hármass feltételrendszernek* kell megfelelni:

- az idézett részletnek már nyilvánosságra hozott műből kell származnia,²⁵⁷
- az idézés csak célhoz kötött mennyiségben megengedett,
- fel kell tüntetni az idézett mű forrását:²⁵⁸ annak szerzőjét (jogosultjait), valamint a mű címét is.²⁵⁹

Az idézés történhet egy bizonyos hangulat megalapozása, alátámasztása céljából, továbbá azért is, hogy az eredeti műre való asszociációt hozzon létre a hallgatóban (vagy nézőben). Az idézés célja elhatárolja azt a jogosulatlan másolástól, és meghatározza, hogy milyen mértékű lehet. A döntő körülmény ebből a szempontból az idézés módja és mértéke.²⁶⁰

²⁵² Salagean: i. m. (200), p. 105–106. A szabad felhasználásról még itt olvashatunk: Häuser: i. m. (207), p. 69–71.

²⁵³ Lásd ehhez a német alaptörvény (Grundgesetz, a továbbiakban: GG) 5. cikkében szabályozott művészeti és tudományos szabadság alapjogát.

²⁵⁴ Az egyszerűség kedvéért idézést használunk a tanulmány további részében a kisidézés helyett. Lásd ehhez még: Mezei: i. m. (215), p. 110.

²⁵⁵ Mezei: i. m. (215), p. 111.

²⁵⁶ Lásd az idézésre vonatkozó magyar szabályozást a tanulmány első részében (2.5.2. pont).

²⁵⁷ Ehhez lásd: UrhG 16. § (2) bekezdését. A művek idézéséhez általában elegendő a „veröffentlichte” minősítés, amely olyan hozzáférhetővé tétel, amelyhez nem feltétlenül szükséges a mű anyagi formában történő rögzítése. Viszont a zenei művek idézése ebben is specialitást mutat: ott ugyanis „erschienene” jelzőt használ a német szerzői törvény, ami azt jelenti, hogy a zeneművek idézése esetén a fizikai rögzítés is elvárás a nyilvánosságra hozott zeneművel szemben. Lásd: Mezei: i. m. (215), p. 111.

²⁵⁸ Lásd UrhG 63. § (1) bekezdését.

²⁵⁹ Salagean: i. m. (200), p. 110.

²⁶⁰ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 110–111.

Az idézett hanganyagot fel kell ismernie a hallgatónak, így azt változatlan formában kell tartalmaznia a felhasználó műnek. További fontos feltétel, hogy az átvevő műnek is meg kell felelnie a szerzői mű UrhG 2. §-ban szabályozott követelményeinek.²⁶¹

Ahhoz, hogy egy samplingelt zenei egység más műben való megjelenítését jogszerű idézésnek tekinthessük, szerzői jogi védelem alatt kell állnia a sample-nek, egy korábban már megjelent műből kell származnia, valamint egy önálló új műbe úgy kell beilleszteni a forrás megjelölésével, hogy az felismerhető maradjon. Ekkor az idézett mű szerzője nem léphet fel a jogszerű idézés ellen. Azonban a legtöbb esetben hiányzik a megfelelő cél, mivel a sampling inkább az ismert slágerek közvetlen átvételére törekszik, mint csupán azok tartalmának közvetett közvetítésére.²⁶²

A két mű között mindenképpen egyértelmű kapcsolatnak kell fennállnia, amelyet esetről esetre kell vizsgálni. Az általános vélekedés szerint az ún. „belső kötődés” („innere Verbindung”) akkor áll fenn az idézett mű és az új alkotás között, ha egy megalapozott céllal történik az idézés, és az idézett részlet felismerhető az átvevő műben, ha arról az eredeti műre asszociálhat a hallgató. Ez a kapcsolat ugyancsak fennáll akkor is, ha az idézett részlet az átvevő mű alátámasztásaként kerül felhasználásra.²⁶³

Fontos különbség látható a magyar és a német szerzői jogban a tekintetben, hogy míg a magyar jogalkotó az Szjt.-ben kifejezetten előírta az ún. *háromlépcsős teszt* alkalmazását, addig Németországban ilyen explicite törvényi rendelkezéssel nem találkozhatunk, bár számos szerzői jogi jogász ennek teljes körű érvényesítése mellett foglalt állást.²⁶⁴

Salagean szerint viszont a zenei idézés gyakorlati jelentősége egyre inkább csökken, mivel olyan szigorú feltételei vannak, amelyek nem teszik lehetővé a UrhG 24. §-ának (2) bekezdése szerinti eljárást. Ha azonban egy dallamrészlet samplingelése kapcsán teljesül az idézés összes feltétele, akkor az a dallamok merev védelme alól kivételt jelent.²⁶⁵

3.5.2. A szerzői jogok időbeli korlátja

A szerzői jogok időbeli korlátja az UrhG hetedik fejezetében nyert szabályozást. Ezen meg-szorítás magyarázata egyrészt társadalmi érdekekre, illetve a német alaptörvény (GG) egyik rendelkezésére vezethető vissza.²⁶⁶

A vizsgált országokban a szerzői jogok a szerző halálától számított 70 évig érvényesíthetők.²⁶⁷ Ezt követően a mű elveszíti a védelmét és közkinccsé válik, így szabadon felhasználható lesz új művekben. Mivel azonban a samplingelt zenei egységek nemcsak közvetle-

²⁶¹ Salagean: i. m. (200), p. 111, valamint Mezei: i. m. (215), p. 114.

²⁶² Salagean: i. m. (200), p. 111–112.

²⁶³ Mezei: i. m. (215), p. 114.

²⁶⁴ Lásd: Mezei: i. m. (215), p. 117.

²⁶⁵ Salagean: i. m. (200), p. 112. A zenei idézetek kapcsán lásd még Häuser: i. m. (207), p. 67–69.

²⁶⁶ Ehhez lásd: GG 14. cikk (1) bekezdés 2. mondatát.

²⁶⁷ Lásd: UrhG 64–69. §, valamint Szjt. 31–32. §.

nül a műből, hanem annak előadásából vagy annak hanghordozókon lévő felvételeiből is származhatnak, ezért külön kell megvizsgálnunk a szomszédos jogi jogosultakra vonatkozó rendelkezések betartását.²⁶⁸

3.6. Az előadókat megillető védelem a német szerzői jogban

A német szerzői jog – a magyar jogrendszerhez hasonlóan – védelmet biztosít mindazoknak, akik a zeneművek terjesztésében, illetve a közönséghez való eljuttatásban tevékenyen közreműködnek. Ebbe a jogosulti körbe tartoznak az előadók és a hangfelvétel-előállítók, akik nem „művekre”, hanem az általuk nyújtott „teljesítményre” tekintettel kapnak védelmet.²⁶⁹

Az előadók védelmével az UrhG második részének harmadik bekezdésében²⁷⁰ foglalkozik behatóbban a német jogalkotó. A szerzői jogi jogosultak ezen körét teljesítményük alapján illeti meg a törvényi védelem. Az UrhG 73. §-a szerint az tekinthető előadóművésznek, „aki egy művet vagy a népművészet egy kifejezésformáját elénekel, eljátszik, vagy más módon előad, illetve aki egy ilyen előadásban művészi közreműködik.”²⁷¹ Arról a német szerzői jogi törvény konkrétan nem rendelkezik, de mindenképp megjegyzendő, hogy az előadó – a szerzőhöz hasonló módon – csak természetes személy lehet.²⁷²

A fent hivatkozott törvényi szakaszban a védelem tárgya *egy mű egyedi előadása* („persönliche Darbietung eines Werks”). A 73. § magyarázata szerint az előadásnak mindig az UrhG 2. § szerinti értelemben vett egyedi szellemi alkotást (azaz szerzői jogilag védett művet) kell megjelenítenie. Ez alól csupán egyetlen kivétel van: a népművészeti művek előadása kapcsán ugyanis látnunk kell, hogy ezek megjelenítése attól függetlenül védett előadói teljesítménynek minősül, hogy maga az előadott mű részesül-e jogi védelemben. A művel kapcsolatos egyedüli követelmény, hogy az előadható legyen. Az előadás védelme szempontjából irreleváns, hogy annak tárgya (az előadott mű) szerzői jogi védelem alatt áll-e, vagy sem. Mindebből végső soron arra következtethetünk, hogy az előadó teljesítménye a szerzői jogokból levezetett, ám jogdogmatikailag egy önálló jogintézmény.²⁷³

Az *előadás fogalmát* igyekezett a német jogalkotó olyan nyitottan szabályozni, amennyire csak lehet, mivel a német nyelv több különböző kifejezéssel illeti a különböző művek előadását (pl. Darbietung, Vortrag, Aufführung, illetve Vorführung). Mivel az előadásra gyakran a stúdiók falai között kerül sor, ezért a törvényi szabályozás nem teszi fogalmi fel-

²⁶⁸ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 112–113.

²⁶⁹ Mezei: i. m. (215), p. 101. A német jogirodalomban ennek megfelelően ezen jogosulti kör kapcsán inkább ún. „teljesítményvédelemről” („Leistungsschutzrecht-ről”) beszélnek. Lásd Mezei: i. m. (215), p. 101, (384) lábjegyzet.

²⁷⁰ Lásd részletesen UrhG 73–83 §-át.

²⁷¹ Az UrhG 73. §-a (saját fordítás).

²⁷² Salagean: i. m. (200), p. 189.

²⁷³ Lásd részletesen: Salagean: i. m. (200), p. 190–191.

tételévé, hogy feltétlenül nyilvánosan kell megtörténnie. Az sincs előírva, hogy az előadásnak milyen szinten kell egyedinek lennie, illetve hogy egyáltalán a művész személyiségét kifejezésre kellene juttatnia. Az előadónak csupán a legjobb tudása (készségei) szerint kell művészi módon²⁷⁴ a művet közvetítenie, előadnia.²⁷⁵ Az előbbi művészi előadásmód nem képezheti bírósági vizsgálat tárgyát, ugyanis az valószínűleg szubjektív ítélethez vezetne, amely semmilyen esetben sem engedhető meg, hiszen sérülne az előadók jogainak törvényen alapuló objektív megítélése.²⁷⁶

3.6.1. Az előadók művészi teljesítményének védelme

Az UrhG nem tesz arról külön említést, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az előadásrészletek – hasonlóan a művek lényeges, védendő egységeihez –, ha megfelelnek a korábban ismertetett feltételeknek, önállóan is („kleine Münze”-ként) védelmet élvezhetnek-e a jogosulatlan felhasználásokkal szemben. Számos tanulmány szerzője úgy véli, hogy az előadók vagyoni jogait a samplingelési eljárás veszélyezteti, mivel annak előadásrészletek is tárgyai lehetnek. Ezeket a rövid, kivágott részleteket az előadások esetében „licks”-ként emlegeti a zenésztársadalom. Jogpolitikai nézőpontból kényes témának számít az előadásrészletek samplingelése. Ezek a kivágott egységek nem részesülnek önálló védelemben, azonban sok esetben előfordul, hogy változtatás nélkül, az eredeti „lick”-et felismerhetően illesztik be új zenei kontextusba. Az előadó művészek védelmének kiterjesztése viszont nem lenne szerencsés, mivel nehéz meghúzni a határt, hogy ki számít előadónak (például egy circusi művész belevehető-e a hagyományosan vett előadói kategóriába), továbbá ténylegesen alkalmas lenne-e a kiterjesztés az előadók jogait veszélyeztető jogosulatlan felhasználások kivédésére. Mindebből az a következtetés vonható le, hogy ha egy előadásrészlet önállóan nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyek lehetővé tennék annak különálló védelmét („kleine Münze”-ként), az szabadon samplingelhető.²⁷⁷

Ugyanakkor olyan samplingelt előadásrészletek esetében, ahol az előadó személyiségjevei is tetten érhetőek, azok nem a művészi teljesítmény keretein belül nyernek védelmet, hanem az *általános személyiségjogok*²⁷⁸ hívhatók segítségül a jogosulatlan felhasználások megakadályozása, megszüntetése érdekében. Ez az út olyan részletek jogosulatlan samplingelése esetén járható, mint például egy énekes karakteres hangjából vagy egy zenész

²⁷⁴ A „művészi” előadás, illetve közrehatás egy negatív fogalom meghatározásként fogható fel, mivel így ezen kívül maradnak a technikai, pedagógiai, szervezési tevékenységek, amelyek a gyakorlatban szintén hozzátartoznak az előadáshoz. A művészi közrehatás módja és mértéke ennek megítélése szempontjából irreleváns. Lásd Salagean: i. m. (200), p. 193–194.

²⁷⁵ Egy személy részesülhet egyidejűleg az előadói tevékenysége és a közrehatása miatt is védelemben [például egy zenekar tagjaként (zenészként) és énekesként is]. Lásd Salagean: i. m. (200), p. 198.

²⁷⁶ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 191.

²⁷⁷ Salagean: i. m. (200) p. 191–193.

²⁷⁸ E jogokhoz lásd részletesebben a német polgári törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, a továbbiakban: BGB) 823. §-át.

egyedi, mással össze nem téveszthető hangszeres játékból kivágott egységek. Ekkor ugyanis a felhasználó nem csupán az asszociációs kapcsolat megteremtésére törekszik műve és a samplingelt mű között, hanem éppen az eredeti mű népszerűségét (felismerhetőségét) igyekszik kihasználni. Gyakran a laikus hallgatót összezavarhatja, ha a jól megszokott hangot egy másik kontextusba helyezik, s ez sérelmes lehet az eredeti előadóra, sérülhetnek a személyiségi jogai.²⁷⁹

A) Az előadók személyhez fűződő jogai

Az előadók személyhez fűződő jogai közé tartozik az előadás integritásához való jog [UrhG 75. § (1) bekezdés], az előadóként való elismerés [UrhG 74. § (1) bekezdés 1. mondata], valamint az ezzel szorosan összetartozó, a név feltüntetéshez való jog [UrhG 74. § (1) bekezdés 2. mondata].²⁸⁰

A személyhez fűződő jogok lehetővé teszik az előadók számára, hogy előadásaik olyan eltorzítása és megváltoztatása ellen tiltakozhassanak, amelyek alkalmasak arra, hogy jó hírneüket, társadalmi megítélésüket veszélyeztessék. Ennek a körülménynek a vizsgálata során először arra kell koncentrálnunk, hogy a jogosulatlan felhasználás képes-e kedvezőtlen hatásokat előidézni az előadás integritásában. Ha igen, azt is vizsgálni kell, hogy ez a beavatkozás alkalmas-e az előadó hírnevének a veszélyeztetésére.²⁸¹

Az előadás integritása kapcsán is – mint ahogy a szerzői művek esetében – megkülönböztünk direkt és indirekt beavatkozásokat.²⁸² A samplingelési eljárás mind direkt, közvetlen, mind pedig indirekt, közvetett beavatkozást megvalósíthat az előadás egységében. Direkt behatásra példaként hozható fel az előadás lerövidítése, hiszen ezt követően az előadás már nem közvetíthető a nyilvánosság felé az eredeti elképzelések szerint. Ha pedig a kivágott részletek változatlanul, ám más zenei elemekkel kombinálva, más zenei kontextusban jelennek meg, azzal a beavatkozás indirekt formája realizálódik.²⁸³ Bármelyik, az előadó engedélye nélkül megvalósuló, az előadás integritásának megsértését eredményező beavatkozás esetén az előadó felléphet a jogosulatlan felhasználó ellen.

A személyhez fűződő jogok másik része az előadóknak azon érdekeik („Authentizitätsinteresse”) védelmét is biztosítja, miszerint nevüket és művészi minőségüket magán az előadáson megjelölik, vagy az arról készült felvételen feltüntessék.²⁸⁴

²⁷⁹ Salagean: i. m. (200), p. 196–197.

²⁸⁰ Salagean: i. m. (200), p. 199.

²⁸¹ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 201.

²⁸² Ehhez lásd jelen tanulmány a szerzőkre vonatkozó részét.

²⁸³ További (kombinált) példákhoz lásd Salagean: i. m. (200), p. 202.

²⁸⁴ Ez az előadók név feltüntetéséhez való joga. Ehhez lásd még Salagean: i. m. (200), p. 199, valamint uo., p. 202.

B) Az előadókat megillető vagyoni jogok

Az előadók törvényi védelme nem alkot olyan oszthatatlan egységet, mint ahogy azt a szerzők esetében láthattuk, hiszen különálló hasznosítási és személyhez fűződő jogok vegyített „csomagja”: az UrhG megkülönbözteti az előadók hasznosítási jogait (UrhG 77. §), illetve a személyhez fűződő jogait (UrhG 74–75. §).

A *hasznosítási jogok* kizárólagos jogosultságot biztosítanak az előadóknak arra, hogy előadásaikat kép- vagy hanghordozóra rögzítsék [UrhG 77. § (1) bekezdés], majd ezeket a felvételeket sokszorosítsák és terjesszék [UrhG 77. § (2) bekezdés]. Az előadás első felvételéhez való joguk független attól, hogy az egy stúdióban vagy élőben, közönség előtt történik, mint ahogy a rögzítés célja és módszere is irreleváns. Ha a felvételtől jogosulatlanul kis részleteket rögzítenek egy felvevőkészülék segítségével, azzal már megvalósul az előadó felvétel készítéséhez (a felvétel integritásához) való jogának sérelme.²⁸⁵

Az előadót megilleti az előadásáról készített felvétel sokszorosításához való jog is.²⁸⁶ A jogosultság fennállása szempontjából lényegtelen, hogy az milyen technikával történik. Ha a kivágott előadásrészleteket új produkcióba illesztik bele, és erről a másodlagos műről további másolatokat készítenek, sérti az előadók ezen kizárólagos jogosultságát. Az UrhG 96. §-a szerint a jogsértéssel előállított másolati példányokat (ún. kalózpéldányokat) sem terjesztetni, sem pedig nyilvánosan lejátszani nem lehet.²⁸⁷

Bár hiányzik az UrhG szabályozási rendszeréből egy szerzőkéhez hasonló kizárólagos átdolgozási jog – külön, az előadói produkciókra vonatkoztatva –, viszont a sokszorosítási jog kiterjesztő értelmezéséből levezethető, hogy amennyiben a samplingelt előadásrészleteket módosítják, azzal sérül az előadók sokszorosítási joga. Ez végső soron, közvetve védelmet jelent a jogosulatlan előadás-átdolgozásokkal szemben is. Így az a körülmény is elhanyagolható, hogy a samplingelt elemet módosítják-e vagy sem az új műbe való beágyazása előtt, az mindenképpen sérti a sokszorosítás jogát, ha az átvett részlet felismerhető a másodlagos műben.²⁸⁸

C) A szabad felhasználás és az előadók jogainak kapcsolata

„Mivel a szomszédos jogi jogosultak tekintetében is alkalmazni kell a szerzőkkel kapcsolatos szabad felhasználási eseteket, ezért amennyiben egy előadóművésznek vagy hangfelvétel előállítójának a teljesítménye valamely ... megengedett idézési tárgykörbe tartozik, akkor túrni köteles a társadalom tagjai által történő felhasználást.”²⁸⁹

²⁸⁵ Salagean: i. m. (200), p. 199–200.

²⁸⁶ Ehhez lásd még az UrhG 16. §-át és jelen tanulmány szerzőkre vonatkozó részét (3.4.1. pont).

²⁸⁷ Salagean: i. m. (200), p. 200, valamint a sokszorosítási jogról még lásd Häuser: i. m. (207), p. 81–82.

²⁸⁸ Salagean: i. m. (200), p. 200.

²⁸⁹ Mezei: i. m. (215), p. 111.

Az UrhG 83. §-a szerint az előadók kizárólagos jogainak gyakorlására ugyanolyan korlátozott jelentenek a szabad felhasználás esetei, mint ahogy az a szerzői művek esetében tapasztalható, így ennek újbóli ismertetésétől eltekintünk.²⁹⁰

D) Az előadók jogainak időbeli korlátozása

Az előadók előadásainak felvétele kapcsán az UrhG 82. §-a úgy rendelkezik, hogy az előadók 77–78. §-ában rögzített jogai a hang- vagy képfelvétel megjelenésétől, vagy az első engedélyezett nyilvános lejátszástól számított 50 éven belül gyakorolhatóak, vagy ha ez idő alatt a felvétel nem jelent meg, akkor az előállításától számított 50 éven belül érvényesíthetők. Az előadók személyhez fűződő jogaira ugyanúgy irányadó a fenti védelmi idő. A 74–75. §-ban szabályozott jogok a művész halálával megszűnnek akkor, ha az előadó az első előadást követő 50 éven belül halálozik el. Az előbbi esetekben a határidő az UrhG 69. §-ának szabályai szerint számítandó. A védelmi idő lejártá után a védett előadásrészletek közkinccsé válnak, így szabadon felhasználhatók akár sample-ként is.²⁹¹

3.7. A hangfelvétel-előállítók megkárosítása elleni védelem

A hangfelvétel-előállítókra vonatkozó rendelkezések az UrhG második részének negyedik fejezetében, 85–86. §-ában kerültek szabályozásra, viszont arra nem tartalmaz konkrét definíciót a német szerzői jogi törvény, hogy kiket tekint hangfelvétel-előállítóknak („Tonträgerhersteller”-nek). Erre a kérdésre viszont közvetve választ ad az UrhG 16. § (2) bekezdésének első tagmondata. Ebből az állapítható meg, hogy a törvény az első felvétel (az ún. „Masterband”) készítőjét tekinti hangfelvétel-előállítónak, de azt elhanyagolhatónak tartja, hogy ez a személy foglalkozásszerűen (profitorientáltan) végzi-e ezt a tevékenységet. Mindebből látható, hogy a hangfelvétel-előállító nemcsak természetes, hanem akár jogi személy is lehet.²⁹² Megjegyzendő, hogy a zeneiparban használatos megnevezések, mint például a producer vagy a (lemez)kiadó, nem feltétlenül egyeznek meg a törvényi meghatározással, amelyek így félreértésekhez vezethetnek. Ezek elkerülése érdekében a német szakirodalom (egységesen) az UrhG 85. §-ának jogosultját tekinti hangfelvétel-előállítónak függetlenül attól, hogy az kizárólag ezzel foglalkozik-e, vagy más „szerepkörben” (például ő az előadó) is hozzájárult a felvétel elkészítéséhez.²⁹³

Manapság megfigyelhető az a tendencia is, amelynek során a gyors technológiai fejlődésnek és az eszközök egyre olcsóbbá válásának köszönhetően már a zeneszerzők és a zenészek

²⁹⁰ Ehhez lásd az UrhG 24. §-át, valamint jelen tanulmány szerzőkre vonatkozó részét.

²⁹¹ *Salagean*: i. m. (200), p. 205.

²⁹² Lásd *Salagean*: i. m. (200), p. 223–224.

²⁹³ Így az UrhG 85. § (1) bekezdés 3. mondata szerint nem tartoznak ebbe a körbe olyan személyek, akik a hanghordozót sokszorosítják, digitalizálják, a hibás vagy régi felvételeket kijavítják, illetve akik a már kereskedelmi forgalomban kapható hanganyagokból egy új összeállítást készítenek. Lásd *Salagean*: i. m. (200), p. 225.

maguk is (profí hangmérnöki segítség nélkül) képesek hibátlan, értékesíthető felvételek készítésére.²⁹⁴

3.7.1. A hangfelvételek védelme

Az UrhG 85. §-a szerint az a személy részesül védelemben, aki hanghordozót állít elő. A védett jogtárgy itt a *hanghordozó* lesz, amely egy olyan eszköz, ami hangok, hangsorok, dallamok, zenei motívumok visszajátszását (újából lejátszását) teszi lehetővé. A hanghordozó előállítója – a szerzővel és az előadóval ellentétben – nem művészi vagy alkotói, hanem kereskedői-szervezői tevékenysége alapján részesül védelemben. Ennek végzéséhez a német jogalkotó nem követeli meg, hogy e tevékenység feltétlenül védett műhöz vagy előadáshoz kötődjön.²⁹⁵

A hangfelvétel-előállítót nemcsak a teljes hanghordozó (például album) kapcsán, hanem annak részei vonatkozásában is védelem illeti meg. A német jogtudósok egy része azt a véle­ményt osztja, miszerint egy hanghordozóról kivágott kis zenei részlet a hangfelvétel-előállító technikai, szervezeti és gazdasági teljesítményébe való beavatkozásként értelmezhető.²⁹⁶ Más vélemények szerint viszont az ilyen kismértékű részletek samplingelése sem a hangfelvétel-előállító szervezeti-technikai teljesítményének védelmét, sem gazdasági befektetéseit nem veszélyezteti. Ehhez olyan minőségű és mennyiségű részletek felhasználására lenne szükség, ami már mérhető gazdasági hátrányt²⁹⁷ (például piacvesztést) okozna a hangfelvétel-előállítóknak.²⁹⁸

E vélemény képviselői szerint szükség van a kivágott részletek mennyiségi és minőségi vizsgálatára, valamint a felhasználás formáját sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Minőségi értelemben az olyan samplingelt zenei egységek relevánsak, amelyek nemcsak felismerhetőek („*Sequenzen mit hohem Wiedererkennungswert*”), hanem markáns, lényeges részei (ilyen például a refrén) az eredeti felvételnek. Mennyiségi szempontból pedig minél hosszabb egy sample, illetve minél többször kerül megismétlésre az új dalban, annál bizonyosabb, hogy sérülnek a hangfelvétel-előállító érdekei a felhasználás által. Utolsó szempontként a felhasználás formáját kell megvizsgálni. Ehhez a két dal tartalmának legalább részben fednie

²⁹⁴ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 225.

²⁹⁵ Salagean: i. m. (200), p. 226.

²⁹⁶ E nézet képviselői a samplingelést a kalózkodás egyik formájának tekintik, a samplingeljárással előállított produkciókat pedig „lopott mixeknek” („Raub-Mixen”), magát a folyamatot pedig a lopás bűncselekmény keretei közé sorolják. Megjegyzendő, hogy ezen jogtudósok szerint a hangfelvétel-előállítók szélesebb jogokat élveznek, mint a szerzők vagy az előadók, ami nemhogy hátrányos az utóbbi jogosultakra nézve, de semmiképpen nem támogatható álláspont véleményünk szerint. Lásd ehhez még Salagean: i. m. (200), p. 228–229, valamint Berit Kann: Musikpiraterie, Ansätze zur Lösung der praktischen und juristischen Probleme unter besonderer Berücksichtigung des Urheberstrafrechts. Juristische Schriftenreihe Bd. 73. Lit Verlag, Münster, 1995.

²⁹⁷ Német terminológiával: „messbare Beeinträchtigung”.

²⁹⁸ Ezt lásd részletesebben Salagean: i. m. (200), p. 229–230.

kell egymást. Itt olyan tényezőket kell figyelembe venni, mint például az ismétlések száma, a sample megjelenítésének módja (halkan, hangosan, önmagában vagy más elemek által háttérbe szorítva, illetve átdolgozva), a felhasználás célja, az eredeti és az új felvétel összehasonlítása (például egyező vagy különböző stílusú), valamint a célközönség összetétele, illetve a két felvétel nyilvánosságra hozatala közötti időintervallum. Vizsgálat alá vehetők még a fentiekén kívül a hangfelvétel-előállító piaci pozíciójában bekövetkezett hátrányos változások is, viszont Salagean szerint²⁹⁹ a német joggyakorlatban csekélyebb relevanciával bír az átvett részlet értéke, illetve annak előállítási költségei. Mindezekből megállapítható, hogy a hangfelvétel-előállítók védelmének megsértése akkor jöhet szóba, ha az új produkció konkurenciát jelenthet az eredeti felvétellel, vagy annak normál hasznosítására hátrányos hatással bírhat.³⁰⁰

3.7.2. A hangfelvétel-előállítók jogai

A szerzők és az előadók védelmével ellentétben a német szerzői jogi törvény csupán a hangfelvétel-előállítók gazdasági érdekeit tartja szem előtt, s így csak vagyoni jogosultságaikról rendelkezik. Ha egy védelemben részesített felvételtől kivágott sample-t jogosulatlanul használnak fel (akár módosítva, akár módosítás nélkül) egy másik produkcióban, azzal sérülnek az eredeti felvételt előállító vagyoni jogai. Ha a jogsértés megállapítást nyert, az előbbiek szerint meg kell vizsgálnunk, hogy a védett felvétel részletének felhasználása hogyan hat a hangfelvétel-előállító jogaira.³⁰¹

A hangfelvétel-előállítók jogainak taxatív felsorolását az UrhG 85. §-ában találhatjuk meg. Eszerint a hangfelvétel-előállítókat sokszorosítási,³⁰² terjesztési és a felvétel nyilvánossághoz való közvetítésének joga illeti meg. A hangfelvétel-előállító, aki jogainak sérelmét valószínűsíti, az UrhG 97. §-ában foglaltak szerint járhat el.³⁰³

A) A hangfelvétel-előállítók vagyoni jogai

Mint ahogy azt az előadók vonatkozásában is láthattuk, a hangfelvétel-előállítók esetében is hiányzik a törvényi szabályozásból az átdolgozáshoz való jog. Viszont hasonlóan az előbbi jogosulti körhöz, a hangfelvétel-előállítóknál is segítségül hívható a sokszorosításhoz való jog, ha megváltoztatott, de felismerhető formában került felhasználásra az új dalban a védelem alatt álló, kivágott sample.³⁰⁴

²⁹⁹ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 233. Salagean véleményével ellentétes álláspontot képvisel a tanulmány jelen részének 220. lábjegyzetében már hivatkozott Marcel Bisges.

³⁰⁰ A vizsgálati szempontok részletesebb kifejtését lásd Salagean: i. m. (200), p. 231–233.

³⁰¹ A vizsgálat részletezését lásd fentebb.

³⁰² A sokszorosításról bővebben itt lehet olvasni: Häuser: i. m. (207), p. 106–113.

³⁰³ Salagean: i. m. (200), p. 242.

³⁰⁴ Lásd: Salagean: i. m. (200), p. 242.

B) A hangfelvétel-előállítók jogainak korlátai

Az UrhG 85. § (4) bekezdése szerint a szabad felhasználás esetei ugyanolyan korlátozást jelentenek a hangfelvétel-előállítók jogaira is, mint a szerzők vagy az előadók jogosultságaira; azok analóg alkalmazása e jogosulti kör kapcsán is indokolt.³⁰⁵

A hangfelvétel-előállítók maguk dönthetik el, hogy engedélyt adnak-e harmadik személynek a felvételek felhasználására, viszont ez semmi esetre sem vezethet korlátlan monopóliumok létrejöttéhez, mivel e jogokat a jogalkotó bármikor korlátozhatja.

Az UrhG 85. § (3) bekezdése egy időbeli korlátozást is megállapít a hangfelvétel-előállítók esetében, mely szerint e szomszédos jogi jogosultak a hangfelvétel megjelenésétől, vagy az első engedélyezett nyilvános lejátszástól számított 50 éven belül gyakorolhatják jogaikat, vagy ha ez idő alatt a felvétel nem jelent meg, akkor azok az előállításától számított 50 éven belül érvényesíthetők. A felvételek védett részei a védelmi idő lejártá után közkinccsé válnak, és szabadon felhasználhatóak új szerzeményekben.³⁰⁶

3.8. „Sampling-clearance” a német szerzői jogban

Németországban a zeneművek közös jogkezelő szervezete (azaz „Verwertungsgesellschaft”-ja) a GEMA (Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, a továbbiakban: GEMA).³⁰⁷ Így annak a személynek, aki egy közös jogkezelés alatt álló művet kíván felhasználni (jelen esetben samplingelni), erre a GEMA-tól kell engedélyt kérnie, majd egy olyan felhasználási szerződést kötnie a szervezettel, amely tartalmazza a felhasználás konkrét kereteit.

Felmerülhet a kérdés, hogy a szerződésből származó jogosultságok valójában elegendőek-e, lefedik-e a samplingelési eljárás minden részét. Mint azt már korábban láthattuk, a samplingelés általában együtt jár a mű megváltoztatásával, ám azt sokan figyelmen kívül hagyják, hogy ennek az eljárásnak része a zenei egység sampleren történő rögzítése kapcsán egy részleges sokszorosítás is, amelyre azonban általában nem terjed ki a felhasználási szerződés. Így a műből származó egységek nem lehetnek digitális sampling „alapanyagai”, ha azokat módosított formában illesztik bele az új műbe. Az átdolgozáshoz, egyéb átalakításhoz szükséges engedélyt nem a GEMA-tól kell beszerezni, hanem a mű szerzőjétől, mivel a GEMA csak olyan jogokról rendelkezhet, amelyeket a mű szerzője a vele kötött szerződésben átruházott rá. Az UrhG 23. §-ában szabályozott átdolgozás és átalakítás joga pedig nem tartoznak ezek közé, így ezek kapcsán közvetlenül a szerzőt kell felkeresnie a felhasználónak.³⁰⁸

³⁰⁵ Ehhez lásd: jelen tanulmány szerzőkre és előadókra vonatkozó részeit.

³⁰⁶ Lásd Salagean: i. m. (200), p. 244.

³⁰⁷ A GEMA tevékenységéről az alábbi honlapokon lehet bővebben olvasni: https://de.wikipedia.org/wiki/Gesellschaft_f%C3%BCr_musikalische_Auff%C3%BChrungs_und_mechanische_Vervielf%C3%A4ltigungsrechte; valamint <https://www.gema.de/>.

³⁰⁸ Häuser: i. m. (207), p. 71–73.

Mivel azonban a sampling az esetek többségében nemcsak egyedül magát a művet érinti, hanem a mű már nyilvánosságra hozott és szintén védelem alatt álló előadását, ezért az is kérdéses, hogyan kellene kinéznie az előadó és felhasználó megállapodásának.³⁰⁹ Az előadók általában minden jogukat átruházzák a hangfelvétel-előállítóra a velük kötött szerződésben.³¹⁰ Probléma akkor léphet fel, ha a felvételrészlet samplingeljárásban való felhasználásáról a szerződés kifejezetten nem tartalmaz rendelkezést, az ugyanis tipikusan az egész felvétel hasznosításáról szól. A digitális sampling során az előadások általában módosítás után kerülnek beillesztésre az új produkcióba, s így egy új, az eredetitől különböző, gazdaságilag önállóan hasznosítható mű jön létre. Ezért az előadónak különösen ügyelnie kell arra, hogy a hangfelvétel-előállítóval kötött szerződése tartalmazzon egy olyan klauzulát, amely kitér az egyes előadórészletek átdolgozásának, más kontextusba való beillesztésének feltételeire, illetve az eredeti, egész felvételtől eltérő, különálló hasznosítására.³¹¹ Ha viszont az előadó személyiségi jogaira sérelmes az átalakítás, illetve a felhasználás (pl. politikai nézeteivel össze nem egyeztethető kontextusban történik mindez), akkor az ebből eredő igényeit (jogsértő vagy a licencszerződéstől eltérő állapot megszüntetésének követelése, kártérítés) az előadónak személyesen kell érvényesítenie.³¹²

3.9. A Metall auf Metall-ügy bemutatása

A „Metall auf Metall-ügyként” elhíresült per végére, hosszú idő után, úgy látszik végre pont kerülhet hamarosan. A „kalandos utat” bejárt eset most az Európai Unió Bírósága (továbbiakban: EUB) előtt zajló előzetes döntéshozatali eljárás lezárultát követően visszakerül a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, továbbiakban: BGH) asztalára, amely ezúttal (2008 és 2012 után) talán jogerősen lezárja a jogvitát.

3.9.1. Történeti tényállás és a lefolytatott bírósági eljárások ismertetése

A „Kraftwerk” nevű, német, elektronikus zenét képviselő zenekar tagjai és a velük dolgozó producerek 2004 októberében indítottak pert a „Nur mir” című szám kiadója (elsődrendű alperes), egy énekes-zeneszerző és zenei producer (másodrendű alperes), valamint szerzői-producerei (harmadrendű alperesek) és a dalt előadó énekesnő (negyedrendű alperes) el-

³⁰⁹ Ezek az ún. licencszerződések, amelyeket Salagean „sampling-clearance-szerződéseknek” („Sampling-Clearance-Vertrag”-nak) is nevez. Lásd Salagean: i. m. (200), p. 205.

³¹⁰ Ez az ún. „Künstlerexklusivvertrag”, amely általában olyan megállapodás, amelyben az előadó minden jogát átruházza a hangfelvétel-előállítóra, aki ezért átalánydíjat fizet az előadónak. A különösen ismert előadók egy olyan szerződést („Künstlerexklusivvertrag”-ot) kötnek az előállítóval, amely alapján átruházott jogaikért cserébe arányosan részesülnek a bevételből. Lásd Häuser: i. m. (207), p. 95. Salagean ezeket a szerződéseket más elnevezésekkel illeti („Künstlervertrag” vagy „Bandübernahmevertrag”) Lásd Salagean: i. m. (200), p. 206.

³¹¹ Häuser: i. m. (207), p. 95–97.

³¹² Lásd Salagean: i. m. (200), p. 206–207.

len.³¹³ Keresetükben azt állították, hogy az alperesek jogosulatlanul vettek át (samplingeltek) egy két másodperces fémes hangzást utánzó részletet az 1977-es, „Trans Europa Express” albumukon szereplő „Metall auf Metall” című dalukból. Ezt az ún. „loopot” lelassítva, illetve folyamatosan ismétlődően a saját daluk alá illesztették be, hogy annak ritmusos alapját biztosítsák, holott ezt maguk az alperesek is rögzíthették volna. Álláspontjuk szerint ez nem lehet szabad felhasználás (freie Benutzung) sem. A felperesek úgy vélték, hogy az alperesek ezzel elsődlegesen előadói jogukat és a hangfelvétel-előállítói jogokat sértették meg, másodlagosan pedig kérték az elsőrendű felperes szerzői jogai megsértésének megállapítását. További igényeiket a versenyjogi rendelkezésekre alapozták. Keresetükben arra kérték az elsőfokú bíróságot, hogy kötelezze az alpereseket jogsértő tevékenységük abbahagyására, kártérítés fizetésére, valamint megsemmisítés céljából foglalják le az alperesek kiadott lemezeit.³¹⁴

Az elsőfokú bíróság (Landesgericht Hamburg, a továbbiakban: LG Hamburg) először helyt adott a keresetnek, valamint az első-harmadrendű alpereseket a „Nur mir” forgalmazásának felfüggesztésére utasította.³¹⁵ A fellebbviteli fórum (Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg, a továbbiakban: OLG Hamburg) elutasította az alperesek fellebbezését,³¹⁶ s ezért az alperesek a BGH-hoz fordultak felülvizsgálati kérelemmel. A rendkívüli jogorvoslati forma keretein belül a BGH tanácsa (Senat) hatályon kívül helyezte az OLG Hamburg ítéletét, s új eljárás lefolytatására kötelezte a másodfokú bíróságot.³¹⁷ Az OLG a megismételt eljárásban azonban újra elutasította az alperesek fellebbezését arra hivatkozva, hogy ez esetben nem hívható segítségül az UrhG szabad felhasználásra vonatkozó szakasza [UrhG 24. § (1) bekezdés].³¹⁸ Az alperesek az utóbbi ítélet elleni felülvizsgálati kérelmét már a BGH is elutasította,³¹⁹ és ezzel a „samplingellenes” álláspontjával a BGH gyakorlatilag minden felhasználásra kötelezővé tette az engedélykérést, még az egészen csekély terjedelmű tartalom felhasználása esetére is.³²⁰

³¹³ Rajtuk kívül a peres eljárás további (ötödrendű-tizenkettedrendű) alperesei olyan művészek, zeneszerzők, producerek és énekesek voltak, akik a „Nur mir” című dal értékesítésében vettek részt. Lásd: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Zeitschrift der Deutschen Vereinigung für gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR), 118. évf., 2016. július, p. 690 (Zum Sachverhalt).

³¹⁴ Metall auf Metall II: Übernahme von Tonfetzen nicht durch freie Bearbeitung gerechtfertigt. Kommunikation & Recht, Betriebs-Berater für Medien, Telekommunikation, Multimedia, dfV Mediengruppe, Frankfurt am Main, 19. évf., 2016. június, p. 388, valamint i. m. (313), p. 690.

³¹⁵ Lásd: LG Hamburg, Urt. v. 8.10.2004 – 308 O 90/99; lásd ehhez: <http://rsw.beck.de/cms/?toc=MMR.ARC.200812&docid=271533>.

³¹⁶ Lásd ehhez az OLG Hamburg, 07.06.2006 – 5 U 48/05 számú ítéletét, amely innen letölthető: http://www.judicialis.de/Oberlandesgericht-Hamburg_5-U-48-05_Urteil_07.06.2006.html.

³¹⁷ BGH, Urt. v. 20.11.2008 – I ZR 112/06 „Metall auf Metall I”; <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=20.11.2008&Aktenzeichen=I%20ZR%20112%2F06>.

³¹⁸ Lásd: i. m. (313), p. 690, valamint i. m. (314) p. 388–389.

³¹⁹ BGH, Urt. v. 13.12.2012 – I ZR 182/11 „Metall auf Metall II” <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=13.12.2012&Aktenzeichen=I%20ZR%20182%2F11>.

³²⁰ Mezei Péter: A Metall auf Metall határozat elemzése: <https://copy21.com/2017/02/a-metall-auf-metall-hatarozat-elemzese/>.

Majd ezt követően az alperesek alkotmányjogi panasszal fordultak a Német Szövetségi Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz (Bundesverfassungsgericht, továbbiakban: BVerfG), amelyben az alaptörvényben (GG) található egyes alapjogaik³²¹ sérelmét valószínűsítették. A BVerfG végül valóban megállapította, hogy a fent hivatkozott ítéletek megsértették az alperesek művészi szabadságát, és hatályon kívül helyezte a BGH „Metall auf Metall I–II” és az OLG Hamburg „Metall auf Metall II” döntését, s az ügyet visszautalta a BGH-nak.³²²

A BGH ez követően 2017. június 1-jei határozatában³²³ az EUB elé utalta az ügyet, majd Maciej Szpunar főtanácsnok 2018. decemberi indítványa³²⁴ után 2019. július 29-én megjelent az EUB döntése.³²⁵ Most pedig újra a BGH-n van a sor, hogy az EUB iránymutatásai alapján (immáron harmadjára) döntést hozzon az ügyben, s jogerősen lezárja a több, mint húsz éve folyó eljárást.

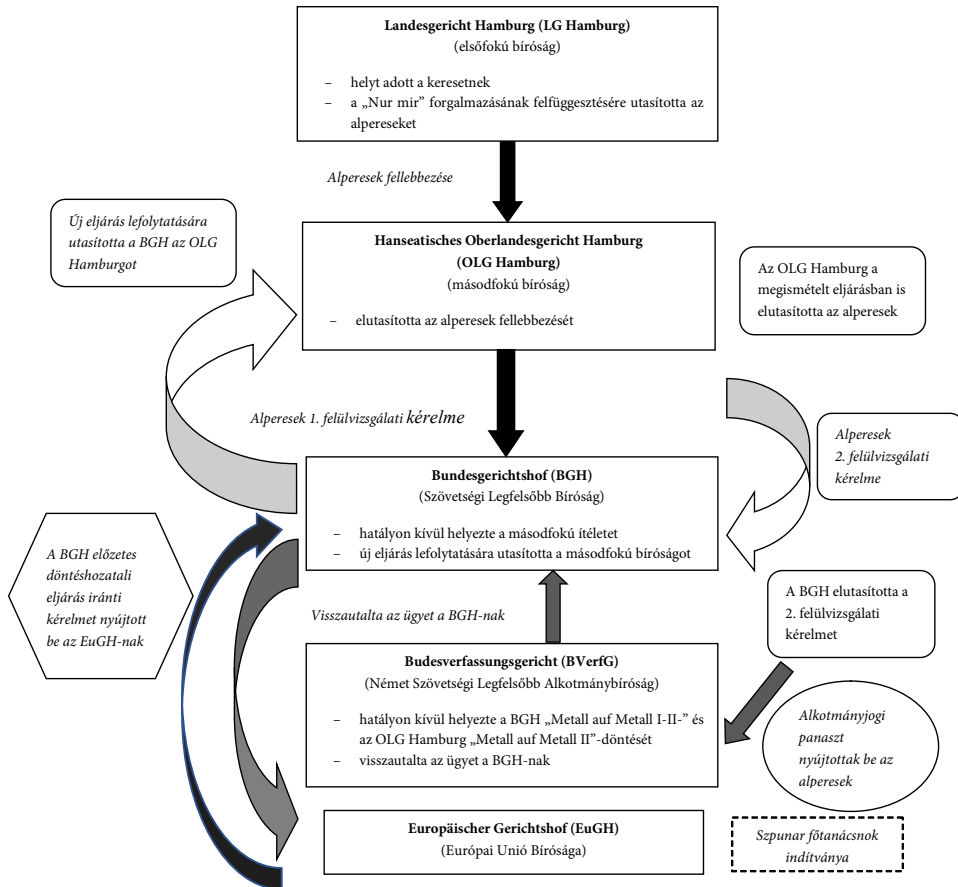
³²¹ Konkrétan a GG 5. cikk (3) bekezdés 1. pontjában (német jelöléssel: Art. 5 III 1 GG) szereplő művészi szabadság jogára („Kunstfreiheit”) és a GG 3. cikk (1) bekezdésében (német jelöléssel: Art. 3 I GG) szabályozott egyenlőségi tételre („Gleichheitssatz”) hivatkoztak az alperesek.

³²² I. m. (313), p. 690.

³²³ Lásd: Beschluss vom 1. Juni 2017 – I ZR 115/16 – Metall auf Metall III. A BGH kiadott sajtóközleménye innen érhető el online: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&nr=78496&linked=pm>.

³²⁴ Case C-476/17 – Pelham GmbH, Moses Pelham, Martin Haas v. Ralf Hütter, Florian Schneider-Esleben, Opinion of AG Szpunar, ECLI:EU:C:2018:1002. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=208881&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4072271>.

³²⁵ Az EUB döntése itt érhető el: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216552&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4702352>. A BGH által az EUB elé tárt kérdések, a főtanácsnok indítványának, illetve magának az EUB döntésének elemzését lásd jelen tanulmányban később.

Összefoglaló ábra a *Metall auf Metall*-ügy eddigi alakulásáról³²⁶

3.9.2. A BVerfG ítéletének elemzése

Meglátásunk szerint az ügy részletes elemzését a BVerfG 2016-os forradalmi döntésével érdemes kezdeni, hiszen ez egy merőben új fordulatot hozott az eljárás további alakulására nézve. A BVerfG magáról az ügyről, illetve a samplingről alkotott véleménye az alábbi pontokban foglalható össze.

³²⁶ A tanulmány szerzője által készített ábra az eljárás eddigi „lépcsőinek” könnyebb megértéséhez.

- A hangmintázást beilleszthetőnek találta a művészi szabadság alapjogába.³²⁷
- A tulajdon védelme nem vezethet ahhoz, hogy az ugyanolyan minőségben visszajátszható hangfelvételtől származó sample kivágását általánosan, minden esetben a hangfelvétel-előállító engedélyétől tegyük függővé, mivel az nem összeegyeztethető a felhasználó érdekeivel.³²⁸ A művészi szabadság érvényesülését a hangfelvétel-előállítók vagyoni jogai sem akadályozhatják, illetve írhatják felül.
- A kis terjedelmű hangminták felhasználásának nincs gazdaságilag érzékelhető hatása a jogosultakra nézve.³²⁹

A BVerfG megítélése szerint e jogvitában a hangfelvétel-előállítók az UrhG 85. § (1) bekezdésében szabályozott vagyoni jogai (sokszorosítási és terjesztési jogaik) és a részleteket átvevő felhasználók által hivatkozott, az UrhG 24. §-ában található szabad felhasználás ütközése képezi az eldöntendő kérdést. E jogosultságok eredete a BVerfG szerint a német alaptörvényben található tulajdonhoz való jogban és a művészi szabadság alapjogában gyökereznek.³³⁰

Ahogy arról korábban már szó esett,³³¹ a hangfelvétel-előállítók jogosultságaikkal nem élhetnek teljesen korlátlanul (hiszen ez nemkívánatos monopóliumok kialakulásához vezetne), és e jogokat a jogalkotó bármikor korlátozhatja,³³² mivel „az sokkal inkább a jogalkotó feladata, hogy a tulajdon tartalmát és korlátait meghatározza.”³³³ Az, hogy egy-egy konkrét felhasználás esetében mely jogok élveznek elsőbbséget, melyik oldalt kell jobban támogatni, az eljáró bíróságok mérlegelésére van bízva, s esetről-esetre vizsgálandó.³³⁴

A BVerfG úgy látta 2016. májusában, hogy a BGH korábbi ítéleteiben a művészi szabadság alapjoga „... nem megfelelő mértékben lett figyelembe véve ...”,³³⁵ sőt, ezek a döntések sértették az alperesek művészeti tevékenységét.³³⁶ Ebben a konkrét esetben a Német Szövetségi Legfelsőbb Alkotmánybíróság szerint a szabad felhasználásra hivatkozás nem jelenti a hangfelvétel-előállítók jogainak aránytalan korlátozását. Az egyes zenei egységek engedély és díjfizetés nélküli felhasználása egy új zenében nem teremt olyan helyzetet a konkrét esetben, amelyben a hangfelvétel-előállító jogai ne lennének biztosítottak.³³⁷ Az egyes felvételek művészi célú szabad felhasználása a BVerfG szerint megengedett, viszont ez

³²⁷ *Mezei*: i. m. (320) és i. m. (313), p. 693.

³²⁸ I. m. (313) p. 690.

³²⁹ *Mezei*: i. m. (320), valamint i. m. (313), p. 695.

³³⁰ GG 14. cikk (1) bekezdés 1. pont (német jelöléssel: Art. 14. I 1 GG) és GG 5. cikk (3) bekezdés (német jelöléssel: Art. 5 III GG). Lásd ezt: i. m. (313), p. 691, valamint *Mezei*: i. m. (320).

³³¹ Lásd: jelen tanulmány hangfelvétel-előállítók jogainak korlátaira vonatkozó részét.

³³² Lásd: i. m. (313), p. 691, valamint *Mezei*: i. m. (320).

³³³ I. m. (313), p. 692, 74-es pont.

³³⁴ Lásd: i. m. (313), p. 692.

³³⁵ Lásd: i. m. (313), p. 691, 65-ös pont.

³³⁶ I. m. (313), p. 692.

³³⁷ Lásd: i. m. (313), p. 692.

nem jelent egyet azzal, hogy az engedély és díjfizetés nélküli samplingelés általánosan véve jogszerű lenne.³³⁸

„A művészi szabadság ... ugyan feltétel nélküli, de nem korlátlanul biztosított.”³³⁹ Ezek a korlátok éppen más jogosultak alapjogaiból következnek, s ilyenek tekinthető a hangfelvétel-előállítók tulajdonjogi védelme is. Ebből következően a művészi szabadság alapjogát a szerint kell megítélni, hogy az adott mű mennyire művészi, milyen mértékben tartalmaz új ötleteket. Ehhez az eredeti alkotás részleteiből létrehozott új műnek a művészi kifejezés megnyilvánulásának kell lennie. Ha ez megvalósul, akkor a BVerfG szerint a művészeti szabadság alapjogába beilleszthető a hangmintázás.³⁴⁰

Az olyan művek, amelyeket már nyilvánosságra hoztak, egy „társadalmi-kulturális diskurzus” részévé válhatnak, s így inspirációt nyújthatnak mások művészeti tevékenységéhez is.³⁴¹ „Ez utóbbi alapjogot a hangfelvétel-előállítók vagyoni jogai sem akadályozhatják, illetve írhatják felül.”³⁴²

A BVerfG nem osztotta a BGH azon korábbi álláspontját sem, miszerint a samplingelés elfogadhatatlan azokban az esetekben, ha egyébként a felhasználónak lehetősége lenne engedélyt kérni, ám ezt ennek ellenére nem teszi, illetve ha a felhasználó maga is képes lenne rögzíteni a kérdéses hangmintát. A BGH ezen indoklása így közvetetten a művészeti szabadság érvényesülését akadályozza a BVerfG szerint.³⁴³

A Német Szövetségi Legfelsőbb Alkotmánybíróság véleménye szerint a jogalkotó azért biztosította a vagyoni jogokat a szerzőknek, hogy a védelem alatt álló művek engedély nélküli kereskedelmi célú felhasználását meggátolja.³⁴⁴ A szabályozás célja ugyanis az, hogy a szerzők és a felhasználók közötti párbeszéd létrejöttét elősegítse, s ezáltal mindkét fél számára kedvező helyzetet teremtsen, végső soron pedig biztosítsa a művészet további fejlődését. A BVerfG a kis terjedelmű hangminták felhasználását nem tekintheti olyan tevékenységnek, amelynek az elsődleges célja a haszonszerzés lenne. Általában a felhasznált mű jogosultjai nem is érzik meg ennek hatását.³⁴⁵ A felhasználó ugyanis „horizontális értelemben” nem jelent konkurenciát az eredeti jogosultra nézve, hiszen a samplingre általánosságban igaz az a megállapítás, hogy az más-más műfajokat érint, s így a dalok eltérő közönséggel rendelkeznek. Továbbá sok esetben a hangmintázásban érintett szerzemények időben is (megjelelésük ideje) olyan távol esnek egymástól, hogy nem lehetnek versenytársak.³⁴⁶

³³⁸ Lásd: i. m. (313), p. 692.

³³⁹ I. m. (313), p. 693.

³⁴⁰ I. m. (313), p. 693.

³⁴¹ Mezei: i. m. (320).

³⁴² Lásd: Mezei: i. m. (320), illetve i. m. (313), p. 693–694.

³⁴³ I. m. (313), p. 694–695, valamint Mezei: i. m. (320).

³⁴⁴ Mezei: i. m. (320).

³⁴⁵ I. m. (313), p. 695.

³⁴⁶ Mezei: i. m. (320).

3.9.3. A BGH előzetes döntéshozatali eljárás iránti kérelme

A BGH ezt követően, 2017. június 1-jei határozatában³⁴⁷ az EUB elé utalta az ügyet. Az előzetes döntéshozatali eljárás iránti kérelmében³⁴⁸ az alábbi kérdésekben várt iránymutatást:

- a hangfelvétel-előállítók hangfelvételeik sokszorosításához való kizárólagos jogába történő beavatkozás az Infosoc-irányelv 2. cikkének c) pontja³⁴⁹ szerinti beavatkozásnak minősül-e akkor, ha a hangfelvételtől kis részleteket vesznek ki, és azokat felismerhetően beleillesztik egy másik hangfelvételbe;³⁵⁰
- az a hangfelvétel, amely egy másik hangfelvételtől kivágott kis részleteket tartalmaz, ennek a másik hangfelvételnek *A bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelv* (2006. december 12.)³⁵¹ 9. cikk (1) bekezdés b) pontja³⁵² értelmében vett másolatának számít-e?³⁵³

Az előbbiekre adott igenlő a válasz esetén az alábbi kérdések értelmezésében várt is még iránymutatást a BGH az EUB-től.

- A tagállamok előírhatnak-e olyan rendelkezést – mint például az UrhG 24. § (1) bekezdése –, amely világossá teszi, hogy a hangfelvétel-előállítók hangfelvételeik sokszorosítására [Infosoc-irányelv 2. cikk c) pont] és terjesztésére [2006/115/EK irányelv

³⁴⁷ Lásd: BGH sajtóközleménye i.m. (323).

³⁴⁸ „Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem egyike azoknak az eljárásoknak, amelyeket az Európai Unió Bírósága előtt lehet indítani. Ezzel az eljárással a tagállamok nemzeti bírái élhetnek. A bírák azzal a kérdéssel fordulhatnak a Bírósághoz, hogy az nyilatkozzon az európai jog értelmezéséről vagy érvényességéről valamely, előttük folyamatban lévő eljárásban. A többi igazságszolgáltatási eljárással elentétben tehát az előzetes döntéshozatal iránti kérelem nem egy európai vagy nemzeti jogi aktussal szemben indított kereset”, hanem egy olyan eljárás, amelyben az európai jog alkalmazásáról szóló kérdést tesznek fel az EUB-nak. Így „eszközt biztosít arra, hogy a közösségi jogot az Európai Unió egész területén egyformán alkalmazzák”. Lásd itt részletesebben: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:l14552>.

³⁴⁹ Az Infosoc-irányelv 2. cikkének c) pontja így szól: „A tagállamok biztosítják a közvetett vagy közvetlen, ideiglenes vagy tartós, bármely eszközzel vagy formában, egészben vagy részben történő többszörözés engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát:

...

c) a hangfelvétel-előállítók számára hangfelvételeik tekintetében; ...” Innen elérhető magyar nyelven: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0029&from=HU>.

³⁵⁰ <http://rsw.beck.de/aktuell/meldung/bgh-eugh-soll-zu-zulaessigkeit-des-sontraeger-samplings-stellung-nehmen>.

³⁵¹ Eredeti elnevezése: Directive 2006/115/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (a továbbiakban: 2006/115/EK irányelv).

³⁵² „A tagállamok biztosítják a kizárólagos jogot arra, hogy az alábbi a)–d) pontban felsorolt, védelem alatt álló teljesítményeket, illetve azok többszörözött példányait adásvétel útján vagy egyéb módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyék (a továbbiakban: „terjesztési jog”):

...

b) a hangfelvétel-előállítóknak, hangfelvételeik tekintetében; ...” Innen elérhető magyar nyelven: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0115&from=EN>.

³⁵³ Lásd: i. m. (350).

9. cikk (1) bekezdés *b*) pont] vonatkozó kizárólagos jogosultságainak védelme azáltal immanens módon korlátozott, hogy egy önálló mű, amely a hangfelvétel szabad felhasználásával készült, a hangfelvétel-előállító hozzájárulása nélkül hasznosítható?³⁵⁴
- Amennyiben az alperesek megsértették a felperesek hangfelvétel-előállítói jogait, és nem hivatkozhatnak a szabad felhasználásra, akkor egy védett mű vagy az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontja értelmében vett egyéb, védelem alatt álló tárgy használható-e idézési célokra, ha nem ismerhető fel, hogy ezek a másodlagos műben felhasználásra kerültek?³⁵⁵
 - A hangfelvétel-előállítók sokszorosítási és terjesztési jogaira vonatkozó uniós jogi előírások és az ezek alóli kivételek, illetve ezen jogok korlátozásai [Infosoc-irányelv 5. cikk (2)–(3) bekezdése, valamint 2006/115/EK irányelv 10. cikk (2) bekezdésének 1. mondata] hagynak-e mozgásteret (mérlegelési lehetőséget) a nemzeti jog terén?³⁵⁶
 - Végül a hangfelvétel-előállítók hangfelvételeik sokszorosítására [Infosoc-irányelv 2. cikk *c*) pont] és terjesztésére [2006/115/EK irányelv 9. cikk (1) bekezdés *b*) pont] vonatkozó kizárólagos jogosultságai védelmének, valamint az ezek alóli kivételek, korlátozások [Infosoc-irányelv 5. cikk (2)–(3) bekezdése és a 2006/115/EK irányelv 10. cikk (2) bekezdésének 1. mondata] meghatározásakor milyen módon kell figyelembe venni az Európai Unió Alapjogi Chartájában (a továbbiakban: Alapjogi Charta)³⁵⁷ biztosított alapjogokat?³⁵⁸

3.9.4. Szpunar főtanácsnok indítványa

2019. július 29-én jelent meg az EUB várva várt döntése.³⁵⁹ De mielőtt ennek ismertetésébe és elemzésébe foglalnánk, ki kell tértünk Maciej Szpunar főtanácsnok indítványára is,³⁶⁰ hiszen az EUB előzetes döntésében több kérdés vizsgálata során is utal a főtanácsnok véleményére, így érdemes az indítványon pontról-pontra végighaladni.

³⁵⁴ A fellebezési fórum megállapítása szerint ugyanis az alperesek a „Nur mir” című száma az UrhG 24. § (1) bekezdése szerinti önálló mű. Lásd: i. m. (350).

³⁵⁵ Az alperesek samplingelésük indokaként az idézéshez való jogra is hivatkozhattak volna. Arra azonban nincs semmilyen bizonyíték, hogy egy átlagos hallgató fel tudta volna-e ismerni, hogy a „Nur mir” című dal ritmusalapja egy másik műből vagy hangfelvételtől származik. Ezt lásd: i. m. (350).

³⁵⁶ Ez a kérdés a BGH szerint döntő szempont, mivel a BVerfG jogértelmezése szerint azokat a nemzeti előírásokat, amelyek az Európai Unió irányelveit a német jogba átültetik, általában nem az alaptörvényben lévő alapjogokhoz méri, hanem egyedül az uniós joghoz és az az által garantált alapjogokhoz, így az irányelvek nem hagynak mozgásteret a tagállamoknak, hanem kötelező követelményeket teremtenek számukra. Lásd: i. m. (350).

³⁵⁷ Innen elérhető magyar nyelven: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU>.

³⁵⁸ Az alapul fekvő jogvitában ugyanis a felperesek szellemi alkotáshoz való alapjoga [Alapjogi Charta 17. cikk (2) bekezdése] és az alperesek művészi szabadsága [Alapjogi Charta 13. cikkének 1. mondata] áll egymással szemben. Lásd: i. m. (350).

³⁵⁹ Lásd: i. m. (325).

³⁶⁰ Lásd: Szpunar: i. m. (324).

Az *első kérdés* kapcsán magától értetődőnek tartja a főtanácsnok, hogy a sampling többszörözésnek minősül az Infosoc-irányelv 2. cikke értelmében.³⁶¹ Az egyes érdekeltek szerint a hangfelvétel-előállítók jogainak védelmével kapcsolatban egy minimumküszöb, „*de minimis kivétel*” felállítására lenne szükség. Ezt Szpunar következetesen elutasítja, s ennek alátámasztására három érvet hoz fel az indítványában:

- a) Elsőként az Infopaq I.-ítéletre³⁶² hivatkozik, és kifejti, hogy „a hangfelvétel hangok rögzítése, amely nem e hangok elrendezése, hanem e rögzítés folytán részesül védelemben. Következésképpen, amíg a mű esetében el lehet különíteni a védelemben nem részesíthető elemeket ..., addig a hangfelvétel esetében lehetetlen ilyen megkülönböztetést tenni. A hangfelvétel ... osztatlan egészként áll védelem alatt,” s azt eredetiségétől függetlenül oltalom illeti meg.³⁶³
- b) Másodszor, a „*de minimis kivétel*” egy amerikai ítélkezési gyakorlat által kimunkált doktrína, amelyet az eltérő jogi környezet miatt nem lehet átültetni a jelentősen eltérő uniós szerzői jogba.
- c) Harmadszor, a „*de minimis kivétel*” alkalmazásához szükség lenne a minták mennyiségi és minőségi vizsgálatára, amely eltérésekhez vezetne az egyes tagállamok ítélkezési gyakorlatában, ezáltal pedig veszélyeztetné az Infosoc-irányelv alapvető célkitűzését, a tagállamok szerzői jogának összehangolását.³⁶⁴

A főtanácsnok kétségbe vonta, hogy a hangfelvétel-előállítók jogait csupán a hangfelvételeik terjesztésével vagy nyilvánosságához való közvetítéssel szembeni védelemre kellene korlátozni.³⁶⁵ Szpunar az észrevételeket előterjesztő érdekeltek azon hivatkozását is megkérdőjelezte, hogy a hangfelvétel-előállítók nem részesülhetnek szélesebb körű védelemben, mint a szerzők. Érvelésében hangsúlyozta, hogy a hangfelvétel védelme független attól, hogy az azon szereplő mű szerzői jogi védelem alatt áll-e vagy sem.³⁶⁶ Elutasította azon véleményeket is, amelyek párhuzamot vonnak a hangfelvételek és az adatbázisok védelme között.³⁶⁷ Végezetül kifejtette, hogy a Római Egyezmény a hangfelvétel részleges többszörözésével szembeni védelmet is magában foglalja.³⁶⁸

Itt azonban véleményünk szerint érdemes a fentiekől eltérő érveket is szemügyre venni.³⁶⁹ A hangfelvétel-előállítók és a szerzők védelme terjedelmének összevetése esetében

³⁶¹ Szpunar: i. m. (324), 26. pont.

³⁶² Case C-5/08 – Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening, ECLI:EU:C:2009:465: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0005>.

³⁶³ Szpunar: i. m. (324), 30. pont.

³⁶⁴ Szpunar: i. m. (324), 32. pont.

³⁶⁵ Szpunar: i. m. (324), 33. pont.

³⁶⁶ Előfordulhatnak ugyanis olyan esetek a főtanácsos szerint, amikor a hangfelvételen rögzített mű védelmi ideje lejárt, vagy egyáltalán nem is részesült védelemben. Az ilyen műveket tartalmazó hangfelvétel kétséget kizáróan mint önálló egész áll szerzői jogi oltalom alatt. Lásd Szpunar: i. m. (324), 36. pont.

³⁶⁷ Szpunar: i. m. (324), 37–38. pont.

³⁶⁸ Szpunar: i. m. (324), 39. pont.

³⁶⁹ Péter Mezei: Thou Shalt (Not) Sample? New Drifts in the Ocean of Sampling. Journal of Intellectual Property Law, 2019. 2. sz.: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3360936.

ugyanis abból kell kiindulni, hogy az Infosoc-irányelvben a hangfelvétel-előállítók és a szerzők védelmére (részlegesen) eltérő politikai célkitűzések találhatóak. Ebből arra lehet következtetni, hogy a hangfelvétel-előállítók kizárólagos jogai korlátozottabbak, mint a szerzőké.³⁷⁰ Az a tény, hogy a sokszorosítási jogot az Európai Unió egységesen harmonizálja, nem jelenti azt, hogy azok tárgyai is feltétlenül védettek.³⁷¹ Az EUB Infopaq-ítéletében³⁷² ugyanis megerősíti azt, hogy a többszörözési jogot szélesen kell értelmezni. A hangfelvételek részleges védelme pedig a szerzői jogi és a versenyjogi szempontok összevetésében megfelelőbb megoldást nyújthat, mint a teljes hangfelvétel védelme.³⁷³

A BGH *második kérdéséről* Szpunar akként vélekedik, hogy egy meglévő hangfelvételtől átvett részleteket (sample-k) tartalmazó hangfelvétel nem minősül az első hangfelvétel másolatának a 2006/115 irányelv 9. cikk (1) bekezdésének *b*) pontja alapján.³⁷⁴ Ezt a kijelentését azzal magyarázza, hogy a sampling célja nem az, hogy az eredeti hangfelvételt helyettesítő hangfelvétel jöjjön létre, hanem hogy attól független, új mű jöjjön létre. Szerinte mivel „egy sampling útján létrehozott hangfelvétel nem tartalmazza az eredeti felvételen rögzített hangok összességét, illetve azok lényeges részét,”³⁷⁵ az nem minősül az eredeti mű másolatának.

A *harmadik kérdés* tekintetében a főtanácsnok az Infosoc-irányelv 2. cikk c) pontjának értelmezésével kapcsolatban a következő választ javasolta. Az irányelv ezen pontjával akkor ellentétes a tagállami belső jog olyan – az UrhG 24. § (1) bekezdéséhez hasonló – rendelkezése a hangfelvételek tekintetében, ha egy önálló mű hozható létre egy másik mű szabad, szerzője hozzájárulása nélküli felhasználásával, és ezzel túllépve a kizárólagos jogokra vonatkozó kivételek és korlátozások kereteit.³⁷⁶ Mivel a szerzői jogok kivételei és korlátai az Infosoc-irányelvben teljesen harmonizálásra kerültek, ezért az egyes tagállamok nem bővíthetik, terjeszthetik ki őket, valamint az ún. „grandfather clause”-ra³⁷⁷ történő hivatkozás sem lehetséges a samplingügyekben. Ugyanakkor az a kérdés, hogy a samplingelőők kimenetesként támaszkodhatnak-e az UrhG 24. §-ra, továbbra is fennmarad.³⁷⁸ Itt két lehetséges út közül választhat az EUB. Ha akként dönt, hogy az Infosoc-irányelv nem rendelkezik azokról a felhasználásokról, amelyek során nem történik átalakítás, az átdolgozás joga kikerül az irányelv hatálya alól. Ez esetben a „freie Benutzung” a német szerzői jog része marad. Illetve

³⁷⁰ Mezei: i. m. (369).

³⁷¹ Mezei: i. m. (369).

³⁷² I.m. (362), Infopaq I., para 27.

³⁷³ Mezei: i. m. (369).

³⁷⁴ Szpunar: i. m. (324), 41–49. pont.

³⁷⁵ Szpunar: i. m. (324), 49. pont.

³⁷⁶ A kivételeket és korlátozásokat lásd 2001/29 irányelv 5. cikk (2)–(3) bekezdéseiben. Szpunar: i. m. (324), 59. pont.

³⁷⁷ „Bizonyos egyéb, kevésbé fontos esetekben, ahol a nemzeti jog már rendelkezik kivételekkel vagy korlátozásokkal, feltéve, hogy azok csak az analóg felhasználásokat érintik, és nem érintik az áruk és szolgáltatások szabad áramlását a Közösségen belül, az e cikkben foglalt egyéb kivételek és korlátozások sérelme nélkül.” Lásd: Infosoc-irányelv, 5. cikk (3) bekezdés o) pont.

³⁷⁸ Mezei: i. m. (369).

az EUB úgy is rendelkezhet, hogy az átdolgozás joga már szabályozásra került a többszörö-zési jog részeként.³⁷⁹

A *negyedik kérdés* esetében az EUB-nak állást kellett foglalnia abban, hogy vajon a sampling beleillik-e az idézés kivételébe. Ennek megállapításához az alábbi támpontokat adta Szpunar.

- a) Egyrészt „valamilyen kölcsönös kapcsolatnak kell fennállnia az eredeti és a másodla-gos mű között.”³⁸⁰ Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdésének d) pontja példákat is említ, úgymint a kritikai ismertetési céllal történő idézés, de az lehet egyfajta tisztelet-adás is az idézett mű szerzője felé. A sampling esetében azonban ezek nem relevánsak. Mindenesetre az idézett és az idéző művek közötti kapcsolat szintjét nehéz lenne jogi eszközökkel lemérni.³⁸¹
- b) Másrészt az idézetnek változatlanak és felismerhetőnek kell lennie. Amennyiben az idézéssel egyáltalán nem (vagy csak apró részletekben) hajtunk végre módosításokat, ez a feltétel teljesül. Jelentős módosítások esetében felmerülhet az eredeti mű szerzője integritáshoz való jogának vizsgálata is.³⁸²
- c) Harmadik, alaki követelmény a jogszerű idézéssel szemben, hogy „a forrást – ameny-nyiben lehetséges – a szerző nevével együtt fel kell tüntetni.”³⁸³

Szpunar szerint tehát az idézésre vonatkozó kivétel nem alkalmazható abban az esetben, amikor egy hangfelvételrészletet úgy illesztnek be egy másikba a kettő közötti kapcsolat létrehozásának egyértelmű szándéka nélkül, hogy azt nem lehet megkülönböztetni az így létrejövő származékos mű egyéb részeitől.³⁸⁴ Továbbá a főtanácsnok az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdésének k) pontjában lévő kivétel (karikatúra, paródia, utánzat) alkalmazását is elutasítja, mivel az ilyen irányú felhasználás is kölcsönös kapcsolatot feltételez az eredeti művel vagy annak szerzőjével, de ez az elem az alapügyből hiányzik.³⁸⁵

Szpunar főtanácsnok az *ötödik kérdés* kapcsán azon az állásponton volt, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (1)–(3) bekezdésében kimerítően felsorolt kivételeket kötelesek a tagálla-mok alkalmazni. Mozgástérrel csak a kivételek kiválasztása és megfogalmazása tekintetében bírnak. Következésképpen, nem vezethetnek be új kivételeket, illetve a meglévők hatályát sem szélesíthetik ki. Azonban a kizárólagos jogok védelmére szolgáló eszközöket a tagál-lamok választhatják meg.³⁸⁶

³⁷⁹ *Ansgar Ohly*: Hip Hop und die Zukunft der „freien Benutzung“ im EU-Urheberrecht – Anmerkungen zum Vorlagebeschluss des BGH „Metall auf Metall III“. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2017. 10. sz., p. 967.

³⁸⁰ Angol fordításban: „the quotation must enter into some kind of dialogue with the work quoted”. Szpunar: i. m. (324), 64. pont.

³⁸¹ Szpunar: i. m. (324), 64. pont; Mezei: i. m. (369).

³⁸² Szpunar: i. m. (324), 65–67. pont, illetve Mezei: i. m. (369).

³⁸³ Szpunar: i. m. (324), 68. pont.

³⁸⁴ Szpunar: i. m. (324), 69. pont.

³⁸⁵ Szpunar: i. m. (324), 70. pont.

³⁸⁶ Szpunar: i. m. (324), 71–79. pont.

A *hatodik kérdés* a főtanácsnok szerint arra vonatkozott, hogy a művészi szabadság³⁸⁷ korlátozhatja-e a hangfelvétel-előállítók hangfelvételeik részbeni többszörözésének engedélyezésére vagy megtiltására vonatkozó kizárólagos jogát.³⁸⁸ Szpunar végül arra a következtetésre jutott az indítványában, hogy a hangfelvétel-előállítónak a hangfelvétel részben történő többszörözésének engedélyezésére vagy annak megtiltására vonatkozó kizárólagos joga – az Infosoc-irányelv 2. cikk c) pontja alapján – nem sérti a művészet szabadságát.³⁸⁹

Itt tartjuk fontosnak megjegyezni, hogy az Infosoc-irányelv 5. (1)–(3) bekezdésében felsorolt kivételek és korlátok nem biztos, hogy mind beültetésre kerülnek a tagállami végrehajtott jogszabályokba. Továbbá a mai gyors technikai fejlődés eredményeként bármikor jöhet egy olyan eljárás vagy önkifejezési mód, amely egyetlen kivétel vagy korlát kereteibe sem illeszthető.³⁹⁰ Ez alapján ez a kérdés még korántsem tekinthető lezártnak, és folyamatos felülvizsgálatra szorul a technika aktuális állásának megfelelően.

3.9.5. Az EUB előzetes döntésének a vizsgálata

Az alábbiakban abban a sorrendben tárgyaljuk a kérdéseket, ahogy azokra az EUB válaszolt.

Az EUB először (célszerűsége hivatkozva) az *első és a hatodik kérdést* összevonva vizsgálta. Mindjárt az elején megjegyezte, hogy az Infosoc-irányelv nem határozza meg az egészben vagy részben fogalmát. Ezért azt az általános, mindennapi értelemben vett szóhasználat szerint kell érteni, miközben figyelembe kell venni azt a környezetet, amelyben megjelenik, és azon szabályok céljait, amelyek részét képezik.³⁹¹ Az EUB szerint a hangfelvétel-előállítók többszörözési jogának teljes harmonizációja megtörtént az Infosoc-irányelvben, s így az irányelv 2. cikk c) pontja alapján akár egy igen rövid részlet felhasználása is (részben történő) többszörözést valósít meg.³⁹² Az Infosoc-irányelvnek ez a pontja magas szintű védelmet biztosít a jogosultaknak befektetések megőrzése érdekében.³⁹³ Ugyanakkor egy olyan felhasználás, amikor egy felhasználó a művészi szabadságával élve abból a célból vesz át egy zenei részletet, „hogy azt egy új mű részeként, módosított és fel nem ismerhető formában felhasználja,” nem minősül többszörözésnek az irányelv hivatkozott rendelkezése értelmében véve.³⁹⁴ Felhívja a figyelmet azonban arra az EUB, hogy az Alapjogi Charta 17. cikke (2) bekezdésének szövege nem utal arra, hogy a védelemnek abszolútnak kell lennie. A szellemi

³⁸⁷ Alapjogi Charta 13. cikke.

³⁸⁸ Szpunar: i. m. (324), 82. pont.

³⁸⁹ Szpunar: i. m. (324), 99. pont.

³⁹⁰ Mezei: i. m. (369), p. 21.

³⁹¹ I. m. (325), 28. pont; valamint lásd: <http://ipkitten.blogspot.com/2019/08/the-pelham-decision-only-recognizable.html>.

³⁹² I. m. (325) 29. pont, valamint dr. Mezei Péter: Alapjogok v. szerzői jog trió #1: az EUB Pelham döntése; lásd: <https://copy21.com/2019/08/alapjogok-v-szerzoi-jog-trio-1-az-eub-pelham-dontese/>.

³⁹³ I. m. (325) 30. pont.

³⁹⁴ I. m. (325) 31. pont.

tulajdon védelmét olyan alapvető jogokkal és szabadságokkal szemben kell mérlegelni, mint a művészetek szabadsága (Charta 13. cikk) és a véleménynyilvánítás szabadsága (Emberi Jogok Európai Egyezménye 11. cikke és 10. cikkének (1) bekezdése).³⁹⁵ Az EUB szerint a sampling „a művészi önkifejezés egyik formája” és az Alapjogi Charta 13. cikke által biztosított művészi szabadság körébe tartozik.³⁹⁶ Ennek alapján ha a felhasználó ezen jogával élve egy hangfelvételtől kiemelt hangrészletet módosítva vesz át saját művébe úgy, hogy a sample az új műben már nem ismerhető fel, akkor a felhasználás nem minősül többszörözésnek. Ha mégis annak minősülne az ilyen módon történő felhasználás, akkor az a szó mindennapi nyelvben alkalmazott szokásos jelentésével ellentétes lenne, és a szerzői és szomszédos jogi jogosultak, valamint a felhasználók érdekeinek egyensúlyát veszélyeztetné.³⁹⁷

Az EUB ezen logikája első ránézésre jónak is tűnhet(ne), jobban szemügyre véve azonban látható, hogy a Bíróság fontos részleteket figyelmen kívül hagyott, mint például:

1. A Metall auf Metall-ügyben a minta egyértelműen felismerhető (főleg egymás után meghallgatva a két érintett dalt), nagy valószínűséggel a BGH is így fogja találni. Ebben az esetben pedig a BGH nem tehet mást, mint hogy az EUB következtetéseit a contrario alkalmazza a jelen ügyben, és megállapítja, hogy többszörözés történt.
2. Ha a sample-t olyan mértékben dolgozzák fel, hogy az már nem lesz felismerhető, akkor kicsi arra az esély, hogy emiatt bárki is pert indítana, holott történhetett felhasználás.
3. Az EUB értelmezéséből egyszerűen hiányzik a hangfelvétel integritásának védelme. Komoly logikai paradoxon áll elő, amikor lényegében azt mondja, hogy ha annyira megváltoztatja a felhasználó a művet (megsértve ezzel a mű egységét), hogy senki sem ismer rá az eredeti műre, akkor már nem is beszélhetünk jogsértésről.
4. Az EUB elmulasztotta ehelyütt a „*de minimis elv*” elemzését. (Szpunar főtanácsnok igaz elvetette az alkalmazását, de legalább foglalkozott vele.) Mivel semmilyen mennyiségi vagy minőségi vizsgálatot nem folytatott le, így nem kaptunk arra választ, hogy egy két másodperces hangminta részesülhet-e egyáltalán védelemben mint szomszédos jogi teljesítmény?³⁹⁸

A második kérdés kapcsán az EUB a bérleti és haszonkölcsönzési jogokról szóló irányelv 9. cikke (1) bekezdésének *b*) pontjával kapcsolatban kifejtette, hogy az említett uniós jogszabály által biztosított védelem a kalózkodás elleni küzdelemre irányul. A hamis másolatok előállítása és nyilvános terjesztése veszélyt jelent a hangfelvétel-előállítók érdekeire. Ugyan ez nem vonatkozik a mintavételre, amelyet következőképpen nem szabad a hangfelvétel másolatának tekinteni a bérleti és kölcsönzési jogokról szóló irányelv 9. cikkének (1) bekezdése értelmében. Az olyan hangfelvétel, amely egy másik hangfelvételtől átvett zenei mintát

³⁹⁵ I. m. (325) 32–34. pont, valamint lásd még IPKAT blog, i. m. (391).

³⁹⁶ I. m. (325) 35. pont.

³⁹⁷ I. m. (325) 36–39. pont.

³⁹⁸ *Mezei*: i. m. (392).

tartalmaz, nem minősül az eredeti hangfelvétel többszörözött példányának, ha nem foglalja magában az elsődleges hangfelvétel összességét vagy lényeges részét. Ezt a következtetést a Genfi Egyezmény³⁹⁹ 1. cikkének c) pontja is alátámasztja.⁴⁰⁰

A *harmadik kérdés* vonatkozásában az ügy az egyik legfontosabb témája, az UrhG 24. §-ában szabályozott szabad felhasználás („freie Benutzung”) intézményének uniós joggal való összeegyeztethetősége került górcső alá. A BGH szerint a szabad felhasználás „olyan korlátozást jelöl, amely azon az elgondoláson alapul, hogy a kultúra területén az alkotói tevékenység nemigen képzelhető el más szerzők korábbi alkotótevékenységére való támaszkodás nélkül.”⁴⁰¹ Az EUB ezzel nem értett egyet, és kifejtette, hogy a tagállamok nem állapíthatnak meg a saját nemzeti jogukban az Infosoc-irányelvben említettek felül további korlátokat és kivételeket, mert azok sértenék a harmonizáció céljait és a jogbiztonságot. E kérdésre adott válaszában lényegében azt mondta ki, hogy a szabad felhasználás nem összeegyeztethető az uniós joggal.⁴⁰²

A BGH *negyedik kérdése* arra irányult, hogy a sampling beilleszthető-e az idézés keretei közé. Az EUB szerint „az idézés alapvető jellemzője, hogy egy olyan felhasználó, aki nem a mű vagy általánosabb esetben a mű részletének szerzője, a művet vagy annak részletét valamely gondolatmenet kapcsán, valamely vélemény alátámasztása érdekében vagy e mű és az említett felhasználó véleménye közötti szellemi érvek ütköztetése céljából használja fel, és így a védett mű felhasználójának, aki az idézés kivételére kíván hivatkozni, valamiféle párbeszéd megteremtése kell legyen a célja az említett művel”⁴⁰³ (Itt is megfigyelhető a főtanácsnoki indítvány erős hatása.) Az EUB ugyan nem zárta ki, hogy sampling esetén is hivatkozható az idézés (ha minden feltétel adott), de úgy találta, hogy ha a mintát nem lehet felismerni, akkor nem lehet szó idézésről.⁴⁰⁴ Ha itt összevetjük az EUB első és a hatodik, valamint a negyedik kérdésre adott válaszát, újabb érdekes logikai bukfencet fedezhetünk fel. Az EUB szerint „nem beszélhetünk tehát felhasználásról, ha nem felismerhető a sample”, ugyanakkor „ha nem felismerhető a sample, idézésről sem beszélhetünk”⁴⁰⁵ Könnyen belátható tehát, hogy ha „felismerhetőség híján nincs szó felhasználásról, akkor a korlátozás/kivétel (itt az idézés) alkalmazása teljességgel szükségtelen.”⁴⁰⁶

Végezetül az *ötödik kérdés* esetében az EUB annak a vizsgálatára fókuszált, hogy az egyes tagállamok mérlegelhetik-e az Alapjogi Charta által biztosított jogokat az uniós jog alkalmazása során. Az EUB szerint a BGH kérdése itt arra vonatkozott, hogy a többszörözési jog

³⁹⁹ A hangfelvételek előállítóinak védelmére, hangfelvételek engedély nélküli sokszorosítása ellen Genfben, az 1971. évi október hó 29. napján létrejött egyezmény (a továbbiakban: Genfi Egyezmény; Magyarországon kihirdette: 1975. évi 18. tvr.).

⁴⁰⁰ I. m. (325), 40–55. pont, valamint IPKAT blog, i. m. (391).

⁴⁰¹ I. m. (325), 56. pont.

⁴⁰² I. m. (325), 56–65. pont, valamint Mezei: i. m. (392).

⁴⁰³ I. m. (325), 71. pont.

⁴⁰⁴ I. m. (325), 72–73. pont.

⁴⁰⁵ Mezei: i. m. (392).

⁴⁰⁶ Mezei: i. m. (392).

teljes harmonizációt nyert-e, vagy maradt-e esetleg még mozgáster a német jogalkotónak ezen a terén. Erre a kérdésre előre borítékolhatóan nemleges válasz született.⁴⁰⁷ Arra viszont nem kaptunk feleletet, hogy az alapvető jogok esetleg érvényesíthetőek-e egyfajta „külső korlátként” a szerzői jogokkal szemben, hivatkozható-e az Alapjogi Charta a többszörözési jog értelmezése során (ez következne ugyanis a hatodik kérdésre adott válaszból). Nem meglepő módon a BVerfG azon ítélkezési gyakorlatának elfogadhatóságáról sem kaptunk semmilyen visszajelzést, miszerint addig az Alapjogi Charta (és nem a német alaptörvény) rendelkezéseit tekinti az egyes uniós irányelveket átültető nemzeti jogszabályok értékelési alapjának, amíg az megfelelő védelmet nyújt a német állampolgároknak.⁴⁰⁸

3.10. Záró gondolatok

A Metall auf Metall-ügy most visszakerül a BGH-hoz, amely hamarosan véglegesen pontot tehet az igen hosszan elhúzódó jogvita végére. Ám az is további izgalmas fejleményt jelentene, ha az ügy eljutna a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága elé, amelynek ítélkezési gyakorlata némileg eltérő a szerzői jogok és a véleménynyilvánítás alapjogának kollíziója esetén.⁴⁰⁹

Javasoljuk a Metall auf Metall-ügy által felszínre hozott jogalkotási hiányosságok, jogértelmezési anomáliák orvoslását és a szerzői jogi nemzeti normák e szempontból való felülvizsgálatát minden uniós tagállamban. Ehhez rendszeres uniós szintű egyeztetések szervezését ajánljuk, a zeneipari szereplők érdekvédelmi szervezeteinek bevonásával. Fontos, hogy a jog (valamelyest) lépést tudjon tartani az ugrásszerűen fejlődő technológiák által biztosított újabb és újabb felhasználási formákkal, amelyek egyetlen létező kivétel vagy korlát kereteibe sem illeszthetők be. Ezeknek a problémáknak a kiküszöbölésére mindenképpen nemzetközi összefogásra lesz szükség, amelyben a zeneipar képviselőivel együttműködve olyan jogszabályi rendelkezések kidolgozására kell törekedni, amelyek egyensúlyt teremtenek az érintett felek jogai és érdekei között.

⁴⁰⁷ I. m. (325) 75–86 pont, valamint Mezei: i. m. (392).

⁴⁰⁸ Mezei: i. m. (392).

⁴⁰⁹ Mezei: i. m. (392).

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila***

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2019 ELSŐ FELÉBEN

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

A korábbi évekhez hasonlóan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2019 első felében is ellátta Magyarország képviseletét a WIPO bizottságainak és munkacsoportjainak ülésein, valamint egyéb rendezvényein.

Márciusban került megrendezésre a Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (IGC) 39. ülése. Áprilisban tartották a Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának 38. ülését, a Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság 41. ülését, a madridi rendszerről szóló szemináriumot és a Nizzai Unió Szakértői Bizottságának 29. ülését. Májusban zajlott a Program- és Költségvetési Bizottság 29. ülése, a Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás felülvizsgálatára létrehozott munkacsoport 41. ülése és a lisszaboni rendszer fejlesztésére létrehozott munkacsoport 2. ülése. Júniusban tartották a Szabadalmi Együttműködési Szerződés munkacsoportjának 12. ülését, az IGC 40. ülését és a Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság 30. ülését.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 39. ülése, Genf, március 18–22.

Az ülésen a hivatalt az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője képviselte.

Az ülés március 17-én kiegészült egy ad hoc szakértői csoport ülésével, amelyen a résztvevők a hagyományos tudásról és a hagyományos kulturális kifejezésekéről szóló dokumentumtervezetek tárgyáról és céljairól folytattak egyeztetést. Az ülés alapvető célja az volt, hogy feltárja az ebben a témában felmerülő problémákat, és a résztvevők megpróbáljanak ezek feloldására olyan javaslatokat tenni, amelyeket a döntéshozó plenáris ülés elé lehet tární.

* Főosztályvezető, Jogi és Nemzetközi Főosztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

** Nemzetközi ügyintéző, Nemzetközi Együttműködési Osztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

Az ad hoc szakértői csoport ismét megállapította, hogy a dokumentumok tárgyi hatályának pontos megállapítására van szükség ahhoz, hogy az IGC által kitűzött célok nemzetközi dokumentumok formájában megvalósulhassanak. Az IGC-nek kizárólag a meglévő szellemi tulajdon-védelmi rendszerek réseire kell koncentrálnia, így a dokumentumokban fontos körülhatárolni azt a területet, aminek vonatkozásában a nemzetközi szabályozás indokolt lehet.

Az ad hoc szakértői csoport vezetői a plenáris ülésen számoltak be megállapításaikról, amelyek a nemzetközi dokumentumok plenáris ülésen történő további tárgyalásának kiindulópontját képezték.

Az ülés a tagállamok és a folyamatosan bővülő megfigyelői kör (elsősorban a bennszülött közösségek) részéről egyaránt a bizottság esetében megszokott nagyszámú képviselő részvételével zajlott.

A plenáris ülésen megvitatott kérdések

Az egyes csoportok nyitó hozzászólásaikban egybehangzóan kifejezték igényüket arra, hogy a bizottság mind a hagyományos tudás, mind a folklór területén előrelépést tegyen annak érdekében, hogy diplomáciai értekezletre terjeszthető dokumentumokat hozzon létre. Az EU kifejtette, hogy a több területet érintő horizontális kérdésekre kell hangsúlyt fektetni, valamint fontos az átlátható és bizonyítékokra épülő munkamódszer.

Az ülés vita nélkül elfogadta a napirendet, valamint a 38. IGC-ülésről készült jelentést. A számos tanulmányjavaslat és ajánlás kapcsán aggályok merültek fel, aminek Egyiptom többször is hangot adott. Több tagállam is felszólalt annak érdekében, hogy a mandátum végének közeledtével a meglévő dokumentumokra igyekezzen koncentrálni a bizottság, és azok felhasználásával lépjen előre a megfogalmazott célok érdekében. A további tanulmányok elkészítését leginkább az Egyesült Államok, Japán és Kanada látta szükségesnek.

A szövegtervezetek kapcsán a plenáris ülésen is elhangzottak javaslatok, amelyek később jellemzően informális üléseken kerültek megvitatásra. A facilitátorok az elhangzott javaslatokat beépítették a szövegtervezetekbe. A szövegek kapcsán továbbra is távol állnak egymástól a különböző álláspontok, a szövegekben csak apró módosításokat sikerült elfogadni.

Az ülésen a bizottság megvitatta az ülést megelőzően elkészült újabb egyezmény szövegtervezeteit.

A két szövegen – a számos szabályozási átfedésre tekintettel – párhuzamosan folyt a munka, de a rendezetlen koncepcionális kérdések miatt érdemi előrehaladást nem sikerült elérni. Az EU és a B csoport azt szeretné, hogy az egyezmények minél kevesebb normatív tartalommal rendelkezzenek, és elutasítják, hogy a szövegek az őshonos népcsoportok jogosultságaként tételezzék a TK/TCE felhasználásához való hozzájárulást. Végül a bizottság mandátumának megfelelően úgy döntött, hogy a szövegtervezetek az ülés lezárásakor elért állapotukban kerülnek majd a következő ülés napirendjére.

EU-koordináció

Az Európai Bizottság képviselője tájékoztatta a tagállamokat arról, hogy a Bizottság elnöke előkészít egy saját szövegtervezetet a genetikai forrásokról az eddigi tárgyalások alapján. Az új szöveg közzétételét követően a genetikai forrásokkal kapcsolatos uniós álláspont kidolgozásához EU-koordinációra lesz szükség.

A Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának (Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR) 38. ülése, Genf, április 1–5.

A hivatal részéről a Szerzői Jogi Főosztály vezetője és jogi ügyintézője vett részt az ülésen.

A műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló tárgyalások során ismét elkészült egy elnöki dokumentum, amelyben a különböző javaslatok kerültek összefoglalásra, valamint több, eddig feltételes a szövegben szereplő passzus került véglegesen az egyezménytervezetbe. A tárgyalások középpontjában az Egyesült Államok által előterjesztett informális javaslat állt, amely többek között azt biztosítaná a tagállamok részére, hogy kizárólagos jogok biztosítása helyett eltérő módon is nyújthassanak megfelelő és hatékony védelmet a jogosulatlan továbbközvetítéssel szemben. A vita során több tagállam is konkrét javaslatokkal állt elő, és részt vett a szövegezési munkában.

A kivételek és korlátozások körében a titkárság beszámolt az akciótervek végrehajtásának előrehaladásáról, emellett pedig bemutatásra kerültek a könyvtárakra és archívumokra vonatkozó kivételek, valamint az oktatási tevékenységet és az egyéb fogyatékkal élő személyek felhasználását érintő kivételek témájában készült tanulmányok és tipológiák. Mindkét napirendi pont a következő SCCR-ülés napirendjén is szerepel majd. Az egyéb napirendi pontok alatt a digitális zenei szolgáltatásokról és a színházi rendezők védelmének megerősítéséről szóló tanulmány további folytatásában állapodtak meg a tagállamok, a követő jog tekintetében pedig az illetékes munkacsoport eddig lezajlott üléséről számolt be a titkárság.

Az ülés végén az SCCR nem fogadott el következtetéseket, az ülés elnökének összefoglalóját a műsorszolgáltató szervezetek védelméről szóló egyezmény diplomáciai értekezletéről szóló ajánlással együtt tudomásul vette.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 41. ülése, Genf, április 8–12.

Az ülésen a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály vezetője és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

A WIPO 2018. évi őszi közgyűlésén nem született döntés a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakításait harmonizáló új egyezmény (DLT) tárgyában megtartandó diplomáciai értekezlet összehívásáról. Az SCT ezért érdemben nem tárgyalta a DLT tervezeteit.

A mobileszközökön használt ikonok, felhasználói felületek és betűkészletek formatervezésiminta-oltalma (GUI) tekintetében az SCT 40. ülésén jóváhagyott kérdőívre beérkezett válaszok összesítésre kerültek. Az ülésen részt vevő delegációk kérésének megfelelően a titkárság további határidőt biztosít a kérdőív megválaszolására. Ennek megfelelően 2019. július 31-ig volt lehetőség a kérdőív kitöltésére és a titkárság részére történő megküldésre. Mindezeken túl a tagállamok javaslatot tehettek a további munka irányának meghatározására az említett napirendi pont keretében.

A Párizsi Unió Egyezmény (PUE) 11. cikkében foglalt szabályozás vizsgálatára irányuló spanyol javaslat kapcsán jóváhagyásra került az a kérdőív, amely a PUE említett rendelkezésének nemzeti gyakorlatait hivatott feltárni. Az SCT tagállamainak és a megfigyelői státusszal rendelkező nemzetközi szervezeteknek 2019. július 31-ig volt lehetőségük a kérdőívre válaszolni.

Az országnevek fokozott védelmére vonatkozó napirendi pont témájában folytatódott az egyeztetés az átdolgozott svájci és a jamaicai javaslatról. Megegyező egyik javaslatról sem született, a soron következő SCT-ülésre valamennyi javaslat átdolgozásra kerül.

A földrajzi árujelzők (GI) nemzeti és regionális rendszereinek működéséről, valamint a GI és az országnevek védelméről az internetes doménnevek témájában készült kérdőívekre beérkezett válaszokat a titkárság felhasználóbarát, kereshető adatbázisba rendezte, és kéri, hogy a delegációk ellenőrizzék a feltöltött válaszokat, és jelezzék, ha módosításra van szükség. E napirendi pont vonatkozásában a következő SCT-ülésen félnapos tájékoztató ülésre kerül majd sor a következő témakörökben: az általánosság értékelése; földrajzi árujelzők mint szellemi tulajdon-jogok az interneten és a vitarendezési eljárásokban; védjegyek és földrajzi árujelzők közötti azonosság és hasonlóság a lajstromozási eljárásban és a kereskedelmi forgalomban.

A Program- és Költségvetési Bizottság (Program and Budget Committee, PBC) 29. ülése, Genf, május 6–10.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője vett részt a hivatal részéről.

A bizottság legfontosabb feladata a 2020/2021-es költségvetési javaslat első olvasatának megtárgyalása volt.

A WIPO főigazgatója az ülést megnyitó beszédében számot adott 2018 és 2019 eddigi eredményeiről és az idén várható további számokról. A 2018. év az IP-szolgáltatások intenzív igénybevételéről szólt, továbbá rekordszámú csatlakozás történt a WIPO által igazgatott nemzetközi szerződésekhez (46). 253 ezer PCT-bejelentést nyújtottak be az ügyfelek, 1%-kal többet a tervezettnél. A madridi rendszerben a tervezettnél 5%-kal, a 2017. évi bejelen-

tésszámnál pedig 7%-kal több, 61 ezer nemzetközi védjegybejelentés érkezett. Alapvetően ennek a két lajstromozási rendszernek köszönhető, hogy a 2018. évet a WIPO 42,5 millió CHF többlettel zárta (a két évre szóló terv 80 millió CHF volt). A teljes bevétel 93%-át adják a globális lajstromozási rendszerek, a tagállami hozzájárulások mértéke csak 4,1%. A nettó eszközállomány 2018 végén 261 millió CHF volt. A 2020/2021-re szóló költségvetési javaslat – figyelemmel a legfontosabb gazdasági előrejelzésekre és a tíz legnagyobb bejelentő hivatal statisztikai adataira is – a bevételek 7,1%-os növekedésével számol, így a bevételi előirányzat 888 millió CHF, a várható többlet pedig 116 millió CHF. A többletre, amely a tartalékalapot növeli, a WIPO-nak elsősorban IT-beruházások (pl. a növekvő mennyiségű adat felhőalapú tárolása, keresőmotorok stb.) kivitelezése és az épületek karbantartása miatt van szüksége. A beruházásokról a júliusban tárgyalandó Capital Master Plan szól. A többletből lehet finanszírozni továbbá a hosszú távú kötelezettségeket (pl. szolgálat utáni egészségbiztosítás), és a tartalékolás a bevételek nem várt visszaesése esetén is biztonságot nyújt.

A főigazgató kiemelte még a digitális időbélyegző mint új szolgáltatás bevezetésére vonatkozó javaslatot, sürgette a mesterséges intelligencia kérdésével kapcsolatos szakértői eszmecserék elindítását, és felhívta a figyelmet a novemberben megrendezendő, az üzleti titkokkal és egyéb bizalmas információkkal foglalkozó nemzetközi konferenciára.

A PBC első olvasatban áttekintette a költségvetési javaslatot, ahhoz több ponton módosítást javasolt (1., 2., 3., 8., 9., 15., 16., 19., 20., 21., 23., 28. és 30. program), amelyek figyelembevételével a titkárság új szövegváltozatot készít. A PBC a 30. ülésén folytatja a vitát egyes kiemelt kérdésekben: a WIPO-publikációk valamennyi hivatalos nyelven történő megjelentetése (19. program); jutalmazási és elismerési program (23. program); digitális időbélyegző szolgáltatás (28. program); az egyes uniók bevételeinek és kiadásainak allokációjára vonatkozó módszer a III. mellékletben. Az utóbbi kapcsán meg kell említeni, hogy a titkárság egy nominális, a közvetett kiadásokhoz való 1%-os hozzájárulást írt volna elő a hozzájárulásokból finanszírozott uniók, valamint a Lisszaboni és a Hágai Unió részére. Ezt a Lisszaboni Unió tagállamai nem támogatták.

A PBC tudomásul vette a 2018. évről szóló pénzügyi és programalapú teljesítésről szóló áttekintést, az elszámolási keretrendszer aktualizálására vonatkozó javaslatot, a független tanácsadó és felügyeleti testület (IAOC) választási paneljének előrehaladási jelentését (két új tagra tesz majd javaslatot a rotációs rendnek megfelelően a testület júliusban) és a WIPO kockázatvállalási hajlandóságáról szóló nyilatkozatot. A bizottság a WIPO-közyűléseknek elfogadásra ajánlotta a hosszú távú munkavállalói előnyöket biztosító pénzügyi tervet (a fedezeti szint 38-ról 50%-ra történő növelése, amelynek összege így 38,3 millió CHF lesz).

A lisszaboni rendszer fejlesztésére létrehozott munkacsoport (Working Group on the Development of the Lisbon System) második ülése, Genf, május 27–28.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte a hivatalt, akit a munkacsoport vezető elnöknek választott meg.

Az ülést a WIPO főigazgatója, Francis Gurry nyitotta meg, beszédében ismertette a lisszaboni rendszerrel kapcsolatos legutóbbi fejleményeket. Albánia csatlakozásával a Lisszaboni Megállapodás szerződő feleinek száma 29-re emelkedett; Kambodzsa és Elefántcsontpart letétbe helyezte csatlakozási okmányát a Lisszaboni Megállapodás genfi szövege tekintetében. A főigazgató tájékoztatást adott a nemzetközi bejelentési és lajstromozási adatokról. 2018 végén 1012 eredetmegjelölés állt nemzetközi oltalom alatt.

Az általános hozzászólások közül ki kell emelni az EU képviselőjének nyilatkozatát, aki jelezte, hogy az EU az év vége előtt letétbe helyezheti csatlakozási okmányát a genfi szöveg tekintetében. A csatlakozást követő fellépésről szóló (azaz a jogi kereteket és egyes részletszabályokat meghatározó) rendelet, valamint a csatlakozásról szóló tanácsi határozat az Európai Parlament plenáris ülésének jóváhagyását, illetve egyetértését élvezi, ám az ún. korrigendumos eljárás alkalmazása miatt csak most zajlik a szövegek jogász-nyelvész ellenőrzése. A rendelet és a határozat Tanács általi elfogadásának idejéről még nem lehet pontos információt mondani.

Az Egyesült Államok elismételte a korábbi években is hangoztatott kifogásait: a genfi szöveg nem tekinthető a WIPO által adminisztrált szerződésnek, mert a teljes tagság nem szavazhatott a diplomáciai értekezleten, a WIPO Egyeztető Bizottságának (Coordination Committee) véleményét sem kérte ki a Lisszaboni Unió a felülvizsgálat kapcsán, továbbá a tárgyi hatály földrajzi jelzésekre történő kiterjesztése miatt az nem tekinthető a Lisszaboni Megállapodás felülvizsgált szövegének. Új elemként jelent meg az EU szabályozásának kritikája – a nonagri földrajzi árujelzők kapcsán nem létezik egységes EU-s oltalom, ezért az EU nem felel meg teljes mértékben a genfi szöveg kritériumainak. Az Egyesült Államok sürgette a tagokat, hogy fogadjanak el olyan intézkedéseket, amelyek biztosítják a lisszaboni rendszer fenntarthatóságát. Franciaország válaszában kifejtette, hogy a szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény értelmében a genfi szöveg a Lisszaboni Megállapodás felülvizsgált szövegének tekinthető, és ebből következik, hogy azt a WIPO-nak nemcsak joga, hanem kötelessége is adminisztrálni. A genfi szöveg hatálybalépését mérföldkőnek tekinti, a tagság kibővülése új bejelentéseket és megnövekedett bevételeket generál majd. Izrael adminisztrációs díj bevezetését javasolta, mivel a megújítási díj bevezetése a nemzetközi megállapodások alapján kizárt, továbbá felhívta a figyelmet a jelentős forrásokat igénylő digitalizáció és a promóciós tevékenység fontosságára. Irán elutasította a tagállami hozzájárulás bevezetésének ötletét.

A munkacsoport egyetlen érdemi napirendi pontként a Lisszaboni Unió pénzügyi fenntarthatóságának kérdését tárgyalta. A plenáris ülésen elhangzottakat követően az elnök informális egyeztetést tartott első körben valamennyi tagállam részvételével, ezt követően pedig a Lisszaboni Unió tagjaival, az álláspontok azonban nem közeledtek.

Bár a 2018-ban megtartott munkacsoporti ülésen a tagállamok megállapodtak, hogy legkésőbb 2019-ben dönteniük kell a pénzügyi fenntarthatóságot biztosító megoldás kidolgozásáról, érdemi előrelépés nem történt. A tagállamok megállapodtak, hogy a kérdésben tovább folytatják az egyeztetést, ideértve a díjtáblázat rendszeres felülvizsgálatát. Az elnöki összefoglalóba emellett bekerült az is, hogy a munkacsoport tagjai a promóciós tevékenységet és ennek tagállamok közötti koordinációját a lisszaboni rendszer tagságának bővítéséhez elengedhetetlenül fontosnak tartják.

A Szabadalmi Együttműködési Szerződés munkacsoportjának (Patent Cooperation Treaty Working Group) 12. ülése, Genf, június 11–14.

A Szabadalmi Főosztály helyettes vezetője képviselte az SZTNH-t az ülésen.

A Nemzetközi Iroda prezentáció keretében beszámolt a 2018. évi PCT-statisztikai adatokról. Érdekesség az adatok alapján, hogy 2018-ban először haladta meg a nemzetközi bejelentések száma a 250 ezret, ami közel 4%-os növekedést jelent az előző évhez képest. A 4 legnagyobb bejelentési számmal az Egyesült Államok, Kína, Japán és Németország rendelkezik. A nemzetközi bejelentések 7,5%-a származik magánbejelentőktől, 5,4%-a pedig az egyetemi szférához köthető.

Elfogadásra került a Nemzetközi Iroda beszámolója alapján a WIPO elektronikus rendszereinek fejlesztése tárgyában született anyag.

A PCT-rendszerben történő, a hivatalok és a bejelentők közötti elektronikus kommunikáció kapcsán elhangzott, hogy a Nemzetközi Iroda 2019. december 31-re halasztotta a faxszolgáltatás teljes leállítását, emellett igyekszik egy olyan alternatív rendszert biztosítani, ami az egyéb elektronikus kommunikációs csatornák kiesése esetén garantálni tudja a dokumentumok eljuttatását a Nemzetközi Irodának, illetve a bejelentőknek. Fontos eleme kell legyen ennek az új, meghatározandó kommunikációs csatornának az, hogy kizárólag csak azokban az esetben alkalmazzák, amikor ténylegesen nem lehetséges más módon a kapcsolat. Ennek érdekében a Nemzetközi Iroda várja a nemzeti és a nemzetközi hatóságok javaslatait a fenti kérdés megnyugtató megoldására.

A PCT-bevételek árfolyamingadozásokból adódó kiszámíthatatlanságának csökkentésére irányuló erőfeszítések és az ezzel kapcsolatos, már folyamatban lévő pilot projekt kapcsán készült dokumentumot szóban is ismertette a Nemzetközi Iroda. 2018-ban három hivatal (Európai Szabadalmi Hivatal, Japán Szabadalmi Hivatal, Osztrák Szabadalmi Hivatal) vett részt a projektben, ami az eddigi tapasztalatok alapján pozitív eredményt hozott: az

árfolyamingadozások kiegyenlítéséből adódó veszteségek és nyereségek minimalizálhatók voltak, így az egyes hivatalokat nem érte hátrány a valutakonverzió során. A hozzászólók egyöntetűen üdvözölték a Nemzetközi Iroda törekvéseit, majd a munkacsoport elfogadta a dokumentumot.

A munkacsoport meghallgatta a Nemzetközi Iroda beszámolóját a feltalálókát segítő program (Inventor Assistance Program) kapcsán. A program 2016-ban indult öt ország bevonásával. A programban való részvételnek számos feltétele van. Lényege a magánbejelentőknek történő segítségnyújtás abban, hogy szabadalmi bejelentésük eljuthasson az érdemi vizsgálati fázisba, és ne szűnjön meg még az alaki fázisban vagy pusztán csak alaki okok miatt. A program keretében nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi (PCT-) bejelentés megtételére is lehetőség van.

A PCT-munkacsoport tavalyi, 11. ülésén a brazil delegáció által javasolt, az egyetemek számára történő kedvezményes nemzetközi bejelentési díjtételek kapcsán a Nemzetközi Iroda először ismertette a vonatkozó kérdőívre érkezett tagállami válaszok/reakciók összefoglalását. Az elmúlt év során a Nemzetközi Iroda kidolgozott egy javaslatrendszer a legkevésbé fejlett és a fejlődő országok egyetemei által teendő szabadalmi bejelentések díjcsökkentése érdekében, ami az adott ország egy főre eső GDP-értéke, illetve az 1 millió lakosra jutó szabadalmi bejelentések számának függvényében évente egy adott számú szabadalmi bejelentés esetében kívánta volna az egyetemek által fizetendő bejelentési díjat akár 50%-kal csökkenteni. A felszólaló delegációk nagy része – bár támogatta alapvetően az elképzelést, mégis – számos adminisztratív és technikai nehézséget, bizonytalanságot látott a megvalósítás során, így végül a javaslat nem került elfogadásra. A Nemzetközi Iroda felkérte a delegációkat (ideértve az ötletet eredetileg felvető Brazíliát), hogy tegyenek újabb javaslatokat a megoldás érdekében.

A tavalyi üléshez hasonlóan élénk vita bontakozott ki a nemzetközi bejelentés hiányzó részeinek pótlására vonatkozó dokumentum kapcsán. A PCT-munkacsoport 11. ülésén a munkacsoport felkérte a Nemzetközi Irodát, hogy tegyen javaslatot a PCT végrehajtási szabályzata (VSZ) szövegének módosítására, és azt terjessze az idei ülészakon a munkacsoport elé. A Nemzetközi Iroda szövegszerű javaslatokat fogalmazott meg a PCT VSZ módosítására vonatkozóan.

A tavalyi ülésen a nemzetközi bejelentés hibásan benyújtott részeivel kapcsolatos viták az idei ülésen is folytatódtak. Részletes vita bontakozott ki a korábban néhány delegáció által javasolt PCT-szabályok konkrét módosításával kapcsolatban. Ennek eredményeként elfogadásra került, hogy a PCT-unió őszi közgyűlése elé terjeszti a Nemzetközi Iroda a munkacsoport által jóváhagyott módosításokat, valamint javaslatot tesz szabályok beiktatására is.

Az Európai Szabadalmi Hivatal ismertette a PCT kollaboratív kutatási és vizsgálati (CS&E) pilot projektről szóló dokumentumot. A projekt, amelyben az IP5 országai vesznek részt, 2018 júliusában a korábbi terveknek megfelelően elindult.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 40. ülése, Genf, június 17–21.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt az SZTNH részéről.

A regionális csoportok, a bennszülött közösségek képviselője, az LMC országok és az EU nyitófelszólalásaikban megköszönték a titkárság eddigi minőségi munkáját és reményüket fejezték ki, az ülés eredményes lesz, és az IGC megfelelő javaslatot tud tenni a közgyűlésnek. Az EU ezen felül kiemelte, hogy továbbra is a bizonyítékalapú megközelítést támogatja, és megállapította, hogy egyik szöveg sem kész a diplomáciai értekezletre.

A bennszülött közösségek képviselőinek paneljében a felszólalók beszéltek tapasztalataikról azzal kapcsolatban, hogy milyen problémákkal és kihívásokkal kell szembenézniük a bennszülött és helyi közösségeknek.

A szövegtervezetek áttekintése kapcsán a plenáris ülésen is elhangzottak javaslatok, amelyek később, jellemzően informális üléseken kerültek megvitatásra. Az informális üléseken a korábbi üléseken elfogadott szövegtervezeteket, valamint az IGC elnökének a genetikai forrásokról szóló szövegjavaslatát vitatták meg a résztvevők. Ennek célja alapvetően az volt, hogy a szövegekben található alternatívák számát csökkentsék. A facilitátorok az elhangzott javaslatokat beépítették a szövegtervezetekbe, és az IGC az így létrejött szövegtervezeteket elfogadta a további tárgyalások alapjául.

Az újra benyújtott tanulmányjavaslatokkal kapcsolatban az Afrikai Csoport több tagja is kifejezte aggályait, véleményük szerint ezek nem vezetnének objektív eredményre, és indokolatlanul túlterhelik az IGC munkáját.

A számbavétel kapcsán a regionális csoportok egyetértettek abban, hogy egyik témában sem ért el olyan eredményt az IGC, ami alapján diplomáciai értekezletre lehetne bocsátani bármelyik szöveget. Ennek megfelelően az IGC szeretné folytatni a munkáját, így a közgyűlés részére készített javaslat tartalmazza a 2020/2021-es mandátum tervezetét. Felmerült, hogy ülésközi szakértői találkozókra is sor kerülhet a következő mandátum ideje alatt, amit az EU egyértelműen ellenzett, és mások sem támogattak az anyagi és emberi erőforrás kapacitáshiánya miatt. Japán, az Egyesült Államok, az EU és a CEBS-csoport az ülésközi szakértői ülések helyett a korábban már javasolt tanulmányok elkészítésében látott hozzáadott értéket. Az Afrikai Csoport, a GRULAC és Irán jogi kötőerővel rendelkező dokumentumok létrehozását támogatta.

A közgyűlés számára előkészített javaslatból végül mindkét érdekcsoport elképzeléseit számításba véve kikerült az ülésközi szakértői találkozók lehetősége, viszont a szöveg tartalmazza azt a lehetőséget, hogy a következő mandátum során eljuthat valamelyik szöveg a diplomáciai értekezletre javasolható állapotba.

Az ülés elnöke erőteljesen ösztönözte és felhívta a tagokat, valamint minden érdekelt köz- és magánintézményt arra, hogy járuljanak hozzá az Önkéntes Alaphoz annak érdekében, hogy a bennszülött közösségek részvétele továbbra is biztosítható legyen az üléseken. Az alternatív finanszírozási módszerek továbbra sem kerültek le napirendről.

A 2013-ban megrendezett Bennszülött Szakértői Workshop eredményeinek elismerése mellett, az Egyesült Nemzetek Bennszülött Kérdések Állandó Fórumának ajánlása alapján az IGC felkérte a titkárságot, hogy a 2020/2021-es mandátum időszakában újra rendezzen egy ilyen workshopot.

Az IGC továbbá felkérte arra is a titkárságot, hogy a 2020/2021-es mandátum időszakában a meglévő források mellett felügyelje a Technical Review naprakésszé tételét, amit egy bennszülött szakértő fog elvégezni.

Az ülésen az IGC megvitatta a hagyományos tudáshoz és hagyományos kulturális kifejezésekhez kapcsolódó dokumentumok alapján az ülést megelőzően elkészült újabb egyezmény szövegtervezeteit.

Az IGC áttekintette a 2018/2019-ben elért eredményeket, és döntött a közgyűlés elé terjesztendő szövegtervezetekről.

Az ülésen javaslatokat fogadott el, amelyeket a 2019-es közgyűlés elé terjeszt. Mivel az IGC jelenlegi mandátuma lejárt, a közgyűlés dönt az új mandátum elfogadásáról, amelynek tervezete a javaslatok között szerepel.

Az új, 2020/2021-re szóló mandátum tervezete hasonló munkamódszereket és ütemtervet tartalmaz, mint a 2018/2019-es. Az elfogadásra váró új mandátum célkitűzése, hogy az IGC véglegesítse a nemzetközi egyezmények szövegét a genetikai források, a tradicionális tudás és a tradicionális kulturális kifejezések védelme témájában. Az IGC továbbra is a szöveghez kapcsolódó tárgyalási módszert kíván alkalmazni, felhasználva az eddigi munka során keletkezett dokumentumokat.

A tervezet szerint, az eddigieknek megfelelően, az IGC-nek be kell majd számolnia az elért eredményekről a 2020. évi közgyűlésnek, 2021-ben pedig számot kell adnia arról, hogy a mandátumban foglaltaknak megfelelően milyen előrehaladást ért el a nemzetközi egyezmények kidolgozása tekintetében.

Az IGC a tervezetben felhívja a közgyűlés figyelmét a bennszülött közösségek részvételének fontosságára, és tájékoztatja a közgyűlést arról, hogy az ezt biztosító Önkéntes Alap kiürült. Az IGC az Önkéntes Alaphoz való hozzájárulásra, illetve alternatív finanszírozási formák kidolgozására hívja fel a tagállamokat.

Az IGC úgy határozott, hogy a 2018/2019-es mandátum időszakában az IGC-nek a Fejlesztési Program (Development Agenda) végrehajtásában való részvételével kapcsolatban elhangzott nyilatkozatokat jelentés formájában fogja a közgyűlés elé terjeszteni.

A Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Patents, SCP) 30. ülése, Genf, június 24–27.

Az ülésen a hivatalt az Iparjogvédelmi Jogi Osztály vezetője képviselte.

A titkárság frissítette a nemzeti és regionális szabadalmi jogszabályokat összegyűjtő elektronikus felületet számos tagállam által megosztott adatokkal.

A szabadalmi oltalom alóli kivételek témában a bizottság megvitatta a kényszerengedélyekről szóló összefoglaló tanulmányt.

A szabadalmak minősége kapcsán több tagállam előadások keretében osztotta meg a szabadalmi eljárások minőségének biztosítására alkalmazott eszközökről alkotott tapasztalatait. Elkészült a feltalálói tevékenységről szóló tanulmány harmadik része, amely a feltalálói tevékenységnek a kémiai szektorban történő megítélésével foglalkozik. A bizottság megvitatta a szabadalmak és a formálódó technológiák összefüggéseiről szóló háttéranyagot is.

A szabadalmak közegészségügyi vonatkozásai kapcsán több meghívott előadó a licenciaszerződések tárgyalási technikáiról beszélt. A bizottság azt is megvitatta, hogy a következő ülésre mely nyilvánosan hozzáférhető szabadalmi adatbázisok szolgáltatóinak képviselői kerüljenek meghívásra.

Folytatódott az ügyfelek és szabadalmi képviselőik közötti kommunikáció bizalmosságának biztosítására elérhető lehetőségek megvitatása. A hozzászólók többsége elérkezettnek látja az időt arra, hogy a bizottság elfogadjon egy *soft-law* intézkedéscsomagot, amelyet a tagállamok beépíthetnek nemzeti jogukba. A tagállamok másik csoportja szerint tiszteletben kell tartani a nemzeti különbségeket, ez a kérdés pedig a tagállamok nemzeti jogára tartozik.

A titkárság bemutatta a tagállamoktól kapott információk alapján a technológiatranszfert hatékonyan segítő nemzeti szabadalmi jogszabályokról szóló frissített tanulmányt. A tanulmány a megfelelő feltárás követelményét, a licenciadást ösztönző eszközöket, valamint a felsőoktatási intézményeket és kkv-kat megillető szabadalmidíj-kedvezményeket vizsgálta.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYEZMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezetben (ESZSZ) az SZTNH 2019 első felében is ellátta a magyar kormányzati képviseletet. Munkatársaink részt vettek az ESZSZ Igazgatótanácsa, az Igazgatótanács Albizottsága, a Szabadalmi Jogi Bizottság, a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság ülésein, valamint különböző továbbképzéseken.

Az ESZSZ Szabadalmi Jogi Bizottságának (Committee on Patent Law) 50. ülése, München, február 19–20.

Az ülésen az Elnökségi Kabinet tagja, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

A növényeket és állatokat érintő találmányok szabadalmazhatósága

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese tájékoztatta a Bizottságot az ESZH növényeket és állatokat érintő bejelentésekkel kapcsolatos gyakorlatáról.

Jelenleg 250 ilyen tárgyú ügy van folyamatban vizsgálati és 4 felszólalási szakban. Elutasító döntés ellen 10 esetben nyújtottak be fellebbezést. Mindet ugyanarra a fellebbezési tanácsra szignálták, amelyik a tárgyalta döntést hozta.

Az ESZH úgy vélte, hogy a hivatal elnöke nemcsak egymásnak ellentmondó fellebbezési tanácsi döntések esetén kérheti a Bővített Fellebbezési Tanács döntését, hanem későbbi jogváltozás miatt is.

A vizsgálati eljárás idejének rugalmas kezeléséről készült online egyeztetés eredménye

Az ESZH először a Bizottság 2018. februári ülésén mutatta be a bejelentők számára az érdemi vizsgálat legfeljebb 3 évvel történő elhalasztását megengedő javaslatát. A felszólaló szerződő államok és megfigyelők nagy többsége ekkor kritikusan állt a javaslatához, főleg a jogbiztonságra gyakorolt várhatóan kedvezőtlen hatások miatt. 2018 novemberében az ESZH széles körű nyilvános konzultációt folytatott, amelynek eredményeit ezen az ülésen ismertették.

A 627 válaszadó 80%-a szabadalmi ügyvivő vagy házon belüli IP-képviselő, 18%-a pedig ipari szereplő. A válaszadók 52%-a támogatná a halasztott vizsgálat valamilyen formában történő bevezetését, 46% ellenzi, 2% pedig nem adott választ. (Az SZTNH-hoz eljuttatott hazai válaszok túlnyomó többsége ellenzi az ESZH elképzelését.)

Az elnök azzal foglalta össze a vitát, hogy a bizottság arra kéri az ESZH-t, hogy amennyiben napirenden kívánja tartani a kérdést, készítsen hatásvizsgálaton alapuló konkrét javaslatot, amiről szavazni lehet, és vegye figyelembe az elhangzott észrevételeket és aggályokat.

A mesterséges intelligencia felhasználásával létrehozott találmányok jogi szempontjai

Dr. Noam Shemtov (Queen Mary University of London) a mesterséges intelligencia (MI) felhasználásával létrehozott találmányok jogi megítéléséről tartott előadást. Ebben az összefüggésben mesterséges intelligencia alatt egyelőre csak gépi tanulási algoritmusokat kell érteni. Az MI feltalálóként történő elismeréséhez mélyreható változásokat kell majd véghezvinni a szabadalmi és a polgári jogban is a számítógépek jogi személyként történő elismerésével, de ez jelenleg még nem aktuális. A legtöbb jogrendszer szabadalmi joga által

megkövetelt feltalálói tevékenység kifejtésére jelenleg csak az ember képes, legfeljebb az MI eszközként történő használatáról lehet beszélni.

Az ESZH összefoglalta a mesterséges intelligenciával kapcsolatos szabadalmi jogi kérdések kapcsán elvégzett kérdőíves felmérésre adott tagállami válaszokat. A válaszadó tagállamok az MI-re is kiterjedő vagy annak segítségével létrehozott találmányok elbírálása során kivétel nélkül a számítógéppel megvalósított találmányokra vonatkozó szabályokat alkalmazzák.

Az ESZSZ végrehajtási szabályzatának (VSZ) a postai úton történő értesítésre vonatkozó módosítása

Az ESZH bemutatta az ESZE VSZ 126. szabályának módosítását célzó javaslatát, amely megszüntetné a tértivevényes kézbesítést.

Mivel a tértivevények csak az esetek 30–50%-ában érkeznek vissza a hivatalhoz – vélhetően a tagállami postaszolgáltatások különbségei és hibái miatt – az ESZH számára viszont lényeges a kézbesítés időpontjának ismerete a határidők számítása miatt, bevezették a 2936 számú, *Acknowledgement of receipt* űrlapot, amelyet az ügyfelek 97%-a visszaküld. Erre tekintettel megszüntetnék a tértivevények alkalmazását, helyette elektronikusan vagy ajánlott levélben történne a kézbesítés. Az ESZH szerint az ügyfelek is támogatják a tértivevényes rendszer megszüntetését, azzal hogy inkább az elektronikus kézbesítés működését kellene fejleszteni. A javasolt módosítás 2019 őszén lépne hatályba.

A kézbesítési vélelem szabályait a módosítás nem érintené, hiszen a vélelem a tértivevény alkalmazásától függetlenül beáll. Vita esetén pedig továbbra is az ESZH-nak kellene bizonyítania, hogy a kézbesítés az adott napon történt.

Helyzetjelentés az anyagi jogi harmonizációs folyamatról

Az ESZH beszámolt a WIPO B+ alcsoportjában zajló anyagi jogi harmonizációs folyamat állásáról. A közelmúltban elért áttörések ellenére az Industry Trilateral (IT3) tagjai között jelentős véleménykülönbségek maradtak fenn a türelmi idő és az elsődleges felhasználói jogok kapcsán. A technika állásának definíciójával kapcsolatban kiemelték, hogy az alcsoport decemberi pozíciós papírjának elkészülte után az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága döntést hozott a *Helsinn Healthcare S.A. v Teva Pharmaceuticals USA, Inc.*-ügyben kimondva, hogy a találmány titoktartási kötelezettség előírása mellett történő forgalomba hozatala is újdonságrontónak tekintendő egy későbbi szabadalmi bejelentésre nézve.

A lassú előrehaladás miatt egyes delegációk (különösen az Egyesült Államok) megkérdőjelezték a folyamat létjogosultságát, az ESZH, Kanada, Dél-Korea és mások azonban elkötelezték a folytatás mellett egy nemzetközi megállapodás megkötésének céljával.

A PCT-t érintő jogi fejleményekről szóló helyzetjelentés

A napirend pontban a következő kérdések kerültek megvitatásra:

- a PCT-bejelentés tévesen szereplő részeinek a javítása,
- a hivataloknak tulajdonítható kommunikációs nehézségek kapcsán adott mulasztás-
orvoslási lehetőségek,
- a „PCT Fees Netting System” pilot kiterjesztése,
- a PCT VSZ 23bis szabályának alkalmazása.

Az IP5 csoporton belüli eljárásjogi harmonizációról szóló helyzetjelentés

Az ESZH egy prezentációban beszámolt az IP5 csoporton belüli eljárásjogi harmonizáció fejleményeiről.

*Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának (Select Committee, SC) 23. ülése,
München, március 27.*

Az ülésen az SZTNH-t a jogi elnökhelyettes képviselte.

Az SC egyhangú szavazással újraválasztotta Jérôme Debrulle-t (Belgium) az albizottság elnökévé, valamint Simona Marzettit (Olaszország) az albizottság alelnökévé. A megválasztottak megköszönték a bizalmat, illetve reményüket fejezték ki, hogy az egységes hatályú szabadalmi rendszer a német alkotmánybíróság döntését követően hamarosan elindul.

Jérôme Debrulle, az albizottság elnöke kérte a delegációk közreműködését, hogy az egységes hatályú európai szabadalom hatálybalépéséhez kapcsolódó nemzeti intézkedésekről szóló 2016-os kérdőívre adott válaszok frissítésre kerüljenek. Ezzel összefüggésben írásban is meg fogja keresni a tagállami hivatalokat.

*Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 159. ülése,
München, március 27–28.*

Az ülésen a hivatal részéről a jogi elnökhelyettes, a Szabadalmi Főosztály vezetője, illetve a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt.

Az igazgatótanács elnökségének (Board 28) tevékenységi jelentése

Az igazgatótanács nyugtázta az elnökség legutóbbi ülésének fejleményeiről készült jelentést. Az ülés során az elnökség áttekintette és megvitatta többek között az igazgatótanács júniusi ülésének napirendjére kerülő személyzeti ügyeket, a műszaki fellebbezési tanács lényegében biológiai eljárással létrehozott termékek szabadalmazhatósága kapcsán hozott döntését, valamint a szabadalmi eljárás rugalmasságának növelésére vonatkozó hivatali javaslatot.

Az ESZH elnökének tevékenységi jelentése

Az ESZH elnöke ismertette a hivatal 2018-as éves tevékenységi jelentésének legfontosabb elemeit. 2018. júliusi kinevezésére tekintettel a jelentés csak a második félévet érintette. A jelentés négy fő területet ismertetett: a 2019–2023 közötti időszakra szóló intézményi stratégia előkészítését, szabadalmi eljárási statisztikai adatokat, a szociális párbeszéd alakulását, valamint az épületekkel és az informatikai fejlesztésekkel kapcsolatos fejleményeket.

Az intézményi stratégia kapcsán elmondta, hogy az előkészítés során széles körű konzultációt folytattak a tagállamok, a nemzeti hivatalok, felhasználói szervezetek és a nyilvánosság bevonásával. Az ESZH-nál folytatott belső konzultációban a munkavállalók 85%-a vett részt.

A stratégia 5 célt határoz meg:

1. cél: elkötelezett, tudásalapú és együttműködő szervezet létrehozása,
2. cél: a hatékonyság, átláthatóság és pénzügyi fenntarthatóság növelése,
3. cél: az informatikai rendszerek egyszerűsítése és korszerűsítése,
4. cél: jó minőségű termékek és szolgáltatások nyújtása,
5. cél: globális befolyással rendelkező európai szabadalmi rendszer létrehozása.

A Fellebbezési Tanácsok Bizottsága elnökének jelentése

A bizottság legutóbbi ülésén

- új elnökhelyettest választott;
- támogató véleményt fogalmazott meg a fellebbezési tanácsok 2018. évi tevékenységi jelentéséről;
- jóváhagyta a fellebbezési tanácsok átdolgozott eljárási szabályzatát, amelyet az igazgatótanács júniusi ülése fogadhat majd el;
- megvitatta a fellebbezési díj részleges visszatérítésének lehetőségeit.

A fellebbezési tanácsok (BoA) elnökének jelentése

A BoA elnöke bemutatta a tanácsok 2018-as éves jelentését. A fellebbezési tanácsok reformja óta 18%-kal nőtt a működés hatékonysága, a backlog jelenleg 9196 ügy. Folyamatban van több intézkedés előkészítése, amelyek tovább növelik majd a tanácsok teljesítményét.

Személyzeti kérdések

Az igazgatótanács 26 és 11 szavazattal (1 tartózkodás mellett) 3 évre az igazgatótanács elnökhelyettesévé választotta Borghildur Erlingsdóttirt. Mandátuma 2019. március 27-én kezdődik.

Emellett az igazgatótanács az Európai Szabadalmi Akadémia Felügyelőbizottságában, a Fellebbezési Tanácsok Igazgatási Bizottságában, a Nyugdíj- és Társadalombiztosítási Tar-

találkapok Felügyelőbizottságában és a fellebbezési tanácsoknál megüresedett pozíciók betöltéséről döntött.

A Szabadalmi Jogi Bizottság elnökének jelentése

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a beszámolót.

A lényegében biológiai eljárással előállított növényekkel és állatokkal kapcsolatos találmányok szabadalmazhatósága alóli kivételek

Az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese ismertette a műszaki fellebbezési tanács T 1063/18 számú ügyben hozott döntését és annak előzményeit. Jelenleg 18 ilyen tárgyú ügy van folyamatban, előreláthatóan mindet a decemberi döntést hozó tanácsra szignálják majd.

A kialakult helyzet megoldására több lehetőséget vázoltak. Az ESZH hivatalos jogi álláspontja az, hogy a leggyorsabb megoldás az első opció szerinti elnöki referálás. Ennek az ESZE 112(b) cikke szerinti feltételei fennállnak, mivel egyes fellebbezési tanácsai döntések eltérnek abban, hogy az ESZE végrehajtási szabályzatának az igazgatótanács általi módosítását kötelező erejűnek tekintik-e. Emellett a fellebbezési tanácsok esetjoga alapján nemcsak konkrét uniós jogi aktus, hanem a jogfejlődés is megalapozhatja az elnöki referálást, az EU Bizottság értelmező közleménye pedig kétségtelenül ebbe a körbe tartozik. Ha a Bővített Fellebbezési Tanács nem fogadja be az ügyet, akkor lehet az ESZE igazgatótanács általi módosítása felé elindulni.

A tagállamok egyetértettek abban, hogy a jogbiztonság érdekében a lehető leggyorsabban összhangba kell hozni az ESZH gyakorlatát a biotechnológiai irányelv uralkodó értelmezésével, ezért támogatták, hogy az ESZH elnöke a Bővített Fellebbezési Tanács elé utalja a T 1063/18 számú ügyet.

Jordánia kérelme a hatályosítási megállapodás megkötésére vonatkozó tárgyalások megkezdésére

A Jordán Királyság hatályosítási megállapodás megkötésére vonatkozó tárgyalások megkezdését kérte az ESZH-tól. Az igazgatótanács egyhangú döntéssel felhatalmazta az ESZH-t a tárgyalások megkezdésére.

Az ESZSZ végrehajtási szabályzatának a postai úton történő értesítésre vonatkozó módosítása

Az ESZH javaslata az ESZE VSZ 126. szabályának módosításával megszüntetné a határidőtűzést tartalmazó hivatali iratok tértivevényes kézbesítését. Az igazgatótanács egyhangú döntéssel elfogadta a javaslatot.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 160. ülése, München, június 26–27.

Az SZTNH részéről a jogi és a műszaki elnökhelyettes vett részt az ülésen.

Az ESZH elnökének beszámolója

Az elnöki beszámoló keretében ismertetésre került a 2018-as minőségi jelentés, környezeti jelentés és szociális jelentés is. António Campinos, az ESZH elnöke tájékoztatott az aktuális statisztikai adatokról. A korábbi kutatási backlog feldolgozása után a fő feladat a vizsgálati backlog feldolgozása. Bemutatták a 2018-as minőségi jelentés fő megállapításait. Az ESZH felmérése alapján az ügyfelek 91%-a szerint az EP minősége jó, nagyon jó vagy kiváló. Áttérve a szociális jelentésre tájékoztatták az igazgatótanácsot a munkavállalók képviselőivel 2019 tavasza folyamán lefolytatott intenzív tárgyalássorozatról. Mentorprogramot indítanak, hogy növeljék a női vezetők arányát. Új IT-struktúrát kívánnak bevezetni. Épületfelújítási programot szeretnének bevezetni. Kiemelték a májusi előzetes egyeztetés eredményeként módosított, a 2023-ig tartó időszakra vonatkozó stratégiai terv fő sarokpontjait. Megemlítették a kkv-k speciális igényeinek megfelelő fejlesztések fontosságát, továbbá beszámoltak az Európai Feltalálói Díj előző heti átadási ünnepségéről.

Stratégiai terv

A 2023-ig tartó időszakra vonatkozó stratégiai terv – ami az ESZH elnökének mandátuma végéig tervez – öt fő célt határoz meg, amelyeket bevezetésként egy rövidfilmben mutattak be. A stratégia öt célt határoz meg:

1. cél: elkötelezett, tudásalapú és együttműködő szervezet létrehozása,
2. cél: informatikai rendszerek egyszerűsítése és korszerűsítése,
3. cél: jó minőségű termékek és szolgáltatások biztosítása,
4. cél: globális befolyással rendelkező európai szabadalmi rendszer létrehozása,
5. cél: hosszú távú fenntarthatóság biztosítása.

Személyzeti kérdések

Az igazgatótanács 35 igen és 3 tartózkodás mellett megválasztotta Peter Slatert a Technical and Operational Support Committee elnökhelyettesének.

Az igazgatótanács a Fellebbezési Tanácsok Igazgatási Bizottságába jelöltek megválasztásáról döntött.

Az igazgatótanács megválasztotta Mr. Jorma Lehtonen-t (Finnország) az Európai Szabadalmi Akadémia Felügyelőbizottsága tagjának.

Az igazgatótanács zárt ülésben döntött a fellebbezési tanácsok tagjainak megválasztásáról, újraválasztásáról és előléptetéséről.

A Nyugdíj- és Társadalombiztosítási Alapok Felügyelőbizottságának jelentése

A Nyugdíj- és Társadalombiztosítási Alapok Felügyelőbizottságának 99. és 100. üléséről tájékoztatta az igazgatótanácsot Michel Lind, a felügyelőbizottság elnöke. A felügyelőbizottság tudomásul vette az alapok 2019. évi első negyedéves jelentését. Az alapok visszanyerték az előző évi veszteségeket. Megállapították, hogy továbbra is figyelemmel kell kísérni az adatokat, mert túl rövid időszak telt el megalapozott következtetés levonásához.

Pénzügyi tanulmány

Az igazgatótanács tájékoztatást kapott a 2019-ben független tanácsadók által készített pénzügyi tanulmányról. A tanulmány az ESZH helyzetét és hosszú távú fenntarthatóságát értékeli, és négy forgatókönyv szerint modellezi a pénzügyi hatásokat. A tanulmány felveti, hogy hosszú távon problémák várhatók a pénzügyi egyensúlyban, mivel a hamarosan nyugdíjba vonuló dolgozók megnövekedett száma miatt a nyugdíjkifizetések nagy terhet fognak jelenteni.

Egyéb napirendi pontok

Az igazgatótanács felhatalmazta az ESZH elnökét a Grúziával létrehozandó hatályosítási megállapodás aláírására.

Az igazgatótanács tájékoztatást kapott az ESZH elképzeléseiről a stratégiai tervben foglalt környezeti fejlesztéseket megvalósító épületfelújítási programhoz kapcsolódóan.

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2019 második felében a következő külföldi szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- „Bevezetés a szabadalmi statisztikákba és a PATSTAT-ba”, Bécs, január 22–24.;
- „Tisztaság és egység – alapszint”, Szófia, február 18–20.;
- „Újdonság és feltalálói lépés – alapszint”, Szófia, február 20–22.;
- „Tisztaság és egység – középszint”, München 25–27.;
- „Újdonság és feltalálói lépés – középszint”, München, 27–29.;
- „Tisztaság és egység – haladó szint”, München 25–27.;
- „Újdonság és feltalálói lépés – haladó szint”, München, 27–29.;
- „Bevezetés a jogi adatokba és az INPADOC-ba”, Bécs, április 2–3.;
- „Hogyan értelmezzük és szövegezzük az ESZH kutatási jelentéseit és írásos véleményeit”, Prága, április 9–12.;
- „Az európai szabadalmi rendszer a bejelentéstől a megadásig”, Riga, Május 21–24.;
- „Szabadalomtisztasági kutatás”, Lille, május 28–29.;
- „Együttműködési Szabadalmi Osztályozás”, München, június 4–5.

Egyéb, az ESZSZ által szervezett rendezvények

- Együttműködési Szabadalmi Osztályozás éves találkozó, Genf, február 19.;
- „Számítógéppel megvalósított találmányok” c. konferencia, Lund, április 9.;
- 2019. évi PATLIB-konferencia, Porto, május 6–7.;
- a tagállamokkal folytatott együttműködésről rendezett éves találkozó, Kilkenny, május 13–14.;
- CoCoNet éves képzés, Bécs, június 18–20.;
- Európai Feltalálói Díj átadóünnepsége, Bécs, június 20.

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai továbbra is rendszeresen részt vettek a Brüsszelben és egyéb helyszíneken tartott munkacsoporti és szakértői üléseken, konferenciákon. Téma szerinti és időrendi csoportosításban a következő ülésekre került sor 2019 első félévében:

- az EU Tanács szellemi tulajdonnal foglalkozó tanácsi munkacsoportjainak ülései: Brüsszel, január 8., január 24., február 22., március 1., március 7., június 5.;
- az iparjogvédelmi politikával foglalkozó szakértői csoport – Group on Industrial Property Policy (GIPP) ülése, Brüsszel, február 5–6., február 28., június 21.;
- a szellemi tulajdoni jogok érvényesítésével foglalkozó szakértői csoport 10. ülése, Brüsszel, március 28.;
- a 2014/26/EU sz. irányelvvel foglalkozó szakértői csoport találkozója, Brüsszel, május 28.

AZ EURÓPAI UNIÓ SZELLEMI TULAJDONI HIVATALÁVAL (EUIPO) FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI

A Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontjának plenáris ülése, Bukarest, február 12–13.

A hivatal részéről a Tájékoztatási és Innovációtámogatási Főosztály jogi ügyintézője vett részt az ülésen.

Az EU soros elnöki tisztét betöltő Románia képviselője hangsúlyozta, hogy Romániában az IPR-intenzív iparágak 1,8 millió munkahelyet teremtenek, hozzájárulásuk aránya a GDP-hez 47%. Az ügyészség egyike azon keveseknek Európában, amely rendelkezik egy közel 40 tagú IP-egységgel. Ez a részleg koordinálja az összes román intézményt a hamisítás

és a szellemi tulajdoni jogsértések elleni fellépésben, továbbképzést biztosítva a bírácoknak, az ügyészeknek és a büntetőhatóságoknak, akik alapvető szerepet játszanak az IP-bűnözés elleni küzdelemben. Az együttműködés egyik látható eredménye az volt, hogy a közelmúltban több mint 10%-kal esett vissza a szoftverkalózkodás. A digitális világ kihívásai és a szervezett bűnözői csoportok fenyegetése egyre növekszik, ezért továbbra is biztosítani kell a jogérvényesítésben és a tudatosságnövelésben a szükséges támogatást.

Az Európai Bizottság képviselője kiemelte az EUIPO és a megfigyelőközpont kulcsszerepét az IP-rendszerben, amelyet a Bizottság nagyra értékel. Hangsúlyozta, hogy a Bizottság által végzett értékelés betekintést nyújt az elmúlt években elvégzett színvonalas munkába, és a két szervezet munkája elismerésre került.

A megfigyelőközpont 2018-as tevékenységi jelentése

A megfigyelőközpont elnöke összefoglalta a megfigyelőközpont éves tevékenységi jelentését. Kiemelte, hogy az érdekeltekkel folytatott konzultációt követően új projekteket hoztak létre, és új szakértői csoportokat állítottak fel. Kiemelte az elvégzett kutatások fontosságát, és azt, hogy a jövőben is terveznek hasonló felméréseket. Összesen 13 jelentést tettek közzé 2018-ban, amelyek minden tagállam nyelvén elérhetőek.

Aktuális információk az Európai Bizottságtól

Az Európai Bizottság naprakész beszámolót adott a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó, 2017 végén elfogadott akcióterv állásáról. Ennek végrehajtása folyamatban van továbbra is, nem érinti egyelőre a közelgő új Bizottság és a brexit kérdése. A harmadik országokat illetően a legfontosabb kezdeményezés az IP-jogsértésekre vonatkozó lista, amely az EU-n kívüli weboldalakat és piacokat nevezi meg. A két évente frissítendő lista négy fő területet foglal magában: a szerzői joggal kapcsolatos tartalmakat kínáló webhelyek, az e-kereskedelmi platformok, az online gyógyszertárak és a piacok.

Beszámoló a tanulmányokról

Az OECD bemutatta a jelentéseit, amelyek fő témái a következők: miért exportálnak az országok hamisítványokat; a hamisított áruk forgalmazására szolgáló kiscsomagok: tények és trendek. A kiskereskedelemben forgalmazott hamisított árukkal kapcsolatban a tendenciák azt mutatják, hogy a lefoglalások teljes számának több mint 60%-át postai és futárszolgáltatók által kézbesített kiscsomagok képezik, ami bonyolult és költséges végrehajtási problémát jelent. A piaci szereplők közötti információáramlás, az emberi erőforrás hiánya és az elégtelen együttműködés különösen nehéz helyzetbe hozza a fogyasztókat a hamisítókkal szemben. A vizsgálatok során arra a következtetésre jutottak, hogy a kiscsomagokban lefoglalt áruk értéke alacsony volt, mivel ezek gyakran csak egy tételt tartalmaznak; ezzel a szállítási móddal gyakran visszaéltek a hamisítással érintett helyeken; továbbá Kína és Hongkong voltak az azonosított hamisítványok fő exportőrei.

Az OECD aktuális tevékenysége

2018 októberében az OECD és az EUIPO közösen szervezte meg a politikai döntéshozók számára a legjelentősebb, szellemi tulajdonnal foglalkozó gazdasági konferenciát. 135 fő vett részt Európából, Észak- és Dél-Amerikából, Ázsiából és Ausztráliából, többek között akadémikusok, IP-ügynökségek, hivatalok közigazászai, kormányzati tisztviselők és egyéb IP-szakemberek. Hat ülészak keretében a résztvevők kitértek a szerzői joggal és a védjegyekkel kapcsolatos aktuális kérdésekre is

Az EUIPO és az OECD között létrejött megállapodással kapcsolatban elhangzott, hogy az a közös kutatási programot 2020-ig fedi le. Az OECD jelenleg 96 vámtisztviselőtől beszerzett új lefoglalási adatokkal rendelkezik, ezek elemzése befejeződött, a jelentést előreláthatólag márciusban publikálják. A hamisított gyógyszerekre vonatkozó tanulmányt szintén 2019 márciusában teszik közzé.

A kkv-k

A résztvevők áttekinthették a megfigyelőközponton belül végrehajtott kkv-kezdeménnyezéseket, beleértve az IP-elődiagnosztika (IPD) és a pro bono szolgáltatásokra vonatkozó terveket. Az IPD olyan szolgáltatás, amely segíti a kkv-kat a szellemi tulajdoni „termékekben” rejlő lehetőségek kiaknázásában. Ennek érdekében a megfigyelőközpont támogatást nyújt az Európai Bizottságnak és az ESZH-nak a tudatosságnövelő események megvalósításával, és segíti a Bizottságot az IPD-szakértők hálózatának létrehozásában. A pro bono kezdeményezés célja a kkv-k támogatása abban, hogy jobb döntéseket hozzanak a szellemi tulajdont érintő kérdésekben, valamint a jogérvényesítés terén is megfelelő háttérrel kapjanak ahhoz, hogy hatékonyan léphessenek fel az őket érő jogsértésekkel szemben. A felhasználói szervezetekkel és a nemzeti hivatalokkal folytatott konzultációk után kapott visszajelzések szerint azok örömmel fogadják a pro bono kezdeményezést, de egyértelműen meg kell határozni a támogatás feltételeit és mibenlétét (finanszírozás, közreműködők, alkalmazott jogszabályok stb).

Authenticity projekt

A hamisítás elleni küzdelem és az IP-tudatosság helyi szinten történő növelése érdekében 2019-től új európai együttműködési projekt, az „Authenticity” kerül kidolgozásra. Az EUIPO célja a részt vevő városok számának növelése. A pilot projekteket az EUIPO és a megfigyelőközpont támogatásával az Indicam, az Unifab és az Andema fejlesztette ki, Olaszországban, Franciaországban és Spanyolországban építve ki az „Authenticity” hálózatot, bevonva többek között Párizst, Madridot és Rómát. A cél az, hogy a már működő minták alapján minél több város működjön közre a szellemi tulajdonnal kapcsolatos tudatosságnövelésben és felvilágosításban. Az első Authenticity munkacsoport-ülésre március 7-én került sor az EUIPO-ban az érdeklődő nemzeti hivatalok és szervezetek közreműködésével.

Ezt követően a tagállamok beszámoltak az aktuális újdonságokról, végezetül a résztvevőkből alkotott munkacsoportok megvitatták az EUIPO 2025-ig terjedő stratégiai tervét és beszámoltak javaslataikról.

Az EUIPO 21. védjegyjogi kapcsolattartó ülése, Alicante, április 2–3.

Az SZTNH-t a Nemzeti Védjegyzosztály jogi ügyintézője és a Nemzetközi Védjegyzosztály védjegyelbírája képviselte az ülésen.

Az EUIPO munkatársa ismertette az EUIPO 2025-ig tartó stratégiai terve megvalósításának jelenlegi állását, továbbá a 2019. évre vonatkozó munkatervet. Kiemelte, hogy a projektek jelentős része 2018-ban lezárult: előtérbe helyezték az elektronikus ügyintézacé; a megújítások 94%-át, a képviseletváltozások 75%-át, valamint a név- és címváltozások 50%-át automatizáltan vezették át; a Harmonised Database 4000, a Similarity Database 2500 új kifejezéssel egészült ki; az ECP1 keretében 37 implementáció fejeződött be; az ECP2 körében a TMview és a DesignView adatbázis működtetésében 68 hivatal vesz részt, azokban 51,2, illetve 4,4 millió keresést folytattak le, 166, illetve 163 különböző országban; a TMclass adatbázis működtetésében 72 hivatal vesz részt; az ECP3 keretében 17,8 millió eurót fordítottak új IP-eszközök és adatbázisok fejlesztésére.

Ismertetésre került az EUIPO 2025-ig tartó stratégiai terve kidolgozásának menete. 2019. február 28-ig lezárult az előzetes belső és a külső konzultáció folyamata (ehhez különféle közösségimédia-felületeket is igénybe vettek). A beérkezett észrevételek összegzésre kerülnek, és azokról 2019. április végéig jelentést készítenek. Ezt követően kerül sor az alapelvek és a körvonalak meghatározására 2019 májusában és júniusában. A stratégia terv első változata várhatóan 2019 júliusára készül el, amelynek az érintettekkel történő konzultációját szeptember végéig szeretnék lezárni. A végleges dokumentumnak az igazgatótanács és a Költségvetési Bizottság általi elfogadása 2019 novemberében várható, így a dokumentum 2020 júniusában hatályba léphet.

A jogalkotási reform végrehajtása kapcsán a nemzetközi együttműködésért és jogi ügyekért felelős igazgatóság munkatársa az EUIPO ügyvezető igazgatója által kibocsátott intézkedésekről tartott előadást.

A Német Szabadalmi és Védjegy hivatal munkatársa ismertette az új típusú védjegyek kutatásával kapcsolatos német hivatali gyakorlatot. Kitért arra, hogy az új – az irányelv átültetése kapcsán született – védjegy törvény 2019. január 14-én lépett hatályba Németországban, amely eltörölte a grafikai ábrázolhatóság követelményét, ennek következtében kutatási gyakorlatukat módosítaniuk kellett. Példákon keresztül szemléltette a kulcsszavak meghatározását, továbbá bemutatta azok feltüntetését a német hivatal ügyviteli rendszerében. Ezt követően a résztvevők hozzászólásaikban jellemzően a kulcsszavak meghatározásának szubjektivitására hívták fel a figyelmet.

Az ülés résztvevői beszámoltak a védjegyjogi irányelv átültetésének állásáról. Egyes országokban az irányelv már átültetésre került, több tagállamban az átültető jogszabály még nem lépett hatályba.

A résztvevők beszámolót hallhattak a European IP Network (EUIPN) keretében megvalósuló együttműködésről. Jelenleg a dán, a portugál és a szlovén hivatallal működnek együtt.

Az EUIPO munkatársai ismertették a CP8, a CP9 és a CP11 projekt állását, majd az ülés résztvevőinek a CP5 közös gyakorlat alkalmazásáról kellett beszámolniuk.

A fellebbezési tanácsok munkatársa összegezte az ábrás védjegyek megkülönböztetőképességéhez kapcsolódó legérdekesebb fellebbezési tanácsi és törvényszéki esetjogot.

Szintén a fellebbezési tanács részéről hangzott el egy rendkívül átfogó előadás a 2017 októbertől kezdve benyújtott, új típusú védjegybejelentésekkel kapcsolatban hozott EUIPO-s döntésekről.

Az EUIPO termék- és szolgáltatásminőség-programról tartott előadásban az előadók rávilágítottak, hogy az EUIPO célja növelni az ügyfelek által irányított minőségszolgáltatásokat.

Az EUIPO Igazgatótanácsának (Management Board, MB) és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC) ülése, Alicante, június 4–6.

Az SZTNH részéről a jogi elnökhelyettes, a gazdasági főigazgató, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt az üléseken.

Az MB ülése

Az MB ülésén személyügyi kérdések, személyzeti szabályzatok és kapcsolódó ügyek, illetve egyes tisztségviselők megválasztása szerepelt a napirendi pontok között.

Az MB és BC együttes ülése

Az EUIPO ügyvezető igazgatója bemutatta az EUIPO éves jelentését.

Az EUIPO tevékenységének és stratégiai tervezésének áttekintése kapcsán az ügyvezető igazgató és a nemzetközi együttműködésért és jogi ügyekért (ICLAD) felelős igazgató bevezetőjét követően eszmecsere kezdődött a vonatkozó dokumentumban foglaltakkal kapcsolatban. Az Európai Bizottság és a felszólaló tagállamok üdvözltek az új 2025-ös stratégiai terv előzetes tervezetét és megköszönték az EUIPO minőségi és alapos munkáját.

Az Európai Bizottság kifejtette, hogy az erős iparpolitikának fontos tényezője a szellemi tulajdon-védelem, és rendkívüli jelentősége van a Bizottság, a tagállamok és az EUIPO közötti együttműködésnek annak érdekében, hogy Európa nemzetközi szinten is „hallhatóvá” váljon.

A tagállami hozzászólásokat követően az EUIPO ügyvezető igazgatója az eszmecserére reagálva elmondta, hogy a kvk-k kapcsán az EUIPO nem kíván egyedülként fellépni, és a célkitűzések illeszkednek a már folyamatban lévő európai kezdeményezésekhez.

A jogalkotási javaslatokkal kapcsolatban az Európai Bizottság képviselője elmondta, hogy 2019 végéig hosszú távú ipari terveket kell bemutatnia az új Bizottságnak, amelyekben a kvk-k kiemelt szerepet fognak játszani. A védjegyirányelv átültetése még hat tagállamnál hiányzik. A 2025-ös stratégiai terv kapcsán a Bizottság megjegyezte, hogy hangsúlyt kellene fektetni az üzleti titkok védelmére is.

A jelenlegi román és a soron következő finn elnökség csatlakozott a Bizottság beszámolójához, az adatvédelem fontosságára külön felhívva a figyelmet.

A BC ülése

Az Európai Számvevőszék pozitív véleményét követően az EUIPO 2017-es tevékenységére vonatkozóan az ügyvezető igazgató felmentvényéről döntött a BC.

A 2018-as költségvetés végrehajtása kapcsán az EUIPO ügyvezető igazgatója összefoglalta a vonatkozó dokumentumban foglaltakat. A jelenlegi helyzet nagyjából megfelel a 2018 novemberében adott előrejelzésnek. Jelentős áthozat is keletkezett, az EUIPO a költségvetésben tervezett kiadásoknak alatta maradt.

Tagállami kérdésre válaszolva az ICLAD vezetője elmondta, hogy az összes tagállamtól beérkezett adatok alapján kerülhet meghatározásra a kiosztási kulcs, 2019 novemberében fogják az MB elé terjeszteni a pontos számokat. A kiosztásra 2020-ban kerülhet majd sor a felmentvény megszavazását követően.

A Bizottság 2019/715 felhatalmazáson alapuló rendelete az Európai Unió működéséről szóló szerződés és az Euratom-szerződés keretében létrehozott és a 2018/1046 európai parlamenti és tanácsi rendelet 70. cikkében említett szervekre vonatkozó pénzügyi keret-szabályzatról 2019. május 11-én hatályba lépett, ennek hatására az EUIPO előkészítette új pénzügyi szabályzatának tervezetét. Ugyan az EUIPO-ra a rendelet hatálya nem terjed ki, de köteles azzal összhangban meghatározni a pénzügyi szabályzatában foglalt rendelkezéseket. Az új pénzügyi szabályzatnak legkésőbb 2019. július 1-jéig hatályba kell lépnie.

A résztvevők beszámolót hallhattak a 2019-es költségvetés tervezett végrehajtásáról, áttekintették 2019 első negyedét és a 2020-as stratégiai terv költségvetési vetületeit.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Január 29-én került megrendezésre a Visegrádi Szabadalmi Intézet (VSZI) informatikai és minőségirányítási munkacsoportjának ülése Besztercebányán.

Február 14-én az EUIPO munkatársai látogattak az SZTNH-ba a technikai együttműködés áttekintése céljából.

Május 8–10. között zajlott a szlovákiai Modrában a „Visgerádi országok és barátaik” elnöki szintű találkozó, valamint a VSZI Igazgatótanácsának 10. ülése.

Június 12–13. között a Szófia Gazdaságtudományi Egyetem és az Észak-macedóniai Kulturális Minisztérium szakértői budapesti tanulmányút keretében a közös jogkezelőkkel kapcsolatos magyarországi szabályozásról kaptak tájékoztatást az SZTNH munkatársaitól.

AZ SZTNH KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGVALÓSULT, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEHEZ KAPCSOLÓDÓ NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEK

IP pre-diagnosis – enhancing knowledge and practice címmel szemináriumot szervezett az Európai Szabadalmi Hivatal az SZTNH-val együttműködésben Budapesten, április 3-án és 4-én.

A szeminárium célja az volt, hogy képzést nyújtson a nemzeti hivatalok munkatársai számára arról, hogyan lehet a kkv-kat hatékonyabban rábírní a szellemivagyon-diagnózis (IPD) szolgáltatás igénybevételére, hogy ne essenek el jelentős növekedési és fejlődési lehetőségektől. Az ESZH IPD-szolgáltatást bemutató ötrészes sorozata nagy sikerrel zárult, a budapesti rendezvény volt az utolsó állomása.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai az év első felében is számos alkalommal képviselték a hivatalt különböző szakmai konferenciákon és üléseken. A jelentősebb rendezvények a következők voltak:

- az Európai Dizájn Szövetségek Szervezetének (BEDA) elnökségi ülése, Brüsszel, február 4–5., St. Etienne, április 3–5., Brüsszel, május 15–17.;
- „A szellemi tulajdon jövője Európában – kihívások és perspektívák” c. konferencia, Bukarest, március 5–6.;
- A Közöségi Növényfajta-hivatal (CPVO) Igazgatótanácsának ülése, Angers, március 19–20.;
- „A formatervezési minták szerepe a gazdasági növekedésben” c. konferencia, Tbiliszi, május 7–8.;
- Az Észt Szabadalmi Hivatal jubileumi ünnepsége és konferenciája, Tallin, május 23.;
- a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló nemzetközi fórum, Párizs, június 12–13.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) A *Helsinn Healthcare S. A. (Helsinn) v. Teva Pharmaceuticals USA, Inc.* (Teva)-ügyben a legfelsőbb bíróság (Supreme Court, SC) egyhangúan úgy döntött, hogy egy találmány eladása olyan félnek, amely kötelezve van arra, hogy azt titokban tartsa, a 2012. évi szabadalmi törvény (America Invents Act, AIA) szerint eladásra ajánlottnak (on sale) tekintendő. Ez korlátozza az olyan találmány szabadalmazhatóságát, amely „nyilvánosan használt, eladásra ajánlott vagy másképp hozzáférhető a közönség számára az igényelt találmány tényleges bejelentési napja előtt”, vagyis a technika állásához tartozónak tekintik, és ezért nem szabadalmazható.

Az AIA kizárja, hogy egy személy szabadalmat kaphasson az olyan találmányra, amely a szabadalmi bejelentés időpontja előtt eladásra ajánlott volt. „Egy személy jogosult egy szabadalomra, kivéve, ha ... az igényelt találmány szabadalmazva, nyomtatott publikációban leírva vagy nyilvános használatban van vagy eladásra ajánlott, vagy más módon hozzáférhető volt a közönség számára az igényelt találmány tényleges bejelentési időpontja előtt [a szabadalmi törvény 102(a)(1) cikke]. Az AIA előtt hatályos szabadalmi törvény hasonló kizárást („on sale bar”) tartalmazott: „Egy személy jogosult egy szabadalomra, kivéve, ha – (a) a találmány mások által ismert vagy használt volt ebben az országban, vagy szabadalmazva vagy leírva volt nyomtatott publikációban ebben vagy egy külföldi országban, mielőtt azt a szabadalmi bejelentő feltalálta, vagy (b) a találmány szabadalmazva vagy leírva volt egy nyomtatott publikációban ebben vagy egy külföldi országban, vagy nyilvános használatban vagy eladásra ajánlott volt ebben az országban a szabadalmi bejelentésnek az Egyesült Államokban szabadalmazásra való benyújtása előtt több mint egy évvel”.

A fenti *Helsinn v. Teva*-ügy tanulsága tehát, hogy az SC szerint az AIA alapján egy találmány eladása akkor is gátja a szabadalmazásnak, ha a vevő kötelezve van, hogy a találmányt titokban tartsa.

B) A svájci óragyártó *Swatch Group* (Swatch) – amely birtokolja a *Tissot*, *Omega*, *Rado* és *Swatch* márkát – beperelte bitorlásért a *Samsung Electronics* (Samsung) vállalatot és amerikai leányvállalatát néhány nappal azt követően, hogy az bemutatta legújabb Galaxy óráját, arra hivatkozva, hogy a Samsung Gear Sport, Gear S3 Classic és Frontier okos óráinak letölthető számlapja a saját védjegyeihez hasonló védjegyet visel.

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

A Swatch a perben 100 millió USD-t meghaladó kártérítést követelt a védjegybitorlásért, és emellett a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütköző cselekedettel és tisztességtelen üzleti gyakorlattal is vádolta a Samsungot. A Swatch az Amerikai Egyesült Államokban indított jogi eljárást, mert védjegyei ott lajstromozva voltak.

A Samsung nem várta be a bíróság döntését, hanem lehetővé tette okosóra-tulajdonosai számára, hogy gyári beállítású, hibás óraszám lapjaikat a Galaxy Wearable okostelefon-alakalmazással újakra cseréljék ki.

A Samsung nem az első komoly szellemi tulajdoni ellenfele a Swatchnak; ez az óravállalat valójában számos bitorlási pert harcolt végig. Így 2014-ben több más vállalattal együtt követelte olyan weboldalak megszüntetését, amelyek állítólag szerzői jogokat sértő okosóraszám lapokat kínáltak. A Swatchról olyan híreket is lehetett olvasni, hogy 173-nál több okosóra-szabadalma van, amelyek adatátviteltől közelségérzékelésen keresztül számos egyéb új megoldásra vonatkoznak.

Brazília

A Brazil Gazdasági Minisztérium és a Brazil Szabadalmi Hivatal egy cselekvési tervet jelentett be, amelynek célja, hogy 2021 végéig 80%-kal csökkentsék a vizsgálatlan szabadalmi bejelentések számát. A hivatal becslése szerint jelenleg 160 000 szabadalmi bejelentés vár elővizsgálati döntésre.

A terv részeként 2019. július 9-én két új határozatot publikáltak a hivatalos közlönyben: a 240. sz. és a 241. sz. határozatot, amelyek a 2018. október 25-én publikált, az „elővizsgálati hivatali végzéseket bevezető” 227. sz. határozatot helyettesítik.

A 240. sz. határozat azokra a szabadalmi bejelentésekre irányul, amelyek kapcsán más szabadalmi hivatal nem bocsátott ki kutatási jelentést, míg a 241. sz. határozat azokkal a bejelentésekkel foglalkozik, amelyekkel kapcsolatban más szabadalmi hivatalok már kiadtak kutatási jelentéseket.

A 240. sz. *határozat* alapján a Brazil Szabadalmi Hivatal a következő jár majd el.

- Előzetes hivatali jelentést fog kiadni (a) a brazil elővizsgáló által készített kutatási jelentéssel a vonatkozó technika állásáról és (b) a bejelentő számára azzal a követelménnyel, hogy nyújtson be megfelelő módosításokat és/vagy műszaki érveket arról, hogy a találmány szabadalmazható a technika állásához tartozó megnevezett dokumentumok ismeretében.
- A bejelentőnek az előzetes hivatali végzésre annak publikálásától számított 90 napon belül kell választ benyújtania, aminek elmulasztása a bejelentés végleges megszűnését eredményezi.
- Ha a bejelentő időben válaszol, a hivatal elvégzi a bejelentés érdemi vizsgálatát anélkül, hogy további újdonságvizsgálatot végezne (vagyis a vizsgálat csupán az előzetes hivatali végzésben említett technika állását veszi figyelembe).

A 241. sz. *határozat* alapján a Brazil Szabadalmi Hivatal a következőképpen fog eljárni.

- Előzetes hivatali végzést ad ki (a) egy kutatási jelentéssel, amely a más szabadalmi hivatalok/nemzetközi hivatalok/regionális hivatalok által végzett kutatási jelentésekben említett technika állására korlátozódik és (b) a bejelentő azon kötelezettségével, hogy módosításokat és/vagy műszaki érveket nyújtson be, amelyek megvédik a találmány szabadalmazhatóságát a megnevezett technika állásával szemben.
- A bejelentőnek választ kell benyújtania az előzetes hivatali végzésre annak publikálásától számított 90 napon belül, aminek elmulasztása a bejelentés végleges megszűnését eredményezi.
- Ha a választ időben benyújtják, a hivatal elvégzi a bejelentés érdemi vizsgálatát anélkül, hogy további kutatást végezne.
- Ha az előzetes hivatali végzésre adott válasz nem tartalmaz olyan igénypontosorozatot, amely a szabadalmazhatósági követelményekkel kapcsolatban megfelel a technika állásának és a műszaki érveknek, a bejelentést elutasítják, de a bejelentőnek joga van fellebbezésre.

Előzetes hivatali végzéseket a 240. sz. *határozat* alapján 2019. július 23-tól kezdve, míg a 241. sz. *határozat* alapján 2019. augusztus 6-tól kezdve ad ki a Brazil Szabadalmi Hivatal.

Az új eljárás nem alkalmazható olyan szabadalmi bejelentésekre, amelyekre már kiadtak első elővizsgálati jelentést, továbbá olyan bejelentésekre, amelyekkel kapcsolatban harmadik személyek vagy az ANVISA már közölt megjegyzéseket. A megosztott bejelentések is ebbe a kategóriába tartoznak.

Egyesült Királyság

A) A *McMug Ltd* (Mug) az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatalánál (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) kérelmet nyújtott be az OKAYEST védjegy lajstromozása iránt. Néhány hónappal később a védjegyet lajstromozták a 21. áruosztályban a legkülönbözőbb alakú és anyagú edényekre.

2018. februárban (18 hónappal a lajstromozás után) az *AMC Photographics Limited* (AMC) kérelmet nyújtott be az OKAYEST védjegy lajstromozásának érvénytelenné nyilvánítása iránt. A kérelmet arra a tényre alapozta, hogy a kifogásolt védjegy nélkülözi a megkülönböztetőképeséget, mert teljesen leíró jellegű szótári szó (az okay szó felsőfoka), továbbá a szót sok kereskedő újdonságnak minősülő árukon használja, ezért az szokásos a mindennapi nyelvben, és megalapozott az új tárgyak kereskedelmében.

Az AMC szakterülete a professzionális minőségű nagy poszterek, fényképek és vászonnyomatok nyomtatása, CD- és DVD-másolás, valamint csuprok, terítők, bevásárlószatyrok és hasonlóak előállítására és nyomtatására volt. Egyértelműen érdekében állt a megtámadott védjegy eltávolítása a lajstromból, mert fennállt a lehetősége annak, hogy a védjegy használata

miatt bitorlónak minősülhetnek annak ellenére, hogy bizonyítékot nyújtott be az ilyen használatnak a védjegy lajstromozása előtti megindításáról.

A Mug az érvénytelenségi perben vitatta az AMC álláspontját, és ellennyilatkozatot nyújtott be. Úgy döntött, hogy álláspontjának alátámasztására nem nyújt be bizonyítékot. Ezzel szemben az AMC írásbeli nyilatkozatot és terjedelmes bizonyító anyagot nyújtott be, többek között két tanú nyilatkozatát, amelyek az OKAYEST védjegy használatát igazolták harmadik felek által; benyújtottak továbbá hivatkozásokat weboldalakra, szótárakra, valamint könyv-kivonatokat és újságcikkeket.

Az első tanúvallomás megállapította, hogy az AMC 2011-ben Kanadában egy pólón találkozott először az „okayest” szóval. 2014-ben számos bögrét tervezett olyan mondatokkal díszítve, amelyek tartalmazták ezt a szót, így a WORLD’S OKAYEST BROTHER kifejezést. 2016-ban 500 ilyen csészét adtak el 3,50 GBP-ért.

Az AMC azt is kinyilvánította, hogy ő volt az egyetlen kiskereskedő, aki OKAYEST védjegű csészéket árusított. Ennek bizonyítására az Amazon áruháznak átadott olyan csészéket mutatott be, amelyek THE WORLD’S OKAYEST MUM/BROTHER/SISTER/BOSS és hasonló felirattal viseltek, és ilyen árukat más kiskereskedők is árusítottak.

A hivatali döntés érintett vezető ügyeket a megkülönböztetőképességgel és a leíró jelleggel, valamint azzal kapcsolatban, hogy azok hogyan alkalmazzák az „okayest” lajstromozást. Megállapította azonban, hogy a benyújtott bizonyíték nem ismertette, miszerint az „okayest” szót áruk tulajdonságainak a megjelölésére használták/használgák. A legvalószínűbb lehetőség szerint leírhatták a termék minőségét, azonban nem tűnt valószínűnek, hogy az újdonságok területén kereskedők termékeiket jogosan írták le ilyen módon annak érdekében, hogy közöljék a fogyasztóval az általa vásárolt csésze „átlag feletti” jellegét.

A vonatkozó közönség az „okayest” szót az áruk leírásaként vagy azok valamilyen tulajdonságaként sem fogná fel. Miként a csészéken való gyér használat is mutatta, ezzel a szóval egy hosszabb mondat részeként és játékos módon a terméket használó személyt szándékoztak leírni. Ezért a szó nem volt a fogyasztóra vagy a kereskedőre nézve közvetlenül deskriptív. Továbbá a benyújtott bizonyítékok nem voltak elegendőek ahhoz, hogy a védjegyet nem disztinktívnek tekinthessék. Ilyen vonatkozásban az elővizsgáló leszögezte, hogy nem volt ok annak megállapítására, hogy a szó önmagában nem alkalmas védjegyként funkcionálni. Természetesen az a tény, hogy a szó megtalálható szótárban, nem elegendő ahhoz, hogy a védjegyet töröljék a lajstromból. Ha elég lenne, sok védjegyet kellene nem disztinktívnek tekinteni.

A fentiek miatt az érvénytelenítési kérelem sikertelen volt, és az OKAYEST védjegy a 21. áruosztályban lajstromozott maradt.

B) A *JK Solutions* (JK) 2017. augusztus 21-én az UKIPO-nál kérelmet nyújtott be a KINKEDIN szóvédjegy lajstromozása iránt a 45. áruosztályban különböző szolgáltatásokra.

A *LinkedIn Ireland Unlimited Company* (LinkedIn) felszólalt e bejelentés ellen arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy összetévesztést okozhat európai uniós LINKEDIN szóvédjegye és logója korábbi lajstromozása folytán, többek között a 45. áruosztály szolgáltatásaira; emellett védjegye hírnévre tett szert.

A LinkedIn passing offra is hivatkozott, mert a „linked” szó szexuális jellegű szolgáltatásokat sugallhat.

A hivatal felszólalási osztálya fenntartotta a felszólalást, és elutasította a bejelentést, de nem összetévesztési valószínűség vagy passing off miatt, hanem csupán a hírnévre való hivatkozás alapján.

Az elővizsgáló nézete szerint a szolgáltatások azonosak vagy hasonlóak, míg a védjegyek vizuálisan és hangzásilag nagymértékben hasonlítanak, de fogalmilag eltérőnek tűntek. Ez a megállapítás azt a benyomást kelthette volna, hogy a felszólalás sikeres lehetne összetévesztési valószínűség miatt, az elővizsgáló mégis úgy döntött, hogy nem forgott fenn összetévesztés veszélye sem közvetlenül, sem közvetve egyik áruosztályban sem.

Ezután az elővizsgáló a hírnévre való hivatkozást vizsgálta, és kifogásolta a felszólaló bizonyítékait, mert azok legtöbbje vagy nem volt dátumozva, vagy pedig a bejelentés napjánál későbbi keltezésű volt, és a LinkedInt „unalmas hálózatnak ítélt helyként” írta le, „amely szexisebb rokonai, az Instagram, a Facebook és a Twitter ellen harcol.”

Az elővizsgáló arra a következtetésre jutott, hogy a bizonyíték erősebb lehetne, és nem elegendő annak megalapozásához, hogy a védjegy megkülönböztetőképesége javult bármilyen szolgáltatás vonatkozásában, kivéve az „üzleti hálózatépítést”.

E megállapítás ellenére a JK volt az, amely segített megerősíteni a LinkedIn helyzetét azal, hogy tanúvallomásában azt állította: „a LinkedIn szinonim a felszólalóval és annak 500 millió felhasználójával”. Ebből az elővizsgáló arra következtetett, hogy a LinkedIn hírneve erősnek tekinthető. Ebből következik, hogy mivel Kinkedint „bizarr szexhelyként” hirdették, a lajstromoztatni kívánt védjegy nyilvánvalóan elhalványítaná a LinkedIn professzionális hálózatépítő szolgáltatásokat nyújtó imázsát.

Az elővizsgáló a passing offra való hivatkozást elutasította, mert nem talált hamis beállításra való bizonyítékot.

A felszólalás azonban egészében a hírnévre való hivatkozás bizonytalansága folytán eredményes volt, és ezért a bejelentést az UKIPO elutasította.

Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO)

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal és az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) 2019. június 13-án új alapegyezményt írt alá, megújítva elkötelezettségüket arra, hogy támogatják széles körű együttműködésüket vállalatoknak, kutatóknak és feltalálóknak nyújtott szolgáltatásaik további javítására Európában és világ-szerte.

„Ez az egyezmény új fejezetet nyit meg a hivatalaink közötti együttműködés hagyományaiban” – mondta *António Campinos* ESZH-elnök. „Célja, hogy fokozza az európai szellemi tulajdoni rendszer hatékonyságát, javítsa hozzáférhetőségét a felhasználók számára, és elősegítse a szellemi tulajdoni kultúra fejlődését Európában. Mint két olyan szervezet, amely páneurópai szellemi tulajdoni jogokat adminisztrál számos közös tagállammal és felhasználóval, sokat nyerhetünk a tudás és a legjobb gyakorlatok kicserélésével.”

Az új megállapodás, amelyet az ESZH elnöke és az EUIPO vezérigazgatója, *Christian Archambeau* írt alá, egy 2011 májusában kötött korábbi szerződést követett, és rugalmas helyzetet nyújt az ESZH és az EUIPO közötti együttműködés összehangolására – fejezte be nyilatkozatát Campinos elnök.

Az alapegyezmény révén a két hivatal fokozza az információcserét, és egyeztetési európai és nemzetközi együttműködését, különösen tevékenységük kiegészítő jellege fényében. Törekedni fognak arra, hogy közösen magas színvonalú szolgáltatást nyújtsanak a szellemi tulajdon területén, közösen növeljék a szellemi tulajdon rendszerének ismertségét, és eredményesen támogassák a két hivatal stratégiai tervében előírányzott átalakításokat.

B) Az Európai Szabadalmi Hivatal fellebbezési tanácsai 2018. évi jelentésükben pozitív mérleget vonnak szerkezeti reformjukkal kapcsolatban, mert a 2007. január 1-jei reform életbelépése óta hatékonyságuk, vagyis az elintézt fellebbezési ügyek száma a műszaki tagok teljesítőképességét mérve 18%-kal nőtt. Az elintézt fellebbezési eljárások száma 22,6%-kal emelkedett.

A jelentés szerint 2018-ban betöltötték a műszakilag képzett tagok üres helyeit, és 2019-re további 23 állást hagytak jóvá.

Ezenfelül a reform keretében az ESZH elnökének hatáskörét egy újonnan létrehozott, „a fellebbezési tanácsok elnöke” pozícióra ruházták át, és emellett az igazgatótanács beosztott szerveként létrehozta a Fellebbezési Kamarai Bizottságot.

Az ESZH a múltban többek között nagyfokú személyzetpolitikai és szervezeti hiányosságok miatt került az újságok szalagcímébe. A reformmal mindenekelőtt az ESZH fellebbezési tanácsainak szervezeti és igazgatástechnikai önállóságát kívánták megőrizni és hatékonyságát növelni.

C) Az Európai Szabadalmi Hivatal 2019. július 1-jén jóváhagyta a fellebbezési tanácsok módosított eljárási szabályait, amelyek 2020. január 1-jén fognak hatályba lépni. A szabályok módosítása jelentős mértékű, aminek következtében sokkal nehezebb lesz a fellebbezési szakaszban engedélyt kapni új kérelmek, tények, ellenvetések vagy érvek benyújtására.

Eljárási hatékonyság

A szabályok számos módosításának célja a fellebbezési eljárás hatékonyságának javítása.

Minden egyes fellebbezési tanács előre publikálni fogja azoknak az ügyeknek a listáját, amelyekben az elkövetkező év folyamán valószínűleg szóbeli tárgyalást fog tartani, illetve közleményt vagy írott döntést fog kiadni.

Az 5(3) cikk előírja, hogy az ügyintéző bírónak előzetesen tanulmányoznia kell egy fellebbezést abból a célból, hogy megállapítsa, annak nem kell-e más ügyek előtt elsőbbséggel bírnia, például ha az egyértelműen elfogadhatatlan, vagy ha más rokon fellebbezésekkel együtt kell kezelni. Ha egyes fellebbezések kapcsolatban vannak (például megosztott vagy azonos elsőbbségű bejelentések), akkor a tanács arra fog törekedni, hogy azokkal közvetlenül egymás után foglalkozzon, vagy azokat kiemelt eljárással kezelje [10(2) cikk]. Az utóbbi eljáráshoz nincs szükség a felek jóváhagyására.

Az új 10(3) cikk kimondja, hogy a fellebbezési tanács meggyorsíthatja a fellebbezési eljárást egy fél kívánsága alapján. Ehhez a félnek megfelelő okot kell szolgáltatnia, azt alátámasztó bizonyítékkal együtt. Az ESZH által javasolt lehetséges megfelelő ok lehet egy függőben levő bitorlási eljárás vagy a fellebbezés eredményétől függő licenctárgyalás. Egy bíróság is kérhet gyorsított eljárást [10(4) cikk], és a tanács saját indítvány alapján is meggyorsíthat egy eljárást [10(5) cikk].

Az új eljárási szabályok most azt is megállapítják, hogy a tanács csak akkor küldhet vissza egy ügyet az elsőfokú részlegnek, ha ezt különleges okok indokolják (11. cikk). Alapvető hiányosságok az elsőfokú eljárásban ilyen különleges okot képeznek. Ennek az új rendelkezésnek a célja, hogy elkerüljék a fellebbezési tanács és az elsőfokú részleg közötti „ping-ponghatást”.

A fellebbezési eljárások alapja

A 12(1) cikk megadja, hogy milyen dokumentumok képezik a fellebbezési eljárások alapját. Ezt a szabályt módosították, hogy felölelje a fellebbezési döntést és az elsőfokú szóbeli tárgyalás jegyzőkönyvét vagy az ügyfelekkel folytatott video- vagy telefonkonferenciát.

A 12. cikk 4–6. bekezdése nehezebbé teszi a felek számára, hogy a fellebbezési eljárásban engedélyt kapjanak új kérelmek, tények, bizonyítékok és/vagy kifogások elfogadására.

Az új 12(2) cikk megadja az ESZH fellebbezési eljárásainak célját, nevezetesen „a fellebbezés alatt álló döntés felülvizsgálatát bírói módon”. Egy ESZH-döntés fellebbezésének nem célja az ügy teljes felülvizsgálata. Egy fél fellebbezési ügyének azokra a kérelmekre, tényekre, kifogásokra, érvekre és bizonyítékokra kell irányulnia, amelyeken a megfellebbezett döntés alapszik. Bármely fél vagy felek olyan ügye, amely nem vonatkozik „kérelmekre, tényekre, kifogásokra, érvekre és bizonyítékokra, amelyeken a megfellebbezett döntés alapult”, a fél ügyének olyan módosításaként kezelendő, amelyet a tanács csak tetszése szerint foglalhat bele az eljárásba. Egy módosítás elfogadására vonatkozó döntéskor a tanács figyelembe fogja venni a módosítás bonyolultságát, a módosítás alkalmasságát arra, hogy olyan tényekre

vonatkozzék, amelyek a döntéshez vezetnek, és az eljárás gazdaságosságának szükségességét. A tanács nem fog befogadni olyan kérelmeket, tényeket, kifogásokat vagy bizonyítékokat, amelyeket nem fogadtak be az elsőfokú eljárásban, vagy amelyeket el kellett volna fogadni, vagy amelyeket már nem tartottak fenn, hacsak úgy nem dönt, hogy az azok be nem fogadására vonatkozó döntés téves volt, vagy ha a fellebbezés körülményei igazolják azok elfogadását [12(6) cikk].

A 13. cikk meghatározza azokat a körülményeket, amelyek mellett egy fél ügyének módosítását engedélyezik egy későbbi szakaszban, vagyis a fellebbezés vagy a válasz okainak benyújtása után. Itt a tanács ismét saját tetszése szerint dönthet, ha egy fél az eljárás nagyon késői szakaszában kér ilyen módosítást: például egy 100(2) szabály szerinti közlés (a tanács felszólít megjegyzések közlésére) megválaszolásakor vagy egy szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívás kiadása után ezt nem kell figyelembe venni, hacsak nem forognak fenn különleges körülmények.

Szóbeli tárgyalások

A 15(1) cikk szerint a tanács törekedni fog a szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívás legalább négy hónappal korábbi kiadására. Az új szabályok ismertetik azokat a körülményeket is, amelyek mellett el lehet halasztani egy szóbeli tárgyalást.

Rövidített eljárások

Az új eljárási szabályok lehetővé teszik, hogy a fellebbezési tanácsok rövidített alakban adjanak ki döntéseket a felek hozzájárulása mellett [15(7) cikk]. Ahol jelezték, hogy egy harmadik félnek vagy egy bíróságnak törvényes érdekében áll, miszerint a döntés ne legyen rövidített alakú, a tanács ezt figyelembe fogja venni. A 15(8) cikk szintén megengedi a tanács számára, hogy a döntést rövidített alakban adja ki, ha ez nincs ellentétben az első fok érdekeivel. Ilyen körülmények között nincs szükség a felek hozzájárulására.

A 15(9)a cikk jelzi, hogy a tanács törekedni fog a szóbeli tárgyalást követő három hónapon belüli döntéshozatalra, és ha ezt nem tudja megtenni, tájékoztatni fogja a feleket a döntés meghozatalának időpontjáról.

Hatálybalépés/átmeneti rendelkezések

A módosított végrehajtási szabályok minden olyan fellebbezésre vonatkoznak, amely 2020. január 1-jén függőben lesz, vagy amelyet azt követően fognak benyújtani, kivéve ha:

1. szóbeli tárgyalásra vonatkozó felhívást vagy az Európai Szabadalmi Egyezmény 100(2) szabályán alapuló közlést adnak ki 2020. január 1-je előtt;
2. a módosított eljárási szabályok 12. cikkének 4–6. bekezdése (amelyek a fellebbezési eljárás alatt benyújtott új kérelmek, tények, bizonyítékok vagy kifogások elfogadhatóságára vonatkoznak) nem érvényes a 2020. január 1-je előtt közölt fellebbezési okok esetén.

Bár az ESZH célja a módosított szabályokkal, hogy meggyorsítsa a fellebbezési eljárást, csak később lesz látható, hogy ez valóban be fog-e következni. Az új szabályok ugyanis arra ösztönözhetik a feleket, hogy növekvő számban nyújtsanak be kérelmeket és dokumentumokat az elsőfokú eljárásban, hátha szükség lesz azokra a fellebbezés folyamán.

D) Az Európai Szabadalmi Hivatal Bővített Fellebbezési Tanácsának három döntését: a G 2301/15 sz., a G 2302/15 sz. és a G 2301/16 sz. döntést, amelyek a Szövetségi Alkotmánybírósnak (Bundesverfassungsgericht, BVG) az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court) vonatkozó egyezmény ratifikálásával kapcsolatos döntését is befolyásolhatják, az ESZH előző elnöke nem engedte publikálni, mert azokat titokban kívánta tartani, ám bár a Bővített Fellebbezési Tanács elrendelte azok publikálását.

A tanács e három döntésének publikálását az ESZH 2018. július 1-jén hivatalba lépett új elnöke engedélyezte.

E döntések, különösen a G 2301/16 sz. döntés indokolásaira figyelemmel egy kérdést lényegesen nagyobb súlyúnak lehetett tekinteni: az ESZH korábbi elnöke milyen jogosultságokat ruházott rá a fellebbezési tanácsok elnökére. Különösen nagy érdeklődést váltott ki az a kérdés, hogy a korábbi elnök átruházta-e a fellebbezési tanácsok és a Bővített Fellebbezési Tanács tagjai elleni fegyelmi eljárások javasolásának jogát az ESZH Adminisztratív Tanácsára.

A helyzet teljes megértése érdekében fontos továbbá tudni, hogy 2015-ig visszamenőleg az Adminisztratív Tanács módosította az ESZH állandó alkalmazottaira vonatkozó szolgálati rendelkezés 95(3) cikkét, és a felfüggesztés alkalmazható időtartamát 4 hónapról 24 hónapra emelte, sőt, a „kivételes esetekben” kifejezés beiktatásával további hosszabbítást is lehetővé tett. Azonban az utóbbi kiterjesztésre nem volt határ megadva, és az sem, hogy mi értendő kivételes esetek alatt.

A fellebbezési tanácsok és a Bővített Fellebbezési Tanács tagjainak számára a 95(3) cikk ilyen módosítása azt a fenyegetést jelentette, hogy *de facto* eltávolíthatók a hivatalból, vagyis a Bővített Fellebbezési Tanács megfelelő javaslata nélkül – amely javaslattételre különben az ESZE 23(1) cikke vonatkozik –, minthogy a felfüggesztés meg lenne hosszabbítható az ötéves megbízási időtartam végéig, amit az újbóli megbízás kizárása követhetne.

Erre a jogi háttérre tekintettel a korábbi elnök – aki nem volt fél a G 2301/16-os eljárásban – által közvetlenül a Bővített Fellebbezési Tanács elnökének küldött levél drámaian befolyásolta a G 2301/16 sz. eljárást. E levélben a korábbi elnök többek között azt a nézetét fejtette ki, hogy a Bővített Fellebbezési Tanács nyilvános eljárás folytatására vonatkozó döntése – amely lehetőség közvetlenül benne foglaltatik a Bővített Fellebbezési Tanács eljárási szabályainak 12(a)(9) cikkében – törvénytelen. Minthogy törvénytelen döntések meghozatala fegyelmi vétség, a korábbi elnök levele ezután a hivatalból való *de facto* eltávolítás elvont általános fenyegetéséből azonnali, konkrét fenyegetésre váltott, veszélyeztetve a tanács működési szabályzatának 23. cikke által garantált bírói függetlenségét.

A tanács azonnal tájékoztatta az Adminisztratív Tanácsot a korábbi elnök leveléről, és megkérte, hogy határolódjon el a levél tartalmától. Amikor az Adminisztratív Tanács elutasította ezt a kérést, a Bővített Fellebbezési Tanács úgy döntött, hogy nem képes folytatni az eljárást, mert tönkre van téve a bírói függetlensége.

Ez az eset azt mutatja, hogy a jogkörök átruházása nem elegendő a fellebbezési tanácsok és a Bővített Fellebbezési Tanács bírói függetlenségének garantálásához.

E) A vizsgált ügyben a találmány gyalogosok mozgásának modellezésére vonatkozik, amit fel lehet használni egy helyszín, így egy vasútállomás vagy egy stadion tervezésénél vagy módosításánál. Életszerű szimulálást kíván lehetővé tenni a valós világban, amit nem lehet megfelelően modellezni szokásos szimulátorokkal.

A bejelentést az Európai Szabadalmi Hivatal elutasította azon az alapon, hogy az nélküli a feltalálói tevékenységet. A vizsgálati osztály azzal érvelt, hogy egy szimulációs modell nem műszaki jellegű, és hogy annak számítógépes kivitelezése kézenfekvő.

Az elutasító határozat ellen a bejelentő fellebbezett, így az ügy a 3.5.07. sz. műszaki fellebbezési tanácshoz került. Beadványában a fellebbező a T 1227/05 döntésre (Áramkör-szimulálás I./*Infineon Technologies*) támaszkodott, azzal érvelve, hogy gyalogos tömeg mozgásának modellezése egy környezetben megfelelően definiált célt képez egy számítógépen megvalósított eljáráshoz.

A tanács azonban kétségbe vonta a T 1227/05 sz. ügy érvelésének alkalmazhatóságát az adott ügyben. Először rámutatott, hogy „bár egy áramkör vagy egy környezet számítógépen kivitelezett szimulálása olyan eszköz, amely végre tud hajtani korszerű mérnöki munkára jellemző funkciót”, a mérnököt az áramkör vagy a környezet kialakításának csupán a megismerési eljárásában, vagyis a tervezett virtuális áramkör vagy a környezet viselkedésének tanulmányozásában tudja segíteni. Az áramkör vagy a környezet megvalósításakor lehet egy műszaki cél, azonban „az elméleti megvalósítás megismerési eljárása alapvetően nem műszakinak tűnik”. Másodszor a tanács azon a véleményen volt, hogy a korábbi döntés „a számítógéppel megvalósított eljárás nagyobb sebességére támaszkodik érvként a műszaki jelleg bizonyításakor”. Csakhogy bármely algoritmikusan meghatározott eljárást, amelyet mentálisan el lehet végezni, gyorsabban meg lehet valósítani számítógépen, és nem helytálló az a megállapítás, hogy egy nem műszaki eljárás számítógépen való végrehajtása szükségszerűen olyan eljárást eredményez, amely műszaki hozzájárulást szolgáltat a számítógépen való megvalósításon túl.

A tanács elismerte a numerikus fejlesztési eszközök jelentőségét, és azon a véleményen volt, hogy „nagyon kíváncsú az ilyen eszközök szabadalmazhatóságának vonatkozásában a jogi biztonság”. Ennek megfelelően döntést keresett a szimulációs eljárások szabadalmazhatóságával kapcsolatban. Ezért a Bővített Fellebbezési Tanács a következő kérdések eldöntését kérte.

1. A feltalálói tevékenység megállapításakor egy műszaki rendszer vagy eljárás számítógépen megvalósított szimulálása meg tud-e oldani egy műszaki problémát olyan műszaki hatás létrehozásával, amely túlmegy a szimulálás számítógépen történő megvalósításán, ha a számítógépen megvalósított szimulálást mint olyat igényli?
2. Ha a válasz az első kérdésre igenlő, mik a vonatkozó követelmények annak meghatározásához, hogy vajon egy számítógépen megvalósított szimulálásnak mint olyanak az igénylése megold-e egy műszaki problémát? Főleg elegendő feltétel-e az, hogy a szimulálás legalább részben a szimulált rendszer vagy eljárás alapját képező műszaki elveken nyugszik?
3. Mik a válaszok az első és a második kérdésre, ha a számítógépen megvalósított szimulálást egy tervezési eljárás részeként igénylik, különösen egy terv megvalósításához?

Az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU)

A) Az ügy előzménye, hogy 2006. novemberben az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala a Nestlé számára lajstromozott egy háromdimenziós európai uniós védjegyet: a KITKAT névvel árusított csokoládétábla megjelenésének a másolatát. A következő évben a Mondelez (abban az időben Cadbury Schweppes és később Cadbury Holdings, jelenleg Mondelez) kérelmet nyújtott be a KITKAT védjegy lajstromozásának érvénytelenítése iránt azt állítva, hogy a Nestlé védjegye nélkülözi az inherens megkülönböztetőképességet.

2011-ben az EUIPO törlési osztálya, egyetértve a Mondelezzel, a védjegyet érvénytelennek nyilvánította. Ezt a döntést azonban a fellebbezési tanács hatályon kívül helyezte azzal érvelve, hogy a Nestlé bizonyította, miszerint a védjegy a 207/2009 sz. rendelet 7(3) cikke alapján megkülönböztetőképességre tett szert.

Miután a Mondelez kérte a tanács döntésének hatálytalanítását, az Európai Unió Törvényszéke (General Court, GC) megállapította, hogy a tanács elmulasztotta megfelelően megállapítani, hogy a védjegy használat útján szert tett-e megkülönböztetőképességre. Különösen nem ítélték meg abban a kérdésben, hogy a vonatkozó közönség az EU valamennyi tagállamában hogyan viszonyul ehhez a kérdéshez, és nem értékelte azt a bizonyítékot, amelyet a Nestlé ilyen vonatkozásban beterjesztett. Így a GC teljes terjedelmében hatályon kívül helyezte a tanács döntését. E döntés ellen a Nestlé, a Mondelez és az EUIPO is fellebbezett.

A CJEU úgy döntött, hogy megvizsgálja a megkülönböztetőképesség szerzését a 7(3) cikk értelmezésével kapcsolatban, figyelembe véve a kapott bizonyítékot, és arra a következtetésre jutott, hogy bizonyítékot kell szolgáltatni arra vonatkozólag, hogy a védjegy megkülönböztetőképességre tett szert használat útján az EU-nak abban a részében, ahol nélkülözi az inherens megkülönböztetőképességet. Így nem elegendő bizonyítani, hogy a védjegy megkülönböztetőképességet szerzett az EU jelentős részében. A CJEU azonban azt is megállapította, hogy „nem elképzelhetetlen, miszerint az a bizonyíték, amelyet annak megalá-

pozására szolgáltatnak, hogy egy sajátos jelzés megkülönböztetőképességet szerzett használat útján, számos tagállamban érvényes, vagy akár az Európai Unió egészében is”. Ezért nem szükséges bizonyítékot benyújtani minden tagállam vonatkozásában, „ha a benyújtott bizonyíték képes megalapozni a megkülönböztetőképesség megszerzését az Európai Unió tagállamaiban”.

A KITKAT-ügy bizonyítja, hogy vizsgálni kell azokat a határokat, amelyeken belül egy védjegyet valószínűleg lajstromozni lehet. A döntő jogi kérdés a védjegy megkülönböztetőképességére vonatkozik. Emellett a KITKAT-ügy tágabb értelemben azt szemlélteti, hogy egy védjegytulajdonos számára fennáll az a kockázat, hogy belép a mintaoltalom területére, vagy pedig hogy túl kevés mintát visz a védjegybe, ami által azt kockáztatja, hogy elveszti az oltalmat a megkülönböztetőképesség hiánya miatt.

A védjegytulajdonos által megoldandó feladat, hogy kiállja a mintapróbát. Ha ezt eredményesen megtette, jelentős esélye van arra, hogy védjegyet disztinktívnek fogják tekinteni. A kockázat azonban fennáll, hogy a védjegynek túl sok a mintaeleme, és ezért kiesik a védjegyoltalom köréből. Másrészt annak megkísérlése, hogy mintaelemeket nélküli termék megjelenését védjék, arra a következtetésre vezethet, hogy a védjegy nélküli a megkülönböztetőképességet.

B) Az *Oy Hartwell* (Hartwell) finn italgyártó társaság 2012 szeptemberében a Finn Védjegy-hivatalnál kérelmet nyújtott be egy színkombinációnak színvédjegyként való lajstromozása iránt ásványvízre a 32. áruosztályban. Grafikai ábrázolásként a Hartwell egy kék szalag színes képét nyújtotta be, amelynek a szélein vékony szürke szegély fut.

A kísérő leírásban a Hartwell a színes védjegyet egy nemzetközileg elismert színosztályozási rendszer (CYAN) szerint részletes színértékekkel mutatta be. A védjegybejelentést azonban a hivatal 2013. június 5-én elutasította arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nem disztinktív. A döntés indokolása többek között megállapította, hogy a lajstromozáshoz annak jól megalapozott bizonyítására lett volna szükség, miszerint a lajstromoztatni kívánt színek a megjelölt áruk vonatkozásában széles körű használat útján megkülönböztetőképességre tettek szert.

E döntés ellen a Hartwell fellebbezett, ezért az ügyet a Finn Legfelsőbb Adminisztratív Bíróság a CJEU-hoz utalta.

2018-ban a CJEU főtanácsnoka az ügyben közölte véleményét, amely megállapította, hogy nyilvánvaló különbségek vannak egy ábrás védjegy és egy színvédjegy megkülönböztetőképességében, bár mindkét védjegy a 2008/95 sz. európai irányelv 2. cikkének hatálya alá esik. Ezért van az, hogy egy színvédjegy kezdettől fogva ritkán bír megkülönböztető jelleggel, és hogy az általános érdek szerint a színek hozzáférhetőségét az összes többi érdekelt fél számára nem kívánatos túlságosan korlátozni. Továbbá a jelen esetben a védjegybejelentés ellen felszólalást nyújtottak be, mert a használt határvonalak nem képesek megmutatni, hogy a színvédjegyet hogyan kell alkalmazni a jelzett árukon.

A CJEU 2019. márciusban megerősítette a főtanácsnok véleményét. Bár a színvédjegyek és az ábrás védjegyek megkülönböztetőképességének megítélésénél azonosak a követelmények, egy szín rendszerint nem képes megkülönböztetni egy vállalat áruit egy másiktól. A CJEU döntésében kinyilvánította, hogy ha a lajstromoztatni kívánt megjelölés a kivonatban igényelt színekombinációból áll határvonalak nélkül, ezeknek a színeknek a grafikus ábrázolását olyan módon kell szisztematikusan elrendezni, hogy azok előre meghatározott és következetes módon kapcsolódjanak.

Az illetékes védjegyhatóságok kötelesek a megkülönböztető jelleg sajátos vizsgálatának elvégzésére, figyelembe véve az ügy valamennyi lényeges szempontját. Egy védjegyhatóság nem utasíthatja el egy jelzésnek védjegyként való lajstromozását csupán azon az alapon, hogy az a megjelölt árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban végzett használat folyamán nem tett szert megkülönböztetőképességre. Épp ellenkezőleg: a megkülönböztetőképesség általános megítélésével összefüggésben vizsgálni kell, hogy a színek szisztematikusan elrendezett kombinációja alkalmas-e és milyen mértékben inherens megkülönböztetőképességet kölcsönözni a kérdéses jelzésnek.

A főtanácsnok azonban véleményében megállapította, hogy a védjegybejelentést el kell utasítani. A CJEU – elfogadva ezt a véleményt – leszögezte, hogy egy jelzést csak akkor lehet védjegyként lajstromozni, ha a kért oltalom tárgya és köre világosan és egyértelműen meg van határozva egy grafikus ábrázolás által. A jelzés szóbeli leírása segít tisztázni a lajstromoztatni kívánt védjegy tárgyát és oltalmi körét. A jelen esetben azonban a kérelmezett megjelölés elhatárolt körvonalú színes képként van ábrázolva, szóban két színként van leírva, és körvonal nélküli színekombinációs védjegyként is kérelmezték a lajstromozást. A CJEU szerint ez ellentmondás, amely a védjegybejelentésben nélkülözi a világosságot és az egyértelműséget. Ezt a nemzeti bíróságnak kell igazolnia.

A fentiek alapján a CJEU döntése megállapította, hogy egy szerkezeti színekombinációból álló megjelölés nem lajstromozható védjegyként.

Ez a döntés fontosnak minősíthető az ábrás védjegy, a színvédjegy és a helyzeti védjegy közötti határterületen. Az ilyen védjegybejelentések egyértelműségének hiánya ellentmondáshoz és a védjegybejelentés elutasításához vezet.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala

A *McDonald's* nem birtokolja már a BIG MAC védjegyet Európában az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala törlési osztályának 2019. január 11-i döntése után.

Az eredeti Big Mac hamburger 1967-ben Pittsburgh-ben született, kis szezámmagos cipóban két marhaszeletet, különleges szószot, fejessalátát, sajtot, savanyú uborkát és fokhagymát tartalmazott, és 45 centért árusították. A Big Mac rendkívül népszerűnek bizonyult, és 1968-tól kezdve valamennyi amerikai McDonald's-étterem étlapján szerepelt.

Európában a McDonald's a BIG MAC védjegy lajstromozása iránt 1996-ban nyújtott be kérelmet az EUIPO-nál (akkor Belső Piaci Harmonizációs Hivatal), és a védjegyet 1998. decemberben lajstromozták a 29., 30. és 42. áruosztályban.

A *Supermac*, egy gyorsétteremlánc, amelynek Írországból és Észak-Írországból száznál több étterme volt, 2017. áprilisban az EUIPO-nál megtámadta a BIG MAC védjegy lajstromozását mind a három áruosztályban azzal érvelve, hogy a védjegyet a lajstromozást követő vagy a törlési kereset benyújtását megelőző folyamatos öt éven belül nem használták ténylegesen.

A McDonald's 111 oldalas nyilatkozatot nyújtott be az alábbi öt melléklettel:

- egy eskü alatti nyilatkozatot a németországi használatról a védjegyet feltüntető hirdetési anyaggal és a védjegyet tartalmazó csomagolással;
- egy eskü alatti nyilatkozatot a franciaországi használatról, a védjegyet feltüntető hirdetési anyaggal;
- egy eskü alatti nyilatkozatot az egyesült királyságbeli használatról, hirdetési anyag példáival;
- kivonatot a McDonald's EU-tagországokbeli weboldalairól 2014-ből és 2016-ból; és
- egy Wikipedia-kivonatot a Big Mac történetéről.

Az EUIPO döntése kifogásolta a benyújtott bizonyítékokat, különösen megjegyezve a következőket.

- A nyilatkozatok érdekelt felektől vagy a vállalat alkalmazottaitól származnak, és az ilyen nyilatkozatoknak általában kisebb a súlya, mint a független bizonyítékoknak. A nyilatkozatok bizonyító értéke azonban attól függ, hogy azokat más bizonyítékok alátámasztják-e.
- Bár egy weboldal kivonatai bizonyíthatnak használatot, egy védjegy jelenléte egy weboldalon önmagában nem elegendő a tényleges használat bizonyítására. A weboldalak fel kell tüntetnie a használat helyét, időpontját és mértékét is.
- A hirdetési anyag és a csomagolóanyagok feltüntetik ugyan a védjegyet, azonban nem adnak tájékoztatást arról, hogy az anyagot hogyan használták.
- Az anyag nem nyújtott semmiféle adatot a védjegy valódi kereskedelmi jelenlétéről bármilyen áruval vagy szolgáltatással kapcsolatban.

- A Wikipedia nem megbízható információforrás, mert cikkeit a felhasználók módosíthatják.

Érdekes módon a felszólaló elismerte a Big Mac jellemző összetételét tartalmazó szendvicsek használatát. Az EUIPO azonban a bizonyítékot nem találta elegendőnek a lajstromozás fenntartásához még az áruk korlátozott megjelölésére sem, és a lajstromozást az összes áru és szolgáltatás vonatkozásában törölte, megállapítva, hogy a dokumentumok nem nyújtanak meggyőző tájékoztatást arról, hogy az európai védjeggyel megjelölt árukat tényleges eladásra ajánlották, mert csak online kereskedelmi ténykedések vannak megerősítve, és a lajstromozott szolgáltatásokról nincs egyetlen bizonyíték sem.

Az Európai Unió Törvényszéke

A *Louis Vuitton* (Vuitton) luxus divatház eredményesen védte meg ikonikus LV védjegyet egy törlési és egy felszólalási eljárásban.

A Vuitton megtámadta a *Bee-Fee Group Ltd* (Bee-Fee) LV POWER ENERGY DRINK ábrás védjegyet, amely lajstromozva volt a 32., 35. és 43. áruosztályban. A megtámadott védjegyet az EUIPO 12898219 számmal 2014. októberben lajstromozta. A Vuitton a lajstromozott védjegy törlését kérte 2015. márciusban mindhárom áruosztályban.

2015. márciusban a Vuitton egy felszólalást is benyújtott az EUIPO-nál a *Fulia Trading Ltd.* (Fulia) LV BET ZAKLADY BUKMACHERSKIE ábrás védjegyének lajstromozása ellen a 28., 35. és 41. áruosztályban.

A Vuitton mindkét eljárást arra hivatkozva indította, hogy 1997. november 11-én eredményesen lajstromoztatta az ábrás LV védjegyet, amely időközben a luxussal, kizárólagossággal és gazdagsággal rokon jelentésre tett szert, és a két betű köré fonódó virágmotívumok időtlennek és divatosnak tűnnek. A Vuitton védjegyet 15628 számmal lajstromozták a 16., 18. és 25. áruosztályban, vagyis a megtámadott védjegy áruosztályai nem estek egybe a korábbi védjegyével. Azonban a Vuitton két irányból közelítette meg a megtámadott védjegy érvényességét:

1. támadásának súlyát a 18. és a 25. áruosztályra helyezte; és
2. a korábbi védjegy ezekkel az árukkal kapcsolatos, Európai Unión belüli hírnevére támaszkodott.

A Vuitton törlési keresetét a megtámadott védjegy ellen az EUIPO törlési osztálya elutasította, majd az EUIPO fellebbezési tanácsa is elutasította a döntés ellen benyújtott fellebbezést.

Ezzel szemben a Vuitton kezdetben sikeresen járt el az EUIPO felszólalási osztálya előtt. A Fulia azonban eredményesen fellebbezett a döntés ellen, és a fellebbezési tanács az alábbi három okra hivatkozva megsemmisítette a felszólalási osztály döntését:

1. a kérdéses áruk és szolgáltatások eltérőek voltak, ami kiküszöböli az eredettel kapcsolatos tévedés kockázatát;

2. még ha fennállt is bizonyos mértékű hasonlóság a kérdéses áruk és szolgáltatások vonatkozásában, annak mértéke nagyon csekély volt; és
3. nem bizonyították, hogy a korábbi védjegy a vonatkozó áruk (táskák és ruhák) területén ismert volt.

A Vuitton mindkét ügyben a GC-nél nyújtott be fellebbezést, a következőket kérve:

1. a kifogásolt döntés hatálytanítását; és
2. annak elrendelését, hogy az EUIPO és a felek fizessék meg saját költségeiket, valamint a Vuitton jogi költségeit.

A GC a következőképpen azonosította egy védjegy kettős célját: az áruk és szolgáltatások eredetének jelölése, továbbá üzenetek átadása többek között a védjegy által fedett áruk és szolgáltatások minőségéről és tulajdonságairól. A bíróság különbséget tett egy védjegy belső márkaértéke és azon áruk és szolgáltatások márkaértéke között, amelyekre a védjegy lajstromozva van. Egy védjegy gazdasági értéke növekszik, ha hírneve van, aminek révén jogi oltalmat érdemel. A védjegy korábbi hírneve gyakran a védjegytulajdonos jelentős erőfeszítéseinek és ráfordításának az eredménye, amit a védjegy értékének emelése érdekében végzett, és a szellemi tulajdoni törvény vonatkozó célja, hogy védje, erősítse és támogassa a kreativitást és az innovációt.

A Vuitton többek között az EU 2017/2009 sz. (most 2017/1001 sz.) védjegyrendeletének 8(5) cikkére támaszkodott, amely megkívánja, hogy a korábbi védjegy *(i)* lajstromozva legyen; *(ii)* azonos legyen a lajstromoztatni kívánt védjeggyel vagy ahhoz hasonlítson; *(iii)* ha európai uniós védjegy, hírneve legyen az EU-en belül; és *(iv)* olyan módon használják, hogy a használat káros lehessen a korábbi védjegy megkülönböztetőképességére vagy hírnevére nézve.

Itt a GC a következő tényezőket emelte ki.

- Azon áruk és szolgáltatások átlagfogyasztói szempontjából, amelyekre a későbbi védjegyet lajstromozták, meg kell állapítani, hogy nem történt-e tisztességtelen előny-szerzés a korábbi védjegy megkülönböztetőképessége vagy hírneve alapján. Az átlagfogyasztót észszerűen jól informálnak, valamint jó megfigyelőnek és körültekintőnek kell feltételezni.
- Az a tény, hogy a bíróságot nem kötik a nemzeti bíróságok döntései, nem jelenti azt, hogy a nemzeti döntések nem lényegesek annak meghatározásában, hogy egy korábbi védjegy hírnévvel rendelkezik-e. Korábbi döntéseket figyelembe kell venni, és különös gondossággal kell meghatározni, hogy jövőbeli ügyeket nem kell-e azonos módon eldönteni.
- Ezekben az esetekben a bíróságnak külön ki kell jelentenie, ha eltér korábbi döntésektől a korábbi védjegy hírnevével kapcsolatban, mert döntését részben ezekre a korábbi döntésekre támaszkodva hozza.
- Annak általános felbecsülésében, hogy fennáll-e az összetévesztés valószínűségének kockázata, kulcsfontosságú szerepe van az áruk és szolgáltatások átlagfogyasztója fel-

fogásának a védjegyekről. Lényeges, hogy az átlagfogyasztó a két védjegyet legalább részben azonosnak tekinti-e vizuális, hangzási és fogalmi szempontból.

- Végül fontos tényező, hogy egy hírneves védjegy a védjegy elsődleges funkcióját teljesíti, amely az eredetjelzésben áll, mert a vonatkozó közönség jelentős része ismeri az általa fedett áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában.

A fenti tényezők figyelembevételével a GC 2018. november 29-én hozott döntése mindkét ügyben a Vuittonnak kedvezett, vagyis megvédte az LV védjegyet a törlési eljárásban, és helyt adott a felszólalásnak.

Hollandia

Christian Louboutin (CL) győzelmet aratott a holland Van Haren cipőgyártó ellen folytatott hosszú vitában.

Van Haren (VH) 2012-ben lépett piacra magas sarkú, piros talpú cipők sorozatával. A párizsi Louboutin cég, amely védjegyeztette a lakkozott piros cipőtálpát, védjegybitorlásért pert indított a holland vállalat ellen.

A Louboutin azzal érvelt, hogy a Van Haren zavart okozott a fogyasztók között, és azzal vádolta az alperest, hogy az hasznot kíván húzni az ő világhírű cipőtálpából, jöllehet arra jóval 2012 előtt lajstromozott védjeggyel rendelkezett.

A Hágai Kerületi Bíróság helyt adott a Louboutin keresetének, és elrendelte, hogy a Van Haren azonnal szüntesse meg piros talpú fekete és kék cipőinek előállítását és forgalmazását, továbbá elrendelte, hogy az alperes védjegybitorlás miatt fizessen kártérítést Louboutinnek.

A Van Haren azonban megfellebbezte ezt a döntést, és így a felek a CJEU elé kerültek. Az EU legmagasabb bíróságának 2018 nyarán azt a kérdést kellett eldöntenie, amely a Louboutin részvételével folyt majdnem minden perben felmerült: vajon a lábbelik piros talpára vonatkozó védjegy érvényes-e.

A CJEU 2018. júniusban egy széles körben várt döntésben megállapította, hogy a lajstromozás korlátozása kulcskérdésnek tekinthető, mert leszögezte: „Igaz ugyan, hogy egy terméknek vagy a termék egy részének az alakja szerepet játszik a szín körvonalának létrehozásában, azonban nem lehet azt állítani, hogy egy jelzés ebből az alakból áll abban az esetben, amikor a védjegy lajstromozásával nem ezt az alakot kívánták védeni, hanem ennek a terméknek egy sajátos részén alkalmazott szint.” Minthogy a CJEU meghatározta, hogy a védjegy nem egy alakból áll, a 3(1)(e)(iii) cikk alapján a lajstromozás nem vált jogtalanná, és ezért érvényesnek tekintendő.

A CJEU az ügyet visszaküldte a Hágai Kerületi Bíróságnak.

A CJEU döntése alapján a holland bíróság is megállapította, hogy a Louboutin lajstromozása érvényes, és hogy azt a Van Haren bitorolta. Ennek eredményeként Louboutin jogosult volt megállítani a piros talpú cipők Van Haren általi további árusítását.

Elrendelte egyrészt, hogy a Van Haren fizessen Louboutin számára kártérítést, ideértve a teljes perköltséget, másrészt a kifogásolt szín használatának megszüntetését, továbbá arra kötelezte az alperest, hogy közölje Louboutinnal azoknak a nevét és címét, akiknek bitorló árut szállított. Végül a bíróság arra is kötelezte az alperest, hogy szolgáltatson tájékoztatást a bitorolt áruk termelési és eladási áráról, valamint az eladott mennyiségről.

A Van Haren megfellebbezte a bíróság döntését, és egyúttal törlési keresetet indított Louboutin védjegye ellen az EUIPO-nál.

Ez az ügy rávilágít, hogy a lajstromozott védjegyvoltalom hasznos eszköz lehet, amikor kevésbé szokásos védjegyeket kívánnak oltalmazni. A CJEU döntése hangsúlyozza, hogy igen gondosan kell eljárni, amikor biztosítani kívánják, hogy egy védjegy lajstromozása érvényes és érvényesíthető legyen.

India

A) E történet a szaúd-arábai *Yanbu Steel Company*-nél (Yanbu) kezdődött, amely a neki szállított, hegesztés nélküli acélcsövekben minőségi hibákat talált. A Yanbu a csöveket olajkitermelő telepeken létesített csővezetékekhez használta, és azokat neki a világhírű *Nippon Steel Corporation* védjeggyel ellátva szállították. Minthogy nem volt megelégedve a csövek minőségével, panasszal fordult a Nipponhoz, ami a szabványnál rosszabb minőségű csövek eredetének vizsgálatához vezetett. Így a Nippon megállapította, hogy két indiai személy, *Kishor Jain* és *Jeetendra Burad* (a továbbiakban: alperesek) bitorolták a védjegyét. Ezért a Nippon a Bombayi Felsőbíróságon (Bombay High Court, BHC) pert indított az alperesek ellen.

A bíróság egy szakértőt bízott meg azzal, hogy alaposan vizsgálja meg az alperesek tevékenységét. A vizsgálat azt tárta fel, hogy az alperesek a Nippon védjegyének bitorlása mellett hamisítást is elkövettek, vagyis a termékeket nem csupán a Nippon védjeggyel látták el, hanem vizsgálati jelentéseket és bizonylatokat is hamisítottak a Nippon nevében. Ennek

következtében a Yanbu abban a hitben volt, hogy a neki szállított csövek a Nippontól származnak.

A BHC 2019. április 15-én megállapította, hogy ezt az ügyet szigorúan kell kezelni, mert nem csupán a Nippon védjegyeit bitorolták, hanem ezen túlmenően a Nippon védjegyével ellátott termékeket nagyon érzékeny területeken, így olajtelepeken és olajfúró tornyokban használták. Ezért a bíróság azt is leszögezte, hogy az olajtelepen lefektetett, a szabványnak nem megfelelő minőségű termékek katasztrofális következményekhez vezethetnek. Ezért nem csupán az alpereseket kezelte szigorúan, hanem az ilyen lelkiismeretlen személyeknek is szigorú üzenetet kívánt küldeni. Erre tekintettel elrendelte, hogy az alperesek mintegy 720 000 USD-t fizessejenek jótékonyági célra 2019. április 23. előtt a *Tata Memorial Cancer Hospital*nak, bár az elkövetett óriási jogsértést nem lehet kártérítéssel kiegyenlíteni.

B) A *Nike Innovate C. V.* (Nike), a világ egyik leghíresebb sportcipőgyártója 160-nál több országban van jelen termékeivel. 1968 óta lajstromoztatta a NIKE, a SWOOSH DEVICE és a FLYKNIT védjegyet, és a Delhi Felsőbíróságnál (Delhi High Court, DHC) védjegybitorlással beperelte a készruhákat és lábbeliket gyártó *Hina Imported Shoes and Ors.* (Hina) vállalatot, mert az a NIKE védjegyével ellátott cikkeket árusított. Ezzel a felperes számára igen nagy veszteségeket okozott mind üzletileg, mind hírnévben, amit pénzben nem is lehet kárpótolni. A Nike az alperes tartós eltiltását kérte a védjegybitorlásért.

A bíróság egy helyi biztost jelölt ki arra, hogy átvegye és megőrizze az ellenőrző szemle után az alperestől átvett bitorló árukat. Ez a szemle feltárta, hogy a lefoglalt árukon fel volt tüntetve a Nike logója és védjegye.

Minthogy az alperes nem jelent meg a tárgyaláson, és a Nike által benyújtott fényképek egyértelműen bizonyították, hogy a lefoglalt áruk a Nike logójával és védjegyével vannak ellátva, a bíróság megállapította, hogy megalapozott a felperes által indított kereset.

A bíróság közölte továbbá, hogy a Nike jogosult volt tartós eltiltást kérni, amely megakadályozza az alperest abban, hogy a NIKE védjegyet tartalmazó árukat használjon, árusítson vagy bármilyen úton forgalmazzon. A bíróság azt is elrendelte, hogy az alperes szolgáltatassa ki a NIKE védjegyet tartalmazó árukészletét a Nike-nak.

A bíróság nem állapított meg kártérítést, mert a felperes nem nyújtott be a bíróságnak olyan számlákat vagy egyéb iratokat, amelyek alapján a kár megállapítható lett volna.

C) A *Radico Khaitan Ltd.* (Radico) a DHC-nél pert indított az *M/s. Devans Modern Breweries Ltd.* (Devans) ellen, azt állítva, hogy a Devans ELECTRA védjegye a 33. áruosztályban azonos az ő korábban a 32. áruosztályban lajstromozott ELECTRA védjegyével, és ezért azt a Devans bitorolja. A Radico azt is kifogásolta, hogy a Devans a 32. áruosztályra is kiterjesztette védjegybejelentését azon az alapon, hogy a 32. és a 33. áruosztály rokonjellegű árukra vonatkozik.

A Devans azzal védekezett, hogy sör és egyéb áruk vonatkozásában GODFATHER ELECTRA márkája alapján jóhiszeműen és tisztességesen alkalmazta a GODFATHER és az ELECTRA védjegyet. Azt is állította, hogy korábbi használója volt az ELECTRA védjegynek, amelyet 2014 óta használ, és bár a Radico védjegyet 2007-ben lajstromozták, azt a Radico csupán 2016-ban kezdte ténylegesen használni; ezért a Radico védjegyet törölni lehet a védjegy-lajstromból.

A Radico azonban azzal bizonyította védjegyének korábbi használatát, hogy számlákat és különböző tevékenységeire vonatkozó iratokat nyújtott be, amelyek szerint 2004-ben és a következő években próbasorozatokhoz hozott forgalomba. A bíróság a korábbi *Hardie Trading Ltd. vs. Addisons Point and Chemicals Ltd.*-ügyre hivatkozva részletesen kifejtette, hogy a „használat” nem korlátozható a védjegyet viselő árukon való használatra vagy eladásra.

A bíróság megjegyezte, hogy a védjegy törvény csak akkor teszi lehetővé ugyanannak a védjegynek egy második alkalmazására alapított lajstromozását, ha a bejelentő bizonyítja a védjegy korábbi folytonos használatát.

A fentiek alapján a bíróság a Radico javára döntött, mert bizonyította, hogy megalapozottak voltak a Devans ellen benyújtott eltiltási kérelem indokai, és eredményesen bizonyította, hogy helyrehozhatatlan kárt okozna számára, ha a bíróság nem engedélyezné a Devans tartós eltiltására vonatkozó kérelmét. Így a bíróság eltiltotta a Devant az ELECTRA védjegy vagy ahhoz megtevesztően hasonló bármilyen védjegy használatától.

IP5-hivatalok

A) Az IP5-hivatalok, vagyis az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO), az Európai Szabadalmi Hivatal, a Japán Szabadalmi Hivatal, a Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és a Dél-Koreai Szabadalmi Hivatal 2019. április 8-án közösen elindított egy együttműködési, kutatási és vizsgálati kísérleti tervet, amelynek alapján az öt hivatal írott véleményét szolgáltat egy találmány szabadalmazhatóságáról még a nemzetközi szakaszban, vagyis anélkül, hogy várnának a nemzeti szakaszban a vizsgálati eljárás megkezdésére.

Így most a nemzetközi bejelentés benyújtásakor lehetőség van arra, hogy a bejelentő kérelmezze az IP5-hivatalok által megindított együttműködési, kutatási és vizsgálati kísérleti tervben való részvételt.

Ennek a kísérleti tervnek a részeként az illetékes nemzetközi kutatási hatóság (International Searching Authority, ISA), vagyis a „fő ISA” ideiglenes nemzetközi kutatási jelentést és ideiglenes írott véleményét továbbít a többi IP5-hivatalnak, amelyek „társ ISA”-ként járnak el. Egy kiegészítő kutatás elvégzése után, ha szükséges, a társ ISA-k elküldik hozzájárulásukat a fő ISA-nak. Az utóbbi azután elkészíti a végleges nemzetközi kutatási jelentést és végleges írott véleményét, amelyek megfelelnek az ideiglenes nemzetközi kutatási jelentésnek és az

ideiglenes írott véleménynek, kiegészítve – amennyiben ez helyénvaló – a társ ISA-k azon hozzájárulásaival, amelyeket a fő ISA fontosnak tart.

Ezután a következő dokumentumokat bocsátják nyilvános megtekintésre:

- végső nemzetközi kutatási jelentést és végső írott véleményt, amelyek a fő ISA véleményét tükrözik,
- a társ ISA-k hozzájárulásait, amelyek a társ ISA-k véleményét tükrözik.

Ha a bejelentő gyorsított vizsgálati eljárást (PPH) kíván, csak a végleges írott jelentést lehet felhasználni.

A tervnek ebben a szakaszában, amely még mindig kísérleti jellegű, a résztvevőnek nem kell fizetnie. Ha azonban ezt a tervet a kísérleti fázis eredményeként folytatják, díjat kell majd fizetni, amely legfeljebb mindegyik résztvevő ISA kutatási díjának az összegét jelenti, kiegészítve az együttműködési költségek fedezésére szolgáló adminisztrációs díjjal (vagyis nem lesz olcsó mulatság).

Amikor az ESZH a fő ISA, a kísérleti tervben való részvételt csupán német vagy francia nyelvű nemzetközi bejelentések kapcsán lehet kérni.

B) Az IP5-hivatalok vezetői legújabb találkozójukat 2019. július 13-án tartották a dél-koreai Incheonban. A részt vevő hivatalok vezetői a következők voltak: *Park Wonjoo* (Koreai Szellemi Tulajdoni Hivatal), *Andrei Iancu* (USPTO), *António Campinos* (Európai Szabadalmi Hivatal), *Naoko Munakata* (Japán Szabadalmi Hivatal), *Shen Changyu* (Kínai Szellemi Tulajdoni Hivatal). A találkozón megfigyelőként vett részt a Szellemi Tulajdoni Világszervezetének (World Intellectual Property Organization, WIPO) vezérigazgatója, *Francis Gurry*.

Az öt hivatali vezető üdvözölte az új IP5-kezdemenyezéseket, így az új technológiák osztályozását, a fokozott munkamegosztást, valamint a szabadalmi eljárások harmonizációját.

Az öt vezető megegyezett abban, hogy különleges egységet hoznak létre az új technológiák és a mesterséges intelligencia területén felmerülő kérdések megválaszolására és a globális technológiai fejlődésre vonatkozó jövőbeli közös kezdeményezések kutatására.

Campinos elnök hozzászólásában rámutatott, hogy az IP5 megbízóival való együttműködés alapvető feltétele egy hatékony globális IP-rendszer felépítésének. Megállapította, hogy az IP5-együttműködés egy sikeres történet. Az ESZH és annak társhivatalai most az együttműködés új szakaszába lépnek, ahol gondolni kell az IP5-együttműködés további megerősítésére és egy átfogóbb IP-teszt kidolgozására annak érdekében, hogy jobban megfeleljenek megbízóik igényeinek.

Az öt hivatali vezető külön összefüggésben találkozott az öt ország iparának képviselőivel, ahol tájékoztatást nyújtottak az új fejleményekről, és megtárgyalták a szellemi tulajdon ol-talmának változását stratégiai területeken, így például az új technológiákkal kapcsolatban.

Japán

A) Japánban 2019. május 17-én módosított mintatörvény lépett életbe. A legfontosabb változásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- A mintaként oltalmazható tárgyak körét kiterjesztették
 - (i) olyan képekre, amelyek nincsenek árucikkekre feljegyezve (például hálózaton közvetített képek);
 - (ii) olyan képekre, amelyek árucikkektől eltérő dolgokon vannak bemutatva (például falakra vagy testrészekre felvitt képek).
- Mintaként oltalmazhatóvá váltak az épületek külső és belső mintái.
- A főminta publikálásától számított 10 éven belül lehet benyújtani vonatkozó mintát (related design).
- A mintajog oltalmi idejét a bejelentés napjától számított 20 évről 25 évre hosszabbították meg.
- Lehetővé vált több minta egyidejű benyújtása. Minden egyes mintát külön vizsgálnak és lajstromoznak.
- Egy mintabejelentést nem lehet elutasítani azért, mert az nem tartalmazza a minta osztályozását.
- Közvetlen bitorlásnak minősül olyan komponensek előállítása, szolgáltatása, beville stb., amelyek bitorló cikkeket tartalmaznak, ha a cselekmény rosszindulatú.

B) A japán védjegy törvény 2015. évi módosítása lehetővé tette színvédjegyek lajstromozását. Azóta mintegy 500 kérelmet nyújtottak be színvédjegyek lajstromozása iránt, azonban a Japán Védjegy hivatal ezek közül csupán hetet lajstromozott, és a lajstromozott színvédjegyek közül egyik sem vonatkozik független színvédjegy oltalmára. A több színre vonatkozó védjegybejelentések lajstromozása is komoly akadályokba ütközik.

Ahhoz, hogy egy csak színekből álló védjegybejelentést lajstromoztatni lehessen, annak egész Japánban ismertnek kell lennie. A bejelentőnek részletes bizonyítékot kell benyújtania a piaci részesedésről, a használat időtartamáról, a fogyasztók körében való ismertségének és az ilyen védjegyet viselő termék vagy szolgáltatás hirdetésének mértékéről annak igazolása érdekében, hogy a védjegy jól ismert.

Az elutasított színvédjegy-bejelentések példaként megemlítjük a *JR West* vállalati színeként lajstromoztatni kívánt kobaltkéket, a *Mizuho Financial Group* vállalati színeként használt kozmikus kéket és a *Hato Bus* vállalat járművein használt sárga színt.

A lajstromozott hét színvédjegy közül megemlítjük a *Tombow Pencil Corporation* háromszínű radírpajait, a *7-Eleven* színes szalagjait és a *Sumitomo Mitsui Banking Corporation* zöld színárnyalatait. A lajstromozott színvédjegyek mindegyike legalább két szín kombinációjából áll.

A csupán egyetlen színből álló védjegy lajstromozásának fő akadályát nyilvánvalóan az a tény képezi, hogy a színvédjegy tulajdonosa az adott szín használata felett monopoljoggal rendelkezne. Ezt az akadályt egyelőre egyetlen japán védjegybejelentőnek sem sikerült leküzdenie.

Itt megemlítjük, hogy az egyetlen színből álló védjegyeket számos országban lehet lajstromoztatni, így például az Amerikai Egyesült Államokban a legnagyobb ékszerkészítő cég, a *Tiffany* lajstromoztatni tudta az egyedi „Tiffany-kéket”, amelyet főleg csomagolóeszközein használ.

C) 2016-ban egy japán textilvállalat a GRAND CANYON védjegy lajstromozása iránt nyújtott be kérelmet a Japán Védjegyhivatalnál a 25. áruosztályban. A hivatal elővizsgálója teljes terjedelmében elutasította a lajstromozási kérelmet azon az alapon, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy a védjegytvény 3.1.iii cikke szerint nélküli a megkülönböztetőképességet. A Grand Canyon egyike Amerika leghíresebb természeti látványosságainak, amelyet az UNESCO világörökségként ismert el, ezért az elővizsgáló szerint az ilyen védjegykérelmet el kell utasítani.

Az elutasítás ellen a bejelentő fellebbezést nyújtott be a hivatal fellebbezési tanácsánál, amely azonban megkülönböztető jelleg hiányában fenntartotta az elővizsgáló döntését, megjegyezve, hogy a turistacélpontokban gyakran árusítanak emlék- és ajándéktárgyakat, amelyeken a fogyasztók a védjegyeket csupán földrajzi árujelzőnek tekintik, nem pedig az áruk eredetének jelzőjeként. Az eredetjelzés viszont a japán védjegytvény szerint a védjegy fontos funkciója.

Jordánia

A *Meera International Limited for Sayonapps* 2016. augusztus 16-án a Jordániai Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be az 1. ábra szerinti SAYONA védjegy lajstromozása iránt a 11. áruosztályban. Az elővizsgáló a bejelentést elutasította a korábban lajstromozott, 2. ábra szerinti SONA védjegyhez való állítólagos hasonlósága miatt.

1. ábra

2. ábra

A bejelentő az elutasítás ellen az Adminisztratív Bíróságnál nyújtott be fellebbezést a következő indokolással:

- A két védjegy sem kiejtésben, sem általános megjelenésben nem hasonlít egymásra.
- A SAYONA védjegyet 2012 óta, vagyis korábban használták a SONA védjegynél.
- A SAYONA védjegyet a hazai (hongkongi) védjegyhivatalnál és külföldön korábban lajstromoztatták.
- Jordániában hasonló védjegyek, így a SONY, a SAYONARA, a SONARYO, a SANYO, a SUNNY, a SONAM, a SANIRO, a SANOFI, a SANOVEL, a SANIO és a SANI együtt léteztek a SONA védjeggyel.
- A SAYONAPPS védjegybejelentés lajstromozásának elutasítása ellentmond a védjegy-törvény rendelkezéseinek.

Az Adminisztratív Bíróság döntése hatálytalanította a hivatal döntését.

A főügyész a hivatal nevében fellebbezett az Adminisztratív Bíróság döntése ellen a Felső Adminisztratív Bíróságnál. Az többszöri tárgyalás után elutasította a fellebbezést, és elrendelte a SAYONA védjegy lajstromozását.

Kanada

A) A 2018. évi költségvetés végrehajtási törvénye 2018. december 13-án nyerte el az uralkodói jóváhagyást, és ezt követően azonnal hatályba lépett. A szabadalmi törvényben az alább röviden összefoglalt öt lényeges változást hozott létre, amelyek azért különösen figyelemre méltók, mert nem egy szellemi tulajdoni törvénnyel vagy a Szabadalmi Együttműködési Szerződéssel való egyeztetés céljából, hanem a parlament saját kezdeményezése alapján jöttek létre.

a) Szabványokhoz nélkülözhetetlen szabadalmak

A szabadalmi törvény új 52.1 cikke arról rendelkezik, hogy egy licencadásból eredő kötelezettség egy szabványhoz nélkülözhetetlen olyan szabadalom vonatkozásában, amely a szabadalmat kötelezi, ez vonatkozik a jogutódokra is.

b) Az engedélyezés története befolyásolhatja az igénypontszerkesztést

A szabadalmi törvény új 53.1 cikke megállapítja, hogy egy kanadai szabadalom engedélyezési története fontos lehet az igénypontszerkesztés szempontjából. Ez annyit jelent, hogy az elővizsgáló által a szabadalommal kapcsolatban tett bármilyen közlés (pl. elővizsgálati végzés) figyelembe vehető a szabadalmas által az igénypontszerkesztéssel kapcsolatban tett bármilyen hivatali állítás cáfolására.

c) Kísérleti felhasználás

A kanadai bíróságok mindig elismerték korlátozott kivételként a bitorlás alól egy szabadalmazott találmány nem kereskedelmi kísérleti felhasználását. Az új törvény 55.3(1) cikke arról rendelkezik, hogy „egy szabadalom tárgyára vonatkozó kísérleti cselekmény nem jelenti a szabadalom bitorlását”. Ez a rendelkezés kiterjed egy kiegészítő oltalmi tanúsítvány bitorlására is.

d) A korábbi használó jogai

A szabadalmi törvény 6. cikkét, amely a korábbi használó jogaira vonatkozik, módosították. Korábban ez a cikk arról rendelkezett, hogy annak a személynek, aki egy szabadalom igénypontjában meghatározott tárgyat megalkotott, megvásárolt vagy megszerzett az elsőbbség napja előtt, joga van használni és másoknak eladni a szabadalmazott cikket, gépet, gyártmányt vagy kompozíciót. A módosított 56. cikk szerint egy személy nem bitorol egy szabadalmat vagy egy kiegészítő oltalmi tanúsítványt, ha az elsőbbségi időpont előtt jóhiszeműen követett el olyan cselekményt, amely egyébként a szabadalom bitorlása lenne, vagy komoly és hatékony előkészületeket tett ilyen cselekmény elkövetésére.

B) A kanadai szabadalmi törvény végrehajtási utasításának tervezetét a kanadai kormány 2018. december 1-jén tette közzé, és 2019 végén lép hatályba. Alább a tervezet legfontosabb pontjait ismertetjük.

a) Elsőbbségi jog helyreállítása

Kanadában az elsőbbségi jog törvényesítéséhez a kanadai szabadalmi bejelentést az elsőbbségi bejelentés napjától számított 12 hónapon belül kellett benyújtani. Az új rendszer a 12 hónapos elsőbbségi időtartamot 1 hónappal meghosszabbítja, ha nem volt szándékos a 12 hónapos határidő elmulasztása. A Szövetségi Bíróság (Federal Court) érvénytelenítheti ezt a hosszabbítást, ha később kiderül, hogy a 12 hónapos határidő elmulasztása szándékos volt.

b) A bejelentési nap elismerésének megkönnyebbítése

A jelenlegi rendszer szerint a bejelentési nap elismeréséhez a szabadalmi bejelentést angol vagy francia nyelven kell benyújtani a Kanadai Szabadalmi Hivatalnál, és bejelentési díjat kell fizetni. Az új rendszer enyhíti a követelményeket, mert akkor is megadják a bejelentési időpontot, és érvényesnek ismerik el a bejelentési napot, ha nem fizetik be a bejelentési díjat, vagy a szabadalmi bejelentés nem angol vagy francia nyelvű.

c) Hiányos tartalmú bejelentés benyújtási lehetősége

Időnként egy szabadalmi bejelentést hiányos tartalommal (vagyis a bejelentés készítésekor az elsőbbségi irat egy részének elhagyásával) nyújtanak be. Az új rendszer az eredeti benyújtási időpont megtartásával teszi lehetővé a hiányzó tartalom hozzáadását, ha

- a hozzáadott anyag teljes terjedelmében megtalálható az elsőbbségi iratban, és a hozzáadást a benyújtástól számított két hónapon belül teszik meg; vagy
- a hivatal elnöke értesítést küld arról, hogy a bejelentés egy része hiányoznak tűnik. A hozzáadás nem vonatkozhat a bejelentés igénypontjaira.

d) Módosítás engedélyezés után

Jelenleg csupán korlátozott módosítások lehetségesek a bejelentés engedélyezését követően. Az eljárás újbóli megindításához arra van szükség, hogy hagyják elmúlni az

engedélyezési díj befizetésének határidejét, hogy ezáltal a bejelentés ejtetté váljék, és ezt követően a bejelentő a bejelentést újból érvénybe helyezheti. Ez bonyolult és időt rabló eljárás. Az új rendszerben az engedélyezési értesítést vissza lehet vonni és az eljárást újra meg lehet nyitni egyszerűen egy díj befizetésével az engedélyezési időponttól számított 4 hónapon belül (és az engedélyezési díj befizetése előtt).

e) *Az elektronikus szekvencialista után nem kell díjat fizetni*

Jelenleg az engedélyezési díj 300 CAD + 6 CAD a leírás és a rajz 100-at meghaladó oldalai után. Az új szabály szerint a 100-nál több oldal utáni fizetési kötelezettség nem vonatkozik az elektronikus szekvencialistákra.

f) *Az elírási hibák könnyebb kijavítása*

A jelenlegi rendszerben az elírási hibák kijavítása a hivatali elnök tetszésétől függ. Ez bonyolulttá teszi annak a megállapítását, hogy a hiba valóban elírásból ered-e, és azt, hogy a hivatal elnöke az ügyet hogyan ítéli meg. Az új rendszer megszünteti az elírási hibák kijavításának kérelmezési lehetőségét, de ehelyett egyértelmű határidőket szab meg a szokásos hibatípusok kijavítására. Így az alábbi hibák:

- hibák az elsőbbségi igénypontokban;
- hibák a feltaláló és a bejelentő adataival kapcsolatban; és
- a szabadalmi leírásban talált kézenfekvő hibák

kijavítására konkrét határidőt ad meg.

A *Canada Gazette* II. részében a kormány 2019 első negyedében publikálta azt a további hat változást, amely 2019 végén vagy 2020-ban lép hatályba. Ezek közül néhány csökkenti a szabadalmi bejelentők vagy a szabadalmasok jogait.

g) *Megszűnik a PCT-bejelentések nemzeti szakaszának 42 hónapon belüli megindítási joga*

A jelenlegi rendszer szerint egy PCT-bejelentés nemzeti szakaszát az elsőbbség időpontjától számított 42 hónapon belül kell megindítani, bár késedelmi díjat kell fizetni, ha a nemzeti szakaszt az elsőbbség időpontjától számított 30 hónap elteltével indítják meg. Az új rendszer megszünteti ezt a kedvezményt, bár továbbra is fennáll a lehetőség a nemzeti szakasznak az elsőbbségi időponttól számított 42 hónapon belüli megindítására, de csak akkor, ha a bejelentő nyilatkozatot nyújt be arról, hogy a nemzeti szakasz 30 hónapnál későbbi megindítása nem volt szándékos.

h) *Fenntartási díjak fizetése*

A jelenlegi rendszer szerint a bejelentő jogosult a fenntartási díjat 12 hónapos késedellel befizetni. Függő bejelentés esetén ehhez újbóli érvénybe helyezést kell kérvenyezni megfelelő díj befizetésével együtt; szabadalmak esetén a fenntartási díj befizetésének elmulasztásakor csupán késedelmi díjat kell fizetni. Az új rendszer kötelezi a hivatalt arra, hogy adjon ki értesítést a fenntartási díj befizetésének elmulasztásáról.

i) *Határidő-hosszabbítások*

A jelenlegi rendszer szerint a bejelentés vizsgálatát a bejelentési naptól számított 5 éven belül kell kérni. A határidő elmulasztása esetén a bejelentés megszűnik, de 12 hónapon

belül kérni lehet az újbóli érvénybe helyezését. Az új rendszer szerint a vizsgálat kérelmezésének határideje a bejelentési naptól számított 4 évre csökken.

j) *Az angol vagy a francia leírás módosítása*

A kanadai szabadalmi bejelentés módosításának észszerűen következnie kell az eredetileg benyújtott bejelentésből. Az új rendszer itt egy új követelményt támaszt: ha angol vagy francia fordítást nyújtanak be, a kanadai szabadalom jövőbeni módosításának észszerűen kell következnie mind az eredetileg benyújtott (idegen nyelvű) bejelentésből, mind a fordításból.

k) *Az elsőbbségi irat benyújtása*

Ha a bejelentő egy PCT-bejelentés nemzetközi szakaszában benyújtja a Szellemi Tulajdon Világszervezete által kiadott hiteles másolatot, a kanadai nemzeti szakaszban nem kell benyújtani az elsőbbségi irat hiteles másolatát.

l) *Határidő-módosítások*

Az elővizsgálati végzések megválaszolására adott 6 hónap határidő 4 hónapra csökkent. A végdíjat az engedélyezési végzés keltétől számított 6 hónap helyett 4 hónapon belül kell befizetni. Az elővizsgálati végzésre adott 4 hónap határidőt díjfizetés ellenében meg lehet 6 hónapra hosszabbítani.

C) A *Hospira Healthcare Corporation* (Hospira) v. *Kennedy Trust for Rheumatology Research*-ügyben Michael Phelan bíró 2018. október 23-án egy tömör, kilencoldalas döntést hozott a költségekről, amely nem lenne említésre méltó, ha a bíró nem ítélte volna meg feltűnően magas, 3,48 millió USD költséget az alperes számára egy szabadalombitorlási perben, amelyet ellenkereset alapján nyert meg.

A költségmegítélés mindenképpen nagyon jelentősnek minősíthető a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) előírásait tekintve, mert a bíróság számára engedélyezett legfelső összeg 431 000 USD lehetett volna 5 millió USD ténylegesen felmerült költség esetén.

A bíróság azzal indokolta a megítélt költséget, hogy rámutatott a Hospira agresszív perlési stratégiájára a per folyamán. Az ügy a milliárd dolláros kanadai piacon a Remicade (infiximab) szabadalmazott gyógyszer körül folyt, amelyet reumatoid artritisz kezelésére használnak. Nagy tétre menő pereskedés esetén nem szokatlan, ha mindkét fél megmozgat minden követ, és minden lehetséges lépést felhasznál a győzelem érdekében, a Hospira azonban messze túllépte az elfogadott határokat: a tárgyaláson nem kevesebb, mint 12 érdemi kérdésre hivatkozott a tárgyi szabadalom érvényességével és bitorlásával kapcsolatban. Ebben a bonyolult, nagy tétre menő pereskedésben a felek nyilvánvalóan keményen harcoltak. Ami itt szokatlan, az Phelan bíró állásfoglalása, amely szerint a Hospira túl messze ment, és a bíró a költségmegállapítást alkalomnak használta fel arra, hogy elmarasztalja a vesztes peres felet, és a költségeket büntetésként használja fel.

A bíróság tárgyalási listája az ügyben igen sok, 441 gyógyszertárgyú ügyben rutinjellegűnek mondható számos tételt ölel ugyan fel, ideértve a beadványmódosítást, a védő ren-

delkezéseket és a kártérítés-elágaztatást, de idetartozik számos vitatott indítvány harmadik felek vizsgálatára Kanadán kívül és dokumentumok hitelességének kétségbe vonása is. A döntésből arra lehet következtetni, hogy a bíróság számos ilyen perbeli lépést szükségtelennek tekintett.

Phelan bíró költségekre vonatkozó döntése kritizálja a Hospira taktikáját az eljárás folyamán és a tárgyaláson is, és ilyen vonatkozásban a bíróság igen elítélő kifejezéseket használt, például az alábbi mondatokat: „a Hospira voltaképpen az ügy minden szempontját vitatta – összhangban a per folyamán tanúsított általános megközelítésével minden pontnak, fontosnak és jelentéktelennek”; – „a Hospira a tárgyaláson nem igyekezett szűkíteni a tárgyat a legfontosabb kérdésekre és érvekre, aminek következtében az alperesek (az ellenkérelem esetén a felperesek) mindenben védekezésre voltak kényszerítve. A Hospira még csak közel sem volt ahhoz, hogy eredményes helyzetbe jusson”.

Phelan bíró rámutatott, hogy 20-nál több indítvány és más közbenső ügyek esetén a Hospira „kész volt a tényleges kimerülésig harcolni” annak ellenére, hogy a költségekkel kapcsolatos beadványukban kifejtették, miszerint a vitatott termék piaca számukra csekély jelentőséggel bírt.

Phelan bíró azt is említette, hogy a bíróság más tagjai, akik a felek között más beadványok kapcsán folytatott vitában elnököltek, jelezték a bíróság általános csalódottságát a Hospira magatartása felett, és kifejtették, hogy sok vitának nem volt érdemi tétje. „A Hospira által tett sok lépés szükségtelen, észszerűtlen és aránytalan volt.”

Phelan bíró döntése fontos figyelmeztetés a kanadai pereskedők számára, hogy egyetlen fél sem mondhat le arról a kötelezettségről, hogy észszerűen és tervszerűen pereskedjen. Megjegyzésre érdemes szavai: „Nem a vesztes fél feladata megmondani a győztes félnek, hogy miként lehetne sikeres kevesebbet cselekedve és költve is”.

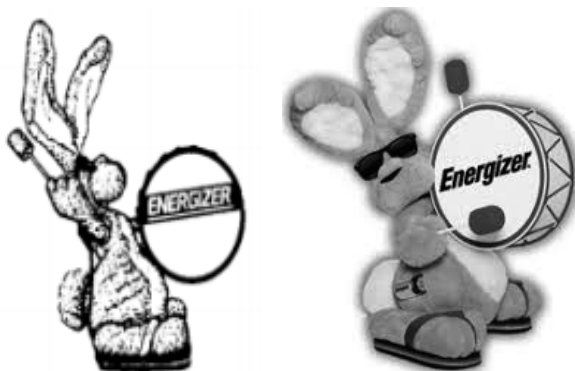
D) A kanadai védjegy törvény 22. cikke lajstromozott védjegyek goodwilljének elértéktelenítésére vonatkozik, és elvileg erős, de általában kevésbé használt fegyvert jelent káros összehasonlító hirdetési kampányok ellen.

Az *Energizer Brands, LLC* (Energizer) beperelte a *Duracell*t, mert az elemeinek címkéjén használta az Energizer lajstromozott ENERGIZER és ENERGIZER MAX védjegyét és egyéb szólásait, ideértve a „the bunny brand” (a nyuszmárka) és a „the next leading competitive brand” (a legközelebbi vezető versenymárka) kifejezést.

Az összehasonlító hirdetést önmagában nem tiltja Kanadában törvény, a védjegy törvény azonban közvetve tiltja a lajstromozott védjegyet mutató összehasonlító hirdetéseket, bár bonyolult módon, mert a hirdetésnek valójában „használnia” kell a lajstromozott védjegyet. Egy védjegy bemutatása hirdetésben használatot képezhet különösen szolgáltatásokkal kapcsolatban, míg egy lajstromozott védjegy használata árukon azt kívánja, hogy a védjegy azokon vagy azok csomagolásán jelölve legyen. Ezért ha a védjegy csupán árukkal kapcsolatban van lajstromozva, a lajstromozott védjegy összehasonlító használata egy versenytárs

hirdetési anyagában – ellentétben azzal, amikor az azonos vagy megtevesztően hasonló védjegy közvetlenül a versenytárs csomagolásán van bemutatva – a védjegy törvény szerint nem képez „használatot”. Az azonos vagy megtevesztően hasonló védjegy ilyen használata nélkül egy felperes a védjegy törvény alapján nem hivatkozhat goodwilljének elértéktelenítésére.

Az Energizer a védjegy törvény 22(1), valamint 7(a) és (b) cikke alapján perelte be a Duracellt lajstromozott védjegyei, valamint szólásai használatáért. Amikor az Energizer arra hivatkozott, hogy a Duracell a „the bunny brand” kifejezést használja, az alábbi ábrán bemutatott lajstromozott, ENERGIZER BUNNY ábrás védjegyekre támaszkodott.

Bár a Duracell azt állította, hogy csomagolásain nem használta a felperes lajstromozott ENERGIZER BUNNY ábrás védjegyeit, a bíróság nem volt hajlandó törölni az Energizer ilyen vonatkozású igényét, és megállapította, hogy a „the bunny brand” kifejezés Duracell általi használata a Duracell-elemek csomagolásán a védjegy törvény 22. cikkébe ütközik.

A bíróság azonban azt is megállapította, hogy a „the next leading competitive brand” szólás Duracell általi használata nem ütközik a védjegy törvénybe, mert nem történt mentális asszociáció az Energizer védjegyei és a Duracell-elemek használt „the next leading competitive brand” szólás között. Ezért a bíróság törölte az ilyen vonatkozású igényeket az Energizer beadványából, mert azon a véleményen volt, hogy az ügy ilyen szempontjának a megoldása gyorsított ítélkezéssel helyénvaló, minthogy csökkenti a tárgyalásra való felkészülés költségeit.

Döntésével a Szövetségi Bíróság némi iránymutatással szolgált a támasztható igény terjedelme, valamint a védjegy törvény és a versenytörvény alapján hozzáférhető eszközök vonatkozásában.

Kína

A) A Sanghaji Szellemi Tulajdoni Bíróság 2019. februárban első ízben hozott az ideiglenes intézkedéshez hasonló, ún. részleges vagy közbenső ítéletet egy szabadalombitorlási perben, amelyet a gépkocsialkatrészeket gyártó francia *Valeo* cég indított három kínai alperes ellen. Az ügyben a Valeo azt állította, hogy az alperesek által gyártott és árusított ablaktörők bitorolták „gépkocsik ablaktörőinek összekötő elemei” című találmányi szabadalmát, és ezen az alapon jelentős kártérítést követelt. Műszaki szakértők igénybevételeével végzett gondos vizsgálta után a bíróság megállapította, hogy az alperesek termékei valóban a Valeo szabadalma 1–3. és 6–10. igénypontjának oltalmi köre alá esnek, és ezért azonnal le kell állítani a bitorlást, míg a kártérítés nagysága később állapítható meg.

Ez az első eset, hogy a Sanghaji Szellemi Tulajdoni Bíróság szellemi tulajdoni ügyben ilyen ideiglenes intézkedést rendelt el. Ennek jogi alapja a polgári törvénykönyv 153. cikke, amelynek szövege a következő: „Ha a népbíróság által tárgyalt ügy valamelyik ténye már nyilvánvaló, a bíróság először az ügynek erről a részéről ítélezhet.”

A szabadalmi perek rendszerint hosszan elhúzódhatnak műszaki bonyolultságuk miatt, ideértve a kár megállapításának nehézségeit. Egy ilyen ügyben, ahol a bíróság véleménye szerint a bitorlás az összes bizonyított tény alapján megfelelően megállapítható, innovatív és hatékony útnak gondolta a 153. cikk alapján először részleges döntés meghozatalát, hogy időben meg lehessen állítani a bitorlást. Ezt követően ha a felek gyorsan meg tudnak állapodni a kártérítésben, vagy licencmegállapodást kötnek, megtakaríthatják a további bírói eljárást elrettentő bírói ítélettel.

Közbenső ítéleteket általában még nem láthattunk Kínában, valószínűleg főleg azért, mert az alaptényeket a legtöbb esetben nehezen lehet megállapítani, amíg teljes ítéletet nem hoz a bíróság. A Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróság 2018-ban a *Sougou v. Baidu*-ügyben, amely szintén találmányi szabadalmi ügyben indult, hasonló ideiglenes intézkedést hozott. A Jiangsui Felső Népbíróság egy szerzői jogi ügyben hozott ideiglenes intézkedést, amelyben a szoftver szerzői jogának megállapítása előfeltétele volt a bitorlás megállapításának. Itt 30-nál több szoftverbitorlás elemzését kellett elvégezni, ezért a bíróság először a szoftver tulajdonjoga felett döntött ideiglenes intézkedéssel, és így lehetőséget nyújtott a feleknek arra, hogy az ügyben tárgyalással állapodjanak meg.

A fenti Valeo-ügyben az alperesek fellebbezést nyújtottak be, amelyben az újonnan felállított Legfelsőbb Bíróság Szellemi Tulajdoni Törvényszéke fog ítélezni. Ha a bitorlással kapcsolatos felsőfokú ítélet fennmarad, ez a rész véglegessé válik, és ezt követően dönthet a bíróság a kártérítésről, hacsak a felek meg nem egyeznek. Ha a bitorlási döntés megváltozik, az ügyet elutasítják, és minthogy nincs szükség kártérítés megállapítására, jelentős bírósági források takaríthatók meg.

B) A *Wantian Electric Appliance Co., Ltd.* (Wantian) 2012-ben a Kínai Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be az AOSAILO védjegy lajstromozása iránt, használati tárgyként vízmelegítőket jelölve meg. A hivatal 2013-ban lajstromozta a védjegyet.

A védjegy törlése iránt azonban kérelmet nyújtott be a *Smith Water Heater Co., Ltd.* (Smith) azon az alapon, hogy hasonló árúkra már lajstromozva van AOSMITH és A. O. SMITH védjegye, amelyekhez hasonlít a AOSAILO védjegy.

A Védjegyfelülvizsgálati Tanács elutasította a Smith keresetét, és megállapította, hogy általános megjelenés alapján a védjegyeket nem lehet hasonlóknak tekinteni, és így az AOSAILO védjegy lajstromozása nem okozná a közönség megtévesztését.

A Smith nem volt megelégedve a tanács döntésével, és fellebbezést nyújtott be a Pekingi Szellemi Tulajdoni Hatóságnál. Ez hatálytalanította a döntést, megváltoztatva azt a Smith javára, megállapítva, hogy a szembenálló védjegyek disztinktív részét az „AO” betűk képezik. Ezért a védjegyek összetétele és általános megjelenése alapján a vitatott védjegy hasonlít a korábbi védjegyekhez. A bíróság utalt a Smith vállalat és annak védjegyei hírnevére, és megállapította, hogy a fogyasztókat valószínűleg megtévesztené a Wantian AOSAILO védjegyének megengedett használata.

Ezzel a döntéssel azonban sem a Wantian, sem a tanács nem volt megelégedve, ezért fellebbezést nyújtottak be a Pekingi Felsőbíróságnál. Az hatálytalanította a Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróság döntését, és megerősítette az alsóbb fokú bíróság álláspontját, vagyis a Wantian és az ő AOSAILO védjegye javára döntött.

C) A DARLIE Kínában egy híres fogkrémárka egy keményalapot és csokornyakkendőt viselő férfi képével (1. ábra), amelynek a *Hawley & Hazel* (H&H) vállalat a tulajdonosa. A H&H a Kínai Védjegyhivatalnál a 3. áruosztályban lajstromoztatta a DARLIE védjegyet.

1. ábra

A *Guangzhou Heiren Commodity Co Ltd* (Guangzhou) ugyanazt az ikonikus képet, valamint latin és kínai karakterekkel a DARLIE szót tartalmazó védjegyet (2. ábra) jelentette be lajstromozásra a védjegy hivatalnál az 5., 9., 11. és 16. áruosztályban.

2. ábra

A H&H felszólalt a védjegybejelentés ellen, azonban sikertelenül, mert a megjelölt áruk teljesen eltérőek voltak, és túlságosan nehéz volt bizonyítani a védjegy jól ismert jellegét a kifogásolt védjegy bejelentésének időpontjában (2002).

A H&H felszólalását a védjegy hivatal, majd fellebbezését a Védjegyfelülvizsgáló Tanács, a Pekingi 1. sz. Közbenső Bíróság és végül a Pekingi Felsőbíróság is elutasította.

2016-ban a H&H és tajvani leányvállalata, a *Haolai Chemical Ltd* (Haolai) együtt egy új érvénytelenítési pert kezdtek a Védjegy-felülvizsgáló Tanácsnál az alábbi eltérő okokra hivatkozva:

- a Haolai a kép szerzői jogának tulajdonosaként a 2001. évi védjegy törvény 31. cikkére hivatkozott, amely szerint egy védjegybejelentés nem árthat egy másik fél korábbi jogainak; és
- a H&H azt állította, hogy a Guangzhou minden használati szándék nélkül nyújtott be több védjegybejelentést, ami „súlyosan rosszhiszemű” cselekedet volt, ezért azt „bármilyen egyéb tisztességtelen eszközzel szerzett védjegy lajstromozásnak” kell tekinteni a védjegy törvény 41.1. cikke alapján (abszolút ok).

A szerzői jogi igényt viszonylag könnyű volt bizonyítani a tulajdonosi bizonylat benyújtásával.

A „súlyos rosszhiszeműséggel szerzett védjegy tulajdonlás” bonyolultabb feladat volt igazolni. Bizonyítani kellett, hogy a Guangzhou megelőzően bejelentette más vállalatok védjegyeit is több áruosztályban, ideértve az SK-II-t, a Clean & Clear-t, a Lovefunt és a Caile-t. Fogyasztói áruk előállítójaként a Guangzhou teljes mértékben ismerte e harmadik felek híres védjegyeit, amelyek ugyanabban az iparágban léteztek, továbbá a Guangzhou eladásra

kínálta védjegyeit online védjegypiacokon, ami bizonyította, hogy haszonra kívánt szert tenni a védjegybejelentések útján.

Ezúttal a Védjegy-felülvizsgálati Tanács támogatta a H&H-t és a Haolait, és az érvénytelenítési döntést a bírói eljárás első és második fokán is megerősítették.

Németország

A) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) 2018. június 28-i döntésével azt állapította meg, hogy egy védjegytulajdonos nem kifogásolhatja egy újbóli eladó hirdetését azzal az érveléssel, hogy a hirdetés szokásos az adott szakmában.

A felperes több olyan uniós védjegy licencvevője, amelyek többek között illatszerárúk oltalmát igénylik. Az alperes újbóli eladója parfümöknek és kozmetikai termékeknek, így a kifogásolt védjegyekkel megjelölt eredeti áruknak is.

Az alperes áruját különleges kartondobozokban küldte szét, amelyeken nyomtatva volt látható sok olyan védjegy, amely termékeket az alperes forgalmazott.

A felperes ezt a csomagolást kifogásolta, azt állítva, hogy itt a védjegyjogok nem merülnek ki, mert a) a kartondobozokon levő védjegyekről hiányzik egy konkrét termékre vonatkozó szükséges hivatkozás, és b) a csomagolás károsan befolyásolja védjegyeinek hírnevét, mert szokásos a szakterületen.

A BGH elutasította a felperes érveit, mert védjegyjogai kimerültek.

Bevezetésként a BGH arra emlékeztet, hogy a védjegyjogok kimerülése az áruknak a belső piacra való jogos bevezetése után a bejelentési jogra is vonatkozik. Az újbóli eladóknak az is meg van engedve, hogy versenyezzenek a védjeggyel ellátott árukért. Az „árukért” kifejezésből az is következik, hogy a kimerült védjegy használatának hivatkoznia kell konkrét eredeti termékekre.

Az alperes azonban megtette ezt a hivatkozást, mert online üzletében valamennyi védjegy eredeti termékét árusítja, amelyek a csomagoláson előfordulnak. Nem tekinthető károsnak, hogy a konkrét kartondobozon nem fordul elő szükségszerűen egy olyan termék, amelynek védjegye egy másik kartondobozon előfordul.

A védjegyeknek a kartondobozra való rányomtatása a felperes egyetlen jogos érdekét sem sérti. Csupán abból a körülményből, hogy egy hirdetési forma szokatlan az újbóli eladó üzletágában, nem indokolt hírnevének fenyegető károsodására következtetni. A hirdetés konkrét formája szintén nem kifogásolható.

A BGH fenti ítélete növeli azt a zavart, amely a kimerült védjegytermékek területén uralkodik. Az Európai Bíróság *Dior/Evora*-döntéséből a felperes azt a következtetést vonta le, hogy az üzletágban szokásos hirdetés veszélyezteti védjegyeinek jó hírnevét. A BGH itt elutasítja ezt az álláspontot, ami viszont megnehezíti az újbóli eladók hirdetése elleni keresetek eredményességének előre való megítélését.

B) A szóvédjegyek nem lehetnek deskriptívek, ezért népszerűek az új szóalkotások mint szóvédjegyek. A Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) 2019. február 26-i döntése elutasította a COLORPLUGIN szóalkotást mint lajstromozható védjegyet, és sajátos vonásokat határozott meg a szóképzésben oltalmazhatóság és megkülönböztetőképesség szempontjából.

A COLORPLUGIN szóvédjegy lajstromozását 2016-ban kérte egy bejelentő a Német Szabadalmi és Védjegy hivatalnál (Deutsches Patent und Markenamt, DPMA) az 1. és a 16. nizzai osztályban, továbbá a 9. (szoftverprogramok) és a 42. osztályban (szoftverprogramok fejlesztése, létrehozása és fenntartása).

A DPMA elutasította a védjegy lajstromozását a 9. és a 42. osztályban, mert a védjegyet nem találta disztinktívnek. Továbbá megállapította, hogy a COLORPLUGIN megjelölés egy értelmes általános leíró állítást képez a visszautasított áruk és szolgáltatások vonatkozásában: a szoftver műszaki kiterjesztését, ami kiegészíti a fő program funkcionalitását színek szempontjából.

A bejelentő azzal érvelt, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nem tartalmaz semmilyen közvetlenül deskriptív fogalmi tartalmat, mert új szóalkotás, amely nem lexikális kifejezés, és egy meglepően szokatlan szóösszetétel, ami bizonyos megkülönböztetőképességet kölcsönöz a kifejezés számára. Hasonló új szóalkotások már szerepeltek az Európai Bíróság előtt, így az IGRILL 2018. októberben, a #DARFERDAS 2018. decemberben és a LIFE VERSUS LIFE COINS 2018. novemberben.

A BPG – a DPMA döntését követve – elutasította a védjegyet, megállapítva, hogy a szóvédjegyek nem rendelkeznek megkülönböztető jelleggel, ha a fogyasztók csupán leíró kifejezésnek tekintik, és ez van előtérben. Egy szóvédjegy akkor is nélküli a megkülönböztető jelleggel, ha a német nyelv vagy egy szokásos idegen nyelv gyakori szavaiból áll, amelyeket mindig olyanként értenek, nem pedig megkülönböztető eszközként.

A BPG kifejtette továbbá, hogy olyan jelzések is mentesek a megkülönböztető jellegtől, amelyek, bár nem közvetlenül vonatkoznak az igényelt árukra és szolgáltatásokra, közeli leíró kapcsolatban állnak azokkal. Ennek következtében a lajstromoztatni kívánt COLORPLUGIN védjegy mentes bármilyen megkülönböztető jellegtől.

Mindazonáltal a bíróság szerint figyelembe kell venni, hogy a számítógépszoftverrel vagy a számítógépprogramok létrehozásával kapcsolatos lajstromoztatni kívánt védjegyek megkülönböztetőképességét csak akkor lehet megtagadni, ha közvetlen és sajátos kapcsolat van a védjegy jelentése és az igényelt áruk vagy szolgáltatások között, ami közvetlenül kézenfekvő a vonatkozó közönség számára (védjegy törvény, 8. szakasz). Ezt azonban a DPG is természetesnek tekintette. A bejelentő által igényelt valamennyi áru és szolgáltatás szoftverprogramokra vonatkozik, és így közvetlenül összefüggésben van a bejelentett védjeggyel – összegezte a BPG. Ilyen vonatkozásban a vitatott bejelentett védjegyet vagy tartalomjegyzékként, vagy pedig célként lehetne érteni.

A bíróság kifejtette továbbá, hogy a COLORPLUGIN jelzés nem bír semmilyen sajátos vonással a szóképzésben, ami oltalmazhatóságot alapozhatna meg, és ezzel kapcsolatban az alábbiakat fejtette ki.

- Az a tény, hogy a „color” és a „plugin” kifejezés egybe vannak írva, nem szokatlan a hirdetési nyelvben, és ezért önmagában nem biztosít oltalomképeséget.
- Szokásos továbbá a „plugin” szóelem elé egy másik szót helyezni; így jön létre például a „Flash Plugin” vagy a „Social Plugin” kombináció, amelyek megtalálhatók például az Uni Leipzig német–angol szótárában.
- Jóllehet a lajstromoztatni kívánt védjegy gyakorlati kiejtéséből bizonyos mértékig nyilvánvaló, hogy lexikonban nem található meg, ez azonban nem kölcsönöz elegendő megkülönböztetőképeséget.

A fentiek miatt a bíróság úgy döntött, hogy a lajstromoztatni kívánt COLORPLUGIN védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel, és ezért ki van zárva a lajstromozható védjegyek köréből.

C) Az *Apple Inc.* (Apple) jól ismert arról, hogy az egész világon hatékonyan védi „harapott alma” logóját. Ennek megfelelően a nemzetközi piacon mindent elkövet annak érdekében, hogy szellemi tulajdonát megvédje a legkisebb visszaélés ellen is.

Ezt bizonyítja az Apple egy újabb pere, amelyet Németországban a *Rhein-Voreifel Tourism* ellen indított, mert ez a társaság APFEL ROUTE védjeggyel jelölte egy vadonatúj kerékpárútját. A kerékpárút 2019. május 19-én nyílt meg. Egyesek megkérdezhetik, hogy miért kell egy almát használni egy kerékpárút logójában. A weboldal erre is magyarázattal szolgál. A rajnai „Alma-út” egy 120 km hosszú út Észak Rajna-Westfália legnagyobb gyümölcs- és zöldségtermelő vidékén keresztül, amely alma- és cseresznye-gyümölcsösökből áll az Eifel hegységben, kilátással a Rajnára.

Az APFEL ROUTE logót elfogadta a DPMA. Az Apple azonban most kifogást emelt a lajstromozás ellen.

Az alábbi 1. ábrán az Apple logóját, míg a 2. ábrán a kifogásolt védjegyet mutatjuk be.

1. ábra

2. ábra

Bár első pillantásra úgy tűnik, hogy a két védjegy összehasonlításakor nem áll fenn az összetévesztés valószínűsége, a német hivatal nyilván csak alapos vizsgálat után fog dönteni az ügyben.

Norvégia

2018-ban a *Coca-Cola* vállalat (*Coca-Cola*) és a norvég üdítőital-gyártó *O Mathisen AS* (*Mathisen*) védjegyviszályba keveredett, miután a *Mathisen* a *Jallasprite* nevű üdítőitalt kezdte gyártani. Amikor a *Mathisen* kérelmet nyújtott be a Norvég Védjegyhivatalnál a *JALLASPRITE* védjegy lajstromozása iránt, a *Coca-Cola* közölte, hogy *SPRITE* védjegye alapján pert kíván indítani. E reakció miatt a *Mathisen* *JALLAXXXXXXX* névre változtatta italának nevét. A *Coca-Cola* azonban ezzel nem volt megelégedve, és az Oslói Városi Bíróságnál a *Mathisen* ellen ideiglenes intézkedés elrendelését kérte, a következőkkel érvelve:

- a *JALLASPRITE* név a védjegy törvény 4. cikkébe és a piacellenőrzési törvény 25. cikkébe ütközik; és
- a *JALLAXXXXXXX* név a piacfelügyeleti törvény 25. cikke alapján ütközik a piacfelügyeleti törvény szolid üzleti gyakorlatot előíró cikkébe.

A bírósági kereset megindításakor a *Coca-Cola* a következőket kérte:

- a bíróság ideiglenes intézkedéssel tiltsa el *Mathisen* attól, hogy *JALLASPRITE* vagy *JALLAXXXXXXX* névvel eladjon vagy forgalmazzon üdítőitalokat; és
- a *Mathisen* fizesse meg ügyvédi költségeit.

A *JALLASPRITE* név kezdeti használatával kapcsolatban a *Coca-Cola* többek között azzal érvelt, hogy a *SPRITE* egy jól ismert védjegy, és hogy a *SPRITE* és a *JALLASPRITE* név hasonló. Továbbá az áruk (citrommal ízesített italok) is hasonlóak voltak. Így a név *Mathisen* általi használata egy jól ismert védjegy kihasználása volt, ami károsíthatta annak megkülönböztetőképességét, és védjegyhígitáshoz vezethetett.

A módosított *JALLAXXXXXXX* névvel kapcsolatban a *Coca-Cola* az alábbiakkal érvelt:

- a *Mathisen* világosan azt közölte a médiával, hogy az X betűk a „Sprite” szót helyettesítik; és
- az emberek valószínűleg úgy értelmezik az X betűket, mint a *Sprite* szó cenzúrázását.

Ezért a *JALLAXXXXXXX* szó a *JALLASPRITE* folytatásaként értelmezhető, ami

- egy másik fél hírnevének kizsákmányolása, és
- a *Mathisen* termékének a hirdetése a *Coca-Cola* jól ismert védjegyének a társításával.

A *Coca-Cola* azzal érvelt, hogy az ideiglenes intézkedés szükségessége főleg a *SPRITE* védjegyével társult hírnév és goodwill fokozott károsodásán alapszik, ami tovább növekedne, ha a *Mathisen*nek megengednék, hogy továbbra is használja a *JALLASPRITE* vagy a *JALLAXXXXXXX* nevet.

A Mathisen azzal érvelt, hogy nem bitorolt semmilyen védjegyjogot, és nem sértette a piacvédő törvény 25. cikkét. Azzal is érvelt, hogy nem áll fenn az összetévesztés kockázata a SPRITE és a JALLASPRITE (vagy JALLAXXXXXX) név között, és hogy a Coca-Colának nem volt alapja a JALLAXXXXXX megjelölést cenzúrázásnak értelmezni. Ennek megfelelően a Mathisen azzal érvelt, hogy nem volt alapja az ideiglenes intézkedésnek.

A bíróság döntése szerint az ügy három eltérő helyzeten alapult:

- JALLASPRITE címkével ellátott palackok eladása;
- olyan palackok eladása, amelyeken a JALLASPRITE feliratú címkét JALLAXXXXXX védjegyű címkével fedték be; és
- JALLAXXXXXX címkékkel ellátott palackok eladása.

Azzal a helyzettel kapcsolatban, amikor a palackok és a hirdetések még mindig JALLASPRITE védjeggyel voltak jelölve, a bíróság megállapította, hogy a Mathisen elégséges erőfeszítést fejtett ki annak érdekében, hogy megszüntesse ezt a használatot, és így nem volt szükség ideiglenes intézkedésre. Ezért a bíróság nem foglalkozott részletesebben a JALLASPRITE védjegy használatával, majd megállapította, hogy az a gyakorlat, amikor a palackokra közvetlenül nyomtatott JALLASPRITE nevet elfedték egy papírcímke ráragasztásával, nem igényelt ideiglenes intézkedést. Maguk a palackok sötét üvegből készültek, és határozott erőfeszítést igényelt volna a ráragasztott címkék eltávolítása, valamint az elfedett eredeti nyomtatott név elolvasása. Ez minimális kockázatot jelentett, és nem indokolt ideiglenes intézkedést.

Így lényegileg megszűntek ennek az ellentétnek a védjegyszempontjai. A JALLAXXXXXX név nem emlékeztet a SPRITE névre, és ha a Mathisen úgy dönt, hogy italát JALLAXXXXXX védjeggyel látja el, kezdetben nem lenne probléma. A Coca-Cola szempontjából gondot okozott, hogy a JALLAXXXXXX szándékosan utalt a Coca-Colával való ütközésre, és megfontoltan utalt annak cenzúrázó jellegére. Ez játék volt a Coca-Cola védjegyével, és ellenkezett a tisztességes piaci gyakorlattal. Ilyen szempontból a bíróság egyetértett a Coca-Colával az ügy előtörténete és azon konkrét nyilatkozatok alapján, amelyeket a Mathisen vállalat igazgatótanácsának elnöke a sajtónak adott.

A bíróság megállapította, hogy a Coca-Cola észszerű valószínűségét igazolta annak, hogy a JALLASPRITE név bitorolta a SPRITE védjegyet, és hogy a Mathisen:

- egyértelműen elismerte a sajtó számára, hogy a JALLAXXXXXX megjelölésben az X betűk a „Sprite” szót helyettesítik;
- a médiumokban egy olyan palack képét használta, amelyen a JALLASPRITE védjegyhez egy „Sued” (szarvasbőr) feliratú címke volt hozzáragasztva;
- az ütközést úgy mutatta be, mint amely egy helyi termelő és egy nagyvállalat között zajlik; és
- az ütközést a médiumokban általában stratégiaiailag használta.

Ezeknek a megállapításoknak az alapján a bíróság szükségét látta annak, hogy Coca-Cola elkerülje a további károsodást. Ezért elrendelte a Mathisen ellen az ideiglenes intézkedést a JALLAXXXXXX név használatának eltiltásával.

Olaszország

Az olasz szellemi tulajdoni törvényt 2019 márciusában módosították, és ezzel tágították a szabadalmak és védjegyek által adott oltalmat, egyúttal harmonizálták az olasz szellemi tulajdoni törvényt az európai törvényekkel. A legfontosabb változásokat röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

a) Szabadalmak

Az európai szabadalom megerősítése által nyújtott olaszországi oltalom tiltani fogja a szabadalmazott vagy a szabadalmazott eljárással közvetlenül előállított termék jogosulatlan harmadik fél általi tárolását, ha a tárolás későbbi eladás céljára történik abban az országban, ahol a szabadalom hatályban van.

Egy jogosulatlan harmadik fél csak akkor végezhet kísérleteket a szabadalmazott találmánnyal kapcsolatban, ha ezek a kísérletek magára a találmányra vonatkoznak, de nem végezhet kísérleteket, ha a találmányt arra használja fel, hogy lehetővé tegye a kísérletek végrehajtását (kutatási munka).

b) Védjegyek

Eltörölték a védjegy lajstromozásának azt az eddigi követelményét, hogy a védjegyet praktikusán kell ábrázolni. Így lehetővé vált új típusú, „nem szokásos” védjegyek, például hangvédjegyek, illatvédjegyek vagy fényvédjegyek lajstromozása, ha úgy reprodukálhatók a védjegylajstromban, hogy az oltalom tárgya egyértelműen meghatározható. Olaszországban is bevezetik a bizonylati védjegyet. Ez a védjegy típusú termékek vagy szolgáltatások bizonyos jellemzőit (így minőségét, jellegét vagy eredetét) tanúsítja. Természetes és jogi személyek egyaránt kérhetik.

Megerősítik a híres védjegyek oltalmát, mert lehetővé teszik az olyan védjegyek akár nem disztinktív használatának a tilalmát, amelyek azonosak a híres védjeggel vagy ahhoz hasonlóak.

Lehetővé válik a bitorló termékek lefoglalása a határon akkor is, ha a termékek a vámhatóságon keresztül külső tranzitba kerültek.

A védjegytiltási eljárásban a használat hiányát korábban a védjegy érvényességét megkérdőjelező félnek kellett bizonyítania. A módosított törvény szerint a védjegy tulajdonos felelőssége annak bizonyítása, hogy használat történt. Ezért fontos, hogy a védjegy tulajdonosok az idő előrehaladásával bizonyítékot gyűjtsenek a használatról.

Spanyolország

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2019. február 8-án megerősítette az 5. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2018. januári döntését, amely kinyilvánította, hogy az 1 472 156 sz. ('156-os) európai szabadalom (2 260 626 sz. spanyol szabadalom) és az 1 808 382 sz. ('382-es) európai szabadalom (2 407 963 sz. spanyol szabadalom) – amelyek a Nescafé DOLCE GUSTO kapszuláira vonatkoznak – érvényes, és a *Fast Eurocafé SA* (Fast Eurocafé) bitorolja azokat.

a) Tények

A *Société des Produits Nestlé, SA* (Nestlé) tulajdonosa a '156-os és a '382-es európai szabadalomnak, amelyek a jól ismert NESCAFÉ DOLCE GUSTO rendszerű kapszulákat védik.

Az EP '156-os szabadalom 1. igénypontja:

1. Kapszula, amely arra van tervezve, hogy egy extraháló készülékben nyomás alatt egy folyadék befecskendezésével extraháljunk, amely készülék tartalmaz egy ital előállítására szolgáló anyagot, és magában foglal egy olyan zárt kamrát, amely az említett anyagot és egy eszközt tartalmaz, amely lehetővé teszi, hogy az említett kapszula kinyíljon alkalmazásának időpontjában, és lehetővé teszi, hogy az említett ital kifolyjon, *azzal jellemezve*, hogy a nyitást a nyitó eszköz viszonylagos kezelése útján érjük el a zárt kamra visszatartó falával, és a viszonylagos kezelést a kamrában a folyadéknomás emelésének hatásával végezzük.

A '382-es európai szabadalom szövege nagyon hasonló.

2015 május óta a Fast Eurocafé importált és árusított olyan italkapszulákat, amelyek összeegyeztethetők a NESCAFÉ DOLCE GUSTO rendszerével.

2016. januárban a Nestlé bitorlási pert indított a Fast Eurocafé ellen a fentebb említett szabadalmak alapján. Abban az időben Fast Eurocafé két eltérő típusú kapszulát vitt piacra:

- V_1 kapszulákat, amelyek közéjükön nyíltak ún. átmenő nyílásokon keresztül; és
- V_2 kapszulákat, amelyek a széleken nyíltak (ún. „V nyílásokon” keresztül), és ugyanolyan nyílásokat mutattak, mint a V_1 kapszulák.

A Nestlé fő érvei arra vonatkoztak, hogy a V_1 és a V_2 kapszulák a '156-os és a '382-es európai szabadalmak oltalmi köre alá esnek.

A Fast Eurocafé érvei a következők voltak:

- A Nestlé-szabadalmak érvénytelenek újdonság és feltalálói tevékenység hiányában a technika állásához tartozó hét dokumentumra tekintettel.
- A szabadalmakat nem bitorolta, mert:
 - a V_2 kapszulák V nyílásai nem kívánták meg, hogy a kapszulák felső részét elszakítsák vagy átlukasszák; csak arra volt szükség, hogy a visszatartó falat elválasszák/elmozdítsák; és

- a V_2 kapszulák közel 20%-ánál jelen levő nyílásokon keresztül nem folyt jelentős mennyiségű ital.
- A V_1 kapszulák nem voltak forgalomban, amikor a keresetet benyújtották.
- A nem bitorlás bizonyítása érdekében a Fast Eurocafé mindkét szabadalom oltalmi körét korlátozó módon értelmezte – nevezetesen azzal érvelt, hogy bár a '156-os európai szabadalom 1. igénypontja nem állítja, hogy nyitómechanizmusának szakítania vagy lyukasztania kell a zárt kamra vékony hártáját, az igénypontot úgy kell értelmezni, mintha ezt állítaná. Továbbá a Fast Eurocafé azt állította, hogy a '382-es európai szabadalom 1. igénypontját, amely nem határozta meg a szakítási jellemzőt, nagyon korlátozó módon kell értelmezni.

b) *Döntések*

Az 5. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2018. január 9-én azt nyilvánította ki, hogy a Nestlé mindkét szabadalma érvényes, és a Fast Eurocafé bitorolja azokat.

A Fast Eurocafé a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál fellebbezett a döntés ellen. A Nestlé szembehelyezkedett a fellebbezéssel.

2019. február 8-án a fellebbezési bíróság elutasította a Fast Eurocafé fellebbezését, és megerősítette a kereskedelmi bíróság döntését.

A fellebbezési döntés legrészletesebben a szabadalmak oltalmi körének értelmezését tárgyalta, amivel kapcsolatban a felek ellentétes véleményen voltak.

A fellebbezési bíróság kinyilvánította, hogy az igénypontokat a leírás szerint kell értelmezni. Minthogy a '156-os európai szabadalom 1. igénypontja nem írja elő, hogy a kapszulákat szakítani vagy lyukasztani kell, hanem csupán annyit mond, hogy a nyílás bármilyen alakú vagy mechanizmusú lehet (amelyek közül az igénypont többet említ), a bíróság azt állapította meg, hogy az igénypont Fast Eurocafé általi értelmezése helytelen volt.

A '382-es európai szabadalom 1. igénypontjával kapcsolatban a bíróság úgy gondolta, hogy bár az igénypont meghatározza a szakítási jellemzőt, minthogy a leírás kimondottan állítja, hogy a „szakítás” szót tágan kell értelmezni, a Fast Eurocafé értelmezése indokolatlan.

Így a fellebbezési bíróság megerősítette, hogy a V_1 és a V_2 kapszulák a szabadalmak oltalmi köre alá esnek. Ezzel a döntéssel a bíróság megerősítette az ideiglenes intézkedésre vonatkozó eljárásban ebben az ügyben 2017. május 18-án *prima facie* hozott döntését, amikor engedélyezte a Nestlé által kért ideiglenes intézkedést.

A fellebbezési bíróság, miután mélyrehatóan elemezte a mindkét fél által benyújtott bizonyítékokat, döntésében a következőket állapította meg:

- Még ha a V_2 kapszulák V nyílásai nem szakítják vagy lyukasztják is át a hártát, és a Fast Eurocafé azon érve, hogy csak a hártya egyszerű elkülönítése történt, helyes volt, a kapszulának ilyen módon való nyitása a Nestlé szabadalmainak oltalmi köre alá esik, minthogy – még a hártya szakítása vagy lyukasztása nélkül is – lehetővé

vált a kapszula nyitása úgy, hogy az ital ki tud folyni, ami meggátolja a keresztszeny-nyeződést.

- A bíróság megállapította, hogy az átmenő lyukak is a szabadalmak oltalmi köre alá esnek, mert a vékony hártya kilyukad, még ha csak minimális mértékben is, és ez lehetővé teszi az ital kifolyását.

A Fast Eurocafé által benyújtott megsemmisítési keresetek ügyében a fellebbezési bíróság teljes mértékben elutasította az alperes érveit, megállapítva, hogy a szabadalmak az ellenkeresetben megjelölt technika állásához viszonyítva érvényesek.

Szingapúr

A szingapúri parlament 2017. február 28-án elfogadta a szabadalmi törvény módosításának tervezetét, amely 2020. január 1-jén lép hatályba. Az alábbiakban röviden ismertetjük a törvény legfontosabb két változását.

- Megszűnik az a lehetőség, hogy egy szabadalmi bejelentő találmányát először külföldön jelentse be, és az ott kapott eredmény alapján kérje szingapúri bejelentésének kiegészítő vizsgálatát. Ez a rendelkezés egyaránt vonatkozik a 2020. január 1-je utáni nemzetközi bejelentési nappal rendelkező és Szingapúrban nemzeti szakaszba lépő PCT-bejelentésekre, a 2020. január 1-je után benyújtott nemzeti bejelentésekre, valamint a 2020. január 1-je utáni uniós elsőbbséggel benyújtott bejelentésekre.
- Az új törvény bevezette a 12 hónapos türelmi időt az eddigi hat hónapos türelmi idő helyett. Ennek megfelelően a feltalálóktól származó nyilvános közlés nem újdonságrontó, ha a bejelentés napja előtti 12 hónapon belül jelenik meg.

Szlovákia

Szlovákiában 2015-ben védjegyügyekben új eljárási szabályokat vezettek be, és ezt követően bizonytalanság uralkodott azzal kapcsolatban, hogy egy bíróság előzetes eljárásban elrendelhet-e ideiglenes intézkedést tartós hatással.

2015 előtt egy bíróságnak nem volt lehetősége kiadni ideiglenes intézkedést anélkül, hogy önműködően el ne rendelt volna a felperes számára perindítást az alperes ellen (rendszerint a bírósági határozat kiadását követő 30 napon belül). Ha a felperes ezt elmulasztotta, az ideiglenes intézkedés megszűnt hatályban lenni.

2015-ben azonban az új eljárási szabályok bevezették tartós intézkedések elrendelésének lehetőségét ideiglenes eljárásokban is. Annak ellenére, hogy az új eljárási szabályok kifejezetten kizárják szellemi tulajdoni ügyekben tartós hatású intézkedések kiadásának lehetőségét, számos védjegyügyben fontos intézkedéseket rendeltek el ideiglenes eljárásokban.

Ezekben az ügyekben elegendő volt, ha a felperes keresetének helyt adtak az előzetes eljárásban, és tartós eltiltást ért el az alperes ellen, nem volt szükség érdemi tárgyalásra. Az

alábbi ügyben a Szlovák Legfelsőbb Bíróság határozottan elítélte a kerületi bíróságoknak ezt a gyakorlatát.

Egy szlovák elsőfokú bíróság tartósan eltiltotta az alperest attól, hogy a felperes nevében bármilyen cselekedetet végezzen, különösen a vállalat lajstromozott védjegyeivel kapcsolatban. Az eltiltást az előzetes eljárás folyamán rendelte el a bíróság.

E döntés meghozatalakor a bíróság azon a véleményen volt, hogy a felperes elegendő bizonyítékot nyújtott be annak igazolására, hogy az ügy valóban sürgős volt, és ezért a bíróság meghozta a kért intézkedést. A határozat rámutatott, hogy az alperes, annak ellenére, hogy elbocsátották igazgatói állásából, aláírt egy szerződést, amelynek értelmében a felperes védjegyét át szándékoztak ruházni a második alperesre, ami végül helyrehozhatatlan kárt okozott volna a felperesnek.

A fellebbezési bíróság fenntartotta az elsőfokú döntést. Ezután az alperes rendkívüli fellebbezést nyújtott be a legfelsőbb bíróságnál azzal érvelve, hogy a fellebbezési bíróság nem tekintette fontosnak az alperes kifogását az elsőfokú bíróság döntése ellen, és így megsértették tisztességes tárgyalásra vonatkozó jogát (mert nem volt lehetősége a szokásos érdemi tárgyaláson érveinek kifejtésére).

A legfelsőbb bíróság megerősítette, hogy az alperesnek joga volt rendkívüli fellebbezést benyújtani. Az ügy megvizsgálása alapján hatályon kívül helyezte az alsófokú bíróságok döntéseit, és kifejtette, hogy a rendkívüli fellebbezés megengedett minden olyan esetben, amikor egy fellebbezési bíróság olyan fellebbezés ügyében dönt, amely előzetes eljárásban engedélyezett tartós eltiltásra vonatkozik. Ugyanakkor úgy döntött, hogy amikor szellemi tulajdoni jogokra vonatkozik az eltiltás, a bíróság köteles elrendelni, hogy a felperes az eltiltó rendelkezés kiadása után bizonyos időn belül bírósági eljárást kezdeményezzen. Ha a felperes ezt elmulasztja, az eltiltás hatályát veszti.

Döntésében a legfelsőbb bíróság kifejtette, hogy szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó előzetes eljárásokban a bíróságnak nincs jogi alapja arra, hogy tartós eltiltást rendeljen el. Ha egy felperes szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó előzetes eljárásban eltiltást kér, a bíróság csak ideiglenes intézkedést hozhat, és a felperesnek egy adott határidőn (rendszerint 30 napon) belül jogi eljárást kell indítania. Ennek megtörténte után a bíróságnak érdemi tárgyalást kell tartania, és tartós eltiltást csak akkor rendelhet el, ha az ügy érdemét kellően megtárgyalták.

Ezenkívül megállapította, hogy sem az elsőfokú bíróság, sem a fellebbezési bíróság döntése nem engedte meg az alperesnek, hogy gyakorolhassa tisztességes tárgyalásra vonatkozó jogát, és leszögezte, hogy amennyiben ilyen komoly eljárási hiba történik, észszerűnek fogja tekinteni a rendkívüli fellebbezést, és azt engedélyezni fogja.

A WIPO 2018. évi jelentése

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, WIPO) 2018. évi jelentésében közölte, hogy 2018-ban 253 000 PCT-bejelentést nyújtottak be a PCT-egyezmény 149 tagországából, ami az eddigi legmagasabb számértéket jelenti. E bejelentések 50,5%-a Ázsiából, 24,5%-a Európából és 23,1%-a Észak-Amerikából származik. A 2018. évi bejelentések száma a 2017. évihez képest 3,9%-kal növekedett.

A legtöbb, 56 142 PCT-bejelentést 2018-ban az Amerikai Egyesült Államokban nyújtották be. A következő Kína volt 53 345 bejelentéssel, majd sorban Japán következett 49 702, Németország 19 883 és Dél-Korea 17 014 bejelentéssel.

A PCT-bejelentések száma 2018-ban a legjobban, 27,2%-kal Indiában növekedett, utána következik Finnország 14,7%-kal. E két országot Kína követte 9,1%-kal és Dél-Korea 8%-kal.

A PCT-bejelentések vezető műszaki területe 2018-ban a digitális kommunikáció és a számítógép-technológia volt, az összes PCT-bejelentés 8,6%-ával, illetve 8,1%-ával. Ezeket követte az elektronika 7%-kal, az orvostechnológia 6,7%-kal és a szállítás 4,6%-kal.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Seth Stephens-Davidowitz: Mindenki hazudik. Az vagy, amire klikkelsz. Athenaeum, 2019; ISBN 9789632938684

Mindenki hazudik? Ezt hívják civilizációnak!

A nyers adatok nem hazudnak, de nem is mondanak semmit. Hozzáértő ember kell, aki tudja értelmezni őket, s akkor rengeteget elmondanak, olykor arról is, kik hogyan hazudnak – ez a könyv talán legfontosabb tanulsága. Ehhez is tudni kell azonban, hogy minden értelmezés szűkíti, és ezzel torzítja is az adatok jelentését, legalább a lying by omission, az egyéb lehetséges értelmezések és következtetések elhagyása erejéig; az értelmezési keret pedig elkerülhetetlenül részben szubjektív, valamint kultúrafüggő.

Az utóbbi évtizedekben az informatikai rendszerek és felhasználási lehetőségeik „Nagy Bumm”-szerű bővülése addig elképzelhetetlen szellemi erőforrást hozott létre: a Big Data szinte minden területen robbanásszerűen növekvő adat- és információtömegét, amelynek túlnyomó része szabadon hozzáférhető és kutatható. Hozzáértőnek rengeteget elmondanak a valóságról, annak rejtett tényezőiről. Sok egyéb közt lehetővé teszik feltárni, hogyan gondolkodnak, és hogyan hazudnak az emberek másoknak vagy akár önmaguknak. Stephens-Davidowitz „a Big Data hatalmáról”, az ezek elemzéséből feltáruló, gyakorlati – pl. szociológiai, üzleti, politikai – célokra kiválóan felhasználható vizsgálati lehetőségekről, és egy ezekre támaszkodó új tudomány térnyeréséről ad áttekintést. Alapja, hogy szinte minden, amit az interneten teszünk, megtalálható nyomot hagy, és messze sokkal többet árul el róunk, mint hinnénk. Amint írja: „Az emberek a 21. század elején, egy átlagos napon 2,5 millió trillió bájtnyi adatot generálnak. És ezek a bájtok nyomok.” „Ez a könyv azt fogja szemléltetni, hogyan lehet a legjobban használni a Big Datát, és részletesen elmagyarázza, miért is lehet ez hatalmas jelentőségű eszköz. Menet közben az is ki fog derülni, mi mindent felfedeztünk már, én is, mások is.”

Isaac Stephens-Davidowitz (1982) amerikai adattudós, közgazdász és szerző. A New York Times rendszeres, külsős véleménycikkírója. Ezt a művét 2017-ben adta ki a Harper Collins; New York Times-bestseller lett, az Economist, valamint a PBS News Hour az év könyvévé választotta (a Wikipédiából). A PBS News Hourról: „40+ éve amerikaiak és külföldiek milliói követik a megbízható, komoly tudósításokért, s ez az egyik legnagyobb bizalmat élvező televíziós hírprogrammá tette” – írják magukról. Elismerésüknek tehát komoly súlya van.

„Uj nép, másfajta raj”: „Az adattudósok az adatelemző szakértők új fajtája, akiknek megvan a képességük összetett problémák megoldására – és a kíváncsiságuk megoldandó problémákat felkutatni.” Forrás: SAS: https://www.sas.com/en_us/insights/analytics/what-is-a-data-scientist.html.

Bemutakozása: „Internetes adatszakerő vagyok. Nap mint nap követem a weben járó-kelő emberek digitális lábnyomait. A lenyomott-leütött gombok, billentyűk segítségével próbálom megérteni, mit is akarunk valójában, mit is teszünk valójában, kik is vagyunk valójában.” – Valójában persze mindennek az interneten hagyott nyomai értelmezésével. El is mondja, „hogyan vágott neki ennek a szokatlan útnak”: azt vizsgálta, hogy az internetes „nyomokból” nyerhető információk milyen lehetőségeket adtak a 2008-as elnökválasztás kimenetelének előrejelzésére. Az eredményt és az innen nyerhető következtetéseket részletesen leírja. „Az utóbbi négy év szinte minden napját Google-adatok elemzésével töltöttem. Egy ideig adattudósként is dolgoztam a Google-nál. Ezeket az adatokat azóta is folyamatosan vizsgálom a The New York Times publicistájaként és adatújságírójaként.” (Idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Néhány idézet: „A Mindenki hazudik-ot mindenki élvezni fogja. Stephens-Davidowitz megnyerően okos könyve új utat mutat a 21. századi társadalomtudománynak.”

„Még a legszofisztikáltabb agyi képalkotó módszerek is csak azt árulják el, hogy miként ’nyúlik el’ egy gondolat a háromdimenziós térben, de azt már nem, hogy miből áll össze az a bizonyos gondolat.” – Stephens-Davidowitz arról, hogy a legmodernebb technika is mennyire (nem) képes belelátni a gondolkodásunkba. Felvezetője annak, mennyivel többre képes az adattudomány.

„A 2016-os republikánus elölválasztás előtt a közvélemény-kutatók arra jutottak, hogy Donald Trumpnak az égvilágon semmi esélye. A szakértők nagy többsége úgy vélte, hogy Trump elveszíti az elnökválasztást. Pedig valójában voltak előjelei annak, hogy Trump mind az elölválasztást, mind az elnökválasztást megnyerheti. Bizony, voltak – az interneten.”

„A Google-t arra találták ki, hogy az emberek mindenfélét megtudjanak a világról, nem arra, hogy a kutatók tudjanak meg mindenfélét az emberekről. De mint kiderült, a nyomok, amelyeket a tudást hajhászva hagyunk magunk után a neten, elképesztő mértékben árulkodók.”

„Az emberek gyakran hazudnak – önmaguknak és másoknak is.”

A mondandó alapja: „Az emberek információkeresése önmagában is információ. Mint kiderült, az, hogy mikor és hol keresnek rá tényadatokra, idézetekre, viccekre, helyekre, személyekre, tárgyakra, illetve mikor és hol kérnek segítséget, sokkal többet árul el arról, hogy mit gondolnak, mire vágnak, mitől félnek és mit tesznek valójában, mint azt bárki hitte volna.”

„Ez a könyv az emberi elme tanulmányozásának merően újszerű módjáról szól. Az internetes keresésekből, illetve más online megnyilatkozásokból kinyert, irdatlan méretű adathalmaz, a ’Big Data’ [ahogy] Stephens-Davidowitz rávilágít, eddig példátlan mélységű bepillantást enged az emberek pszichéjébe. Az emberek a billentyűzet előtti magányukban roppant fura dolgokat ismernek be (azzal, hogy rákeresnek – Osman P.). Úgy könnyíthetnek a lelükön, úgy vallhatják meg vágyaikat, félelmeiket, hogy azzal egyetlen valódi személyből sem váltanak ki döbbenetet, rémületet vagy még rosszabbat. Ezeket a digitális nyomokat

könnyen összesíthető és analizálható formában terítik. Az élet legkülönbözőbb területeiről jönnek, és közben észrevétlen kísérletek alanyaivá válhatnak (a fránya elemzők és az így nyert adatok felhasználói kezén – Osman P.). Ők pedig önként és dalolva szolgáltatják ezt az irdatlan mennyiségű adatot.” (Steven Pinker előszavából)

Mélyedjünk kissé bele! „A nyomok, amelyeket a tudást hajhászva hagyunk magunk után a neten, elképesztő mértékben árulkodók. ... A mindennapos aktus, hogy egy-egy szót vagy kifejezést bepötyögünk [a keresőbe], az igazság apró nyomát hagyja maga után, amely idővel, megsokszorozódva, milliós nagyságrendben feltárja az élet legvalódibb tényeit.” Egyszerű és mégis átütő módszerként Stephens-Davidowitz összeveti a szexre vonatkozó felméréseket az óvszereladások statisztikájával, és íme: [a Big Data számok megmutatják] *„Mindenki hazudik: az egyetlen különbség, hogy ki mennyire.”*

Közhely, mennyire (nem) megbízhatóak a közvélemény-kutatások, vonatkozzanak bár áruválasztásra, életvitelre vagy épp a nagypolitikára. *Az új tudomány itt is áttörést hozhat: „Minél tovább tanulmányoztam a Google-t, annál világosabbá vált, hogy rengeteg olyan információt tartalmaz, amelyekre a közvélemény-kutatások nem derítenek fényt, és amelyek segítségével – sok-sok más téma mellett – egy választást is könnyebben megérthetünk.”*

Az ilyen kutatások legátütőbb erőforrása: „A Google-adatok igazi erejét az adja, hogy az emberek olyasmiket közölnek a gigantikus keresőmotorral, amit senki másnak nem árulnának el.” „Közölnek”: keresési célokat adnak meg, olyan érdeklődéseikről is, amelyeket mélyen titkolnak. Jellemző, hogy a böngészőknek „privát” üzemmódjuk van, hogy az így leselkedők nagyobb biztonságban érezhessék magukat.

Lappangó titkok feltárása: „Minél tovább tanulmányoztam a Google-t, annál világosabbá vált, hogy rengeteg olyan információt tartalmaz, amelyekre a közvélemény-kutatások nem derítenek fényt, és amelyek segítségével – sok-sok más téma mellett – egy választást is könnyebben megérthetünk. Információkat nyerhetünk például arról, hogy ténylegesen ki fog elmentni szavazni. (Ezt persze kérdezik is felmérések, csak épp a válaszok zöme megbízhatatlan. Stephens-Davidowitz módszere sokkal megbízhatóbb. Sőt, talán még arról is lehetnek ott információk, hogy kire fognak szavazni az emberek – Osman P.) „Nyilván nem elég, ha azt vizsgáljuk, hogy melyik jelöltre keresnek rá a leggyakrabban. Sokan azért keresnek rá valamelyik jelöltre, mert szeretik. Nagyjából ugyanennyien azért keresnek rá valamelyik jelöltre, mert utálják. Rájöttünk, hogy a látszólag semleges keresések valójában adhatnak némi támpontot arra vonatkozóan, melyik jelöltet támogatja valaki. Hogy hogyan? Hát a jelöltek nevének sorrendjével. A kutatásunk szerint az ember nagy valószínűséggel az általa támogatott jelölt nevét írja be először egy olyan keresés során, amely mindkét jelölt nevét tartalmazza. Ez a mutató azért tartalmazhat olyan információt, amelyre a felmérések során nem derül fény, mert a választók vagy önmaguknak is hazudnak, vagy nem szívesen fedik fel a közvélemény-kutatók előtt a valódi preferenciáikat. A keresési adatok elárulták, hogy a társadalom, amelyben élünk, erősen különbözik attól, amit a tudósok és az újságírók a közvélemény-kutatási eredmények alapján gondolnak róla.”

„A Google-keresések olyan képet festettek Amerikáról, amely meghökkentően elütött a közvélemény-kutatások által felvázolt posztrasszista utópiától. Volt ott valami sötétség és gyűlölet, amely a hagyományos források előtt rejtve maradt, de az emberek Google-kereséseiben elég látványosan megjelent. A Google-keresések azt is elárulták, hogy amit a rasszizmus területi eloszlásáról gondoltunk, többnyire téves volt. A Google-keresések segítettek átrajzolni az Egyesült Államok rasszizmustérképét, és ez a térkép egészen másképp nézett ki, mint amilyennek képzeltük.”

„*Reducing to practice*”: „Ez a térkép négy évvel később *jelentősen hozzájárult Trump politikai sikerének magyarázatához*.”

„*A legfontosabb adathalmaz*”: „Mentális betegségek, emberi szexualitás, gyerekbántalmazás, abortusz, vallás, egészségügy... Nem éppen kis horderejű témák, de a Google-adathalmaz, amely pár évtizede még sehol sem volt, meglepő, új távlatokat nyitott a feltérképezésükben. *Meggyőződésem, hogy a Google-keresések képezik az emberi pszichéről valaha összegyűjtött legfontosabb adathalmazt*.”

Kutatásainak terjedelme: „Ráadásul ez az adathalmaz nem is az egyetlen eszköz, amit az internetről kaptunk, hogy megérthessük a világot. Hamar rájöttem, hogy *vannak más digitális aranybányák is*.” (Több ilyen is említ, köztük:) „[L]etöltöttem az egész Wikipédiát” (igencsak nagyra tűnő vállalkozás, szintűgy hogy „az egyik legnagyobb pornográf weboldal, a Pornhub is átadta nekem a világ legkülönbözőbb pontjain élő, anonim emberek kereséseire, videómegtekintéseire vonatkozó teljes adatállományát” – Osman P.) És [t]öbbszöri emberrel – tudósokkal, szakújságírókkal, vállalkozókkal – készítettem továbbá interjút, akik szintén ennek az új keletű birodalomnak (az internet mint adatforrás – Osman P.) a feltérképezésére dolgoznak. Számos tanulmányukat fogom tárgyalni ebben a könyvben.”

Big Data-kutathoz: „A Google Trends olyan eszköz, amelynek segítségével megtudhatjuk, milyen gyakorisággal kerestek rá az emberek egy-egy szóra, kifejezésre különböző helyeken és különböző időpontokban. Adataim nagy részének forrása a Google Trends. Mivel azonban így csak a különböző keresések relatív gyakoriságát tudom összevetni, de egy-egy adott keresés abszolút száma nem derül ki belőle, az adatbázist általában kiegészítettem a Google AdWords-szel, amely arról is tájékoztat, hogy pontosan milyen gyakran kerestek rá valamire.”

„*Big Data*”: „*Nem fogom precízen definiálni, hogy mi az a Big Data*. Hogy miért? Azért, mert ez *eredendően homályos fogalom*. Hogyan döntsük el, milyen nagy az, ami nagy? Hol húzzuk meg a határt? Talán ott, hogy 18 462 megfigyelés még Small Data, azaz kis adat, 18 463 pedig már Big Data? A magam részéről *inkább minél több mindent lefedő módon tekintek arra, hogy mi minősül ilyennek*: az adatok többsége, amelyekkel babrálok, az internetről származik, de más forrásokról is szót ejtek. Napjainkban az elérhető információk mennyiségi és minőségi robbanásának korát éljük, és *az új adatok zöme a Google, illetve a közösségi média révén áramlik be*. Az adathalmaz egy része a korábban iratszekrényekben, aktákban rejtőző információk digitalizálásának eredménye. Más része piackutatásokhoz

felhasznált, egyre bővülő forrásokból származik. A könyvben tárgyalt tanulmányok némelyike pedig egyáltalán nem dolgozik óriás adathalmazokkal, viszont *újszerű, kreatív módon közelíti meg az adatokat – márpedig a mi információktól túltengő korunkban létfontosságú az efféle kreativitás.*” [Bölcs! Túl azon, hogy minden definícióalkotással az ember támadási felületet nyit maga ellen (J. A. Schumpeter, a világhírű közgazdász is, aki a szakirodalomba bevezette az innováció fogalmát, bölcsen elkerülte, hogy zárt definíciót adjon rá!), ahogyan azt a latin eredetű, Spinoza és Hegel által is felhozott tétel kiemeli, „Minden meghatározás tagadás”, azaz a jelentéstartalom teljességének csonkítása – Osman P.]

Stephens-Davidowitz sorolja a gyakran meglepő példákat, mi mindenre keresnek rá az interneten, és: „A fenti adatok némelyike *olyan információkat tartalmaz, amit az emberek más körülmények között senkinek sem vallanának be.* Ha mindezt összesítjük – természetesen nevek nélkül, hogy soha ne szerezzünk tudomást egyetlen konkrét személy félelméről, vágyairól, viselkedéséről sem –, és *beleviszünk a dologba némi adattudományt, máris kezdjük más szemmel látni az embereket:* a viselkedésüket, a vágyaikat, a természetüket. Ami azt illeti, megkockáztatva akár a fellengzősség vádját is, arra a meggyőződésre jutottam, hogy *a digitalizált korunkban egyre könnyebben hozzáférhető, újfajta adatok radikálisan ki fogják bővíteni az emberiségre vonatkozó tudásunkat.* A mikroszkóp megmutatta nekünk, hogy a tó vizének egyetlen cseppjében jóval több van, mint amennyit szabad szemmel látni vélünk benne. A teleszkóp megmutatta, hogy az éjjeli égbolton több a néznivaló, mint amennyit szabad szemmel látni vélünk. Az *újszerű, digitális adatok pedig most azt mutatják meg, hogy az emberi társadalomban is több van, mint amennyit látni vélünk benne.* A Big Data lehet korunk mikroszkópja vagy teleszkópja, amely *fontos, sőt forradalmi jelentőségű felismeréseket tesz lehetővé.*”

De hogyan találjuk meg? „Számos nagyotmondó kinyilatkoztatás hangzott már el a Big Data hatalmára vonatkozóan. De bizonyítékokkal egyik sem nagyon szolgált. Ez arra inspirálta a 'Big Data-szkeptikusokat', akikből szintén jó néhány akad, hogy elutasítsák a nagyobb volumenű adathalmazok kutatását. Nassim Taleb esszéista és statisztikus (a híres 'feketehattyú-tétel' megalkotója – Osman P.) például így vélekedik: 'Nem mondom, hogy a Big Data nem tartalmaz információt. Van ott információ bőven. Csak az a gond – és ez a középponti kérdés –, hogy egyre nagyobb szénakazalban kell keresnünk a tűt.'”

„Ennek a könyvnek az az egyik fő célja, hogy felmutassa a hiányzó bizonyítékokat arra vonatkozóan, mit lehet kezdeni a Big Datával – vagyis hogyan találhatjuk meg a tűt az egyre nagyobb szénakazalban. Remélem, sikerül elegendő példával szolgálnom arra, hogy a Big Data újszerű felismerésekkel szolgál az emberi pszichológia és viselkedés terén, hogy végül önök előtt elkezdjenek kirajzolódni valami egészen újszerű, forradalmi dolog körvonalai.” – A Big Data minden korábbinál messze markánsabb példa arra, hogyan nyomhatja agyon a kutatást a gazdagság zavara. Naponta találkozhatunk hasonlóval, amikor a kereső a kérdéseinkre laza párszázezer vagy -millió, észveszejtően sokféle minőségű találatot hoz fel.

„Azt állítom, hogy értékes dolog olyasmit bizonyítani, amit eleve gyanítottunk, de nemigen volt rá bizonyítékunk. A gyanú egy dolog. Igazolni már egészen más. De ha a Big Data csak arra lenne jó, hogy beigazolja a sejtéseinket, nem lenne forradalmi jelentőségű. *A Big Data azonban, hála az égnek, ennél sokkal többre képes. Az adatok egyre-másra arról árulkodnak nekem, hogy a világ pont fordítva működik, mint gondoltam.*” Természetesen példák következnek, egyet idézünk: „Charlie Chaplin szavaival élve: 'A nevetés felüdít, könnyebbséget hoz, és enyhíti a fájdalmat.' Csakhogy a viccek keresési rátája valójában hétfőnként a legalacsonyabb, pedig az emberek saját bevallásuk szerint olyankor a legboldogtalanabbak. A viccek keresési rátája felhős, esős napokon a legalacsonyabb. Egy-egy komolyabb tragédiát követően pedig a mélybe zuhan, mint például a 2013-as bostoni maraton után, ahol két bombarobbanás során meghalt három ember, és több százan megsebesültek. *Az emberek nagyobb valószínűséggel keresnek vicceket a neten, ha szép az élet, és jól mennek a dolgok, mint ha nem.*”

„Egy új adathalmaz néha olyan viselkedésmódokat, vágyakat, aggályokat tár fel, amelyeket eszembe sem jutott volna vizsgálni.” – Benne van ebben az is, hogy az embernek eszébe sem jut vizsgálni valamit, amiről úgy tudja, nem létezik róla elegendő nagyságú adatmennyiség, továbbá, hogy az új adathalmaz olyan viselkedésmódokról is tudósíthat, amely csak a mögötte álló új „világban”, esetünkben az internet világában születhettek meg. Stephens-Davidowitz írja egyebek közt: „Akad jó néhány szexuális hajlam, amely ebbe a kategóriába tartozik”, s már a nyitó példája igazolja e bekezdés elején idézett tételét: ki gondolta volna a Big Data előtt, hogy a valóságot a hagyományos felmérések megbízhatóságánál messze jobban visszatükröző képet kaphatunk az indiai asszonyokat leginkább érdeklő szexuális kérdésről?

„Az új adatok időnként olyan kulturális különbségekről árulkodnak, amelyek eddig meg sem fordultak a fejekben. Egy példa: az emberek a világ különböző tájain nagyon más-ként reagálnak arra, hogy a feleségük állapotos. Mexikóban a terhes feleséggel kapcsolatos leggyakoribb keresések között szerepel az, hogy 'szerelmes szavak várandós feleségemnek' valamint, 'versek várandós feleségemnek'. Az Egyesült Államokban viszont olyanokat találunk a leggyakoribb keresések között, mint hogy 'terhes a feleségem, most mi van', és hogy 'terhes a feleségem, mit csináljak'.” – A könyvben idézett keresési példák érdekesek, olykor meglepőek abban is, hogy a valószínűleg a legtöbbször szokványos keresőszavas keresések mellett mi mindent írnak be az emberek a „gugli” keresőmezéjébe (bár talán az is megérne egy felmérést, hogy kik hogyan keresnek, s ezt mi alakítja). Az itt idézettek mellett pl. Stephens-Davidowitz ilyeneket említ: „Gyűlölöm a főnökömet.”, „Részeg vagyok”, „Apám megütött”. És igen, a példáiból vett szavakra: „father hit me” az eredmény „nagyjából 53 400 találat (0,50 másodperc)”; „I hate my boss” „nagyjából 268 000 találat (0,34 másodperc)”; és „my husband wants me to breast feed him” „nagyjából 268 000 találat (0,34 másodperc)”.

„A könyvem azonban több mint furcsaságok és egyedi esettanulmányok gyűjteménye, bár lesznek még ilyenek szép számmal. Mivel az alkalmazott módszerek nagyon újak és egyre erőteljesebbek, kifejték néhány gondolatot a működésükről, illetve arról, hogy mitől üttörő jelentőségűek. De a Big Data korlátait is el fogom ismerni.

Az adattömeg önmagában kevés: „Az adatforradalomban rejlő lehetőségek iránti lelkesedés időnként félrevisz. A Big Data szerelmeseinek többsége arról ömleng, milyen irdatlan nagyok tudnak lenni ezek az új adathalmazok. Ez az adathalmaz méretével kapcsolatos rögzésme nem újdonság. Dallasban már akkor rendeztek egy Nagy és komplex adathalmazok című konferenciát, amikor a Google, az Amazon és a Facebook még nem volt sehol. Egy jeles statisztikus emelkedett szólásra: döbbenetes, elképesztő adattömeget halmozott fel: öt gigabájtot! A következő jeles statisztikus így kezdte: 'Az semmi. Nekem terabájtjaim vannak.' Más szóval azon volt a hangsúly, hogy mennyi információt tudunk felhalmozni, nem pedig azon, hogy reményeink szerint mit tudunk majd kezdeni vele, illetve milyen kérdéseket tervezünk megválaszolni a segítségükkel.”

„Manapság valóban igen sok az olyan adattudós, aki irdatlan méretű adathalmazokat dolgoz fel, amelyekből rendkívül érdektelen dolgokat hoz ki. Túl sok cég fulladozik az adatokban. Jó sok terabájtjuk van, és annál kevesebb érdemi megfigyelésük.”

A Barba-trükk – megfelelő adatok okos kérdésekre: „Az igazság az, hogy a legokosabb Big Data-cégek sokszor tudatosan csökkentik az adatmennyiséget. A Google-nál a nagy horde-rejű döntéseket az összes adatból vett parányi minta alapján hozzák meg. Ahhoz, hogy az ember fontos dolgokra jöjjön rá, nincs mindig szükség egy tonna adatra. A megfelelő adatokra van szükség. A Google-keresések hatalmas értékét elsősorban nem az adja, hogy olyan sok van belőlük – hanem az, hogy az emberek annyira őszintén nyilvánulnak meg általuk. Hazudnak a barátaiknak, a szeretőjüknek, az orvosuknak, a közvélemény-kutatóknak és önmaguknak, a Google-lal azonban sokszor kínos információkat is megosztanak” – a már említett módon, a keresőkérdéseikben.

A megfelelő kérdéseket: „Ami a legfontosabb: annak érdekében, hogy jelentős felismeréseket sajtolhassunk ki a Big Datából, a megfelelő kérdéseket kell feltennünk. Ha csak véletlenszerűen pásztázzuk az éjjeli égboltot a teleszkóppal, nem várhatjuk, hogy felfedezze nekünk a Plutót. Ugyanígy nem várhatjuk el egy nagy rakás adattól sem, hogy feltárja előttünk az emberi természet titkait. A kutakodást ígéretes helyeken kell megkezdenünk: például az 'a férjem azt akarja, hogy...' kezdetű indiai Google-keresések között.” – Magyarán a webhelyeknek abban a körében, amelyet a kutatás célcsoportja várhatóan a leginkább használ a vizsgálandó témakörökben. S az egyik részstratégia bizony lehet a „cipőt a cipőboltból”, (a szlogennek igenis van értelme, ha cipőt más helyeken is árulnak, akár még védjegyet is érdemes építeni rá!), azaz pl. orosz célközönség kutatásánál a Yandex-et használva, kínainál a saját közösségi hálóikat és oldalait.

Követni kell ugyanakkor az adatforrások jelentős változásait is. Kiemelkedően fontos példa erre a pénzügyi műveletek már elindult nagy átalakulása. Chris Skinner írja *Digital Human – The Fourth Revolution of Humanity Includes Everyone* c. könyvében (Wiley, 2018): „A jelenlegi berendezkedés az emberiség közel kétharmadát kirekeszti a pénzügyi szolgáltatásokból. Olyan kis ügyleteket végeznének – megtakarítás, kölcsönfelvétel, átutalások –, amelyek kiszolgálása nem éri meg a pénzügyi szervezeteknek. Az emberiség digitáli-

zálásának forradalmi hatása, hogy lehetőséget teremt mindenkinek, hogy az igényei szerint pénzügyeket végezhesen, bármilyen kis összegekben is; hogy létrejöhetnek az ügyletek masszív áramlásai addig elhanyagolt, kihagyott piaci szereplők között.”

Skinner a kínai óriás Alibaba pénzügyi vállalatát hozza példának: „Az Ant Financial – még egyedülként – globális pénzügyi bekapcsolási programot épít mindenki számára, és 2025-re kétfélmilliárd embernek teremt hozzáférést pénzügyeik hálózatos intézéséhez.” Lényegében itt is „a hosszú farok” üzleti logikája működik: a digitális technológiák alkalmazása úgy lecsökkenti a logisztikai és a tranzakciós költségeket, hogy minden ügyletet, a legkisebbeket is megéri megcsinálni. (L. Chris Anderson: *Hosszú farok – A végtelen választék átírja az üzlet szabályait* – HVG Könyvek, 2006) *Olyan új világ alakul ebben, amelyben beláthatatlan lehetőségei lesznek a Big Data-kutatásoknak.*

A tudományok megbízhatóságát a szemléletek egy része onnan közelítve ítéli meg, mennyiben képesek „kemény”, azaz önmagukért egyértelműen szóló tényeket előállítani, s ezekből „kemény” következtetéseket levonni. Jó példa erre összevetni a klasszikus fizikát és a társadalomtudományokat, így a gáztörvényeket és pl. a pszichológiát.

„*Igaza volt-e Freudnak?*: A kérdésre adott legőszintébb válasz mindig is egy vállrándítás volt. Ezt az álláspontot Karl Popper osztrák-brit filozófus képviselte a leghatározottabban. Popper ismert állítása szerint Freud elméletei nem cáfolhatók. Nincs rá megfelelő módszer, hogy ellenőrizzük, igazak-e, vagy hamisak. Az adattudomány Freud elméleteinek jó részét cáfolhatóvá teszi – jó néhány híres teóriájának tesztelésére alkalmas. Kezdjük az álmokban megjelenő fallikus szimbólumokkal!” Itt részletes vizsgálódás és elemzés ismertetése következik, s a megállapítás: „*Freud elmélete cáfolható* – és, legalábbis az adataim elemzése alapján, téves.” Tovább menve: „Most pedig elmélkedjünk egy kicsit a freudi elszólásokról! A pszichológus azt a hipotézist állította fel, hogy tévedéseink – azaz nyelvbontásaink, elírásaink – tudatalatti vágyainkról árulkodnak, amelyek sokszor szexuális jellegűek. Tesztelhetjük ezt a hipotézist a Big Data segítségével? Íme egy módszer: lássuk, hogy tévedéseink – vagyis elszólásaink – mennyire mutatnak kifejezetten ’huncut’ irányba.” Újabb részletes vizsgálódás és elemzés ismertetése vezeti fel a megállapítást: „Freud elmélete, amely szerint az elszólások tudatalatti vágyainkról árulkodnak, tényleg cáfolható – és az adatok általam elvégzett elemzése szerint téves.”

A modern emberiség halmaza ugyanakkor sokkal összetettebb, mintsem egyszerűen leírható lenne, s a Big Data itt is segíthet. „Akkor Freud teljesen mellélőtt ezekkel az elméleteivel? Azért nem egészen. Amikor először fértem hozzá a Pornhub adataihoz, olyasmire bukkantam, ami legalábbis bizonyos értelemben freudinak tűnt, és revelatív erővel hatott rám.” A részletesen bemutatott kutatást és eredményeit itt nem idézzük, csak a következtetést: „[A] fenti adatokban nem nehéz felfedezni Freud Ödipusz-komplexusának legalább a halovány árnyékát”, és a hasonlóképp elért további következtetést: „*Freud azon általános érvényű állítását pedig, hogy az ember szexualitását nagymértékben formálhatják a gyerekkori élmények, más Google- és Pornhub-adatok is alátámasztják, amelyekből kiderül, hogy az emberekben*

– legalábbis a férfiakban – töménytelen mennyiségű, a gyerekkorhoz köthető ábránd rög-zül.” – Gondoljunk bele: itt olyan szexuális érdeklődések statisztikai elemzéséről van szó, amelyeket az emberek túlnyomó hányada csak jól elszigetelt magányban, kizárólag a bön-gészővel oszt meg, így róluk bármilyen hagyományos vizsgálódással statisztikai adat nem keletkezik. A Big Data itt valóban forradalmian új lehetőséget kínál a kutatásra. Vegyük ugyanakkor azt is észre, hogy itt talán egy „adattechnológiai” probléma is megjelent, „leg-alábbis a férfiakban” – mivel itt statisztikai elemzések beszélnek, vajon az eredmény nem azért mutat-e így a férfiakra, mert a nők kevésbé kalandoznak az interneten, netán kevésbé jutnak géphez, vagy más témák jobban vonzzák őket az erre fordítható idejükben, netán több gátlás fogja vissza őket attól, hogy ilyen keresésekbe bocsátkozzanak. Az elmondottak alapján a Big Data erre is választ adhat, csak jól kell kérdezni.

„Tíz évvel ezelőtt valószínűleg lehetetlen lett volna így kianalizálni Freudot. Nyolcvan évvel ezelőtt pedig, amikor még élt, egészen biztosan lehetetlen lett volna. Gondoljuk hát végig ala-posan, miért is voltak segítségünkre az újfajta adatforrások! Így azt is könnyebben megért-hetjük, miért bír olyan óriási hatalommal a Big Data.”

„Nagy adat, nagy gond? Amit nem kellene” (fejezetcím): „A Big Data óriási ereje olykor annyira lenyűgöző, hogy egyenesen ijesztő. Etikai kérdéseket vet fel.” – Olykor? Nagyon úgy tűnik, hogy a Big Data révén a Big Brother már nemcsak minden korábbinál nagy-ságrendekkel hatékonyabban figyelhet, hanem egy központi elnyomó hatalom helyett sok erőközpont tud élni a benne rejlő lehetőségekkel. Ne feledjük: a maga pályáján erőközpont lehet egy cég is. Ezt jelzi Stephens-Davidowitz itt következő alcíme.

„A túlhatalmú cégek veszélye”: „A közelmúltban három közgazdász (Oded Netzer és Alain Lemaire a Columbiáról, valamint Michal Herzenstein a Delaware-i Egyetemről) azt vizsgál-ta, miként lehetne előre jelezni, hogy mekkora eséllyel fizeti vissza a hitelfelvevő a banktól kapott összeget. A tudósok egy személyközi hitelezéssel foglalkozó weboldal, a Prosper ada-tait használták fel. ... Kiderült, hogy a potenciális hitelfelvevők szóhasználata erős indikátora a törlesztés valószínűségének. Még akkor is fontos ez az indikátor, ha figyelembe veszünk más releváns információkat is, amelyeket a hitelezők meg tudtak szerezni a potenciális hitelfel-vevőkről, például a hitelértékelésüket, illetve a jövedelmüket. ... A szerzőknek meggyőző-désük, hogy a tanulmányuk etikai kérdéseket is felvet. Akadnak olyan cégek, amelyek a hi-telbírálatához bevallottan felhasználnak online adatokat. Joguk van-e a vállalatoknak ahhoz, hogy a szolgáltatásaikhoz közvetlenül nem kapcsolódó, absztrakt, de statisztikai értelemben jó előrejelző erővel bíró kritériumok alapján bírálják el a szolgáltatásaikra való alkalmassá-gunkat?”

Következő intő példája a munkahelyi felvételre jelentkezők szűréséről szól. Egyebek közt: „A Cambridge-i Egyetem és a Microsoft kutatói 58 ezer amerikai facebookozót kértek meg különböző, személyiségükre, illetve intelligenciájukra vonatkozó tesztek kitöltésére. Az eredményekből azt szűrték le, hogy a Facebook-lájkok gyakran korrelálnak az IQ-val,

az extroverzióval, valamint a lelkiismeretességgel. Aki [pl.] a Harley-Davidson motorokat lájkolja, annak jellemzően alacsonyabb az IQ-ja.” Túl azon a cseppet sem jelentéktelen „aproságon”, hogy „IQ az, amit az IQ-teszt mutat”, azaz a technika választása erősen befolyásolja az eredményt, „[n]em lenne fair, ha egy okos ember, aki történetesen szeret Harley-val furikázni, nem kaphatna a képességeinek megfelelő munkát, mert tudtán kívül azt jelezte, hogy alacsony az intelligenciaszintje.”

A Big Datán innen is van egy abszolút megbízható adat: a Word leütésszámlálója. Ha ez azt jelzi, hogy abba kell hagynunk, már csak marad, hogy ismét kiemeljük: ez a könyv roppant érdekes információhalmaz egy születőben lévő tudományágról, és abból a jövőben megnyíló forradalmi jelentőségű lehetőségekről. (Bár a forradalmak sem mindig boldogítók!)

Dr. Osman Péter

* * *

Kultúrákról két tételben. Sári László: Dilettánsok történelme. Honnan ered Nyugat és Kelet elhibázott viszonya? Corvina Kiadó, 2019; ISBN: 9789631365870

Roger J. Davies, Osamu Ikeno: A japán észjárás. Ismerkedés a kortárs japán kultúrával. Pallas Athéné Könyvkiadó, 2019; ISBN: 9786155884320

Nyugat és Kelet

Kik vagyunk, és hogyan lettünk ilyenek? Gondolkodni, megismerni és – érteni szerető embernek nagyon jó ez a könyv. Kultúrtörténeti válogatásnak is kiváló. Társadalomtudományokban abszolút igazság aligha van, csak kánonok – jó szándékúak, illetve érdekvezéreltek. Sok furcsát képes kitalálni az ember, s a legfurábbakat, amikor a saját világáról gondolkodik. Ugyanúgy sok megfontolásra érdemeset is. Tanulságos itt követni, ahogy a segíteni igyekvő mítoszoktól és ógörög állambölcselettől Európa elérkezett az érdekvezérelt kánonokhoz.

Az összehasonlításhoz: „Annak van igaza, aki elvárja, hogy a filozófia a köznapi élet kérdéseivel foglalkozzon. Az európai kontinens népeinek mitológiáiból és utópikus irodalmából jól láthatóan áll előttünk a nyugati világ hőse, szemünk előtt rajzolódtak ki történelmi gondolkodásának és viselkedésének kontúrjai. *Társadalmi életének legjellemzőbb vonásait azért kell összevetünk a régi ázsiai társadalmak gondolkodásmódjával és történelmével, mert csakis egymás tükrében ismerhetjük meg jól társadalmi törekvéseink hasonlóságait és különbségeit.*” (A könyvből, kiemelések mindenütt a recenzió szerzőjétől.)

A szerző történelemfelfogásáról: „A történelem arra való, hogy végre tisztán lássuk magunkat. A nyílt, férfias szembenézés a történelemmel, vagyis önmagunkkal, egyszerre elmeélesztő és jellemfejlesztő. Bármennyire túlzónak látszik is, nincs ebben semmi túlzás. Nem létezett

még a nyugati féltekén olyan nemzedék, amelynek gondolkodói meg ne fogalmazták volna ugyanezt az állítást. (A baj akkor kezdődik, amikor a történelmet másoknak mondják-magyarázzák el. Ebben már nem az okulás, hanem az okítás szándéka munkál, és rettenetesen nagy teret adhat a manipulációra. Elég a két 'alapigazságra' utalni: '[a]kié a jelen, azé a múlt' és, amint Orwell is megmutatja, '[n]ehéz a múltat előre látni' – Osman P.)

Beláthatnánk végre, hogy a történelem nem játszótér. Nem engedelmes szolgálóleánya az emberiség önjelölt tervezőmérnökeinek, és nem is a jó tündér, aki a kívánságokat várja. *A történelem nem kívánságműsor, hanem hatás, az intelligens értelem legfelsőbb hatósága. A józan egyeztetések és finom, érzékeny illesztések pszichikai tere. Minden óvatlanságot kegyetlenül megtorol. Nem való mindenkinek.*

Az ember története leginkább arról szól, hogy a különféle közösségek milyen sikertelenül próbálkoztak a múltban tűrhető együttélési formákra találni. A történelmi békétlenségért a legnagyobb árat, úgy látszik, eddig a legkisebb kontinens, Európa lakói fizették. Hogyan próbálkoztak más közösségek máshol, és mire jutottak? Ezt a kérdést már régen föl kellett volna tenniük a társadalomtudományoknak. A Nyugat és a régi Kelet történelmének (és mögöttes társadalmi berendezkedéseinek) összehasonlítása azért kínálja magát minden mást megelőzve, mert a két kultúra teljesen különböző szellemiséget képvisel.

A történelme során önmagával minduntalan pusztító háborúba keveredő legkisebb földrész eszméi és gazdasági törekvései mindenütt a világon elterjedtek. *Ma már a nyugati társadalmi berendezkedés mintáit követik a legkülönbébb közösségek. Ha ezek a közösségek a nyugati történelem szörnyűséges tévedéseit, sőt bűneit is elkövetik, akkor a dilettáns jelző őket is megilleti.*

Meggyőződésem, hogy sokkal gyakrabban kellene egymás tükrében vizsgálni a kultúrákat, magunk és mások történelmét. Ráadásul igencsak meglehetősen és kizárólag minden efféle vizsgálatból származó következtetés. *Ideje végre komolyabban venni Ázsiát, a szélesebb közönség elé tárni a több évezredes, aggályosan pontos, társadalmi igazságosságra törekvő államelméleti és társadalomszervezési (kancelláriai) erőfeszítéseit és tapasztalatait. Ezek összessége (ami a kultúra) az ázsiaiak számára igencsak sikeres együttélési elgondolásnak bizonyult, használható gyakorlatnak. Mindezt pedig azért érdemes összevetni a többségében utópisztikus nyugati elgondolásokkal, mert az összehasonlításból ugyancsak jól használható következtetéseket remélhetünk. Hátha más módon is lehet együtt élni, hátha más módon is lehet 'történelmet csinálni'.*

Ma ott tartunk, hogy az emberi világ megmaradásáért kell küzdenünk, hogy a rosszul szervezett közösségi élet ne ártson az embernek, ne pusztítsa el magát. Önmagunk és az egész földi világ megbecsüléséhez azonban elsősorban morális fejlődésre (gyarapodásra) lenne szükség. Mai világunk nyugati típusú történelméből viszont mintha éppen az erkölcsi irányultság és kialakulásának feltételei hiányoznának leginkább. Több száz éves régi igazság ez, nem változik az emberi természet.” (Idézetek a szerzővel a Könyvhétben megjelent beszélgetésből.)

Nézzünk kissé bele a könyvbe! Az egész mű olvasásakor a *legfőbb, és rendre visszatérő alapkérdés*, hogy mi mozgatja az embert, mi a társadalmat, s vajon az ember formálja a társadalmát, vagy ez nagyon is fordítva működik. Tovább fejtegetve, a nagy kérdés, vajon az emberek kisebb-nagyobb csoportjai alakítják-e a világukat, vagy személytelen, nagy erők? Vajon a társadalmakban, kezdve akár a tudatos gazdálkodás megjelenésével, az elsődleges mozgató a szellem fejlődése vagy a termelési módé? Egyértelmű, megkérdőjelezhetetlenül igazolt válaszok nincsenek, s ki erre, ki arra hajlik. Sári, úgy mutatkozik, a nagyra törő ember prioritása felé hajlik, amint az már idézett történelemszemléletéből is kiviláglik.

Kulcsmondat a 20. századról, amely segít érteni a szerző alapállását: „Végig az egész század során nem tettek semmi mást, csupán szélsőségig fokoztak minden eszmét, elgondolást. A történelemcsinálók a legképtelenebb elgondolásokat is megvalósították.” (Innentől idézetek a könyvből.) És elgondolkodhatunk, miért is hagyták ezt nekik, s tényleg így alakítják-e a világ folyását.

Az emberélet legmagasabb célja – „A boldogság elérésének könnyű, magánéleti kérdését a közös emberi törekvések jelentőségének felismerése tette bölcséleti alapkérdéssé. A *tartós öröm vagy – más szóval – boldogság nem kisebb dolog, mint az emberélet legmagasabb célja*. Megvalósult akarat, beteljesült vágyakozás. Nincs feljebb, nincs tovább. A *boldogulás folyamatában az ember legsajátabb, nembeli képességei jutnak szerephez. Nyugat és Kelet kultúráiban is a szellem ennek érdekében fejt ki legteljesebb alkotóerejét*.” – Máig is így van. A mindenkori civilizációkat alkotó, világformáló erő abban rejtezik, hogy ki miben látja „megvalósult akaratát, beteljesült vágyakozását”. Az egyik a személyes lét kellemetességében, a másik abban, hogy hasznosnak érezhesse magát – mai világra szóló innovációk, új iparágak teremtetőinek jelszava „nyomot hagyni”, „jobbá tenni a világot”. Utóbbi motivációk hajtják az alkotók legjavát is, legyenek bár művészek, feltalálók vagy épp a tudás gyarapítói és terjesztői, kutatók, tudósok, tanítók. S persze szintúgy gyakori, ám kevésbé bevallott törekvés hatalmat birtokolni mások, minél többek felett. Ám vajon az ember természetes igénye, hogy boldog életet akar, vagy ez civilizációs tanítás eredménye? Alighanem az utóbbi, s valószínűleg akkor jelent meg, amikor az embereket már nem kötötte le minden percükben a túlélésért, megélhetésért folyó küszködés, a gondolkodásukban pedig már megjelentek az elvont fogalmak.

Az irreális megoldás forgalmazói – „Azok, akik a földi boldogulást megvalósíthatatlannak tartják, legavatottabb papjaik segítségével egy képzelt, magasabb világ felé fordulnak.” – Ezt se ítéljük el egészében: sokszor az egyetlen fájdalomcsillapító!

Ezzel már a mitológiák szép, ismereteinket gazdagító seregszempléjénél vagyunk. Csak kiragadva: „[a] *kínaiak* elgondolása a boldogság birodalmáról: ahogy általában, ezt a feladatot is szolidan, visszafogottan oldották meg. Megállapították, és vallásos hitükbe is belefoglalták, hogy az Ég alatti világban minden a lehető legtökéletesebben van elrendezve, jobbat elképzelni, az Ég teljesítményét felülmúlni nem lehet. A *földi boldogságot csupán kis mértékben lehet fokozni: oly módon esetleg, ha minden jóból egy kicsit több jut az embereknek*.

Ennek érdekében megalkották a 'három sok' fogalmát, azt, amit még illő kérni és elvárni, amit még nem lehet telhetetlenségnek nevezni."

Ellentétben a többiekkel, Sári így jellemzi a *nyugati gondolkodás öntudatosságát*: „A korai nyugati képzelet – Avalon kivételével – nem lelte föl a halandó emberi élet terheit enyhítő boldog helyeket, és nem is teremtett magának erre a célra külön világot. Ha pedig nem teremtett, és ezért csak halála után boldogulhat valahol a nyugati földlakó, hát életében kénytelen lesz ebben a világban boldogulni. *Ehhez persze feltétlenül hinnie kell a vele szemben ellenségesnek látszó anyagi világ átalakításának sikerében, az ehhez szükséges tehetségben, képességben és erőben.* Az ember önmagába vetett hitét és önbizalmát mindehhez későbbi egyetlen istene is jelentősen megerősítette, hiszen azt hirdette magáról, hogy az embert saját képére és hasonlatosságára, azaz teremőnek teremtette. A nyugati világ hőse ezzel másodszor is felhatalmazást kapott világalakító programjához, nem csoda hát, ha ezután kétségek nélkül látott munkához.” –Az, hogy az utolsó két mondatban foglaltaknak valójában ki is a cselekvője, honnan a megerősítés és a felhatalmazás, igencsak az egész nyugati civilizáció egyik legfontosabb kulcskérdése.

„Az ember legkorábbi világalakító szándékáról vallanak a prehistorikus mítoszok, mesék jellemző részletei. Már a történelem előtti ember – keleten és nyugaton egyaránt – első tudatos megnyilvánulásként igen határozottan a lehető legmagasabb pozícióba helyezte magát: természeti környezetében igyekezett a legerősebb szereplőként föllépni.” – Érdekes és nagy jelentőségű értelmezési feladat: vajon nem inkább az történt, hogy az ember pusztán igyekezett egy számára érthető és bátorító magyarázatot alkotni a világaról?

Egy kitűnő összegzés a fejlett társadalmakba szerveződött emberről – „A végeérhetetlen világhódítás harcosai meggyőződéssel vallják, hogy a Mindenható határozottan kinyilvánított elvárásait teljesítik, s ebben a szolgálatban tanúsított kitartásukért és hűségükért kérik a Teremtő támogatását cserébe. Úgy vélik, hogy munkájukkal az isteni világrend megvalósításán fáradoznak. Az eszes és szabad akarattal bíró emberi lény azzal az eltökélt szándékkal dolgozta ki az értelmes, önfejlődő és dinamikus világtörténelem eszméjét (az üdvrend szakrális, majd szekularizált változatát), hogy a Rossz ellenében majd egyszer s mindenkorra a Jót juttassa érvényre. Úgy emlékszik, hogy egész történelme során a Jó eszméinek nyitott egyre nagyobb teret, és úgy gondolja, hogy jövőbeli tevékenykedése az egész emberi világot nemesíti. Történelme nem más, mint az emberi lehetőségek megvalósításának szüntelenül fölfelé vezető útja.” (Meggyőződéssel? Aligha, hiszen „eszes lények”! Vagy inkább öngazolásként és – mai fogalommal – a politikai marketing eszközeként?

A mítoszok áttekintő fejezetét az utópiáké követi. Felidézett világaik sokszínűek és riasztóak. Sári higgadt szava róluk: „Az emberi képzeletnek a naiv múltba, majd az utópisztikus jövőbe forduló útjai egyformán járhatatlanok.” Megjelenik egyebek közt Morus Tamás falansztere, Tommaso Campanella nőközossége és fajnemesítő programja, vagy épp Francis Bacon „őrült képzelődése”. „A 18. századi utópisták közül az ír Jonathan Swift alakja és Voltaire neve magasodik ki” és „[e]gészen különös, hogy az ember fényes jövőjét meggyő-

zódással hirdető 18. században negatív utópiák is születtek. A leghíresebbeket François de Sade márki írta.”

A tudomány és technika bővületében, a 18. századról: „A pornográfia izgalmai helyett (utalás de Sade-ra – Osman P.) az ész századában egy másik szenvedély ejtette rabul az embereket: a tudományos-technikai lelemények iránti érdeklődés. Az ebben elért eredmények olyannyira lenyűgözték az utópistákat, hogy vég nélkül kezdték gyártani a leghihetlenebb technikai szerkezetekről szóló történeteket.”

S mennyire nem meglepő: Vergilius (i. e. 70. – i. e. 19.) a maga utópiájában – Aeneis hatodik éneke – „idilli, mindenekelőtt békés és igazságos római világbirodalmat jósol”, és ebben remekül összefoglalta a mai USA geopolitikai koncepcióját: „Uralkodj minden népen, Római, tudd meg, / mesterséged békés törvényt adni a Földnek, / megkímélni, ki meghódolt, leigázni a döllyföist!”

A Nyugat önigazolása? A 18. század utolsó harmadáról írja Sári, példákkal alátámasztva: „ekkor már az irodalomból is világosan kiolvasható az az ideológia, mely áldozatos civilizátori tevékenységként tünteti fel a nyugati világ katonai győzelmét a nem nyugati világ barbár népei fölött.”

Utópista szocialisták – „Nem sokkal a technicisták művei után a társadalmi utópia műfajában ismét megjelentek a megváltást hirdető, többé vagy kevésbé falanszteri elgondolások. A 19. századi Európa tömegeinek nyomorúságos életével ismét a fantasztikumot állította szembe a képzelet. *Borzongató, hogy ezúttal sem volt képes jobb és izgatóbb jövőt kigondolni magának az ember.* Utópista szocialistáknak mondták magukat, mindkettő fontos és hasznos eleme lehetett volna a korabeli történelmi gondolkodásnak, mégsem jött ki belőle semmi maradandó. *Úgy látszik, nemcsak észszerűen gondolkodni és tervezni nehéz, de észszerűen képzelődni is.*”

„A helyzet szinte máig változatlan: alapvetően a kapitalista és a szocialista társadalmi értékek, a kétféle eszmeiséget alkotó elemek arányairól (főként a szabadság mértékének kérdéséről) szólnak a politikai viták, de már nem az irodalomban és nem is elsősorban a médiában, hanem a rögtönzések mai versenypályáján, a társadalmi valóságban (legfőképpen a nagyvárosi utcán).” – Itt roppant tanulságos lenne belenézni, melyik oldal milyen eszközökkel, társadalmi és ideológiai fegyverekkel igyekszik érvényesíteni a maga érdekeit, milyen lehetőségeket és esélyeket tartogat számukra a pénz, a tömegmédia és a szinte korlátlanul áttelepezhető munkahelyek globalizált világa.

S már csupán egy elemet emelhetünk ki a sok arra érdemes közül: *A szabadság nyugati és keleti eszméjéről.*

„A filozófiai gondolkodás és politikai gyakorlat nyugati tradícióinak két teljesen nyilvánvaló, ám megkerülhetetlen csapdája létezik kezdettől fogva: az egyik az igazság, a másik a szabadság fogalma. *Mindkettő varázsszó, sérthetatlenség, az újkor szekularizált világának szentségei.*” – Az „igazság” nagy kelepce: ebben mindenki a maga igazságára gondol, amin az érdekei szerint méltányos érvényesülését érti. Sári hozzátesz még egy dimenziót, ha tet-

szik, még egy csatateret is: „Mivel azonban a fogalom viszonylag könnyen fölcserélhető az igazságosság fogalmával, ráadásul hétköznapi élethelyzetekben ez sokkal megragadhatóbb, a gyakorlati élet inkább az igazságossággal kezdett foglalkozni az igazság helyett.”

A szabadság eszméje bizony „földiekkel játszó égi tünemény”. Meghatározása is oly sok van, ami már önmagában jelzi, hogy definiálhatatlan – már csak azért is, mert nyilvánvalóan értékrendfüggő. Petőfi lángoló lelkesedésével szemben másik sarokpont a Rousseau-nak tulajdonított mondás: „Nem az a szabadság, hogy azt teheted, amit akarsz, hanem hogy nem kell megtenned azt, amit nem akarsz.”

Sári egyebek közt így beszél: „Egyszerűen belátható, de hamarosan ki is fejtjük, hogy az egyéni és az egyetemes szabadság fogalma összeférhetetlen, mindkettő egyidejű gyakorlása pedig egyenesen lehetetlenség. Vagy én vagyok szabad, vagy mindenki. A kétféle szabadság egyesítése fájdalmas konfliktusokkal járt minden korban. Ezzel kínlódnunk ma is, leginkább itt, a nyugati világban. Semmiféle történelmi haladás nem alapozható az individuális szabadságra (a személyes autonómiára), és semmiféle politikai kormányzás nem alapozható mindenki szabadságára. 'Hajlamaik teszik, hogy vad szabadságban nem sokáig tudnak egymás mellett megenni.' (Immanuel Kant)” S a szabadságról szóló fejezetben „Azokat a markáns jegyeket érintjük csupán, amelyek majd a nyugati és a keleti (régi ázsiai) szabadságfelfogás és a kétféle szemlélet összevetése szempontjából lényegesnek mutatkoznak számunkra.”

S egy szerfelett rezignált, ám bizonyára tökéletesen igaz állítása: „Mivel a politikai önkorlátozás elvét a nyugati világban a fentiek ellenére sem sikerült soha hatékony társadalmi gyakorlattá tenni, nem épülhetett rá és ezután sem épülhet társadalmi 'alkotmány'. Valószínűleg az lenne a történelem legjelentősebb teljesítménye, ha egyszer a nyugati világban is sikerülne bármilyen önkorlátozásra épülő társadalmi rendet megvalósítani. Jó ideje látjuk már, hogy az önérvényesítő nyugati életelvek ellenében ez egyre elképzelhetetlenebb, és azt is tudjuk, hogy miért. Egyfelől nem létezhet mindenkinek megfelelő politikai szabadság-eszmény, másfelől pedig a sokféle személyes autonómia sohasem összegződhet semmiféle intézményesült 'mindenki szabadságává'. Vagyis nemcsak az ésszerűség és a szabadság elveinek együttes megvalósulása látszik kivitelezhetetlennek, hanem a szabadság különféle irányú törekvései is szükségszerűen ütköznek egymással, és erősen korlátozzák egymást. Az életvezetés gyakorlatában a szabadság nem lehet egyszerre egyéni és általánosan kiterjesztett. Az előbbi csaknem végtelen számú, az utóbbi pedig csakis konkrét társadalmi intézményekben ölthet testet.”

Mindezekkel erősen szemben áll a mindig is társadalomban gondolkodó, s az egyént ahhoz szükségképpen alkalmazkodónak tételező, az ellentétek termékeny(nek remélt) összecsapása helyett a harmóniát kereső Kelet szabadság-eszméje. Az erről szóló rész sokatmondó idézettel indul: „Aki egyesíti a saját énjét azzal, ami énjével szembeszáll, az elnyeri a tökéletes ember boldogságát és szabadságát.”

„Egy vérből valók vagyunk!”, avagy az emberi bölcsesség egyetemessége – „Ha most megpróbáljuk az ebben a fejezetben (a szabadság keleti eszméiről szólóan) sűrűn emlegetett, és

a régi Ázsiában több iskola által is képviselt szempontoknak és elveknek a legfontosabbikát megragadni, a *hosszas keresgélés és fontolgatás után egyetlen – az eddigieket találóan összegző – fogalomhoz jutunk*. Már a korábbiakban idézett elgondolások között és háttérben is (mintegy ezek összegzőjeként) rendszeresen felbukkant, ám eddig még egyszer sem neveztük nevén. Pedig *a régi kínai gondolkodás egyik kulcsfogalmáról van szó, mely megkerülhetetlenül következik például a józanság és a mértékletesség elvéből. A kínaiak is pontosan azt a szót használták rá, amit a görögök: közép.*”

„A KÖZÉP: „A semerre sem hajlót nevezik középnek (csung), a sohasem változót nevezik mozdulatlanak (jung). A közép: Az égalatti helyes útja (cseng tao); a mozdulatlan: az égalatti meghatározó törvénye (ting-li).” (Konfuciusz)

„Mindig a közepet kell választanunk, nem pedig a túlzást, sem nem a hiányosságot, viszont a közép mindig megfelel annak, amit a helyes szabály megkíván.” (Arisztotelész)

Az egész mű gyönyörű összegzése „a nyugati ember [ma is tartó] nagy történelmi utazásának”: „A valamikori archaikus közösségek tagjai valószínűleg ösztönösen ismerték fel, hogy felelősséggel tartoznak a jelenükért, és csak rajtuk múlik a megmaradásuk. Ekkor vetették tudatosan kézbe életük irányítását, amit a későbbi századok során a gondviselés jóindulatára bízta, majd *a gondviselés szekularizált változatára, a haladásszámára.*”

A gondolatmenet ívének érzéltetésére a tartalomjegyzék címei és alcímei:

A mitológiák / Az utópiák / A filozófiák / A történelmek: a Nyugat – a Kelet / Az álmodók: a mesék – az eszmék – az ismeretek / A szabadság: a Nyugat – a Kelet / A közép / A forradalom / A kultúra / A polgár / Az önkép.

Elképzelések, eszmék, tanulságok kincsestára.

Japánok

Japánnak különleges szerepe van az európai kultúrában. A 19. sz. vége felé jelentős részben a japán művészet hatására jött létre az utolsó és legemberségesebb „nagy stílus”, a modern, iparosított világhoz kötődő, azt szebbé-jobbá tenni igyekvő szecesszió. A 20. sz. második fele világgazdaságában Japán a nagy hatású, különleges főnixmadár, amely kiemelkedő hatékonysággal és az innovációra támaszkodva támadt új életre. S a mai elektronikus eszközeink világát nagyban meghatározó Steve Jobs pedig a termékfejlesztésben sokat átvett a zen filozófiájából és esztétikájából (elég nyersen ledöngölve az ebből táplálkozó minimalista dizájnt a felhasználók torkán). Japán kedvenc képregényműfaja, a mangák nyomán az Encyclopaedia Britannica kiemeli, hogy „a 21. sz. fordulójára a japán mangák, tartalmuk és hatásaik nagy változatosságával, az egész világon népszerűvé váltak.”

E kötetet így ajánlja a híres, nagy könyvportál, a Goodreads: „Rendkívül hasznos kulccsal szolgál a japán kultúra egyedülálló jellemzőihez. Olvasói világos képet kapnak arról, valójában mi mozgatja a japánokat és az ő társadalmukat.”

A Google könyvportáljának ajánlójából: „Mindent összevéve, ez a könyv könnyen használható bevezetés a japán társadalom meghatározó jellemzőihez, és felbecsülhetetlen for-

rásmű mindenkinek, legyen bár üzletember, utazó, diák vagy bárki, akit érdekel a japán kultúra.”

Csalós az alcím, bölcs a könyv: bár az előbbi „kortárs” kultúrát ígér, a kötet igazából ismerkedést kínál az egész japán kultúrával – s amint olvassuk, rájövünk, hogy csak így jó, csak a teljes kultúrtörténet alapján lehet megérteni Japán mai világát. Ez általában is igaz az országok jelenére, Japán esetében pedig még sokkal inkább, hiszen – azt is megtudjuk – ma is nagyon erősen hagyománykövetők.

A könyv valójában egy enciklopédia, amelynek címszavaiból sokszínű mozaikként áll össze Japán roppant érdekes, és ma is nagyon sajátos világa. A szerzőket idézve:

„Kötetünk *a japán kultúra kulcsfogalmait tárgyaló tanulmányok, esszék gyűjteménye*. Mindegyik tanulmány mélyreható és ugyanakkor könnyen befogadható ismereteket nyújt az olvasónak a modern Japánban uralkodó kulturális értékek, viselkedési minták és kommunikációs formák világáról. *A benne szereplő 28 tanulmány információban gazdag, könnyen hozzáférhető rálátást nyújt a modern Japánra jellemző értékek, attitűdök, viselkedési minták és kommunikációs stílusok sokaságára – maguknak a japánoknak a szemszögéből tekintve át a kiválasztott témákat.* A világos, jól követhető stílusban megírt és a mai mindennapi életből vett példákkal gazdagon illusztrált tanulmányok sok mindent megmagyaráznak a japán kultúra legbonyolultabb aspektusai közül, a legjobb szakértők írásaira is támaszkodva. Értékes forrásanyagot biztosítanak a japán kultúra iránt érdeklődők, utazók, turisták és a Japánban élő nyugatiak számára is, akik közelebből meg akarnak ismerkedni a japán kultúrával.” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Az ismerkedés közepébe vágva, íme részletek egy különösen sokatmondó, a mi kultúránktól nagyban elütő, alapvető különbségre rávilágító esszéből:

„Aimai: a homályos kifejezésmód és a japánok

Az aimai, vagyis a kétértelmű, félreérthető kommunikáció olyan beszédként határozható meg, amelyben valamely kifejezés egynél több jelentéssel bír, ami homályosságot, pontatlanságot és bizonytalanságot eredményez. A japánok általában toleránsak a kétértelműséggel szemben, olyannyira, hogy ezt a kifejezésmódot a japán kultúra egyik fő jellemző vonásának tartják. Noha maguk esetleg nem is tudatosan élnek az aimai fordulatokkal, ezek használatát Japánban erénynek tekintik, és a japán nyelvben nagyobb hangsúly esik a kétértelműségre, mint a legtöbb más nyelvben, mivel a japán társadalomban elvárják, hogy az ember homályosan és indirekt módon fejezze ki magát.”

A szokás eredetének magyarázata sokat elmond a japán társadalom múltjáról, s az idézet egyben ízelítő is az itt sorakozó ismertetésekből. „Az embereknek együtt kellett működniük egymással a társadalomban, mivel rizst nem lehet termesztetni anélkül, hogy kölcsönösen segítsék egymást. Így fejlődött ki [hogya] az emberek nem voltak hajlamosak szembeszállni a csoportjuk kívánságaival, mert féltek, hogy ez esetben kizárnák őket a közösségből. Ami-

kor önmagukat a csoport érdekeinek alávetve dolgoztak, a csoport viszonzásul támogatta őket, s így elérhették, hogy a saját gondolkodásuk összhangban álljon a csoportjuk céljaival, és elérhették a harmónia kellemes érzését magukban. A közösségek tagjai között gyakran természetes kommunikáció alakult ki szavak nélkül is, és az emberek követték az idősebbek útmutatását, mivel azok több tapasztalattal, bölcsességgel és hatalommal bírtak. *Annak érdekében, hogy ne okozzanak komoly problémákat és ne veszélyeztessék a csoport harmóniáját, az emberek igyekeztek elkerülni, hogy világosan fejezzék ki gondolataikat, egészen addig a pontig, hogy kerülték az egyértelmű igen vagy nem válaszokat is.* Ha valaki igazán nem akart mondani valamire, akkor először nem mondott semmit, majd határozatlan kifejezéseket használt, amelyek kimondatlanul is közvetíteni tudták bizonyos mértékű egyet nem értésüket. A szavak jelentése így számos különböző módon volt értelmezhető.

Azt látjuk tehát, hogy *a japánok életében a harmónia fenntartásához nélkülözhetetlen a homályos kifejezőmód*, ami a kompromisszum jegyeit viseli magán. Mindig gondosan mérlegelik az adott környezeti légkör hangulatát, amelyben másokkal osztoznak. Megtanulják ösztönösen figyelemmel kísérni egymás gondolatait és érzéseit, amire szükségük van, hogy el tudják dönteni, kinek kell megtennie a kezdeményező lépést. *A bizonytalanság ilyen értelemben védi az embereket, és társadalmilag pozitívumnak tekintik, mivel a kommunikáció egyfajta kenőanyagának számít.*”

Már az eddigiekből is világosan megmutatkozik, milyen nagy jelentősége van a japánokkal kapcsolatban a nyelvi kommunikáció egyik legfontosabb szabályának: messze nem elegendő ismerni a szavak jelentését, a szófűzés technikáit, sőt még azt sem, hogy képesek legyünk minél inkább szöveggörnyezetben értelmezni, illetve előadni a mondandót. Mindezeket megváltoztathatja, akár döntő mértékben is, a kommunikáció mögött álló társadalmi normarendszer.

Vigyázat! *„A félreérthető kifejezőmód kultúráközi hatásai”* – „A japánokról gyakran mondják, hogy túlságosan félénkek, visszahúzódóak vagy kiismerhetetlenek, és lehetetlen kitalálni, hogy éppen mire gondolnak. Sok esetben azonban egyszerűen csak udvariasan próbálnak viselkedni, a saját szokásaiknak megfelelően. Természetesen *a japánoknak is megvan mindenről a saját véleményük, de azt minél később vagy minél ritkábban hajlamosak csak kifejezésre juttatni. Ha teljesen ellentétes véleményen vannak azzal, aki éppen beszél, kezdetben rendszerint úgy hallgatják, mintha elfogadnák az általa mondottakat, és csak azután szállnak vitába vele, ám akkor is bizonytalanul és a lényeget inkább csak körülírva, mintegy kerülgetve a forró kását. Japánban ez számít a dolgok udvarias elintézésének.* Ugyanakkor a nyugatiak – mivel fontosabbnak tartják az egyenes beszédet és a vélemények tisztességes kifejtését – arra hajlanak, hogy minél világosabban fejezzék ki a gondolataikat, és még ha emiatt sor kerül is néha összetűzésekre közöttük, ezek általában nem, vagy csak szélsőséges esetekben érintik az emberek közötti kapcsolatokat. *Japánban más a helyzet: ha valaki nyíltan szembeszáll másokkal és ezzel feszült, kellemetlen légkört teremt, a másokhoz fűződő kapcsolatai teljesen megszakadhatnak. Az emberek hajlamosak érzelmi alapon reagálni, és*

a legtöbben tartanak attól, hogy kizáródhatnak a csoportjukból. *A hallgatás is a félreérthető kommunikáció egy fajtájának tekinthető. A japánok másképpen értelmezik a csendet, mint a nyugatiak. Számukra a hallgatás a mély gondolkodás és megfontoltság jele, a túl hosszú vagy túl gyakori szünetek azonban egy-egy megbeszélés alkalmából a nem japánokban kényelmetlen érzést keltenek. Míg a japánok a hallgatást inkább jó dolognak tartják, mint rossznak, és általában rokonszenvvel fogadják, a nem japánok néha a közöny vagy az apátia jelének érzik. Ugyanakkor a túl sok beszéd sok japán szemében egyfajta nyomásgyakorlásnak tűnik, és idegesíti őket, vagy kényelmetlen érzéseket kelt bennük.*

„*Wabi-sabi: az egyszerűség és elegancia, mint japán szépségeszmény*

A japán kultúra két meghatározó erejű vonásának esztétikai szempontból gyakran az egyszerűséget és eleganciát tekintik, amelyek már a legrégebbi idők óta a japán élet fontos jellemzői közé tartoznak. A hagyományos japán építészet például egyszerűnek tűnik, mivel az üres térre, a díszítések hiányára és a halvány, visszafogott színekre helyezi a hangsúlyt, az ilyen stílusú épületekről mégis úgy tartják, hogy valami elegáns szépség aurája lengi körül őket. Hasonló tulajdonságok megmutatkoznak a japán képző- és iparművészetben és az irodalomban is: a kerámiák formái gyakran egyszerűek és a színük nem tola-kodó, a japán költemények szerkezete pedig takarékosan szikár és korántsem bonyolult, mégis mindkettő egyszerű és elegáns szépséget sugároz.” – Íme az esztétikai eszmény, amely még fiatal, útke-reső korszakában megragadta Steve Jobst, és a legfőbb terméktervezői alapelveként meghatározta az Apple termékeit.

S mindezzel csak két címszóból adtunk ízelítőt. További, apró kedvcsinálóként e tényleg különleges, érdekes és hasznos kötethez: A tartalomjegyzék a címszavak mögé rövid, magyarázó alcímeket állít. Néhány ezekből:

A függő viszony japán felfogása / A japán szépérzék / A harcosok útja (a híres busidó – Osman P.) / A jellegzetes japán kitartás és elszántság / Társadalmi kötelezettségek Japánban / A személyes tér szerepe Japánban / Magántermészetű és közösségi kommunikáció Japánban / Gyermeknevelés Japánban / A szerénység japán erénye / „Jó feleségek és bölcs anyák” / Alá- és fölérendeltségi viszonyok Japánban / A japán csoporttudat / Az emberi kapcsolatok dualizmusa Japánban / Az egyszerűség és elegancia, mint japán szépségeszmény / Ajándékozási szokások Japánban.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

THE PHENOMENON OF PATENT DANCE FROM THE POINT OF VIEW OF THE MANUFACTURER OF BIOSIMILAR PRODUCTS

Dr Judit Laura Jurecska

The number of marketed biosimilar drugs in the United States is significantly lower than in Europe. Among the complex causes of this phenomenon we can find the patent disputes that slow the market entry and make it more difficult. The aim of the present study is to provide a detailed introduction to the negotiation process between the originator and the manufacturer of biosimilars helping the clarification of the the patent situation of the biosimilar product, called patent dance. Furthermore, the study deals with the opened questions, strategic considerations related to patent dance and possible alternatives of it.

THE MANIFESTATION OF THE NAME AS A TRADE SIGN OR TRADE MARK AND THE PROTECTION AS NAME OF VERBAL INDICATIONS

Márton Schultz

The paper examines the manifestation of the name as a personality right as a trade sign or trade mark. In these cases the alienability of the name is given, because of the manifestation in the form of another legal institute, hence its connection with the intellectual property rights, thus the name will be regarded as such. The following signs are relevant: company names, trade names, registered trade marks and domain names. After the general provisions of the name as a verbal indication, the various kinds of trade signs and marks will be examined, regarding the manifestation of the name as a priority right. Regarding the jurisdiction of the Hungarian courts, it is clear that company names, trade names and domain names are also protected by the personality right as names. The name function of these verbal indications biases the legal evaluation of these rights, hence this paper aims to distinct and classify them.

TEMPORARY REPRODUCTION EXCEPTION IN THE CASE LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION – PART I

István Harkai

The right of reproduction was defined as an “analogous” right, which is hardly able to serve the purpose in the digital age. In case of online uses it is rather difficult to follow and track down each and every copies which were made during the transmission of the data. In this essay it is being studied how the right of reproduction is treated in the online sphere. Is there a limitation or exception with an aim of treating the problem of digital and temporary copies? Fortunately, yes, in the European copyright regime there is an obligatory exception for temporary copies. In this essay this exception is going to be analysed through the case law of the European Court of Justice.

DIGITAL SAMPLING IN THE HUNGARIAN AND THE GERMAN COPYRIGHT LEGISLATION – PART II

Dorottya Irén Paku

The second part of the study introduces the specialities of the German copyright in connection with digital sampling. During the analysis of the German copyright regulations and terminology the author highlights the similarities and differences between the Hungarian and German copyrights. Thereafter the reader can learn about the famous lawsuit („Metall auf Metall”) which has been going on for more than two decades. First, the facts are presented, then the revolutionary decision of the German Federal Constitutional Court (BVerfG) is analyzed. Since the German Federal Court of Justice (BGH) observed differences between the German and EU-law, it forwarded the case to the Court of Justice of the European Union (CJEU). The preliminary ruling of the CJEU was published in July. Based on this the BGH can finally make a final decision soon.